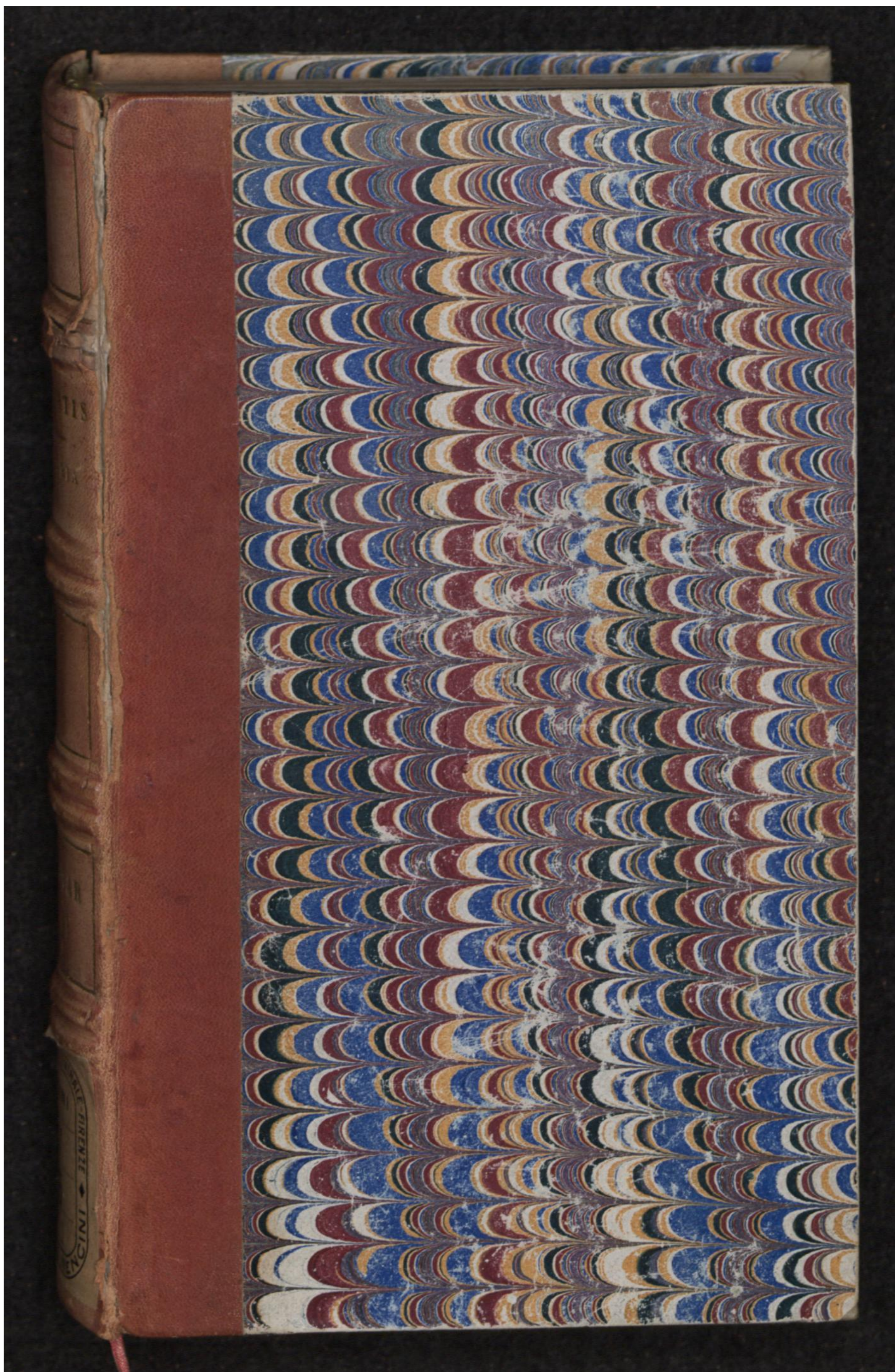
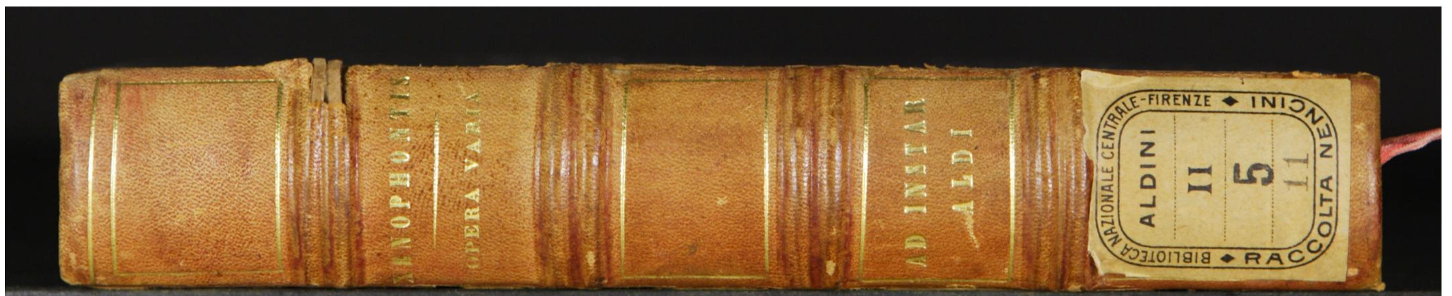

XENOPHONTIS
OPERA VARIA
AD INSTAR
ALDI
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
5
11

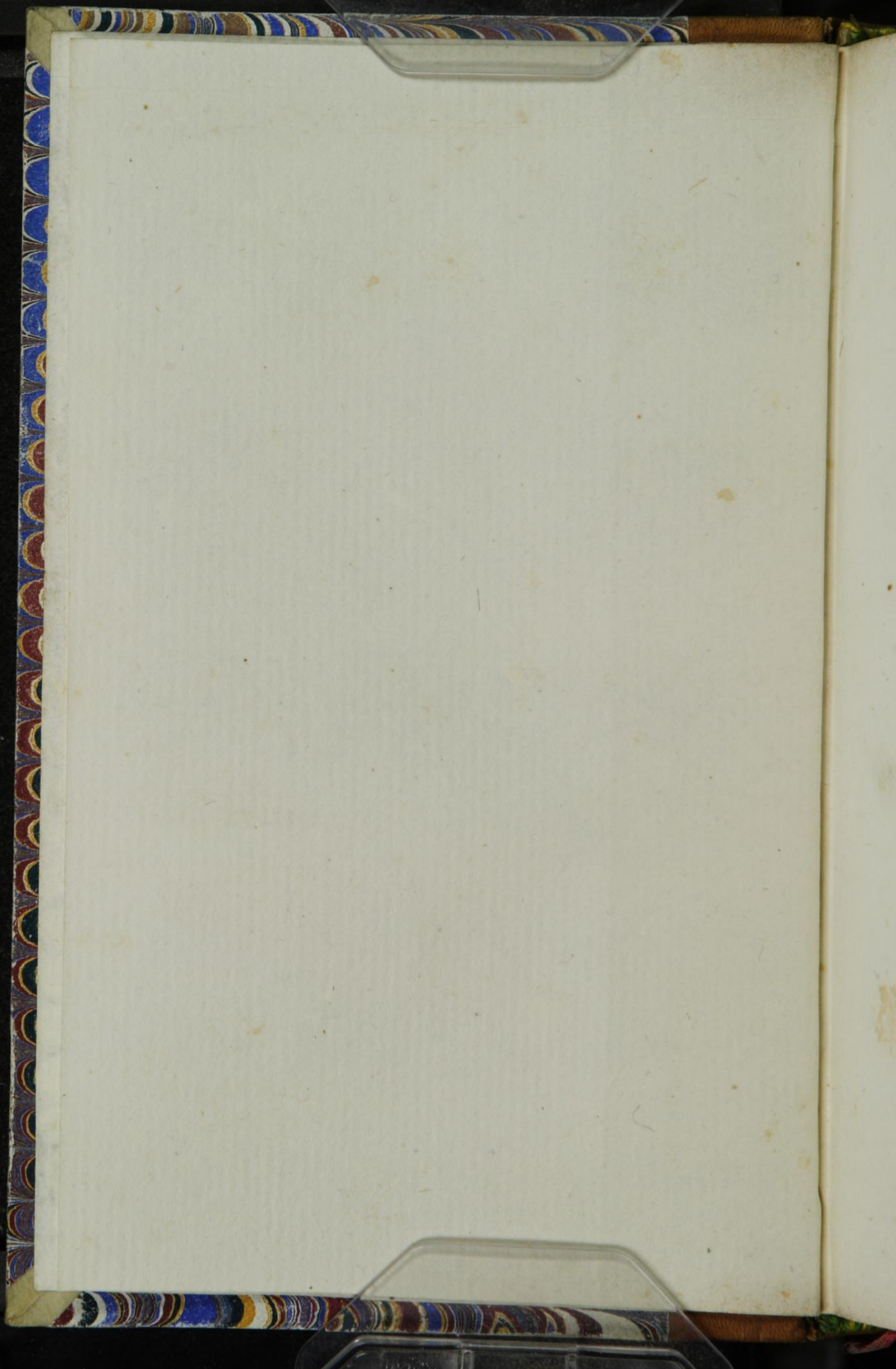

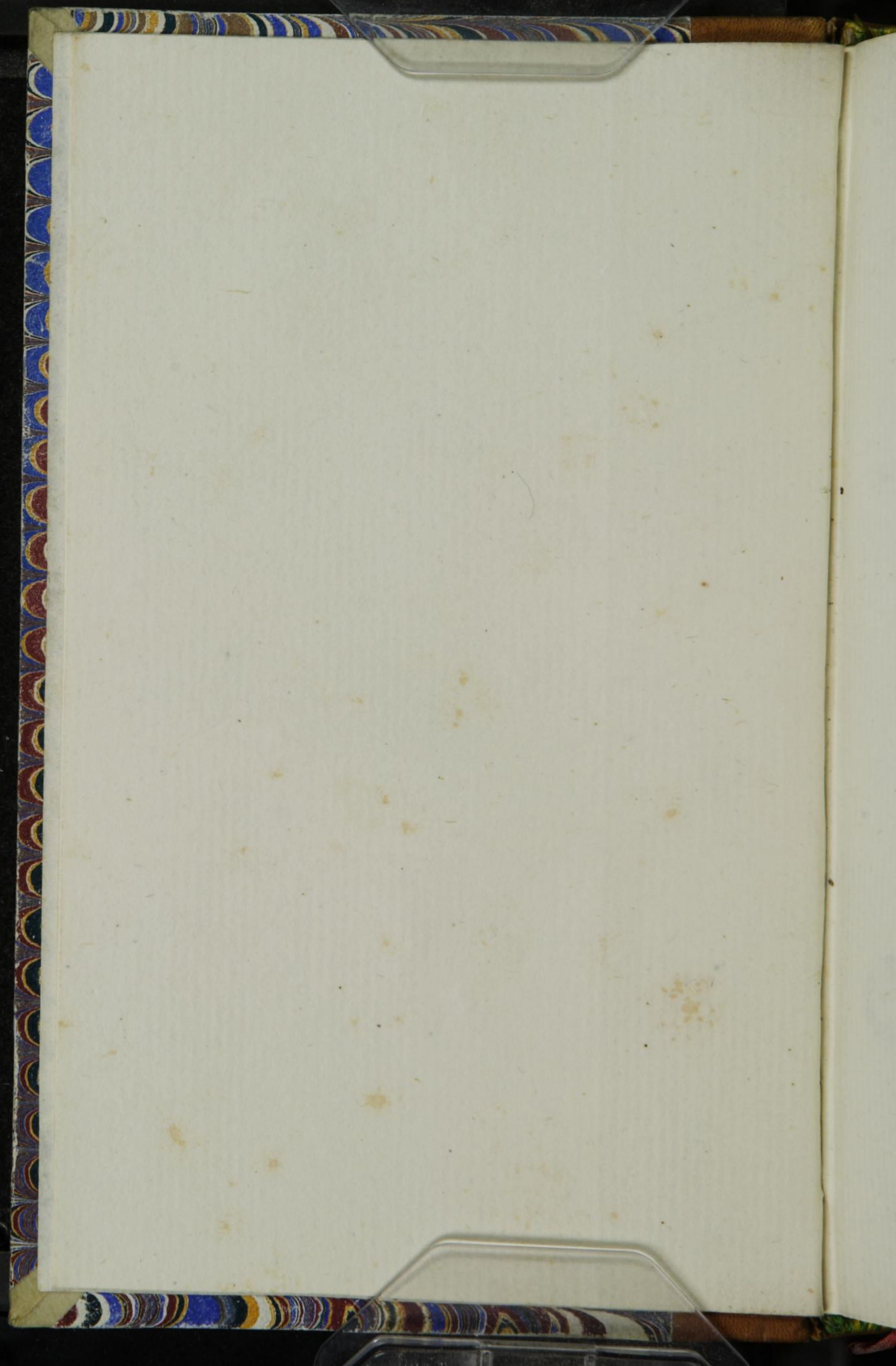

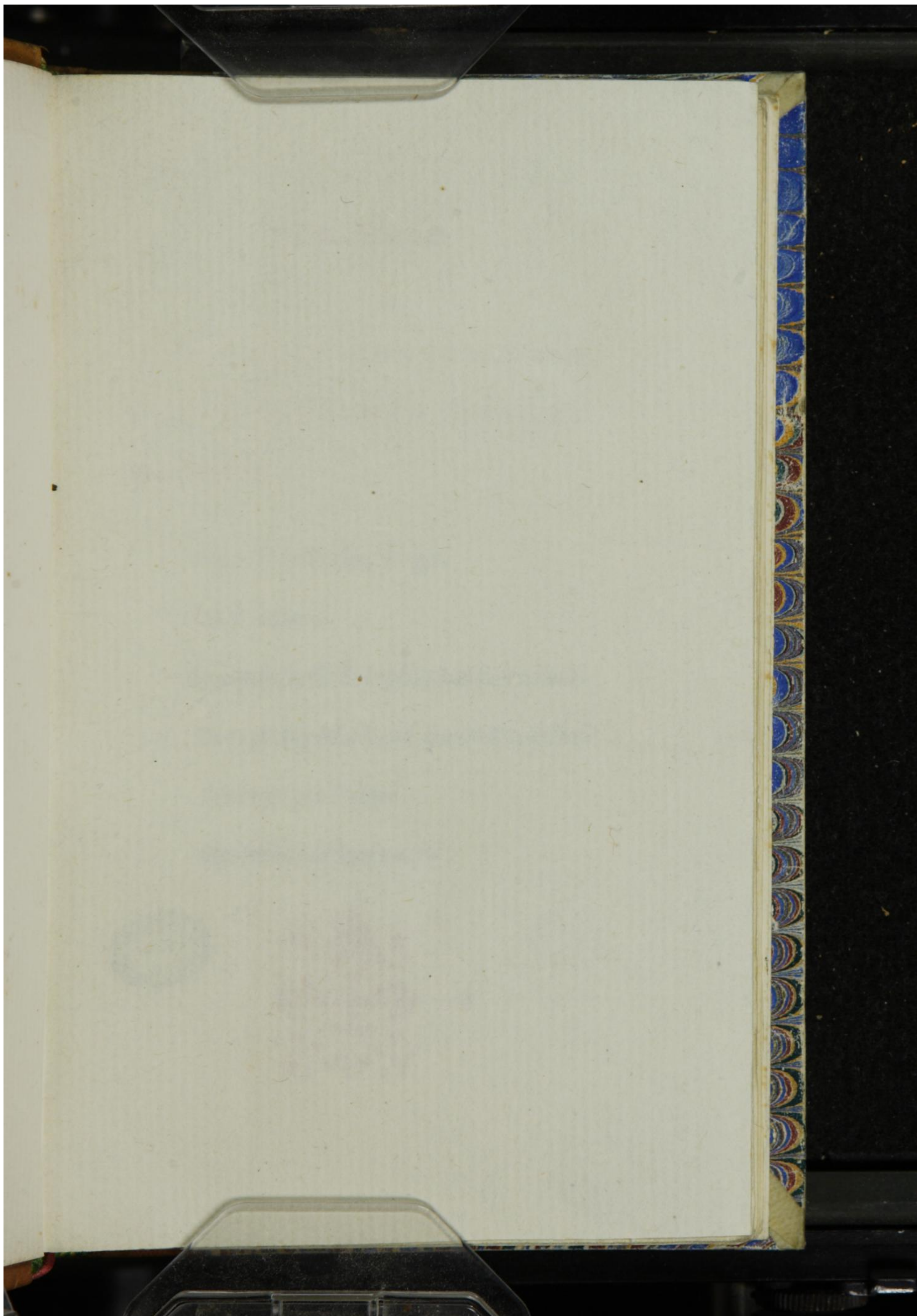

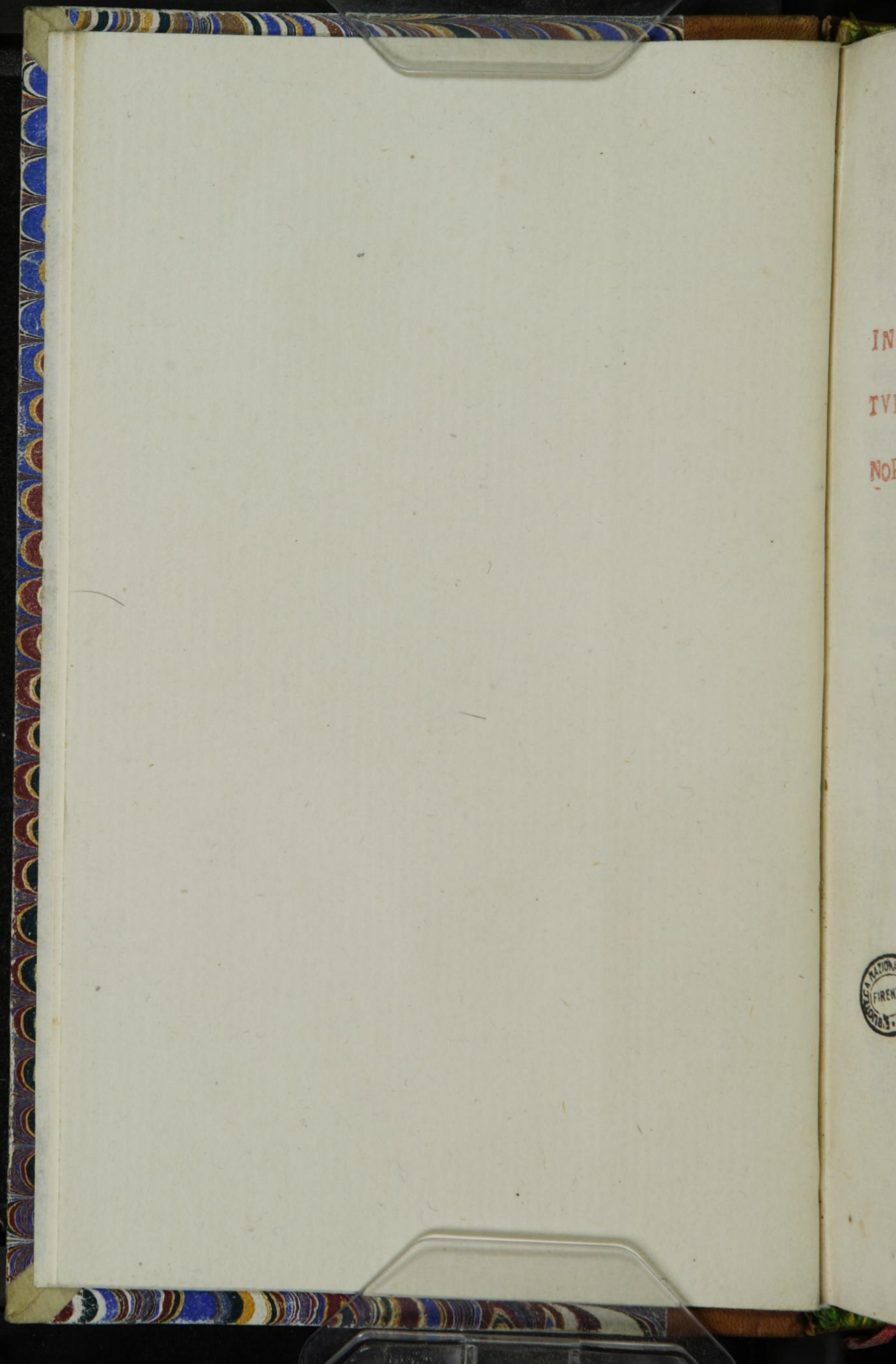
Ex Libris Ioannis Nencini
1874

TRALE-FIRENZE
NENCINI

XENOPHON

IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR INFRASCRIPTA OPERA XENOPHONTIS.

Pædia Cyri Persarum regis.

De Venatione.

De re publica & de legibus Lacedæmonioru͂.

De regis Agesilai Lacedæmonioru͂ laudibus.

Apologia pro Socrate.

Opusculum de Tyramnide.

AD NOBILISSIMVM GREGORIVM FLISCVM IVRISCONSVLTVM DISCIPVLVM SVVM PHILIPPI BEROALDI BONONIENSIS EPISTOLA.

INTER COMPLVSCVLOS Socraticæ doctrinæ sectatores: duo cum primis ingēti laude effloruerūt Plato & Xenophō. quorū alter diuinus & philosophorū deus: Alter attica musa nūcupatur. Siquidē Xenophōtis sermo cōpositus: Tener: Rotundus: atq; mellitus adeo est: ut merito eius uoce musas quasi locutas ferāt. Atq; in ipsius labris sedisse opificem persuadendi deam credibile sit: Id quod de pericle et cethego memoratur. hic Ameno ingenio clarus grecæq; facundiæ columē: Multiiuga uolumina composuit. Et imprimis pædiam Cyri. quam tantopere probabat africanus ut eam semper haberet in manibus: quā. M. Tullius legēdo contriuit. Qua Cyrus ille Persarū Rex non ad historiæ fidem scribitur. sed ad perfecti Imperatoris effigiē. Nec qualis fuerit: sed qualis eē debuerit: ut ita sub Cyri institutione ac exēplo optimum Regiæ administrationis Genus luculēter expressu; esse dispiciamus. Quos ego nuperrime libros una cum aliquot aliis Xenophontiis uoluminibus nō indiligenter emēdatos Tradidi Benedicto Bibliopolæ pariter & Impressori Elegātissimo excussoria incude formandos. Vt sub tuo noīe tibi peculiariter dicati Inuulgarētur: mi Gregori Flisce. Qui in nostris castris disciplinæ Rhetoricæ artes edoctus legali doctrinæ oratorium Nitorem decentissime copulasti

Et iuris Ciuilis scientiam pigmẽtis Tulianis scitissi me colorasti: In tantũ dissimilis istis: quoru; linguæ Barbarismis solecismisq; scaturiunt. De leguleiis lo quor & formulariis male literatis. qui adeo eloquẽ tiam despexerunt: ut legalem doctrinam cum Orato ria eloquẽtia dissidio quodam discordioso dissentire pertinaciter affirmẽt. Sicuti amaritudo cum dulcedi ne: Caligo cum lumine: tempestas cum trãquillitate discordat. Cum tamen libri digestorum manifestissi me ostendant interpretes legum non minus eloquen tiæ consultos: q̃ Iuris esse oportere. Nec minus elegã tia latiali q̃ peritia legali ꝑpolitos. Tu uero mi Gre gori fuisti apud nos annos plusculos: quos totos bene collocasti. dũ posthabita uoluptatis illecebra exornas animum liberali musa: & ueris ornamentis egregie respondes Ornatissimæ Fliscorũ familiæ: qua in ter ra Italiæ nulla fere ẽ celebratior illustriorq;. Hæc in star equi Troiani emisit proceres iunumeros. Hæc epi scopis fecũda: Cardinalibus copiosa: Principibus opu lenta: Pontifices quoq; maximos progenerauit: qui sunt dii terreni: et inter mortales inmortalis dei maie statem representant. Quis enim nescit ex Inclitissima Fliscorum gente Adrianum quintum: & Innocentiũ quartũ in amplissimo pontificiæ dignitatis fastigio constitisse Apostolicæ sedis Antistites & christianæ Cymbæ moderatores. hãc ego familiam tam nobilẽ tam famigeratã quo preconio laudis exornem? Quæ ornatissimum Genuæ est ornamentum. De qua poeti cu; illud merito dici potest. Fœlix prole uirum, Cen tum cõplexa nepotes oĩs celicolas. Ex hoc fonte Tam

bedto tam largo Riui limpidi non parum multi fluẽtes cõspiciũtur: Inter quos tu mi Gregori pleno iam alueo fluis & puro: atq; Amnica ubertate luxurias. Qui bononiam ad mores studijs excolendos iampridem cõiecisti. ex instituto prope solenni Familiæ tuæ ex qua adolescentes ingenuarum disciplinarum candidati ac Tyrones huc identidem per tempora interuallata cõmigrãt. Vbi collegium est Fliscorum honestissimũ a proanis tuis salubriter ac laudabiliter cõditum ad Scholaticos Gentilitios priuatim cõfouendos. Verum inter omnes Fliscos te unum probissimũ studiosissimũ modestissimum cognoui. Qui moribus ornatus: literis excultus; animo formatus cum claritudine natalium uirtutis claritate cõtenderes. magisq; doctrinæ q̃ generis nobilitate gloriareris. Qui post pacta militiæ litteratoriæ stipẽdia magna cũ laude Domũ ad genitales terras remigrasti: Vbi in presentia solidos & dulces atq; uberes fructus studiorum tuorum tempestiua maturitate decerpis. Et quãuis opera tibi princeps ac primaria prope oĩs in sanctioribus legũ disciplinis insumatur: nõ tamen infrequens es cultor doctrinæ politioris. Quĩmo (ut audio) subsicivas horas ac feriata tempora mansuetoribus musis repastinãdis sitienter impendis: & studia humanitatis. Quibus nil suauius: pro Pabulo habes suauissimo. Et quoties scriptor quispiam uetus lectione dignus neq; protritus neq; inuulgatus prodit in lucem: Tu euestigio rei nouitate pellectus; perinde ac helluo librũ uoras Animũq; lectionis impromiscue suauitate permulces Ita legendo & uigilias litteratas uigilãdo uitã pro

tudis.adeo ut nisi Gregorii haberes nomē: merito po
tueris habere cognomen. Etenim Gregorius dici po-
test latine uigilātius, Nunc itaq; mi Gregori ut mēs
tua nouo pabulo & sagina pinguescat accipe socrati
cum Xenophontem recenter formis excussum: Tuoq;
nomini nuncupatum dedicatum. Cuius doctrina mul
tiformi non secus recreaberis: q̃ stomachus ciborū di-
uersitate reficitur. Inter cetera istius nō minus fecun-
di q̃ facundi scriptoris monumenta leges libellum.
Quo Agesilans ille, magnus spartiates præconio uir
tutis extollitur. Qui falso Iampridem titulo obrepsit
in plutarchi nomen. Vulgoq; sub plutarchi noīe &
inscribitur & lectitatur, hic autem unus Xenophon-
tis libellus exiguus quidem sed aureolus in Agesilao
rege laudādo: ut inquit uerissime Arpinās orator: fa
cile omnes imagines hoīm statuasq; superauit. O uti
nam aliquid uel tale: uel saltem proximū nostra hæc
Epistola possit efficere. Sed hoc immodicum est notu;
paucisq; concessum, Tu id quicquid est munusculi hi
laro uultu suscipito & leta fronte perlegito, Viue ac
uale Beroaldi tui memor.

PAEDIAE CYRI REGIS PERSARVM A XENOPHONTE COMPOSITAE: PER FRANCISCVM PHILELPHVM E GRAECO IN LATINVM TRADVCTAE LIBER PRIMVS.

VM OLIM COGITAREmus ꝙ populi dominatus per illos soluti sunt: qui uellēt alia quadā ratione ꝗ̃ populari rēpubli. gerere: & quot itē regū paucorū ꝗ principatus iam per populos sunt sublati quotꝗ aggressi tyrānida: eorū aliꝗ̄ cito admodū defecerūt: aliꝗ̄ uero si quātulūcunꝗ etiā tp̄is in iperio pseuerarit admirationi haberētur: pinde atꝗ & sapiētes fuerint et fortunati quidā uiri. Et didicisse rursus uideremur in priuatis quoꝗ domibus eē aliꝗ̄s famulos uel cōpluris. aliꝗ̄s ppaucos: qui tamē ne his quidē paucis uti oīno possent heriliter. Cūꝗ ad hæc nobiscū uersaremus et bubulcos principes boū esse: & equorū itē eos: qui equos pascūt: & oēs qui pse pastores uocātur horū aīalū: quibus præsunt: nō absurde principes existimari: Videre q̄ uidebamur oīa hæc armēta facilius adduci: ut pastoribus pareāt: ꝗ̃ pricipibus suis hoīes. Nā & pergūt armēta quacunꝗ a pastoribus dirigātur: & in ꝗ̄s regionibus pascūtur quo acta ab illis fuerit et ab ꝗ̄s abstinēt a quibus arceātur: et quos fructus pduxerint: sinūt his uti pastores pro uoluntate. At nullū quidē armentū unꝗ̃ accepimus: quod in pastores insurgeret: quo aut minus eis obtēperaret: aut fructuū usum probiberet. Quin difficiliora in alienigenas

omnis prestant se armenta: q̄ in hos quos & præsi des habent & fructibus suis fouent. Hoies uero in neminē magis q̄ in illos insurgunt: quos imperiū sen serint moliri aduersus sese. Cum hæc igitur cōmenta remur aio: in hāc sententiam agebamur: ea esse hoiē natura: ut facilius aliis oibus animantibus imperitet q̄ hoibus. At ubi uenisset in mentem Cyrum: qui fo ret perses permultos quidem homies permultas urbes permultas gentes iussis suis reddidisse obedientes. Hinc sententiam mutare coacti sumus: utpote quod hoibus imperare neq; impossibile sit neq; factu diffi cile: si quis prudēter id agat. Nouimus sane Cyro nō inuitos paruisse alios: qui plurimorum dierum: alios qui etiā mensium iter distarent: alios itē: qui ne ipsū quidem aspexissent unq̄: alios etiam: qui quāuis certo scirent fore: ut non uiderent. ei tamen libenter audie bant. Etenim usqueadeo præstitit aliis regibus: tum iis qui a parentibus accepissent imperia: tum iis qui suo ductu ea essent adepti: ut & Scytha q̄uis Scytha rum magnus sit numerus nulli alii nationi queat im peritare: sed satis superq̄ habeat: si diuturnū in suos principatū gesserit: & Thrax in Thracas. & Illyri cus in Illyricos: atq; eodem modo de aliis gētibus au dimus. Itaq; fertur esse in Europa etiā hac tempesta te quasdam liberas gentes: easq; inuicem dissidere. At Cyrus identidem assumptis liberis quoq; gentibus Asiæ soluens cum parua Persarum manu: Medis uo lentibus atq; Hyrcanis imperauit. Subiugauit Syros Asyrios. Arabas. Cappadocas. Phrygas utrosq; Lydos Caras. Phœnicas. Babylonios. Potitus est etiā Bactria

nis et Indis ac Cilicibus. Et itidē Sacis te Paphalgōnibus. & Mariādinis atq; aliis q̄plurimis gētibus: quarū ne noīa quidem quis dixerit: In ſuper dominatus eſt Aſiaticis Grecis. Cū uero deſcendiſſet ad mare: Cyprios quoq; et ægyptios imperio tenuit. At qui hiſce quidem gentibus imperauit: quæ neq; cum illo neq; interſeipſas lingua cōuenirent, Et potuit tamen formidine ſui noīs tantum orbis terrarum peruadere ut oēs terrore cōcuteret: haberetq; neminē repugnantem. Tantā autem oībus cupiditatem iniecit gratificandi ſibi: ut ex eius ſententia gubernari optarēt. Tot nationes ad ſeſe cōuertit: ſibiq; deuinxit: ut eas dinūerare operoſum ſit quocūq; quis ire a regia eius cœperit ſiue ad orientem: ſiue ad occidentē: ſiue ad ſeptētriones: ſiue ad meridiem, Nos ergo hunc uirum ut admiratione dignū conſiderauimus: & quo natus genere: & quo fretus ingenio: & qua inſtitutus diſciplina tantum ad imperandum cæteris mortalibus antecelluit. Que igitur de illo et audiuimus et ſentimus: hæc in medium referre aggrediemur.

c YRVS quidē natus eſt patre Cambyſe rege Perſarum. Hic autē Cambyſes ex perſidarū genere extitiſſe dicitur, At perſide a perſeo nomen habēt. Matre uero cōſentitur fuiſſe Mādane quæ nata eſt patre Aſtyage medorū rege, Fuiſſe aūt Cyrus natura fertur: & hoc etiā tempore a Barbaris decātatur: tum corporis forma pulcherrimus: tū aīo humaniſſimus: tum diſcipline atq; honoris maxime ſtudioſus, Quapropter laborē omnē exclamabat & omne periculū laudis gratia perferebat. Huiuſmo

di Cyrus bonitate formæ animiq́ꝫ prædítus: & persa rum legibus educatus traditur. Prima his legibus cu ra est a bono publico. Haud enim incipiunt itidem: ut aliæ plurimæ ciuitates: quæ parentibus permittentes pro uoluntate filios educare: & ipsis parentibus pro arbitrio uitam agere eis iubent: ne furentur: ne rapi ant: ne in alienas ædis ingrediantur ui: ne iniuste per cutiant quemquam: ne adulterium patrent: ne princi pi aduersentur: reliquaq́ꝫ huiusmodi. Quod si quid horum transgressus quis fuerit: pœna mulctatur. At persarum leges anticipantes maxime curant ne initio tales sint ciues: ut cuiusq́ꝫ uel improbitatis uel tur pitudinis desiderio capiantur. Hac em̄ utūtur diligē tia. Est illis forū, quod uocatur liberū: ubi & regiæ et alia sunt principia. Hinc & uenalia & circūforanei & horū clamores atq́ꝫ ineptiæ in aliuꝫ locum reiecta sunt: ne horū turba excultis moribus misceatur. Est au tē forū circa principia distributū in partis quattuor. quarū una est puerorū, altera puberū: tertia uirorum: qui perfectā ætatē iā agūt: quarta uero eorū qui sunt emeriti. Legeq́ꝫ horū singuli adsunt locis suis. pueri: cū primū illuxerit. & eodē modo perfectæ ætatis ui ri. Seniores uero: cū per ocium cuiq́ꝫ licuerit: exceptis constitutis diebus: quibus adsint necesse est. At adole scētes cubāt etiā in principijs cū gymnicis armis: exce ptis uxoratis: q̄ ne requirūtur q̄dē, nisi antea iussi ad esse fuerint. At neq́ꝫ honestuꝫ ducitur sæpius abesse. Et præsunt cuiq́ꝫ harū partiū duodeciꝫ principes. Nā in duodecim tribus persæ distributi sunt. Hi uero pue ris presunt: q selecti ex senioribus eos uideātur reddi

turi ꝙ optimos. Adolescentibus quoq; hi qui ex absolu tæ ætatis uiris perꝙ optimos eos existimētur effecturi Viris aūt ipsis hi sunt perfecti, quorū illi institutione censeātur quæ cōstituta sunt et a magistratu maximo imperata: maxime prestituri. Electi etiā sunt presides seniorum. Præsunt enim quo hi quoq; suo fungantur officio. Quæ autem cuiq; ætati imperantur faciunda: enarrabimus: quo dilucidius fiat diligētiam ne adhi beant: ut ciues sint ꝙ optimi.

P Ueri igitur euntes ad ludos: iusticiæ discen dæ dant operā aiuntq; ita illos huic rei stu dere: quemadmodū apud nos qui eunt ad li teras perdiscēdas eorū aūt magistri magnā diei partē cōsumūt in eorum disceptationibus iudicādis. Habēt enim pueri quoq; inter sese queādmodū uiri causas et de furto & de rapina & de ui et de fraude & de ma ledicētia et de aliis criminibus: ut et par est. Quos au tem norint horū aliqd deliquisse: eos plectunt. In illū item animaduertūt: quē minus iure accusantē inuene rint. Et de illo crimine iudiciū faciūt: quod est in cau sa: ut se hoīes odio mutuo insectētur quā maxime. Nā uehemēter causa; agūt ingratitudinis, Et quē cogno rint posse referee gratiā: nec refere ī hūc seuerissime aīaduertūt: quippe q arbitrātur eos: q sint ingrati: et deos maiorēinmodū negligere: et parētes & patriā et amicos. In gratitudinē uero potissimū impudētia se qtur: quæ ad omnē turpitudinē maxima est dux. Do cēt etiā pueros tēperātiā, ad quā discedā eis plurimu; cōducit: quod uidēt senes ipsos quotidie tēperāter uitā agere. Tradunt præterea iis præcepta parendi magi

ſtratibus. Multũ quoq; huic rei cõducit: quod ſeniores intuẽtur parere magiſtratibus magno ſtudio Eoſdẽ inſuper docẽt: ut et cibi et potus cõtinentiã ſeruẽt. Ad quod illos ad modũ adiuuat: quod ante oculos habẽt ſeniores non prius abire uentris implendi gratia: q̃ principes permiſerint: quodq; nõ apud matrẽ ueſcũtur pueri ſ; apud magiſtrũ: quãdo principes ſignificarint. ferũtq; domo pro cibo panem: pro obſonio naſturcium: ad potũ uero capedine; ut ex flumine aquã hauriant. Ad hæc etiã diſcunt ſagittã & iaculũ. Ad ſextum igitur uſq; aut ſeptimũdecimũ ætatis annum hæc agũt pueri. Dein uero ubi in adoleſcentiã exceſſerunt: ita rurſus degunt, Puericiã enim egreſſi cubãt ut antea diximus: in principijs idq; tum cuſtodiẽdæ urbis gratia tem ob temperantiæ ſtudimm, Videtur enim huic ætati maiorem in modum diligentia opus eſſe. Prebent etiam ſeipſos interdiu principibus: ſi cui eis uſui ſint pro repub. Et cum oportuerit: manẽt oẽs circa principia. Cu; uero ad uenationẽ rex exierit: id quod perſæpe agit in menſe: educit cuſtodiæ dimidiũ Habeãt autem exeuntes oportet arcus et iuxta pharetram: in uagina mucronem: aut ſecurim: prætetea cratem: et pila duo: quo & alterum emittãt: & altero: ſi opus fuerit: cõminus utantur, Ob hãc autem rem publice dant operã uenationi: & rex quemadmodu; in bello ſe ducem ijs præſtat: & ipſe tum uenatur: tum ut alij uenentur diligentiam adhibet: quod hæc eis uerißima uidetur meditatio rerum bellicarum, Etenim diluculo aſſuefacit aſſurgere: frigoraq; et calores tolerare. Exercet etiã eos itineribus et curſibus, Neceſſa

riũ etiã ẽ sagitta bestiã ferire ac iaculo petere ubicũq; occurrerit. Atq; animus sæpenumero cogit cõcalescere: ubi ferox aliqua bestia cõtra sese obiecerit, Nam & percutere oportet: quæ occurrerit: & irruentem obseruare. Quare haud facile in uenatione eorũ quicquã abesse reperiatur: quæ inter bellandũ accidunt. Exeuntes autem in uenationem prandium habent & id quidem maiore quãtitate: ut par ẽ: quã pueri: aliaq; codẽ modo, Et donec uenãtur nõ prandent. Sed si qd opus fuerit aut feræ ipsius gratia præstolari: aut aliter uelint tempus terere in uenãdo hoc prãdio pro cœna usi postridie uenantur ad cœnã usq;. Et duos hos dies pro uno supputãt: quod unius diei cibum cõsumunt. Hoc autem faciunt cõsuescendi gratia: quod si qd etiam in bello oportuerit: id eis fit factu facile. At obsonium q dem hoc puberes habent: quodcunq; uenati fuerint Nam si id minus: nasturcio uescuntur. Quod si qs eos existimat aut uesci iniucunde: cum aliud nihil præter nasturcium addãt ad cibum: aut potu minus suaui uti cum aquã bibant: reminiscantur: quãta cum uoluptate massã paneq; uescuntur in fame: quãq; suaue est bibere aquã in siti. At reliquæ tribus quæ domi manentes in uenationem nõ exeunt: tam alia exercent: quæ pueri didicerunt & sagittando & iaculando tum hæc inter sese decertando agitant. Sunt præterea publici horum ludi præmiaq; proposita, In qua autem tribu plurimi fuerint peritissimi fortissimiq; ac maxime fideles: horũ laudatur a ciuibus & honoratur nõ præsens princeps dũtaxat uerũ etiam ille qui eos in pueritia erudiuit. Et his adolescentibus utuntur magistratus

si qua in re præsidio opus fuerit: uel ad maleficia inquirenda: uel ad insequẽdos latrones: uel ad alia agenda: quæcunq; aut uirium aut uelocitatis sunt opera, Ab adolescentibus igitur hæc geruntur. Sed ubi annos decem absoluerint excedunt in perfectæ ætatis uiros: quo tempore hi rursus annos quinq; & uiginti ita degunt, Principio quemadmodum adolescentes præsto sunt magistratibus: ut si quid pro repu. opus fuerit: se utantur iis in rebus quæ prudentiam uiresq; requirũt. Quod si militie dãda sit opera: qui ita sunt instituti arcubus & pilis amplius nõ utũtur sed ensibus et armis quibus comminus pugnant. feruntq; thoraca circa pectora & in manu sinistra cratem qualẽ habere pingũtur persæ. In manu autem dextera gladium aut mucronem. Et ex huiusmodi uiris magistratus oẽs constituunt: exceptis puerorũ magistris. At posteaq̃ annos quinq; uigintiq; complerint: agentes hi ætatis annũ aliquanto amplius quã quinquagesimũ, illorũ iam ætatem ingressi qui et eunt et uocantur seniores non etiam in exercitum eunt extra solum patrium: sed manentes domi iudicãt oĩs causas & publicas & priuatas. Iudicãt etiam hi causam mortis. Idemq; legunt omnis magistratus. Quod si quis aut in adolescẽtibus aut in uiris deliquerit quippiã contra leges deferunt eum singuli tribuni & ex aliis qui uoluerit, Quem seniores ubi audierint damnãt. At damnatus degit reliquam uitã cum ignominia, Verum ut oĩs persarum respu. clarius pateat: repetemus paulo altius. Nunc autẽ ex antedictis declaratum sit paucis. Persæ dicuntur esse circiter centũ uiginti millia hoĩm. Horum ne-

mo lege excludit̃ a dignitatibus atq; magistratibũ Sed licet oĩbus persis mittere filios ad publicos iustiticiæ ludos. Verum qui possunt filios per ociũ alere: eos mittunt ad ludos, Quibus uero alendi non est facultas: nequaq̃ mittunt, Qui autem fuerint apud publicos magistros instituti: licet iis inter adolescentes eius ætatis opera exercere: aliis uero non licet. Qui rursus legitima inter adolescentis absoluerint: possunt ii inter eos uersari: magistratuũq; participes atq; honorum fieri. At iis: qui puericiæ atq; adolescẽtiæ legitima nõ obierint: inter uiros nõ admittuntur. At ii rursus: qui inter perfectæ ætatis uiros sine repræhẽsione se gesserint: fiunt ex ordine seniorum, Et ita seniores ii cõstituuntur qui per omne honestatis genus uitã egerint Et hæc est uiuendi institutio qua qui utuntur: optimi uiri existimãtur. Quim hoc etiã tempore testimonium durat. tum moderati eorum uictus: tum etiã defatigati, Nam nunc quoq; turpe est apud persas & spuere: & emungi & flatus uideri plenos. Turpe item ducitur: si qs appareat quoquã ire aut meiendi aut cuiusq; huiusmodi rei gratia. Quæ quidẽ facere nullo pacto possent: nisi & uictu modico uterentur: & humiditatem per laborem consumerent. Quo fit: ut ea alio quopiam secedãt. Hæc igitur de persis oĩbus dicere possumus. At cuius gratia hoc tempore nobis oratio cœpta est: res gestas Cyri narrabimus a pueritia ordientes, Cyrus enim ad duodecimũusq; annum aut paulo amplius hac institutus disciplina: æquales oĩs antecellebat: & celeriter discẽdo ea quæ opus erãt & pulchre ac fortiter singula obeundo, Ex hinc filiã suam Astyages eiusq; filium accersiuit: quippe qui eum uidere cu-

piebat:quē & pulchritudine audiret et probitate præ stare. Venit igitur Mandane ad patrē: Cyrum filiū secum habens. Ad quem ubi curriculo peruenisset: Cyrusq; nouisset Astyagen matris eius patrem: continuo ut erat ingenio facili atq; perhumano: tum eum amplexatus est familiariter atq; perbenigne: ueluti si qs diu una educatus: diuq; illum amans amplexaretur: tum eundem exornatum intuens & suppicturatione oculorum: & coloris infricatione appositioneq; comarum: quæ legitima erāt in medis: hæc enim oīa medorum sunt: & purpuræ tunice & candidi amictus & torques ad collū: & armillæ ad manus: at in persis cum domi sint: uel hoc tempore & uestes sunt uiliores & uictus tenuiores. Intuens inquam Cyrus aui Astyagis ornatum: fixis in eum oculis: o mater inquit ut pulcher est auus meus. Sed cum mater eū rogasset uter ei pulchrior uideretur: pater ne: an auus. respōdit Cyrus. o mater persarū quidē pater meus lōge est pulcherrimus: at medis: quantū scilicet ipse in uiis atq; in ianuis uidi: meus hic auus maxime præstat pulchritudine. Quod audiēs Astyages rursus eū amplexatus atq; osculatus & pulcherrima stola induit & torquibus armillisq; honorauit ornauitq;. Ac si quo equitaret in equo frænis aureis insigni circunducitabat quēadmodum ipse quoq; proficisci cōsueuit. At Cyrus ut & puer & elegans & ambitiosus delectabatur stola atq; equitandi disciplina mirū in modum lætabatur. Nam i persis quoniam difficile est & equos alere, & equitare: quia montosa sit regio: uel uidere equum rarissime datur. Cū uero cœnaret Astyages una cū filia

& nepote uellet q; puerũ q̃ suauissima uti cœna quo minus res domesticas desideraret: apposuit ei & paropsidas & omne genus pulpamẽti & epulas. Itaq; aiunt dixisse Cyrũ o Aue quot negocia habes in cœna si tibi necessarium fit in oĩa hæc fercula manus extendere & degustare hasce tam uarias multasq; epulas. Quid ais inquit Astyages? Nõne tibi multo uidetur pulchrior hæc cœna q̃ psica? Atq; ille respõdi. Aue mihi sane haud uidetur: sed lõge simplicior apud nos ac rectior est ad explendũ uia q; apud uos. Apud nos enim panis & carnes ad hoc deducunt. Vos autẽ cum eodem studetis peruenire: quo nos: per multos circuitus ac uertigines sursum deorsumq; errantes uix aliquãdo uenitis: quo nos diu antea puenimus. Sed o fili inquit Astyages: hi errores nobis molesti non sunt Quod si hæc tu quoq; gustaueris cognosces admodũ esse suauia. Tum Cyrus inquit: at ego Aue uideo etiã tibi has epulas esse fastidio. Et Astyagen ferunt interrogasse. Et cuiusnam rei cõiectura istud ais? Quod te inquit uideo cũ panem tetigeris nihilo manu; detergere: sed ubi horũ quicq; attigeris: cõtinuo manũ purgas ad mãtilia: ueluti moleste admodum feras istorũ sacietatẽ. Ad quæ subdidit Astyages. Si ergo ita sentis o fili, saltem carnibus uescere: quo robustior domũ repetas: simulq; hæc locutus permultum ei carniũ apposuit & siluestriũ & cicurũ. At Cyrus cum uidisset carnium tantũ: ait. Num mihi das hasce carnes o Aue ut ipsis utar pro uoluntate? Do tibi inquit me hercule. Tum igitur Cyrus acceptis carnibus eas distribuit inter ministros aui cũ huiusmodi uerbis. Tibi quidem

hoc ad me datur: quod alacriter mihi tradis equitandi praecepta. Tibi autem quod tragulã dedisti mihi. Nam hoc ego tempore habeo aliud nihil. Tibi uero: quoniam auo perpulchre inseruis. Tibi quoq; quia patrem meum honore prosequeris. Haec faciebat donec distribueret carnes oĩs: quas accepisset. Sed Astyages Sacae inquit pincernae: quem ego honoro maxime: nihil das? Erat autẽ hic Saccas excellenti forma: eaq; fungebatur dignitate: ut eos deduceret: quibus Astyage opus foret: intempestiuos autem arceret. Sed Cyrus ut puer adhuc ueritus nihil: rogat inconsulto Astyagen. Quam ob rem aue hunc ita honoras? Cui Astyages cauillatus inqt. An minus uides q̃ pulchre quãque apte uinum fundit? Horum enim regum pincernae aptissime ac purissime uinum fundunt: ferentesq; phialam tribus digitis eã praebẽt. Afferunt eñi ita: ut qui bibiturus est poculum capiat expeditissime. Tum Cyrus ait: iube igitur Sacae o aue: ut mihi poculum tradat: quo ipse quoq; pulcherrime uinũ fundẽs te mihi uendicem: si potero. Quod ubi iussisset Astyages: Cyrus accepto poculo ita illud bene eluit: ut Sacan uiderat. Iam etiã cõposita facile studiose & apte quodãmodo praebuit: tradiditq; in manũ phialam ipĩ auo: ut & matrem & Astyagen multo risu afficeret. Cyrus uero ipse profusus in risum ad auu; prosiluit eumq; simul osculatus ait: o Saca peristi. ex honore te eĩciam. Nã & pincernae officio melius q̃ tu fungar & bibam uinum: ut tu. Regum enim pincernae cum dant phialam: ex ea uinum cyatho haustum fundẽtes in sinistram manum obsorbent: ne si uenena infundis

ſent:ip ſi non lædantur. Hinc Aſtyages dit per cauil lum. Cur Cyre: qui aliis in rebus Sacan imitaris: non uinum obſorbuiſtis? Quod metueram. inquit: mediuſ fidius: ne in cratere mixta uenena forent. Etenim cum tu in natalicĳs amicos accepiſti: pſpicue didici eũ uo bis uenena infudiſſe. Et quonam pacto: inquit ille: o fili hoc dignoſti? Quod inquit uos uidebam neq; mẽ tis eſſe neq; corporis cõpotes. Primũ quæ a uobis pue ri facere prohibemur: hæc uos faciebatis. Omnes enim clamabatis ſimul: dicebatiſq; inuicem nihil. Canebatis magno cũ ridiculo: & cum canentem minime au diretis: iurabatis optime cũ canere. Et quiſq; ueſtrum cum de ſuis uiribus loqueretur: mox ſaltaturi ſurgeba tis: cum nõ modo ad numerũ ſaltare: ſad ne erigi qui dem poſſetis. Eratiſq; obliti omnino: & tu ꝙ rex eſſes & alĳ: quod ſibi imperares. Per id enim tempis ego primũ didici hoc quod a uobis tum agebatur: cauſam eſſe perpetuæ ueſtræ confabulationis. Itaq; nunq̃ ta cebatis. Et Aſtyages ait. At patrem tuũ fili cum bibit: nõne capit ebrietas? Non inquit me hercule. Sed quo modo facit? Sitim tolerat: & patitur aliud mali nihil Non enim Sacas ei ut uidetur: uinũ fundit. Mater au tem inquit quid tãdẽ fili adeo Sacã oppugnas? Quo niam inquit Cyrus ipſe odio mihi eſt: quippe qui me ſæpe cupiẽtem ad auũ accurrere prohibet homo ſcele ratiſſimus. Verum te ſuppliciter aue precor: da mihi tris dies in Sacam imperium. Et Aſtyages inquit quo pacto ei imperitaueris? Cyrus autem reſpõdit. Stans ego: quemadmodum hic in aditu cũ uoluerit ingre di ad prandium: dicerem nondum fieri poſſe: ut pran

dio interfis. Auus enim quibusdam uiris studet: deinde cum ad cœnam uenerit: dicturus sim: q̄ auus lauatur. Cum uero magno uescēdi desiderio afficeretur: dicerem: quoniam auus est apud mulieres. Tandem aliquādo ita ego hunc protraherē sicuti ipse me ab auo arcendo protrahit. Tot inter cœnandum relaxationes animorū eis præbebat Cyrus. Interdiu uero si quē sentiret: cui uel auo uel auunculo foret opus: ad id officiū oēs anteuertebat. Quicquid enim Cyrus gratificari ijs posset: q̄ libētissime obibat. At eum Mandane reditum pararet ad uirū: rogabat eam Astyages Cyrū apud se linqueret: quæ uel equidem respōdit omibus in rebus patri morē gerere: uerum putare sese factu difficile inuitū puerū dimittere. Hic Astyages ait ad Cyrum: o fili si apud me māseris. omiū primū aditus ad me tui nulla Sacæ facultas erit: sed potestas oīs in te futura est. Habeboq́ tibi gratias: quāto sæpius ad me ieris. Deni & equis meis & alijs uteris: quot uolueris. Et cū abire institueris: habiturus es quoscunq́ libuerit abeunti tibi. Præterea incedes quā uiam ipse delegeris pro cœnæ mediocritate ex sentētia tua. Iusu per tibi do: & que nūc in hortis feræ sunt: & alias oē genus colligam: quas cum primum equitare didiceris insequeris. prosternesq́; & sagittādo & iaculando: ut uiri magni. Præbeboq́; tibi pueros collusores et alia omia cōsequeris: quæ uelle te dixeris. Hæc Astyages ubi dixisset: Cyrum mater interrogabat. Vtrum uellet manere ne an abire? Hic autē nihil cunctatur: sed quā celerrime se uelle manere respōdit. Rursusq́; interrogatus a matre q̄ ob rem? dixisse fertur quoniā

domi o mater & sum:& uideor esse æqualibus superior iaculãdo sagittãdoq;. Hic autẽ noui me esse æqualibus meis equitando inferiorẽ: quæ quidem res mihi mater est permolesta. Quod si me hic reliqueris equitationemq; didicero: cũ in persis fuero: facile arbitror me illis omnibus fore superiorẽ: q pedestri præstant. Cũ uero uenero huc ad medos: enitar (quia factus iam fuero bonorum equitũ optimus) auo auxiliũ ferre. At iusticiã inquit mater o fili qui disces: cum magistri tui sint in persis? Respõditq; Cyrus: uerũ hæc ego mater ex amussim calleo. Quid tibi cognitũ est: inquit mater? Quoniam meus magister: inquit: me perinde atq; iusticiam optime tenentem constituit aliis iudicem. At qui olim in quadã lite uerberibus cæsus sum: ut pote qui minus recte iudicarim. Erat autẽ causa huiusmodi. Puer magnus corpore: cui parua esset tunica: alterum paruũ puerum qui tunicã haberet magnã: exueraat. suaq; illũ tunica induerat: illius tunica se induto. Ego igitur horũ causa audita: iudicaui esse melius ambobus: ut aptã uterq; haberet tunicã. Itaq; hac in re magister me percussit inquiẽs: cum de cõueniẽtia sim iudex: ita iudicare oportere: cũ uero iudicandũ fuerit utrius sit tunica: hoc ita considerandũ esse: quæ possessio est iusta: utrum habere is debet: qui ui tunicã abstulit: an hic possidere: qui uel laborauit uel emit: quoniã id est ait iustum quod legitimũ sit: quod uero sit cõtra legẽ: id est uiolentũ. Quare secundũ legẽ iubebat semper ferendam eẽ a iudice sententiã. Ita igitur ego mater iura omnino diligẽter calleo. Quod si quid mihi fortasse defuerit meus hic auus me docebit. At non ca

dem fili: inquit Mandane: iura conueniunt & apud auum & inter persas. Nam hic auus tuus rex medorum oĩs habet in potestate sua. At in persis æqualitatẽ seruare iustũ ducitur: Tuusq; pater primũ cõstituta facit: quæ facit reipu. Cõstituta ẽt accipit. Estq; ei modus non libido: sed lex. Caue igitur: ne uerberibus cæsus pereas cum domu; reuerteris: si uenias accepta ab hoc rei tyrãnidæ pro regiæ rei disciplina. Na; in tyrãnide decoru; existimatur plus habere q̃; oẽs. At pater tuus inquit o mater studiosior est: qui doceat minus q̃ plus habere. An minus fortasse uides eum docuisse medos omnis minus habere: q̃ sese? Esto igitur bono aĩo. Pater enim tuus neq; aliũ quenq̃; neq; me ita edoctu; ab se dimittet: ut sim habẽdo supior. Cu; talia Cyrus confidẽtius loqueretur: ad postremũ abiuit mater: cu; ipse illic relictus apud auum educaretur. Celeriterq; æqualibus cõmiscebatur ad familiarẽ consuetudinẽ. Quorum etiã parentes adiens liquidoq; ostendens eoru; a se filios plurimũ diligi: sibi e uestigio reddebat affectos: ut qui indolẽ eius admirarentur. Itaq; si qua uellent in re beneficio uti regis ĩ filijs iubebãt: rogarẽt Cyrum: id sibi ut perficeret. At Cyrus rogatu puerorum: ut erat & humanus & honoris appetẽs: plurimi faciebat petita transigere. Astyages uero si quid esset rogatus a Cyro: aduersari nõ poterat: quin ei morem gereret. Etenim auũ in ægrotatiõe: qua olim correptus est: reliquit nunq̃; : neq; flere unq̃; destitit. sed oibus clarum reddidit se de aui obitu maiorẽ in modũ pertimescere. Nanq; si quid noctu Astyagi opus eẽt Cyrus sentiebat primus: & omniũ impigerrimus exi

liebatministraturus:quod auo gratū fore cēseret. Quibus rebus sibi Astyagē omnino deuinxerat. Et erat fortasse Cyrus aliquāto loquacior:idq̄ tū; ob disciplinā φ cogeretur a magistro & rationē reddere eorū:quæ faciebat:& ab aliis accipere cum causam audiret:tum etiā φ ob discendi studiū & multa ipse semper a præsentibus requirebat:ut haberent:et quæcunq̄ per alios quæsita essent:ob dexteritatem ingenii celeriter respō debat. Quare ex hisce oībus multus ei sermo conflabatur. Sed quemadmodum:ii iuuenes (qui corporibus supra ætatem q̄q̄ adoleuerunt:ostendunt tamē iuuenile quiddam) id quod annoru; paucitatē arguit:ita ex Cyri multiloquio nō audacia promebatur:sed simplicitas quædā atq̄ lenitas:quo fiebat:ut q̄s cuperet plura etiā eum dicentem audire:q̄ tacenti adesse. Vt autē produxit eum tempus cum magnitudine corporis ad pubertatem tum & oratione utebatur breuiore & uoce sedatiore. Ac pudore adeo afficiebatur:ut etiā erubesceret:cum in seniores incideret. Nec eandem habebat petulantem adulationem æque ingerēdi se oībus. Itaq̄ erat ita remissior:& in congressibus gratus admodū ac iucūdus. Eteni; quæ sæpenumero æquales inuicē decertāt:nō ad ea socios prouocabat:quæ norat melius se tenere:sed in q̄bus certo sciret sese esse inferiorē ab iis mitiū faciebat:futurū inquiēs:ut melius q̄ ii faceret. Quare incipiebat uel in equos p̄silire:uel sagittare uel iaculari ab equis:cū nōdū bene equo insideret Cūq̄ uinceretur:ipse plurimū ridebat secū. Verū ubi nō detrectat id agere:quo superatus foret:sed eodem reuolutus tēptat idē rursus melius facere:breui eo p

uenit:ut æque atq; æquales equestrem sciret:breui etiã ob rei studium illis superior factus est:breui quoq; in hortis quæ seruabãtur:feras cõsumpsit inseques feriẽs interimẽs.adeo ut Astyages nequiret ei bestias colligere.Quare Cyrus ubi sensisset auũ nõ posse:quãuis uellet:multas sibi uiuas præbere feras:ait o aue quid est opus negociosus tibi sis in bestijs quærẽdis? Si me in uenationẽ emiseris una cum auũculo:facile putabo feras ois(quas uidero)ali mihi. Cum uehemẽter aũt cuperet exire in uenationẽ:nõ itidẽ:ut cum esset puer:rogare auũ blandius poterat:sed uerecundius adibat:& quæ Sacæ antea uitio dabat:quod nõ se ire ad auũ sineret:ipse iam sibi factus est Sacas.Non enim adibat:nisi uideret eẽ tempestiuũ: Sacãq; rogabat:omnino sibi significaret:quãdo foret introeundi tempus & quando tempestiuũ nõ eẽt. Quare & Sacæ & alijs oibus erat is iã carissimus.Vbi igitur nouit astyages Cyrũ magna teneri cupiditate in uenationem egrediendi: emittit eum una cum auunculo:datis etiã una custodibus quibusdam equitibus senioribus:qui cum tũ a locorum difficultatibus:tum a siluestribus feris custodirent:si quæ apparuissent.Cyrus igitur prõpte eos:q se sequebãtur:interrogabat:quæ feræ proxime adeundæ non sint:&quæ fidenter insequẽdæ? Hi autẽ dicebant permultos proprius factos esse ab ursis & apris & leonibus & pardalibus interemptos.ceruas & capreas & siluestris oues & asinos etiam siluestris esse innocuos.Addebant hoc præterea nihilo eẽ minus locorum difficultates obseruãdas quã bestias.Iam enim plures simul cũ ipsis equis precipites corruisse.Quæ

quidem omnia Cyrus ſtrenue diſcebat. Sed ubi ceruã
uidiſſet exilientẽ: omniũ: quæ audierat: oblitus eam in
ſequebatur: aliud nihil aſpiciẽs: quã quo fugeret: cum
eius equus proſiliens cadit in genua: & illi prope col
lum enodauit: quin Cyrus uix equo ſe cõtinuit. Surgẽ
te autẽ equo ut uenit in campũ: ceruam iaculo proſter
nit. rem ſane pulchrã ac magnã. Cyrus igiẽ plurimũ
lætabatur. At cuſtodes adequitãtes cõuicio eu; appete
bant: dicentes: quod in periculum deueniſſet: ſubdide-
rantq; eum ſe ad auu; delaturos. itaq; Cyrus equo de
ſcendit ſtabatq;: atq; his auditis triſtis erat. ſed ubi cla
morẽ ſenſiſſet: in equũ tanq; afflatus reſiliuit. uidẽſq;
aprum ex aduerſo adactũ: ei obuius equum agit iacu
loq; cõtorto aprum rectiſſime in frontem ferit ac deti
net. Hic etiã iã auunculus uiſa audacia: cõuicio Cyrũ
afficit: qui eum q̃buis obiurgantẽ orabat tamen: ut has
feras oĩs: quas cœpiſſet: ſineret portare ſe atq; auo da-
te. Sed auũculus feriur dixiſſe. At auus ſi te haſce in-
ſecutũ ſenſerit: nõ te modo acerrime increpabit: ſed ẽt
me ꝗ te id facere permiſerim. Quinimo ſi libuerit in-
quit Cyrus: meipſum uerberet: ubi has ego dedero, Et
tu quoq; ait auuncule crucia me: ut libet: modo mihi
hoc gratificeris. Ac Cyaxares tandem inquit: facito ut
uis. tu enim ut uideris hoc ſane die geris in nos impe-
rium. Ita igitur Cyrus portatis feris & dabat eas auo
& illi ſe uenatum illas dicebat. Et iacula quidẽ mini
me mõſtrabat. ſed ea cruore illita illic poſuerat: ubi ab
auo uiſum iri arbitrabatur. At Aſtyages nunc inquit
uerum o fili accipio equidem libenter: quæcũq; abs te
dantur. ſed nihilo horum egeo: quo ipſe pericliteris.

& Cyrus inquit, si igitur tu nõ eges: maiorẽ in modum te rogo & oro aue: ut has feras des mihi in meos æqualis distribuẽdas. Cui Astyages respõdit. Accipe fili has feras & aliđ quodcũq; libuerit: & distribue pro tua uoluntate, Quibus Cyrus acceptis eas distribuebat inter pueros: simulq; dicebat. O pueri ut certe nugabamur: quãdo hortorum feras uenabamur. Na; id mihi simile uidebatur: quẽadmodum si quis ligata aĩalia uenaretur. Primũ eni; erãt paruo in loco deinde tenues & scabidæ: & alia earũ clauda erat: alia mãca. Sed quæ in montibus bestiæ sunt & pratis: ut sunt pulchræ: ut sunt magnæ: ut pingues apparebãt. Atq; ceruæ qđẽ tanq̃ uolucres saltu tollebant̃ ad cælum. apri uero ut uiri fortes tradunt̃: ferebant̃ aduersi: quorum tanta ẽ latitudo: ut ab iis ictus aberrare nequeat. Pulchriores profecto hæ mihi feræ uidẽtur uel mortuæ. quã uiuæ illæ munimine hortorũ muroq; occlusæ. Num inquit: pmitterent uos parentes uenatum ire? Et facile quidẽ illi respondebãt: si Astyages iusserit. Quis igitur uestrum inquit Cyrus: sit apud Astyagem internuncius. Quis enim dixere: te alius persuadere satius poterit? At ego mediusfidius qui homo factus sim: nescio. Neq; enim facere possum uerbum: neq; respicere ad auũ iam ex æquo. Quod si tantũ cre uero uereor: ne secors quispiam reddat & fatuus. Cũ puellus essem: uidebar in loquẽdo acerrimus. Ad qđ dicebãt pueri. Male habere negociũ dicis s; ne nostra quidẽ causa ubi qđ opus fuerit possis agere: sed aliu; quenq; id nos rogare oporteat quod in te sit. Quæ Cyrus audiens animi augebatur: atq; abiens cum silẽtio

seq; ipse ad audiẽdum hortatus:ad duum ingressus est meditatus:quæ illi sine ulla prorsus molestia loq̃retur perficeretq; & sibi et pueris quæ rogabãt:hoc igitur eius fuit initium. Dic inquit mihi o aue. si quis e famulis tuis effugerit et eum postea cœperis qui eo uteris? Qui aliter inquit:quã ut eum uinctum cogam operis exerceri? Quod si ultro ad te reuerterit:quomodo facies? Quid inquit aliud q̃ ut uerberibus cæso ne hoc iteru; faciat: utar ut antea? Tempus tibi fuerit inquit Cyrus:parare:quo me uerberes:quoniam consultem a te fugam facere:æquales capiens aduenandu;. Atq; inquiti Astyages pulchre abs te factu; est: quod predixeris. Intrĩsecus ne mouearis:tibi caue:pulchrũ est enim si carnicularu; gratia filiæ Mandane filiũ perdidero. Quibus auditis paruit auo Cyrus:ac mansit. Cunq; tristis & mœstus esset tacitus degebat. astyages uero ubi eum nouit uehementius tristari: uelletq; ei rem gratam facere:educit ad uenationem & pedites multos & equites congregatis etiam pueris. Cumq; in campestrem lesiionẽ feras compulisset magnam fecit uenationem. Atq; ipse regio more præsens ıuetabat queq̃;:bestias ferire priusq;. Cyrus uenationibus expleretur. At Cyrus impedire alios nõ sinebat. Sed si uis aue:inquit:libẽter me uenari:permitte meos æquales omnis & insequi & certare ut quisq; possit q̃ optime. Hec igitur Astyages pmittit. Stãsq; eos spectabat:qui & æmularentur in bestias. & contenderent:& insequerentur:iacularenturq;: Ac Cyro quidem delectabatur: quod præ uoluptate silere non posset:sed tanq̃ generosus catulus circuiret

cum propinquabat feræ:et quẽq3 nominati; uocans hortaretur. Videnſq3 Cyrum deridere alium:& aliũ ſentiẽs laudare ac nemini iuidere plurimũ gaudebat Abijt domũ Aſtyages beſtias plurimas ſecũ habẽs:cæterum uenatione eſt adeo tum delectatus:ut ſemper: cum per ociũ liceret una cũ Cyro egrederetur:alioſq; ꝙ plurimos pueros Cyri gratia aſſumeret. Cyrus igitur plurimũ tẽporis ita egit ſeſe oĩbus uoluptatis boniq3 cuiuſq3:nullius aũt improbitatis auctorem præſtans. Cum uero quintum ſextumue ac decimũ ageret ætatis annũ:regis aſſyriorum filius uxore; ducturus cupiuit etiã ipſe per idẽ temporis uenari. Audiẽs igitur ĩ ijs locis:quæ aſſyrios medoſq; dirimũt feras eſſe permultas:quoniã ceſſatum eſſet ab illarum uenatione propter bellum:cupiditate affectus eſt eo exeundi Quo igitur tutius uenaretur:& equites pluris aſſumpſit & ſcutatos:qui feras expellerẽt ex aſperioribus ſiluis in locos cultos atq3 ſpacioſos. Sed poſteaꝙ eo uenit:ubi ijs erant caſtella & ſtatio:hic cœnatus eſt:quo poſtridie uenaretur. Vbi uero tempus ueſpertinum iã eſſet:aduenerunt ex urbe:qui priori ſtationi ſuccederẽt & equites et pedites. Is igitur arbitratus eſt multum adeſſe exercitum:cum duæ ſtationes ſimul eſſent & ſecum ipſe permultos adduxiſſet equites ac pedites. Itaq3 conſilium cepit optimũ factu eſſe:ut prædã ageret ex medorum ſolo:ita ratus & opus uenatiõis clarius uiſũ iri:& uictimarũ copiã fore maximã. Mane igitur ſurgens ita agebat agmen. Pedites liquit frequẽtis intra fines. Ipſe uero cũ equitatu immittens uerſus medorũ caſtella hic manebat optimos ſecũ ha

bens atq; pluris equites: ne presidiarũ medorum mili tes possent aduersus palantes suos auxiliu; ferre. Ido neos uero dimisit per tribus: alios alio discurrẽtis. Iubebatq;: ut facta præda: prout quis incideret ad sese equitarent. Et hi quidem hæc agebant. Sed ubi increbuisset apud Astyagen in agro suo esse hostes: ipse cũ suis auxiliũ tulit ad cõfinia: idemq; fecit filius simul cũ præsenti equitatu. Aliisq; oĩbus ut ipsi quoq; auxilio essent significabat. Vbi autẽ uidisset assyrios magna hominũ multitudine instructos: & equites quietem agere: steterunt etiã medi. Cyrus uero intuitus totis uiribus alios auxiliũ ferre: ipse quoq; auxiliator accedit tum primũ indutus arma: cum ne id quidẽ esset unq̃ suspicatus: usqueadeo armari iis cupiebat. Ea enĩ; arma quæ ab auo sunt facta: & perpulchra erãt & Aptissima eius corpi. Ita ergo armatus equo adactus est. Quod uidẽs astyages: nõ potuit nõ mirari: cuius iussu uenisset: eiq; tamẽ dicebat: iuxta se ut maneret. At Cyrus cum uidisset multos aduersos equites rogabat. Num hi aue inquietis hostes sunt: qui stãt cum equis adeo quiete? Hostes inquit Astyages. An etiam illi ait: qui immittũt? illi quoq; respõdit. Pape Cyrus ait O aue: Veruntamen & aspectu inutiles & super equuleos inutilis res nostras abigũt. Itaq; opus est: ut ex nostris aliqui aduersus eos immittãtur. At nõ aspicis inquit o fili: quãtus equitũ globus stat cũ equis instructus? qui si aduersus illos nos agamur: rursus nos intercludent. Neq̃ adhuc nobis adsunt copiæ. Verũ si tu manseris inquit Cyrus: et auxiliũ ferẽtis exceperis metuẽt hi: neq; se mouebũt. qui autẽ prædã agũt: cum

uiderint aliquos in se impetus facientis:eam dimittet Visus est Cyrus Astyagi aliqd dicere: simulq; admiratus uim acrimoniamq; ingenii:iubet Cyaxari filio ut accepta equitum manu in eos immittat:qui prædã agunt. Ego autem in hos ferar:si aduersus te moueãtur. Itaq; nos cogentur obseruare. Ita ergo Cyaxares acceptis equis uirisq; robustissimis in hostes agitur. Quos Cyrus moueri ut uidit:ipse etiã motus sese primus celeriter ducẽ præstitit:quẽ & Cyaxares sequebatur:& alii quoq;. Eos aũt propinquantis ut uidere qui prædabantur:continuo dimissis rebus uertuntur in fugã. Cyri aũt milites eos intercludẽtes quoscunq; assequerentur:continuo feriebant:Cyrusq; imprimis Eosq; post terga pertinacius insequentes quotquot dilapsi sunt:cepere nõnullos. Et queãdmodũ generosus canis ob ruditatem temere fertur aduersus aprum:ita etiã Cyrus ferebatur nil aliud uidens q̃ captum percutere:atq; aliud prouidens nihil. At hostes ut uidere suos laborantis:promouere globum:quo insequentis auerterent:cum eos intuerentur progredi. Cyrus autẽ nihilo remissior quinimo auũculũ præ gaudio cohortans insequebatur hostes:eosq; acriter premens uehementem fugam facere cogebat. Ac Cyaxares quidem sequebatur ob patris fortassis uerecundiam. Atq; alii quoq; sequebantur:& erant ad fugandum ĩ tũ etiã alacriores:quãuis essent hostibus nõ admodum pares uiribus. At astyages ut uidit hos temere insequi hostes aute; frequentis instructosq; occurrere. filio atq; Cyro metuẽs ne ipsi imparati in illos paratos incidẽtes quicq; aduersi paterentur:aduersus hostes cõtinuo

agebat exercitum. Sed illi rursus ut medos uiderunt promoueri: intendentes alii tragulas: alii sagittas cõstitere. perinde atq; eos progredi prohibituri: cum ad iactum sagittæ uẽtum foret: ut sæpenumero facere cõsuerũt. Cũ enim prope essent. hucusq; se inuicẽ adoriebantur: ferẽtariiq; persæpe ad uesperam usq; certabant. Sed ubi uiderunt assyrii & suos fuga recipere se ad exercitum & Cyri milites ferri frequẽtis aduersus eos & Astyagen cum equitibus iam adesse intra iactum sagittæ: inclinata acie uertuntur in fugã. Medi uero inde scilicet totis uiribus insequentes permultos fecere captiuos. Quosq; caperent: & equos feriebant & uiros: cadentis uero interimebant. Nec stetere prius: q̃ ad assyriorum peditatum peruẽtum esset. Hic ueriti: ne insidiæ aliquæ subessent: substiterunt. Hinc igitur reduxit exercitũ Astyages: tum equæstri lætus uictoria: tum Cyrum supra modum admirans: quem & eius operis auctorem sciret: et Audientia furentem nosset. Etenim cæteris abeuntibus domũ solus omnium ille tum aliud nihil q̃ interemptos obequitans spectabat: ac uix eum, qui huic rei prefecti erant abstrahentes ad Astyagen adduxerunt: quos ille sibi ualde anteriores faciebat: quoniam aui faciem intueretur in se spectando turbatam, Hec igitur gerebantur in medis. Et cum alii omnes Cyrum habebant in ore & oratione: & carminibus: tum astyages quem antea honorabat: tum maximo stupore prosequebatur. At Cyri pater Cambyses his auditis lætabatur. Sed ubi accœpisset iam res uiro dignas ab eo geri illum ad se reuocauit: quo patria instituta discendo

absolueret. Hic Cyrus dixisse traditur sibi esse abeundum: ne quid pater moleste ferret ac ciuitas uitio sibi daret. Itaq; Astyagi uisum est necessariũ: ut eũ remitteret. Quare datis ei equis: quos ipsi capere libuisset cum alio multo apparatu: ab se dimisit. Idq; tu; quia illum carissimũ haberet: tum etiam qui magnã in eo spem reponeret: ut qui uir satis futurus esset qui & prodesset amicis: & malefaceret inimicis. Cyrum aũt abeuntem oẽs in equis deducebãt & pueri: & æquales: & uiri: & senes: & Astyages etiã ipse. Feruntq; fuisse neminẽ: qui sine lachrymis cõuerteretur. Et ipse etiam Cyrus dicitur multis cum lachrymis discessisse Qui cũ dona plurima distribuisset inter æquales: quibus donatus fuerat ab Astyage: dedissetq; ad postremũ exutus stolã medicam cuidam: hũc significãs sibi esse charũ & periucundũ: ea illi cũ accœpissent: admisissentq; detulerunt ad Astyagen. Quæ astyages accœpta rursus misit ad cyrũ. At ea Cyrus iterum misit ad medos dicẽ;. O aue si uis me rursus audacter ad te ire sine hæc eos habere: q̃bus data ab me sunt. Quibus astyages auditis: Cyri uoluntati est obsecutus. Quod si amatorũ sermonis mentio est facunda: dicitur in. Cyri abitione: cu; seinuicẽ seiungerent: cognatos per osculum oris eu; a sese amisisse lege persarũ. Etenim hoc etiã tẽpore id faciunt persæ. Medus autẽ quidã q & honestus ualde & bonus uir esset diu in stuporẽ adductus est ob Cyri formæ prestãtiã. Hic cum uideret cognatos illũ osculãtis: ipse substitit. Vbi uero aliĩ abierunt: Cyrum adiĩt: atq; ait. me solum ex cognatis Cyre ignoras? Cui respondit Cyrus. Num etiam tu

cognatus es. Maxime inquit. Propterea inquit Cyrus me inuiseris? Nam sæpe mihi hoc facere uisus es. Adire enim te inquit: cum usque uellem: per deos immortalis me pudebat. At nullo inquit Cyrus te pudore teneri oportebat: cũ esses necessarius: simulque adeuntẽ oscula tus est. Et medus post acceptum osculum quæsisse dici tur. Num etiã inter persas hæc esset cõsuetudo cognatos osculandi? Maxime inquit: ubi aut post curriculũ tẽporis se inuicẽ uideãt: aut aliquo ab inuicẽ eãt Hora esset admodũ inquit medus osculandi mei rursus. Iam enim ut aspicis: ita abeo. Et Cyrus eũ osculatus ab se dimittit. Qui cũ abisset: ac nondum multũ peregisset itineris: iterum uenit sudãti equo. Et Cyrus hunc intu tus. Num ait eorum aliquid es oblitus: & quæ dicere mihi uelles? Non equidẽ respondit, Sed ueni post cur riculũ tẽporis. Cui Cyrus inquit, At meduissidius bre ue o cognate. Quod breue medus respondit? An ignoras Cyre: quantulum etiã temporis oculos moueo: mihi uidetur esse permultũ: quod tum te talẽ non aspi cio? Atque hic Cyrus ex prioribus lachrymis primũ ri sit: & abeũti illi cõfide iquit: nã post parũ tẽporis uo bis adero. Itaque ubi si uolueris: aspicere me licebit uel fixis oculis. Cyrus igitur cũ ita abisset: in persis tradi tur annũ etiã egisse inter pueros: qui primũ cauillis eũ appetebãt: tanque redisset edoctus in medis uoluptuose uiuere, Sed ubi uiderent eum quẽadmodũ ipsos & co medentẽ suauiter & bibentẽ: & in festo die siquãdo epulatio fieret: de portione etiam sua aliis dantẽ po tiusque quod ipse egeret: eũ sentirẽt: ad hæc aliis quoque in rebus omnibus eundẽ sibi prestare cognoscerẽt: hic

rursus eua æquales uerebũtur. Cum hanc uero pueriticiæ disciplinã absoluisset: & pubertatẽ iam esset ingressus: inter puberes item uisus est tenere principatum. tum ea exercens: quæ par foret. & tolerans quæ oporteret: & reuerẽtia utens in senioris. & magistratibus parens. Temporis autẽ progressu moritur in medis Astyages. & Cyaxares Astyagis filius fraterq; Mandanes regnũ medorũ possidebat. At rex Assyriorum syris oibus subiugatis natione sane maxima: & arabum rege in deditionẽ acto: ac subditis iam hyrcanis bactrianisq; obsessis: cum arbitraretur: si medos fecisset imbellicos: futurũ: ut finitimis oibus facile imperaret: cum hæc natio uideretur finitimorum oim ualidissima: quare mittit & ad subditos suos omnis & ad regẽ lydorum crœsum: & ad regẽ cappadocũ & ad phrygas utrosq;: & ad paphlagonas & indos: & ad caras & cilicas: tum apud eos insimulãs medos ac persas: tum etiam dicẽs hasce gentes & magnas esse: & ualidas & ad idem consentiẽtis: & mutuis inter sese matrimoniis coniunctas atq; in unum conuenientis: periclitariq; nisi quis eos anteuertẽs debilitarit: ut singulas adorti natiões in seruitutem agant. Quare his uerbis aliĩ ꝑsuasi: aliĩ muneribus ac pecuniis inducti quibus ille plurimũ abundabat: faciebant cum illo societatem. At Cyaxares Astyagis filius cum accepisset & insidias eorum & apparatum aduersus sese: tum ipse continuo oĩa parabat cõtra quæ poterat: tum mittebat in Persas & ad rẽpublicam & ad Cambysen: qui & sororem haberet uxorẽ & regnaret in persis. mittebat etiam ad Cyrum eum rogãs operã daret: ut

si quos milites respublica persarum in auxilium sibi mitteret: eorũ ipse iret imperator. Iam enim Cyrus impletis annis decẽ inter puberes erat in perfectę ætatis uiris. Ita igitur cu; rem Cyrus approbasset: seniores cõsultantes exercitus legunt eũ imperatorẽ qui mittebatur in medos. Ad hæc ei dederũt. ut ducentos ex ijs legeret: qui ab honoris æqualitate homotimi uocãtur quibus itẽ singulatim dederũt electionẽ quaternoru; uirorũ & horũ quoq; homotimorũ, Ac fiunt hi quidẽ mille: quibus etiã singulatim cõstituerũt electionẽ ex populo persarũ denorũ scutatorũ. & funditorum denorũ ac sagittariorũ itẽ denorũ. Et ita fuere sagittarij decẽ milia & scutati decẽ milia: & funditores quoq; decẽ milia. Præter hos aũt erãt ij mille homotimi. Tãtus igitur exercitus Cyro datus est. Sed ubi electus est celerrime initium fecit. primum a dijs immortalibus factaq; per id temporis litatione: legit ducẽtos illos qui ubi etiam ipsi singulatim quaternos legissent: eos cõuocauit: et hæc tum primũ in ijs ita locutus est. Ego uos legi uiri amicissimi nõ propterea: q nũc de uobis primũ periculũ fecerim: sed quoniã uiderim ab usq; pueris: quæ ciuitas ad honestatem constituit: hisce uos alacriter operã dare: quæ autẽ ducit turpia: ab his omnino abstinere: quorũ aũt gratia & ipse nõ inuitus in hoc sum imperiũ cõstitutus: & uos rogaui: uolo hæc uobis nõ eẽ obscura. Cogitaui equidẽ maiores nostros nihilo fuisse nobis deteriores. Exercuerunt enim illi quoq; assidue: quæ uirtutis dicũtur opera. Quod autem bonum uiri huiusmodi uel reipublicę persarum uel sibi ipsis addiderit: uidere id nequeo. Atqui nulli

uirtuti:ut mea fert opinio:ab hominibus datur opera
quo nihilo plus habeāt uiri probi q̃ improbi:sed &
hi qui a repentinis abstinēt uoluptatibus:nō id agūt:
ut lætentur nunq̃:sed ut per hanc continentiā multo
maiore in posterū tempus lætitia afficiātur:& hi qui
dicendo student cæteris antecellere:nō hoc exercēt:ut
a benedicendo nunq̃ cessent:sed ꝙ existimant hac ora
tionis præstātia dum reddunt hoīes persuasos:fore:ut
& multa & magna bona ipsi cōsequātur. Et item hi
qui hasce bellicas res exercēt:nō hoc laborāt ut a præ
lijs nunq̃ uacent:sed quia putant etiā hi:si rerum bel
licarū gloria excelluerint:futurū:ut multas opes:mul
tam fœlicitatē:maximosq; honores & sibi comparēt
& reipu. Quod si qui uersati bellicis in rebus prius
q̃ fructū ab his quenq̃ susceperint:senectute redditos
se uideant imbecillos:simile hi mihi uidētur pati: ue
luti si quis bonus agricola esse studuerit & bene serē
do & bene inserēdo:cū de his fructus capiundus est:
eum non conuehat:sed sinat rursum humi defluere.
Ac si quis in ludo per multum sese laborē exercuerit
& dignus uictoria defecerit ad calcē:neq; hic uidetur
mihi nō esse iure demētiæ accusandus. At ne uiri ami
cissimi hæc nos patiamur:cauēdum est. Sed quoniam
conscij nobis sumus : ꝙ ab usq; pueris rebus honestis
bonisq; studuimus: eamus aduersus hostes : quos ego
certo scio:quo ad nos rudis esse imperitosq; bellandi
ac plane inutilis. Nec enim hi satis queant nobiscū de
scendere in certamē: qui et si sagittandi sunt & iacu
lādi equitandiq; periti:ibi tamē relaxentur:ubi labo
randum fuerit:quippe qui labores ferre nō possunt.

Neq; hi:qui uigilandum cum sit:uigilare nequeunt. sed sunt ob ignauiam somno inferiores. Nec item hi: qui q̄uis hæc præstare possent:tamē quoniā neq; amicis neq; hostibus uti nouerūt:magnarū disciplinaru; non obscure indocti sunt. At uos æque nocte possitis atq; aliis uti die:labores uero iucūdæ uitæ duces existimatis.famē habetis pro obsonio:aquæ potu; fertis facilius q̄ leones. Et q̄ omniū pulcherrimā maximeq; ciuilē possessionē in animos importastis:laude magis q̄ aliis rebus omnibus gaudetis. At laudis amatores coguntur huiusce rei gratia ea sibi cōparare:quorum causa laudētur:ob eāq; rem omnē laborē:omne periculum q̄ libētissime subire. Quod si hæc de uobis loquēs aliter sentio:meipsum fallo. Nam quod minus huiusmodi per uos eueniet aduersus me erratū uenturum sit. Verum tum ob peritiam atq; beniuolentiā in me uestram tum ob hostiū inscitiam credo fore: ut me hæc spes optime haud falsum habeat. Itaq; bona cū fiducia iter capiamus:quoniam liquido iam patet nequaq̄ nos per iniuriā appetere aliena. Nunc enim hostes ueniūt auctores inferēdæ iniuriæ. Nos uero amici in auxilium uocāt. Quid igitur est aut iustius q̄ propulsare iniuriam:aut pulchrius q̄ amicis succurrere? Atqui uos illius etiam rei gratia fidere opinor:quod haud ad bellū egrediar per neglectum rerū diuinarū. Nam qui de me plura cognoscatis:illud minime ignoratis:me nō solum in magnis rebus:sed etiā in paruis semper a diis immortalibus initium facere. Ad postremum inquit. Quid est amplius dicendum? Lectis uos assumptisq; uiris fortissimis paratisq; rebus aliis:ita

in medos, Ego autē reuersus ad patrē iādudum adero
quo res hostilis quā celerrime edoctus: ea parē oīa: que
usui sunt: ut quāoptime cū diuina ope belli geremus.
Et hi quidē hæc gerebāt, Cyrus autē domū reuersus:
precatusq; uestā patriā atq; iouē patriū aliosq; deos
pergebat ad exercitū: eumq; pater una deducebat. Sed
posteaq̄ ædis egressi sunt: dicūtur fulgura ei atq; to
nitrua dextera esse facta. Quæ ubi apparuissent: nul
lo preterea utētes alio augurio iter faciebant: quod si
gna dei optimi maximi neminē laterēt. Procedēti aūt
Cyro pater hmōi sermonē facere est aggressus. O fili
mihi carissime quod dīj īmortales te mittūt propitij ac
mites: & in sacrificijs manifestū est: & in signis cæle
stibus id quod ipse etiā nosti. Nā rerū harū ego tibi do
ctrinā de īdustria tradidi quo nō alijs īterpretibus mē
tes deorū calleres: sed ipse cognosceres et uidētes audiēs
quæ uidēda audiēdaq; sūt: ne augures petas: si uelint
te decipere: dicētes alia: q̄ dīj ipsi significēt. neq; rur
sus ubi careas augure ābigas q̄d tibi dīuis signis por
tēdatur: sed cognoscēs p dominationē deorū cōsulta ip
sis obtēperes. Atq; Cyrus inq̄t. o pater quādo dīj nō ad
uersi cōsulere nobis uelint. pro uiribus diligētiā adhi
bebo ut mones. Memini enim ex te olim audisse itidē
a dīs illū magis exorare: quod uelit: quēadmodū etiā
ab hominibus: qui non cum difficultatibus fuerit: tum
assentetur: sed cum rebus secundis utitur: tum reminis
scatur deorum: & amicorum dicebas eandem haben
dam esse diligentiam. Propterea inquit o fili ob illos
cultus libentius uenis deos rogaturus ita affectos: spe
rasq; futurum ut magis quæcunq; rogaueris: conse

quare:quod ubi conscius sis nunq̃ eorum cultui defuis
se. Valde inquit o pater ita sum affectus in deos:ut in
amicissimos mihi. Quid enim fili Cambyses inquit?
Meministi ne illa:quæ nobis olim uidebantur:fœlicio
ris esse homines si didicere quæ dii dederint: q̃ si eo
rum fuerint inscii: & si operantur efficere magis q̃
si fuerint ociosi: & si diligentiam adhibuerint q̃ si
horum fuerint negligentes degere posse securius?
Qui ergo tales se præstarent:quales par est. ita nobis
uidebatur bona iis petenda esse a diis immortalibus
Ita inquit Cyrus. Memini equidem hæc abs te audis
se. Etenim necessario parendum est orationi tuæ, Nã
noui te dicere semper solitum haud fas esse a diis pe
tere neq; uictoriam eos equestri pugna:qui equitare
non didicissent neq; sagittæ ignaros superare illos sa
gittando:qui huiusmodi peritiam callent:neq; guber
nandi imperitos optare nauium salutem gubernãdo
neq; eos:qui frumentum non seuerint sibi præcari tri
ticum pulcherrimũ nasci:neq; saulute; petere qui sibi
in bello non cauerint. Huiusmodi enim oĩa eẽ præter
diuina instituta:sed qui optant ne fasta dicebas cõsen
taneum esse hos æque a diis optata non consequi:atq;
ab hoĩbus non adipisci quæ illicita rogant. Sed illorũ
es ne oblitus:cum ego ac tu cõmentaremur sufficiens
uiri opus atq; pulchrum esse:si curare quis queat ut
& ipse honestus ac bonus omnino sit:resq; ad uictum
necessarias tum ipse tum famuli habeant abunde:&
cum magnũ hoc opus esset ita etiam scire aliis præesse
hoĩbus:ut habituri sint oĩs res necessarias affatim:&
ut futuri sint omnes:qualis oportet:hoc nobis mirabil e

ſane uidebatur. Ita mediuſſidius o pater memini hoc dixiſſe te. Itaq; mihi quoq; uidebatur opus eſſe maximũ pulchre imperare. ac nũc eadem mihi uidẽtur: cũ ipſum imperãdi munus mecũ ipſe conſidero. Equidẽ cu; ad alios hoies oculos cõuertẽs animo uoluto: quales ſunt: qui principatum obtineant: & quales ii qui ſint nobiſcum decertaturi turpiſſimum mihi uidetur eiuſmodi hoies formidare: minuſq; libenter iis obuiã ire in pugnã: quos ego ut ab hiſce amicis noſtris incipiã: ſentio exiſtimare id eſſe operæpreciũ: ut rex ſubditis antecellat cenæ ſumptu ac magnificentia: auri magnitudine: diuturniore ſomno: utq; oibus in rebus minore degat cum labore q̃ ſubditi. At ego arbitror decere principem ſubditis anteire nõ dolo et ocio: ſed prouidentia & induſtria, Verũ quædã ſunt inquit fili: quæ nõ erga hoies exerceri debẽt: ſ; circa res ipſas quibus difficile eſt abũdare: itaq; ne te lateat breui periturum imperiu;: ubi exercitus caruerit cõmeatu. At qui hunc Cyaxares ipſe ait o pater præbiturũ ſeſe noſtris hinc proficiſcẽtibus omnibus. Pergiſne igitur. inquit: fili fidẽ habẽs hiſce Cyaxares pecuniis? Certe inquit o pater. Quid inquit: noſti: quot pecuniæ ei ſunt? Non me hercule: inquit Cyrus. Verũtamẽ fidẽ adhibes his rebus incertis? Quod aũt tibi grandi pecunia opus erit & multa tibi hoc tempore alia impenſa neceſſario faciunda eſt. id haud noſti? Noui equide; inquit Cyrus. Si igitur eũ inquit impẽſa defecerit: uel ipſe etiã ultro mentiatur: quomodo tibi exercitus res habebũt. Videlicet nequaq; bene. Idcirco: inquit: o pater ſi quẽ tu redditu; uides: qui quãdiu inter amicos

sumus:ab me quoq; præstari queat expone. Interro gas:inquit:fili:ubi abs te pecunia parari q̄at? A quo magis cōsentaneū est suppeditari pecuniā:quā ab eo qui exercitui præsit? Tu uero hinc agis tecum peditatum:quem scio cu; alio longe maiore nō cōmutares. Equitatum aūt medorū:qui optimus est:socium habebis. Quam ergo finitimā gentem nō existens tibi gratificatum iri & obsequendi uoluntate:& metu pœnæ? Quæ:quidem tibi una cum Cyaxare cōsiderāda sunt. quo nunq̄ deficiat uobis aliquid necessarium. Quin etiam assuescendi gratia excogitādus est pecuniarum redditus. Hoc insuper omniū maxime memineris nūq̄ expectandum esse:ut tum cōmeatū pares dum ipsa caritudo te cogerit :sed cū maxime abūdaueris:tum ante indigentiā illum strue. Eteni; magis a quibus opus fuerit eum cōsequeris:cū nō uisus fueris indigere. Neq; præterea a tuis militibus accusabere. Magis etiam ex hac te re aliī uerebūtur. Ac si quos tuis uiribus uolueris uel bene afficere uel male:obsequentioris es milites habiturus in rerum necessariarū copia. Et oratione tum uteris magis ad persuadēdū apposita:cu; maxime poteris demōstrare te satis esse qui & bene possis & male afficere. uerum Cyrus inquit:o pater mihi uideris hæc oīa q̄ optime dicere:et item quod quæ nunc milites accipient:eoru; mihi nemo sit gratiam habiturus:quippe qui norūt:quas ob res eos Cyaxdres socios accersit:& quod ea præterea quæ quis accipiat:tū sibi honori ducturi sunt:tum dāti horum gratiam cōsentanee plurimā habituri. Qui autem uires hab.t quibu; potest tum iis amicis gratia

referre: qui de se bene meruerint: tum de his: quos habet inimicos operã dare: uutltionẽ sumat: hũc neglige re pecuniæ redditum putas ne: inquit: minus esse turpe: q̃ si quis & agros habeat & ad eorũ cultum operarios: deinde eos sinat ob negligentiam esse inutilis. Quare ita de me tu persuade nunq̃ fore: ut res necessarias militibus moliri negligam: neq; inter hostis neq; inter amicos. Quid enim inq̃t fili: meministi'ne quæ nobis olim necessario uidebantur nõ eẽ negligẽda. Non enim memini: inquit Cyrus quando ego sane ueni ad te argentũ petiturus: quod ei soluerem: qui dicebat sententiã rei militaris mihi tradidisse: & tu id mihi cum dedisses: ita me simul quodãmodo interrogabas. Num fili in præceptis rei militaris uir iste: cui fers mercedẽ: fecit ullam etiã mentionẽ de administratione rei familiaris? Nihilo certe minus rebus ad uictũ necessarijs est opus militibus: q̃ in domo famulis. Sed ubi ego tibi ueritatẽ loquẽs respõdissem illum hac de re nihil omnino meminisse: rursus ex me querebas: si quam mihi præceptionem tradidisset de bona ualitudine: aut de uiribus corporis: perinde atq; imperatorẽ oporteat nõ secus de his rebus q̃ de re militari habere rationem. Cum uero hæc etiam negassem: rursus ex me quærebas: si quam dedisset mihi doctrinam de reddendis socijs optimis circa singula belli opera. Quod ubi etiam negassem: hoc idem es percũctatus: dedisset ne mihi institutionem ullam de inijcienda militibus alacritate & promptitudine: cum diceres alacritatem ignauiæ atq; inertiæ omnino præstare in omni opere? Vbi autẽ hoc quoq; habuissem: querebas itẽ argutius si quã habuisset oratõe; de præcipua impatoris idustria

ad persuadēdū exercitū? quod cū negasse; oīno: rogabas me ad postremū: qua tādē ille doctrina diceret me sciētia rei militaris ab sese institui. Cui cu; rñderē instruēdi exercitus doctrina: risisti tu qdē: mihi q̄ unu; quodq̄ cōferēs enarrasti: cui exercitus istructio utilitati foret rei militari sine cōmeatu sine bona ualitudine sine sciētia dictarū artiū circa rē bellicā sine obediētia: cūq̄ mihi ostēdisses nosse aciē instruere breue; quādā esse partē rei militaris: ipseq; rogasse;: si quid horū posses me docere, iussisti abeūti: mihi ut cū his uiris dissererē: q militares hñtur: et ex iis quærerē qua ratione hæc singillatim fierēt. Ex hoc igitur tpe eorū ego cōsuetudine usus sū: quos huius rei prudētissimos esse audiebā. Et de alimento quidē sum persuasus id satis fore: quod Cyaxares nobis prebuerit. De bona uero ualitudine: quod & audirem et uiderē etiā urbes: quibus bene ualere opus esset: medicos eligere: & duces militū gratia medicos educere: sic etiā ego postea q̄ in hac sum dignitate constitutus: cōtinuo huius habui rei curā. Atq̄ existio eqdē mi pater me uiros habiturū mecū: q artē medicā satis calleāt. Pater igiť ad hæc iqt: uerū fili, hi quos tu dicis: quē admodū amictū fractorū sunt resarcinatores qdā sic etiā medici: cū aliqui ægrotarīt: tū his medētur. Sed tua bonæ ualitudis cura erit q̄ horū magni decētior. Nā ne initio ægrotet exercitus: tibi curādū ē. Et qua ego uia o pater hoc agere satis qā; Siquo i loco diutiu sis futurus diligētia tibi est adhibēda primū: ut castra i sabluri loces id quod nisi neglexeris: facile assequaris. Etenim dicere hoīes assidue cōsuerūt et q loci morbidi sunt et q salu

bres.his uero utrisq; certissima afferũt testimonia tũ corpora tum colores: Dein nõ satis est locos ipsos cõsiderare: sed meminisse etiã debes quid ipse obserues: ut bene ualeas. Et Cyrus inquit. Primũ equidẽ operãdo: ne unq̃ saturer. Id enim difficile est et graue. Dein uero per laborẽ immissa cõsumo. Ita enim mihi uideor & perseuerãtius bene ualere et robustior effici. Ergo ita inquit tibi fili de alijs est curãdum. Num inquit o pater ocium erit militibus ad exercẽda corpora? Minime pater respondit. Nõ solũ enim exerceri oportet: sed necessario exerceri. Na; exercitus scilicet opus est si suo numere fungi uelit: ut uacet nunq̃ aut nocere hostibus aut prodesse sibi. Permolestũ est profecto hominem unum alere ociosum. Multo etiã molestius totam domũ: sed omniũ est molestissimũ uniuersu; exercitum ociosum alere. Nam et plurima sunt in exercitu: quæ uescuntur & quæ a minimis incipiũt: et quæ ĩjs: quæ cœperint: utantur affluentissime. Itaq; exercitum uacare nunq̃ decet. Dicis tu Cyrus inquit: o pater: ut mihi uideor intelligere: quemadmodũ ociosus agricola est inutilis: ita imperatoris nullam esse utilitatem: si uacarit, illum autẽ imperatorem ego inquit admitto: qui nisi quis deus aduersetur: opera sua simul et cõmeatũ militibus maxime redditurus: et corpora sit paraturus q̃ optima. Sed ob meditationes rerum omniũ bellicaru;: ut mihi pater uidetur. si ludos aliquos pronũciauero singulis: ac præmia proposuero: eos reddam exercitatos q̃ optime: ut ad singula cũ opus fuerit eis præsto utar. Pulcherrime inquit: dicis fili. Hoc enim si feceris: certo scito militaris te ordines

semper spectaturum ueluti choros conuenienter suū; officium meditari. At qui ad reddēdos milites alacris & strēnuos nihil mihi uidetur satius inquit Cyrus q̄ spem iniicere hoībus. Verum Cambyses inquit o fili hoc hmōi est: quale si quis in uenatiōe canes hortetur semper eadem appellatione qua solet ubi feram aspicit. Nam primū alacriter parent. Quod si eas fefellerit: sæpius: ad postremū neq; quādo feram uero intuēs uocarit: ei obediunt: Ita etiā; de spe accidit. Si quis frequenter bonoru; expectationes iniiciens fefellerit: uir huiusmodi ne tum q̄dem potest persuadere: cū spem ueram attulerit. At non ea deb. t fili is dicere: quæ minus certo norit. Verum alii hæc quādoq; dicendo perficiant. Adhortationē autem suā i maxima pericula seruet q̄ fidelissime: opus est. Dicis tu inquit Cyrus mi diu fidius perpulchre: ac mihi ita iucundius est. Haud quaq̄ mihi pater uideor imperitus: quo pacto reddendi sunt milites obediētes. Nam & incontinuo me ex puero hoc docebas: cum tibiipsi primū parere cogebas: dein ubi magistris me tradidisti: illi quoq; idē hoc agebant. Cum uero essem in pubertate: princeps eiusdem rei uehementē habebat diligentiā. Atq; leges itē plures. Hæc duo mihi uidētur maxime docere & imperare & imperiū pati. Itaq; de his cogitās: in oībus mihi uidere uideor obedientiam in exhortatione maxime cōsistere: quæ obedientem laudat & honorat: inobedientem uero ignominia suppliciōq; afficit ut necessitate adducti pareant: fili hæc est uia. Sed quid hoc lōge melius est: ut ultro pareant: alia est uia compendiosior. Quem enim sciipsis prudentiorem dixerint circa suā

ipsorũ utilitatẽ :huic homines perlibenter obediunt. Ac nõris hoc ita habere cũ in aliis multis tum in ægrotis:quod alacriter eos uocãt:qui iussuri sunt faciũda: et in mari:quod gubernatoribus qui una nauigãt:audiunt:& quos aliqui putarint q̃ se melius uias nosse ab iis tanq̃ ab harũ peritissimis ducibus abesse nũq̃ uolunt. Cum uero si obediant:arbitrantur fore:ut mali quippiam capiant:neq; detrimentis admodum cedunt:neq; muneribus efferuntur. Nã ne dona quidẽ causa mali sui sponte quis accipit. Dicis tu inquit pater ad habendos obediẽtis milites nihil esse efficacius q̃ ut dux subditis prudẽtior esse uideatur. Dico id sane. Et quo pacto de se quisq̃ possit o pater talem opinionem celerrime prestare? Non est inquit fili cõpendiosior uia q̃ earum rerum quarum uideri uis prudens:habere prudentiam. Quod si de his singillatim consideres:facile cognoscas dici ab me uera. Na; si uideri uelis bonus agricola:qui nõ sis bonus:aut eques aut medicus:aut tibicem:aut aliud quippiam:cogita: quot sint machinanda tibi quo uidearis talis: Quod si tuo persuasu & te multi laudent:quo autoritatem adipiscaris:& in eorum singulis bona ieceris fundamenta:tum modo decipias:tum paulopostea:ubi de te periculum feceris:qualis sis:arguaris:tum ostentator præterea appareas. Sed de futura utilitate quo pacto quis prudens uero fuerit: Perspicuu; est inquit fili ea te discendo assecuturum. Quæcunq; ĩpotes per disciplinam cognoscere:quemadmodũ instruere aciẽ didicisti. Quæcunq; uero neq; per disciplinam neq; per humanam prouidentiã prospici possunt:de hisce

tu per uaticinium deos consulens. Sis aliis prudētior præserti; si quod noueris factu melius: curaueris: quonam id modo agendum sit. Etenim curare: ꝙ opus sit prudentioris uiri est ꝗ̃ negligere. Vt autem quis ametur a subditis: id quod mihi uidetur esse maximū: eadē est ratio: quæ si ꝗs amicis carus esse cupiat. Oportere enim puto ut beneficium appareat. Sed hoc inquit fili difficile est: ut in eos semper beneficiū cōferre quis possit in quos uelit. At illud certe potest: ut una cum iis lætetur: quibus aliquid boni cōtigerit & una tristetur: si quid acciderit mali: & opem ferre alacriter studeat eorū difficultatibus: et præcaueat: ne quid errent: & enitatur prouidere: ne quid ītē decipiantur quibus in rebus magis se quodammodo socium debet præstare. Atq; in rebus gerēdis siquidē in æstate fuerit: debet imperator tolerare plus solis: et id quidē nō occulte: in hyeme uero plus frigoris: & in laborando plus laboris: hæc enim omnia conducunt ad amorem subditorum. Dicis tu quidem inquit Cyrus tolerantiorem esse imperatore; ad omnia oportere ꝗ̃ subditos? Ita plane, Confide fili: ac cito similia corpora īperatoris ac priuati hominis iisdem laboribus non similiter affici. Honos enim labores imperatori leuiores efficit: præsertim quod intelligit in hominum esse oculis quicquid faciat. Sed ubi habuerint milites commeatum: iidemq; bene ualeāt: & labores perferre possint: sintq; bellicis artibus exercitati: cupiantq; uiri apparere fortissimi: libentiusq; obire imperata uelint ꝗ̃ detractare: nonne quis tibi pater sapere uideatur si uoluerit ꝗ̃ celerrime cum hostibus manum cōserere?

Ita inquit me hercule: si meliorem conditionem sit habiturus. Sin id minus: quo me censebo meliorem & meos item melioris: eo cauebo magis: quemadmodum aliis in rebus: quas nobis plurimi ducimus has oportune ac tuto facere studemus. Meliorem habere pater cōditionem q̄ hostes qui possit quis maxime. Non nimium inquit fili mediusfidius neq; simplex opus interrogas. At noris: qui hoc facturus sit & insidiatorē eē oportere. & dissimulatorē, & dolosum & deceptorē & furem. & raptorem. & omni in re hostibus præualere. Et Cyrus arridens inquit. o hercules qualem me pater uirum esse dicis oportere. Qualis inquit fili & iustissimus sis & legum uir obseruantissimus. Quomodo tamē inquit: cum puericiam pubertatēq; ageremus: his contraria docebatis? Ita inquit per Iouem. Et eadem nunc quoq; erga amicos ac ciuis. Sed ut hostis male afficere possitis: an ignoras didicisse uos maleficia permulta? Ignoro equidem pater, Quamobrem inquit: discebatis sagittare? Quamobrem iaculari? Quãobrem in seruitutem agere sues agrestis & rhætibus & foueis? Cur ceruas pedicis & laqueis? Quid autē? Nonne aduersus leones: & ursos: & pardos ex æquo constituti pugnabatis? Sed cū meliore conditione quædam semper studebatis aduersus eas bestias certare. An hæc oīa minus nosti & maleficia esse & deceptiones: & dolos. & auiditates? Ita inquit mediusfidius quo ad bestias quidem. Quod si uisus forem uelle decipere quenq; hominē: multis uerberibus cæsus essem. Neq; enim sagitta inquit pater: neq; iaculo hominem ferire permittebamus nobis: sed ad calcem propositas

facere docebamus. Et ne nunc quidē ut: in amicos uta-
mini maleficio: hortamur. Quod si quando bello uten-
dum foret: possetis et in homies ictum dirigere, atque
decipere: & auidius habere non aduersus homines uos
erudiebamus: sed in bestias: quo ne in his quidem ami-
cis noceretis. Verum si quando belligerandum esset ne-
que harum rerum exercitatio uos lateret. Si ergo inquit
pater conducit horum utrorūq; scientia & beneficiorū
& maleficiorū: hæc quoq; docenda fuerant aduersus
homines. At dicitur fili fuisse olim apud maiores no-
stros uirum quendam magistrum puerorum: qui pue-
ros iusticiam docebat. quemadmodū etiam ipse iubes:
nos mentiri & mentiri & non decipere & decipere:
& non calumniari & calumniari: & nolle plus habe-
re & uelle plus habere. Definiebat etiam quæ horum
erga amicos faciunda essent: & quæ aduersus inimi-
cos. At quæ in hanc sententiā docebat iustum esse ami-
cos fallere: uidelicet propter bonum: & furari amico-
rum bona propter bonum. Qui uero hæc docebat: neces-
se erat: pueros inuicem exerceret ad hæc faciunda: quē-
admodum dicuntur græci docere pueros in luctatione
decipere: eosq; exercere iter sese: qui facere hoc possint
Cum ergo aliqui ita essent ingeniosi & ad bene deci-
piendum & ad plus habendum: fortassis etiam nō ob-
tusi ad lucrādi studium: iis ne ab amicis quidem absti-
nebant: quominus tēptarent ab illis locupletari. Quā-
obrem ex his manauit lex.: qua hoc etiam tempore uti-
mur: simpliciter pueros docendos esse: quemadmodum
erga nos ipsos erudimus: famulos: uerum dicere & nō
decipere: neq; habēdi auiditati studere. Quos si secus

egerit:supplicio afficimus quo assuefacti huiusmodi consuetudine ciues reddantur mitiores. Sed ubi habuerint ætatem: qua nunc ipse es: etiam quæ aduersus hostes iura seruanda sunt: securum uisum est docere. Nõ enim amplius uidemini incitari: qui ciues immanes efficiamini: cum ad mutuum pudorem sitis educati. Sicuti de rebus uenereis uerba non facimus admodum ad iuuenes: ne addita ad uehementẽ libidinem desidia: ea iuuenes utantur ĩmoderate. Mediusfidius: inquit Cyrus: me igitur perinde ac tardum ad discendum si qd habes pater harum audiditatũ: docere ne parcito: quo ipse plus habeam: quã hostes. Molire igitur pro ea quanta tibi est acies instructa: adoriri hostes imparatos: & armatus inermes: & uigilans dormientis: & apparentis ĩprouisus. Et q in locorũ difficultate sunt: tu eos tuto in loco excipito. Et quõ inquit pater in istiusmodi erratis hostes deprehẽdatur? Quoniam: inquit: fili multam hmõi occasionẽ necesse est et a uobis et ab hostibus præberi. Necessario utriq; frumentatũ itis. utriq; cubatis & mane ad res necessarias fere una omnes secedere oportet & uiis qualescunq; sint necesse est uos uti. Quæ oĩa tibi uolutanda sunt aĩo. Et qua in re noueris nos esse maxime ĩbecillos: hæc tibi maxime est cauẽda In qua uero senseris hostes esse captu facillimos: ĩ hac eos potissimũ adorire. Vtrum inquit Cyrus in his solũ studendũ est. ut simus superiores: an etiam in aliis quibusdã? Et in aliis longe magis inquit fili. Nam in his prope omnes faciunt custodias accerrimas: quippe qui norũt esse necessarias. Qui autem hostis decipiũt: possunt eos tum iniecta fiducia: incautos offendere: tum

fugandi sui facultate tradita: reddere turbatos? tum simulata fuga in locos difficilis subducere hicq; adoriri. Est igitur inquit opus: ubi hæc omnia studiose didiceris: non his solum utaris: sed tuo quoq; ingenio alia ad uersus hostis moliare: quẽadmodũ musici non his utũtur dũtaxat: quos didicere, sed alios nouos modulos facere studẽt. Ac sicuti in musicis quoq; noua & florida habẽtur plurimũ in precio: sic in rebus bellicis noua inuenta existimãtur longe illustriora: quoniã hæc magis queãt hostis decipere. Quod si tu fili uel aliud nihil ad hoĩes trãsferas: quã ea inuẽta: quæ propter bestiolas excogitabas: nõ putes admodũ meliore esse conditione ad uersus hostis? Tu eñ ad capiũdas aues in uehementissima surgens hyeme ibas noctu & priusq; mouerentur aues: iis pagellas ob hanc rem figebas. & quẽ locum mouerdas erat ĩmoto persimilis. Erãt q; aues quedã abs te edoctæ quæ et utilia tibi suppeditarẽt: & eiusdẽ generis auis deciperent. Ipse uero ita eras in insidiis locatus: ut auis aspiceres: nec aspicereris ab auibus. Nũ te exercueras: ut assequereris auis pagellarũ tractu an ut fugere eas sineres? Aduersus leporem uero: quoniã in tenebris pascitur: diẽ autẽ uitat: canes alebas: quæ odoratu eũ ĩuenirẽt. Et q celeriter fugeret: ubi eẽt inuẽtus: alias habebas canes: quæ erãt eruditæ ad eũ intercipiẽdũ. Quod si ab iis etiã euasisset: cognito leporũ trãsitu ac saltu: & ad quos locos fugiẽtes a uenatoribus capiuntur. Hic casses uisu difficiles tetendisses quo in uehementi cursu ipse seipsum incidens conuinceret Quo autem neq; hic diffugeret eius rei speculatores constituebas qui ex propinquo loco uestigio superuenie

rent atq; ipse tũ a tergo clamore obstrepens continuo ita leporem exterrebas: ut stupidus caperetur. Qui uero anterius erant insidiis: hos tu silentium edoctos obseruare: latere faciebas. Quemadmodum igitur ante dixit: si res huiusmodi uelles etiam aduersus homines ipsos excogitare ac moliri: nescio equidem: si quid rerum bellicarum prætermitteres. Si quando igitur necesse fuerit & in campestri planicie & aperto marte & armatis utrisq; manum conserere: in huiusmodi casu fili conditiones quæ paratæ meliores fuerint: plurimum possunt. Has autem esse dico: si & milites bene fuerint exercitati corporibus: et animis bene excitati atq; acres redditi: & mæditationibus bellicarum artium bene instructi. Hoc te præterea q̃ optime oportet nosce: quicunq; ipse duxeris dignum ut tibi pareant: eos omnis dignum iudicaturos ut talis sis: qui præcipue sibi consulas. Nunq; igitur temere tibi habendum est: qui antea noctu consideres: quid subditos facere oporteat: cum dies aduenerit. Interdiu uero: quomodo res nocturnæ perpulchre sint ordinandæ: & quo pacto sit instruendus ad pugnam exercitus aut quomodo interdiu ducendus sit. quomodo noctu uel angustis uel latis itineribus: uel montuosis uel campestribus. aut qui sit castrametandum. Aut quomodo nocturnæ excubiæ diurnæ ue custodiæ sint cõstituendæ. Aut quo pacto sit uel adigendus aduersus hostes miles uel ab hostibus abigendus. Aut qua ratiõe aduersus hostilẽ urbem oporteat exercitum ducere. Aut quo pacto is ad murum ducendus sit: aut inde abducendus aut quomodo uel per nemora sit uel per flumina transeundum: aut qua ite;

ratione tuendus sit equitatus. aut qua uia iaculatores sint sagittariique custodiendi. Siq; ubi tu exercitum du cas in cornu: hostes superuenerint: ut is contra sit dispo nendus. Quo si ubi illum agas in phalange: ex alio quopiam loco hostes appareant quam ad faciem: qua sit ratione illis occurrendum: quo aut quae geruntur ab hostibus quis maxime sentiat: aut res tuas minime hos stes sciant. haec autem omnia quid tibi dicam esse opus? Nam quaecunq; ipse teneam: persaepe audisti: praeser tim quod si quis horum aliquid scire uideretur: eorum nihil neq; neglexeris neq; minus didiceris. Oportet igi tur: cum aliqua huiusmodi acciderint: his uti praecep tis: quaecunq; tibi conducere uideantur. Disce praete rea uel imprimis haec a me fili. Nam praeter sacrifi cia & auguria neq; solus: neq; cum exercitu ullũ di scrimen adeas: animo uolutans solere homines res ge rendas eligere coniectatione potius: quam quod norint a quibus ipsarum rerum bona futura sint Verum scias ea esse ab his: quae eueniunt. Multi enim persuaserunt ciuitatibus: & ii quidem qui sapientissimi uidentur: aduersus hos bellum suscipere: quorum eae usae persua sionibus periere. Multi etiam auxere multos & priua tos homines & res publicas: quoru; amplificatio iis ma xima attulit mala. Multi quoq; his: quibus poterant amicis uti per mutua beneficia cum maluissent seruis uti q̃ amicis his ipsis dedere poenas. multi item non cõ tenti ea uitae parte quae in uoluptate est posita cum uo luissent omnium esse domini propterea amiserunt etiã quae habebant. Multi quoq; ubi diuitias quas maxime optabant adepti essent propter illas perierunt. Et ita

humanā sapientia nihilo magis nouit expetere summū bonum: quam si quis hoc agat quod ei sorte tributum est. Sicut enim carissime fili dii immortales omnia: & praeterita & praesentia: & quae sunt ex iis singillatim euentura. Consulentibusq; hominibus: dii ipsi quibuscunq; sint propitii: ante significant: quaeq; faciunda sunt quaeq; non faciunda. Quod si minus omnibus consulere dii uolunt: nihil est mirandum. Non enim coguntur necessitate ea curare: quae nolint.

XENOPHONTIS DE CYRIPAEDIA

LIBER SECVNDVS.

VM TALIA DISSERENTES. ad fines usq; persidis uenissent: essetq; iis Aquila dextera apparens itineris. Dux facta: deos heroasq; precati terram colentes persida: ut se ppitii mitterent demites: ita fines superarunt. His uero superatis cum rursus orationem habuissent ad deos: qui mediam habitant: ut se propitii mitesq; exciperent: mutuat⁹se caritate p dignitate cōplexi: pater Cambyses reuertit in persas. Cyrus filius in medos ad Cyaxarem proficisci-

tur. Quo cum uenisset: primum ut par erat: se inuicem amice complexi sunt. Dein rogabat Cyrum Cyaxares: quantum agmen duceret. Cui respondit Cyrus uiginti millia a sese duci: qui & antea ad uos ierant stipendio conducti. Alii etiam qui nunquam egressi sunt præter hos ueniunt ex ordine optimatium. Hi quot sunt inquit Cyaxares? Numerus inquit Cyrus si audieris: sit tibi minime iucundus, Sed illud cogitato: quod pauci optimatis q ab honoris paritate homotimi uocanť facile ĩ alios psas: q sunt pmulti: ĩperiũ gerũt. Verũ num tibi iis opus est: an frustra timuisti hostes ne fortasse nõ ueniũt. Veniũt inqt certe: & multi qdẽ. Qui hoc nosti? Quoniam inquit multi qui inde ueniunt: alius aliomodo: omnes tamen idem dicunt. Certandum est igitur nobis aduersus uiros? Est eñ inquit necessariũ. Quid inquit igitur Cyrus: nondum uires dixisti mihi quantæ sint adorientium hostium: ac item nostræ: quo ambabus cognitis ad hæc nos consultemus ut certemus optime. Accipe igitur inquit Cyaxares. Crœsus quidem lydus ducere fertur
inquit Cyaxares. Crœsus quidem lydus ducere fertur
secum equites decem millia: scutatos uero atque sagittarios pluris quadraginta millibus. Sed Artaman: qui magnæ Phrygiæ est princeps: aiunt ducere equites ad octo millia: hastatos autem simul cum scutatis non paucioris quam quadraginta millia. Aribæum autem capadocum regem equites ducere sex millia: sagittarios uero & scutatos non paucioris triginta millibus. At Maragdum araba & equites ducere ferunt ad decẽmillia: et currus centum et funditores magno quodã numero. Atqui græci q habitant in asia: nõ

dum certo dicitur: an sequũtur, Sed qui sunt ex phrygia quæ Hellesponto adiacet: eos commisceri traduñt Gaboeo: qui habet ad Caystriũ campum sexmilia equitum & scutatos ad decemmilia. Caras quidem ac cilicas & paphlagonas uel rogatos minime aiunt sequi. At asyrius qui habet & babylona & aliam asyriam: ut existimo: ducet equites non paucioris q̃ uiginti millia: currus id quod certo scio: non pluris q̃ ducentos: pedites uero: ut arbitror: permultos. Ita enim consueuit: cum huc impetum facit. Tu inquit Cyrus hostes esse dicis equites sexaginta millia, scutatos autem et sagitarios plus q̃ ducenta millia. Age nunc exercitum tuum quantum esse dicis? Sunt inquit medis equites quidem supra decemmillia. Scutati uero & sagitarij fiãt in nostro scilcet regno saltem sexaginta millia. Ex armemijs uero: qui finitiui nobis sunt: equites aderunt quattuor millia: pedites uigiti millia. Dicis tu inquit Cyrus equites nobis esse minus q̃ tertiam partem hostium equitatus, pedites uero circiter dimidium. Quid igitur inquit Cyaxares: non paucos esse putas persarũ pedites: quos ais ducere? Si uiris inquit Cyrus nobis etiam opus est: siue non est: rursus consultabimus. Verum pugnam mihi dicito: qua est cuiusq̃. Fere inquit Cyaxares eadem est omnium. Sagittarij enim sunt ac iaculatores & illorum & nostri. Ergo in armis huiusmodi inquit Cyrus opus est uti ferentariorum dimicatione. Necessario enim inquit Cyaxares. In hac igitur re plurimum est uictoria. Longe enim celerius pauci a multis uulnerati absumentur q̃ a paucis multi. Si ergo ita res habet Cyre: quid aliud quis inueniat meli

us: q̃ mittere in persas: unaq; docere: si quid mali me di patiantur: fore: ut in persas clades eat: simulq; maio ris: copias petere? At hoc uelim scias: Cyrus inquit. Ne q̃: si om nes ueniant persæ possimus hostes multitudi ne excedere. Num hac re aliud quicquam melius in tueris? E quidem inquit Cyrus: si facultas sit: arma fa cerem q̃ primum persis omnibus aduenientibus qua lia his sunt ueteranis: qui a nobis uocantur homotimi. Hæc autem sunt circa pectus thorax: & cratis in læ ua manu: & mucro aut securis in manu dextra. Si hæc nobis paraueris: facies ut & ip si securius obuiam ea mus aduersus hostis: et hostes fugere q̃ manere magis expetant. Instruimus autem nos ipsos aduersus illos q manserint. uobis uero equitibusq; uestris illos tribui mus: quicunq; ex ijs fugerint: quo neq; manendi neq; reuertendi facultatem habeant. Cum Cyrus ita dixis set: essetq; Cyaxari uisum eum bene dicere: de pluri bus accersendis militibus nullam amplius mentionẽ faciebat: sed antedicta parabat arma: quæ prope para ta erant cum iam adessent persarum homotimi: qui p sicum habebant agmen. Hic igitur Cyrus ijs uocatis in contionem ita locutus traditur. Ego uos intuens ui ri amicissimi ita instructos armis & animis paratos ad manum cum hostibus conferendam: cognoscens etiã persas qui uos sequuntur ita esse armatos tanq̃ ad pu gnam maxime propinquã sint collocati. uereor ne pau ci atq; nudi socijs congredientes cum hostium multitu dine aduersi quippiam patiamini. Nunc igitur cu; ue neritis habentes proborum uirorum corpora & socijs arma futura sint nostris similia: uestrum opus erit co

rum animos acuere ad pugnamq; fortis reddere. Decet enim principem non se bonum præstare dumtaxat: uerum etiam pro subditis diligentiam gerere: aut quam optimi sint futuri. Cyrus ita locutus est. At ii omnes lætati sunt: cum putarent sibi esse cum maiore multitudine dimicandum: quorũ unus huiusmodi uerba habuit. At ego absurdam fortassis habere uidebor orationẽ. si Cyro cõsuluero: ut pro nobis aliqua uerba faciat: cum hi arma cœperint: qui nobiscum una in pugnam socii sunt ituri. Enimuero cognoscere mihi uideor eorum orationes: qui plurimum ualent & ad bene & ad male agendum has maxime reddere auditores persuasos: siq; a talibus dentur dona: quamq; etiam minora sunt q̃ ea: quæ a sui similibus uiris dantur: ea tamẽ pluris æstimant: qui accipiunt. Et nunc inquit astantes persæ maiore cum uoluptate Cyri adhortationem q̃ nostram excipient. Et in homotimorum ordinem constituti hoc sibi munus certius ducent: si & a regis filio & ab imperatore collatum fuerit: q̃ si a nobis idem hoc fiat. Quamq; ne nostræ q̃dẽ adhortatões abeẽ debẽt oĩ tamẽ mõ uirorũ aĩositas acuẽda est oĩno. Nobis enim hoc conducet quomodocunq; hi meliores fiant. Vbi ergo Cyrus ita in medium arma posuisset atq; omnis persarum milites cõuocasset: huiusmodi orationem habuit. Vos uiri persæ ut & in eodem estis: ubi nos: orti solo atq; enutriti: & corpora nihilo q̃ nos: habetis deteriora: ita & animos uestros nihilo esse cõuenit nostris humiliores. Cũ tales aũt estis: nõ tamẽ in patria iisdem q̃bus nos: honoribus fungebamini: et ne id quidem: quod per nos essetis expul

si:ſ quia neceſſe foret:uobis neceſſaria pararetis.Nũc uero ut hæc ſitis habituri:mihi cum diuina benignitate erit curæ.Licet aũt uobis ſi libuerit:acceptis armis: qualia nobis ſunt. & ſi quid eſtis ꝙ nos iſeriores:iĳdẽ nobiſcum obite periculum:& ſi quid præclari ac boni exhiſce euenerit:æque atq; nos ipſos honorari.Superiore tempore & uos ſagittarĳ iaculatoreſq; eratis: & nos item. Ac ſi quid eratis quã nos:ad hæc faciunda deteriores:nihil mirandũ.Non enim erat uobis ut nobis circa horum diligentiam.In hoc aũt armorũ genere uobis nihilo præſtabimus Thorax erit circa pectus acommodatus cuiq;:Et eratis in manu læua:quã omnes gerere conſueuimus.Gladius autem uel ſecuris in manu dextera:quibus ꝗdem ipſis ut percutiamus aduerſarios:opus erit:minime cauentes ne:ꝗd percutiendo aberremus.Quid igitur in his alter noſtrum alteri præſtiterit:præter ꝗ̄ audentia: qua non minus nos uti decet ꝗ̄ noſipſos?Appetere enim uictoriam:quæ præclaras res omnis atq; optimas & adipiſcitur:& tuetur.quid nobis magis ꝗ̄ uobis conuenit?Et imperio:quod eorũ: qui uicti ſunt:omĩa uictoribus elargitur:ꝗd nobis magis opus eſt quam uobis?Ad poſtremum ait. Audiſtis omĩa.Aſpicite arma & hæc qui eget:capiat:deſcribaturq; apud ordinis centurionem in ſimilem ordinem: quo deſcripti nos ſumus.Cui autem ſatis eſt in mercenarĳ loco eſſe:maneat inter miniſtrandi arma. Cyrus ita locutus eſt. Quibus auditis Perſæ putauerunt fore:ut iure in omne æuum uitã per inopiam agerent ſi exhortati ad ſimilem laborem:quo eadem ipſi præ

mia consequerentur:facere id noluerint. Ita igitur describuntur omnes:& arma omnes acceperunt. In quo uero tempore aduentare hostes dicebantur:ac nondum aderant:interim enitebatur Cyrus ad uires suorũ corpora exercere:docereq́ ordinãdos milites te ad res bellicas animos acuere. Quare acceptis primũ a Cyaxare ministris ĳs imperauit:ut abunde singulis militibus omnia præberent effecta:quibus foret illis opus. Hoc autem cum parasset:eis reliquit aliud agendum nihil q̃ res bellicas exercere. Illud arbitratus didicisse hos circa singula esse optimos:qui parcentes rebus pluribus mentem adhibere:circa unum uersarentur opus. Quare ex ipsis rebus bellicis sagittæ ac iaculi meditatione sublata:hoc solum eis reliquit:ut cum gladio crateq;et thorace pugnarent. Quo factum est:ut continuo paratis eos redderet animis:qui aut irent obuiam hostibus: aut concederent se pro nihilo esse habẽdos socios. Hoc autem molestum est ĳs concedere:qui norint se ob aliud nihil ali:q̃ ut pro alentibus sint pugnaturi. Ad hæc item cum cogitasset hæc homines longe malle exercere:quorum gratia lites contentionesq; oriuntur:& ĳs ludos pronunciauit omniũ rerum:quascunq; a militibus exercere cognouit utile esse factu:& hæc pronunciauit;ut homo priuatus principibus se præstaret obedientem:& laboris cupidum & periculi studiosum cũ modestia: & gnarum rerũ:militarium et in armis elegantem:& in omnibus huiusmodi rebus ambitiosum. Quincurioni uero se talem exhiberet:qualem bonum decet priuatum & talem quoad eius fieri potest. quincuriam præstaret:& decurioni itidem decuriã:& pri

mipilo manipulum: et ordinis cẽturioni eodem modo
se præberet:nulli culpæ obnoxium circa eorum princi
pum diligentiam:qui sub illo sunt:quo illi rursus præ
starent ut ij quibus præsunt:suo fungerentur officio.
Præmia etiam declarauit ordinum centurionibus: eos
qui uiri forent parasse ordines optime: tribunos futu
ros:& primipilis:q uisi essent optimos reddidisse ma
nipulos:eos ascensuros in centurionum ordinum locos
& optimos decuriones in primipilos constituendos:ac
item quincuriones optimos in decurionum locos cõsti
tutũ iri. Qui uero inter priuatos excelluissent:in quin
curionum locos ascensuros. Existebat autem omnibus
his principibus primum:ut a subditis colerentur. Dein
alij quoq; honores conuenietes consequebãtur. Et aliæ
quædam spes maiores uiris dignis accumulabãtur:ac
laudes:si quid maioris boni in uenturo apparuerit tẽ
pore. Pronunciauit etiam præmia uictoriæ & ordini
bus totis:& manipulis totis:& eodem modo decurijs
& quincurijs. si uisæ fuerint tum suis præsidibus ma
xime parere:tum ea quæ antea sunt dicta alacriter ex
ercere. Erant autem ea præmia ijs proposita qualia in
multitudine decent. Hæc igitur & pronunciabantur.
et ab exercitu exercebantur. Tabernacula uero parauit
ijs Cyrus tum multitudine pro numero centurionũ or
dinum:tum magnitudine pro sufficientia ordinis. Erat
ordo quilibet cẽtum uiri. Ita igitur pro ordinibus erãt
in tabernaculis:uidebantur ij cito hanc utilitatem con
sequi ad futurum certamen:quod inuicem se aspicerẽt
identidem alij:neq; ea inesset excusatio quod propter
ea alius alio sit aduersus hostes timidior:quoniam mi

nus bene tractetur. Videbantur etiã iuuari: quod simul habitãtes se inuicẽ cognoscerent: at in mutua noticia in nascitur magis oĩbus uerecundia. Qui autẽ ignorãtur uidẽtur procliuiores quodãmodo ad desidiã: tanq̃ uer sentur in tenebris. Videbãtur etiã Cyro maximã conse qui utilitatẽ ad ordines diligẽter exquirẽdos propter cõtuberniũ. Habebãt enĩ & ordinũ cẽturiones sub sese ordines ornatos: quãdo singillatim ordo proficisceret et primipili manipulos eodẽ modo: et decuriones decu rias: et q̃ncuriones quincurias. Constituere aũt ordines diligẽter uisum est ei plurimũ cõducere & ad nõ tur bandũ: & ut celerius restituerẽtur: si turbati essent: uelu ti & lapides & ligna si copulari oporteat: ea utcumq; prostrata fuerint: facillime coaptãtur si manifestas ha beant notas ex quo sit loco ipsorũ quodq;. Quod simul alerentur uidebantur ei etiã utiliter agere: ut minus in uicẽ se desererẽt: quod intuerentur bestias quoq; simul enutritas incredibili duci sociarũ desiderio: si quis eas abinuicẽ distraheret. Vtebatur præterea Cyrus hac di ligẽtia: ut nũq̃ nisi prius sudassent ad prãdiũ cœnã q̃ introirẽt. Aut enim ad uenationẽ educẽdo ut sudarent faciebat: aut ludos tales excogitabat: qui sudorẽ essent præbituri: aut etiã si quid eum agere oporteret: ita du cem se præstabat ad rem gerendam: ut sine sudore non redirent. Hoc enim sciebat ad suauiter etiam uescendũ esse bonum: & ad bonam ualitudinem: et ad laborem sustinendum Præterea existimabat labores conducere ut forent inuicem mansueti magis: quod & equi inui cem laborantes mansuetius simul stare consuerunt. Atq; aduersus hostes elatiore sunt animo: qui bonæ ex

ercitationis sibiipsis conscii sunt: At sibi Cyrus taberna culũ id parauit quod satis iis foret: quos inuitaret ad cœnam. Inuitabat autem frequẽter centuriones ordinũ quibus tẽpus datũ esset oportunũ. Interdũ & omnesq; primipilos: & decuriones quosdã ꝗncurionesq; inui tabat. Interdũ uero & ꝗn curiã totã: et totã decuriã & totũ manipulũ & ordinẽ totũ. Quãq; etiã milites quosdã Inuitabat præterea atq; honorabat: cũ aliquo facere ret: qui huiusmodi quiddam fecissent: quod eos ia erãt uolebat. Quæ autem apponerentur in mensam: paria semper & ipsi & inuitatis ad cœnam. Et ministris ex ercitus æqualem portionem semper faciebat esculento rum omnium. Nihilo enim minus militum ministri ei honorandi uidebantur ꝗ̃ caduceatores quam oratores ut enim fideles putabat hos esse oportere: & peritos rerum militarium: & calidos insuper & uehementis & celeris & impigros & moderatos. Ad hæc intelli gebat Cyrus esse omnia & tenenda & exercenda mi nistris: quæ habentur ab his qui optimi ducuntur: quo nullum ĩ opus recusent facere: sed putent omnia esse ab se gerenda: quæcunq; sunt a principe imperata. Et eam sane diligentiam semper Cyrus adhibebat cum es set una cum suis in tabernaculo: et iucundissimi simul sermones iniicerentur: & qui ad bonas actiones incita rent. Itaq; deuenit olim in hũc sermonem. Num inquit o uiri amicissimi ob hanc rem uidentur cæteri homi nes esse aliqua ex parte nobis inferiores: quod non eo dem sunt modo instituti: quo ipsi sumus? an a nobis ni hil differunt neq; in congressibus neq; ubi cum hosti bus fit certãdũ? Et Hystaspas excepit inquiẽs. Vt eius

modi uiri in hostis futuri sunt:equidem non intelligo Nam in conuictu difficiles meduissidinsaliqui eorum uidentur ac morosi:Misit nuper Cyaxares hostiarum carnes in ordines singulos. Frantq; carnium frusta cui q; nostrum tria aut etiam plura:quæ circunferebantur Atq; a me principium coquus fecit primum circunferens obsonium. Cum uero secũdum circuiret obsonium illaturus iussi:ab ultimo principium faceret:retroq; circunferret. Exclamans igitur quispiam ex iis militibus qui in medio circulo discumbebant:per Iouẽ:inquit horum nihil est æquale:si quidem a nobis:qui sumus in medio:nemo unq̃ incipiet. Quibus auditis:ego profecto turbatus sum:si quid illi minus habere uiderentur eumq; cõtinuo ad me uocaui. hic autem permoleste paruit. Verum ut ea:quæ circunferebãtur:ad nos uenere tanq̃ ut arbitros ultimos ea sumentis:minima relicta erant frusta. Hic ille manifeste ad modum tristatus est dixitq; ad seipsum in malam fortunam quod huc inuitatus uenerim:ad quem ego dixi:ne cura rursus a nobis confestim incipiet:& tu primus maximum capies frustum. Interimq; cirrunferebatur tertiũ id quod erat reliquum. Atq; cœpit ille:cui cum uisum esset exiguũ cœpisse obsonium:quod cœperat:posuit tanq̃ alterum sumpturus:cum illum coquus arbitratus nihilo amplius egere obsonio:abiens circumferebat prius:q̃ ille alterum sumeret. Hic autem grauiter adeo rem tulit: ut consumeretur ei: quod cœpisset obsonium. Quod autẽ adhuc intinctionis ei reliquum erat. hoc quia esset animo quodammodo perturbato fortunæq; iratus ita male affectus euertit:primipilus autem qui nos proxime

discumbebat:rem intutus manus inuicem complosit:ridensq; lætabatur. At ego tussire simulabã: quippe qui neq; risum poteram continere. Talem igitur tibi Cyre unũ ex sodalibus demõstro. Ad hoc igitur ut par erat riserunt omnes. Alius uero quidam ex ordinum centurionibus huic inquit Cyre: ut uidetur: accidit ita difficulter: ego autẽ ut tu nobis edoctis ordines misisti iussistiq;: ut quisq; suum doceret ordinẽ: ea quæ abs te didicimus: ita igitur ipse quẽadmodum etiam aliĩ faciebant: ubi uenissem unum manipulum docebam. Et ubi statuissem primipilum primũ: ordinassemq; post eum uegetum quendam iuuenem & alios: ubi opus esse existimabam: dein stãs ex anteriore parte in manipulum respicerem: ubi mihi uisum est tempus esse iussi procederet: & Vegetus ille uir tuus procedens prior q̃ Primipilus proficiscebatur: quod ego intutus dixi homo quid facis? & ille inquit. procedo ut ipse iubes: cui respondit at ego non te solum sed omnis procedere iubebam. Id ille audiens ad manipulares cõuersus ait. Nõ auditis imperantẽ procedere nos omis? Et uiri illi omnes prætereuntes primipilũ ierunt ad me. Sed ubi Primipilus eos reduxisset in locum stomachabantur dicẽtes: utri parendum sit? Nunc enim alter iubet nos procedere: alter uetat. Et ego hæc æquo animo ferens eos rursus disposui confestim: iubens ne quis ex posterioribus moueretur prius q̃ anterior duceret: sed hoc solũ omnes aspicerent sequi anteriorem. Cum uero quis in persas abiens uenisset ad me: qui sibi epistolam dari peteret: quam ad meos scripseram: & ego: quoniã Primipilus sciret: ubi posita ea foret: iussissem ei: ut curreret:

epistolamq; ferret: ille quidem currebat: iuuenis uero ille habilior Primipilum sequebatur una cum Thorace & Mucrone: Atq; alius uniuersus manipulus illum intutus una currebant ueneruntq; uiri illi ferentes epistolam. Ita inquit ille meus manipulus curat diligenter omnia pro iussu tuo. Atq; alii quidem merito ridebant: q armati ferrent epistolam. Cyrus uero inquit o Iupiter optime maxime cœlitesq; omnes cuiusmodi uiros socios habemus: qui usq; adeo sunt cultu faciles: ut minimo etiam obsonio magnus imperiũ numerus in amicitiam queat induci: ita autem sunt obedientes: ut antea pareant: q̃ imperata cognorint. Equidem nescio qui magis optandi sunt q̃ huiusmodi milites. Cyrus: quidem ita milites laudauit. Erat etiã in tabernaculo unus ex ordinum centurionibus Aglaitadas nomine: uir moribus seuerissimus: qui ita quodammodo est loquutus. Quid enim inqt: putasne Cyre hosce: uero hæc discere? Sed quid uolũt inquit Cyrus: quapropter mẽtiantur? Quid aliud inquit: nisi ut risum moueant: cuius rei gratia hæc loquuntur: & sese ostentant? At Cyrus inquit, bona uerba quæso noli hos dicere ostentatores: ostẽtator: ei nomẽ mihi uidetur esse propter eos positũ: q simulãt & ditioris se esse: q̃ sunt. & fortioris et qui pollicentur ea se facturos quæ nequeũt. præsertim cum manifestum sit hæc ab his fieri accipiẽdi aliquid ac lucrandi gratia. Sed qui risum conuiuis moliuntur neq; propter ipsorum lucrum: neq; propter audientiũ detrimentum neq; ut noceant cuiq; prorsus: quare hi minus urbani ac faceti iure nominentur: q̃ ostentatores? Et Cyrus quidẽ ita respõdit de his: qui risum præ

bent. ipse autem ordinis centurio qui narrat manipuli ridiculum: inquit. Si quidem Aglaitada fletũ facere studeremus: nos admodum repraehenderes: quemadmodum aliqui etiam in carminibus & in orationibus miserabilia quaedam scribentes: lachrymas nituntur inducere: quandoquidẽ nunc ipse quoq; intelligens uelle nos quadam laeticia te afficere: nocere autẽ minime nos tamen magnae ignominiae tibi ducis. Ita est mediusfidius inquit Aglaitadas: ac iure id quidem. Nam qui amicos ad risum mouet: uidetur is mihi sane rem efficere minoris aestimãdam q̃ qui eos multis in rebus ad fletum inducit. Quare ipse nunc si recte consideres: uera a me dici reperies. Et parentes. quidem reddũt filios fletibus temperãtes & magistri pueros bene eruditos Ac leges ad iusticiam ciues impellunt quia fletibus eos instituũt. Ridiculos autem homĩes possis ne dicere aut corporibus prodesse: an animos reddere ad gubernationem rei dominicae ad administrandãue ciuitatẽ aptiores? Hinc Hystaspas in hũc modum locutus est. Tu inquit Aglaitada. si mihi obtemperes in hostes fidenter consumes hoc pluris aestimãdum ut inducas illos flere & quod minimi ducendũ est: nos hosce amicos omĩno ridere affatim efficito. Etenim scio tibi risum permultum esse repositum. Nam neq; utens eum consumpsisti: neq; amicis neq; hospitibus ultro praebes. Itaq; nulla tibi excusatio est: quominus praebeas nobis risum. Ad quod inquit Aglaitadas. Et putas tu Hystaspa ex me risum facere? Et ordinis centurio inquit ita me hercule. amens est igitur: quoniã facilius quis ignem excu

derit: q̃ exigat ex te risum. Ob quod dictum & alii ri
serunt eius cognoscentes ingenium: & Aglaitadas
ipse leniter subrisit. Ac Cyrus eum intutus exhyla-
ratum: iniuriam inquit facis ordinis centurio: quod ui
rum nobis corrumpis: ac uitias grauissimum & opti-
mũ: dũ risum ei persuades: praesertim qui adeo hostis
sit risui. Et haec quidem huiusmodi dicebãtur. Dein ue-
ro Chrysantes ita locutus ẽ. At ego Cyre cũ hisce una
omnibus cogito egressos esse nobiscum alios plurimi:
alios minimi faciundos: Si quid autem boni cõtigerit
dignum hi omnes iudicabunt aequalem habere portio-
nem. At nihil inter homines esse inaequalius duco q̃ et
ignauum & fortem uirum de aequalitate certare. Ad
quod Cyrus inquit. Nam igitur uiri persae per deos
ĩmortalis nobis est optimũ sentẽtiam hac de re inuiice-
re in exercitum: utrum uideatur: si quid boni ex labori
bus Deus dederit: facere omnibus aequalem portionẽ?
An potius cõsideratis cuiusq; operibus ad horũ rõnem
honores esse cuiq; reddendos? Et quid opus est Chry-
santas inquit hac de re ad exercitum referre. ac nõ pro
nunciare potius te ita facturum? Nonne & ludos ita
pronunciasti & praemia? At mediusfidius inquit Cy-
rus non sunt haec illis similia. Que enim militando ac
quirent: cõmunia sibi: ut arbitror: censebunt. Exercitus
uero imperium putabũt fortassis etiam a domo in me
esse collatum. Itaq; si praefectos. cõstituo: nulla me uti
putãt iniuria. An etiam censes Chrysantas inquit dis-
cernere posse coactam multitudinem ut minus aequalis
portiones singuli consequantur: sed uiri fortissimi ho-

noribus donisq; antecellant? Puto equidem inquit Cyrus tum cohortantibus nobis:tum etiam. quia turpe sit aduersari:nequi plurimū laborat prodestq; reipublicæ maxima item præmia iure consequat̃. Puto autem uel timidissimis conducibile uisum iri:uiris fortibus meliorem esse conditionem. Quapropter uolebat Cyrus & ipsorum homotimorum gratia:hoc decretum fieret. Nā & hos ipsos existimabat fore melioris:si uident se quoq; ex operibus ipsis iudicatos: digna consecuturos esse præmia. Tēpus igitur ei uidebatur nunc esse hac de re consultandum:quando etiam homotimi uerebantur de æquali uulgi portione. Ita igitur ii quoq; censebant qui erant in tabernaculo:ut res poneretur in consultatione; suadereturq; per eum:qui uir esse putaretur:cum arridēs quidam exordinū centurionibus ēdit at ego noui uirum etiam plebeium:qui non frustra moleste fert:adeo æqualem esse portionem: Alius quærebat:hunc quemnam esse diceret? Cui ille respondit. Est mediussfidius uir nobis contubernalis: qui omni in re quæritat sibi plus esse. Alius eum rogabat. Num etiam ex laboribus? Minime omnium inquit. Sed in hoc sum mendatii deprehensus. Nam & laborum & aliarum huiusmodi rerum æquo admodum animo semper finit plus alium habere:qui uelit. At ego ait Cyrus:decerno o uiri:si habendus sit miles ad agendum strēnuus & obediens: & exercitu huiusmodi homines qualis ab hoc nunc dicitur esse eiiciendos. Videtur enim mihi magnam militum partem eiusmodi esse: ut sequatur:quacunq; quis dixerit. Agere autem ut existimo: ostendent alii. qui præclari fortesq; sunt ad res præclaras et magnas alii

uero improbi ad res improbas. Itaq; fit persæpe, ut habeant plures qui secum sentiant improbi uiri ꝙ̄ probi. Improbitas enim proficiscēs per subitas uoluptates harum persuasionibus utitur: quo multi secum sentiant At uirtus ad arduum agens non est admodum præpotens: ut subito inconsultoq; ad se trahat: præsertim ubi alii sint: qui cōtra ad decliue molleq; adhortētur. Quare ubi ex inertia atq; laborum fuga improbiores sint: hos ego arbitror ueluti fucos: solū impēsa sociis esse detrimento. Quicūq; præterea ad labores mali socii sunt ad habendi uero auiditatem uæhementes impudentesq; ꝗ. ii sese ad res improbas duces præstāt. Possunt enim sæpenumero demonstrare plus haberi per malas actiones. Itaq; huiusmodi homines omnino a nobis sunt expellendi. Næc est item considerandum uobis: quomodo ex ciuibus ordines suppleatis: sed quēadmodum equos quæritis: nō qui patrii sint: sed qui optimi: sic etiam homines quæritote. Ex omnibus inquam hominibus, quoscunq; arbitremini & robori uobis ornamentoq; maxime futuros: hos sumite. Hæc etiam mihi res testimoniū affert quid nobis conducat. ꝙ neq; currus celer sit: si tardis utatur equis: neq; iustus: cui iūgantur iniusti, Neq; domus bene habitatur: quæ malis utitur famulis sed ēt si egeat famulis, minus erat: ꝙ̄ si ab iniustis uexatur famulis. Bene autem scitote uiri amicissimi ꝙ non hanc utilitatem solum mali milites afferent ablati si fuerint ꝙ aberunt mali: uerum etiam qui relicti fuerint rursus eo uitio purgabuntur quo referti iam erant. at boni ubi uiderint uitiosos ignominia affectos longe magis animati uirtutem capessent. Cyrus Quidem ita

est locutus. & amicis omnibus hæc itidem uisa sunt: & ita faciebant: Ex hinc rursus cauillo in eos uti Cyrus est aggressus. Cum enim intellexisset quendã ex ordinum centurionibus: qui duceret secum ad cœnã faceret iuxta discumbere uirum & pilosissimũ & turpissimũ: eo nominatim uocato ait o Sambaula nũ etiam tu more græco id quod pulchrum est circunducis hũc adolescentẽ: qui iuxta te discumbit? Equidem inquit Sambaulas: lætor, igitur etiam ipse: qui & sum conuiua & hunc habeo spectaculo. Quibus auditis contubernales respexerunt. Vt autem uiderunt uiri faciem turpissimã riserunt omnes. Et quispiam dixit. Per deos imortalis o Sambaula. quo tãdem opere uir hic te perdidit? Qui respondit: per deos: inquit: uiri amici dicam uobis. Quotiens enim eum uocaui aut noctu aut interdiu: nunquã mihi neq; negocij excusatione usus est: neq; pedetentĩ unquã paruit: sed semper cursim. Et quotiens ei agendum aliquid imperaui. nihil unquã uidi ipsum facere sine sudore. Effecit præterea hos omnis decuriales: non uerbo sed re demonstrans: qualis oportet esse. Et quidã dixit. Et tu postea ipsum qui talis sit non oscularis: quẽadmodum cognatos. Atq; deformis ille ad hoc nõ mehercule inquit: Non enim est laboriosus quoniam satis fuisset ei: si me osculari uoluisset unũ hoc pro omnibus gymnasijs. Huiusmodi igitur & ridicula & seria tũ dicebantur tum agebantur in tabernaculo. Tandem aliquando tertijs libationibus factis dijs immortalibus: præcati res bonas conuiuium dissoluerunt in lectum. Postridie autem Cyrus militibus collectis omnibus talia est locutus. Viri amicissimi certamen est nobis proxi

mũ aduentant enim hoſtes. Si nos uicerimus hoc enim
& dicundum eſt & faciundum & non quæ ſunt eo-
rum qui uincuntur: omnia uincentibus propoſita ſunt
præmia. Hoc igitur pacto uobis eſt ſentiendum ꝙ quan
do in cõmni belli conditione ſinguli in ſe habeant nihil
futurũ ex ſentẽtia ſua niſi quiſq; pro ſe alacer ad rem
fuerit plurima q̃ primum ac præclara perficient. Ni-
hil enim eorum cunctantur quæ faciunda ſunt. Sed ubi
quiſq; cogitarit alium fore: qui & agat: & pugnet q̃ ſe-
uis mollior ipſe fuerit. His omnibus omnia ſimul mala
ſubeunda ueniunt. Ac deus ipſe ita fecit quodãmodo: ꝙ
hominibus qui nolunt ſibi imperare laborem ad bonu;
conſequendũ: alios ĩjs præficit. Nunc igitur ſurgat hic
aliquis qui de hac ipſe re uerba faciat: utro nam modo
putat uirtutẽ magis exerceri poſſe: num ſi quis pluri-
ma & facere uolet: & periclitari: plurimum quoq; ho
noris cõſequatur: an ſi uideamus ĩtereſſe nihil: ſi igna-
uus quis fuerit? Eodem enim modo æqualia conſeque-
mur omnes. Hic igitur ſurgens Chryſantas: qui unus
erat ex homotimis uir ſane neq; magnus corpore neq;
robuſtus uiſu: ſed prudentia excellens. An ego arbitror
inquit Cyre te ne cogitantẽ quidem propoſuiſſe hanc
ſententiã: an parem æque portionẽ improbi atq; probi
ſint habituri. Sed temptare ſcilicet uoluiſti ſiquis tan-
dem uir ſit futurus: qui ſe oſtentet, cogitatu ut nihil fa-
ciens neq; pulchre neq; fortiter eorũ ſit æqualem por-
tionem habiturus: quæ alĩj uirtute peregerint. At ego
neq; pedibus uelox ſum: neq; manibus ualidus. Neq;
ignarus certe ſum: quod ex quibus ego rebus corpore
meo fecero: non ſim iudicandus neq; primus neq; ſecun

dus: puto etiam neq; millesimus & forsitan ne ex decē millibus quidem unus. Verum et illud certo scio: quod si uiri potentes res fortiter capessent: alicuius boni tan ta mihi pars erit: quanta pro iure fuerit. Quod si homi nes ignaui nihil gesserint: fortes autem uiri ac potentes remissius habuerint: uereor: ne alius rei cuiusq; magis q̄ boni maiorem sim partem habiturus. Chrysantes qui dem ita est locutus. Cum post sum autem surrexisset Pheraulas persa: unus ex ordine plebeio: qui Cyro etiā abusq; domo uir esset familiaris ac iucundus: quiq; & corpore formosus erat & animo generosum uirum pre se ferebat: huiusmodi est locutus uerba. Equidem Cyre uos omnes persæ: qui adestis: ipse nos omnis arbitror æqualiter nunc moueri ad uirtutis certamen. Video enī nos omnis simili alimento exercere omnia: & simili di gnos congressu omnis iudicatos. Eadem etiam nobis omnibus sunt proposita. Nam parere principibus om nibus communiter propositum est. Et quicunq; hoc libē ter fecerit: hunc uideo a Cyro honorari. Ac præstare se fortem omnibus in rebus aduersus hostes: non alium de cet: alium uero dedecet: sed hoc omnes decere maxime ē antea iudicatum. Nunc pugna quoq; demonstratur no bis: ad quam uideo homines omnes natura doctos: quem admodum alia item animalia norunt singula pugnā quadam: quam neq; ab alio quopiam didicere: q̄ ab ip sa natura: ueluti bos cornu percutere: equus ungula: canis ore: aper dente. Quæ quidem animalia omnia ca uere etiam sciunt: a quibus maxime est cauendū. et hæc quidem sine ullius prorsus doctoris præceptione. Atq; ipse ego ex admodum puero continuo sciebam ut an

te hoc quippiam propugnaculo quo putarem uerberari. Quod si aliud nihil haberem: utranque manum pro tendens: impediebam: quantũ poteram percutientem. Et hoc faciebam non edoctus: quin propter hoc ipsum percutiebar si opponerem. Gladiũ equidẽ cõtinuo puellus adhuc rapiebam: ubi uiderem: cum neque a quoque alio id didicissem ut capiundus est gladius: quam a natura: ut dico. Faciebam igitur hoc item coactus: nõ edoctus: quemadmodũ sunt etiam alia: quæ prohibitus & a patre & a matre agere cogebar a natura. Ac percutiebam mediussfidius gladio: quodcunque poterã clam percutere. Nõ enim erat solum natura quẽadmodũ incedere & currere: sed ad naturalem motum hoc mihi suaue uidebatur Verum posteaquã hæc nobis pugna relicta est: in qua alacritatis magis quam artis est opus: qui nobis non iucunde certandum est aduersus hosce homotimos: ubi uirtutis præmia proposita sunt paria. Quod si conferimur nõ paria nobis pro periculo proposita esse scimus. Sed hi quidem habituri sunt uitam honorificam. Nos uero uitam laboriosam quidẽ sed ihonoratam: quæ mea sententia est molestissima. Maxime autem o uiri hoc me bono animo ad obeundum certamen aduersus hosce incitat: quod Cyrus iudicabit: qui nõ inuide iudicat: sed deos obtestor: indubitato mihi uidetur Cyrus: quos uiros probos uiderit: nihilo quam se ipsum minus eos amare. Hisce igitur ipsum uideo iucundius dare quicquid habeat: quam sibi retinere. Noui præterea esse hos animis elatis: quod sint iam instituti & ad famem & ad sitim & ad frigus tolerandum: nescientes hi quidem hæc nos quoque didicisse a meliore magistro quam ipsos. Nemo enim ẽ

horum præstãtior doctor q̃ necessitas:quæ hæc nos do cuit diligentissime. Hi laborem in ferendis armis exer cuerunt:quæ omnibus sunt inuenta hominibus:ut fa cillime ferantur. Nos autem in magnis oneribus & in cedere & currere coacti sumus adeo:ut mihi non uide atur armorum indumẽtũ alis potius q̃ oneri esse simi le. Quamobrem Cyre ita me fore exploratũ habetur & certum:& qualiscũq; quis fuero:pro meritis dignũ censeam honorari. Et uos ego moneo uiri plebeii:ut cõ tendatis in hac pugna cum hisce uiris pugnandi erudi tis. Nunc enim uiri in plebeio certamine sumpti sunt. Pheraulas quidem habuit hæc uerba. Surrexerunt etia am alii multi:qui utrisq; cauerent oratione. Decretum est autem debere quemq; pro dignitate honorari. Cy runq; ipsum iudicem esse. Hæc igitur ita processerunt Inuitauit insuper Cyrus cum uidisset dimidium uiro rum ordinis illius utrinq; inter se contra ad pugnã in struxisse:qui utriq; thoracas haberent:& crates in sini stris manibus:eorum alteris crassas ferulas in manus dedit:at alteris dixit:ut glebis sublatis aduersarios per cuterent. Sed ubi ii steterunt ita instructi. & centurio prelio signum dedit:hic alii glebis feriebant & inter dum alii attingebant thoracas & cratis:alii & femur & caligas. Sed ubi cõminus fierent:qui ferulas habe bant:percutiebant aliis femora aliis manus aliis suras & iis qui ad capiundas glebas inclinabantur:& col la feriebant & terga. Ad postremũ feruliferi eos in fu gam uersos multo cum risu ac ludicro percutiebant. Et alii i altera parte acceptis ferulis rursus eadem iis fe cerunt qui percutiebant glebis. Delectatus autem Cy

rus tum centurionis cogitatu atq; studio tum militum obedientia: quod simul & exercebantur: et excandescebant: simulq; hi uincebant: qui persarum arma essent imitati: his igitur Cyrus delectatus: & inuitauit eos ad cœnam: & intutus in tabernaculo eorum quosdã ligatos alium tibiam: alium manum: rogauit quid paterentur: cui respõdebant: quod glebis percussi forent. Rursusq; Cyrus interrogabat: utrum posteaq̃ sunt cõgressi, an cum erant procul: cui dicebãt: cum essent procul. Nam ubi feruliferi cõminus facti sunt: aiebant ludum fuisse pulcherrimũ. Qui aũt ferulis concisi erant exclamabant nõ sibi ludum uideri cõminus percuti. Simulq; ostenderũt ferularum plagas & in utrisq; manibus & in collis aliqui etiam in facie. Et tum ut fieri solet ridebant inter se plurimũ. Postridie uero campus refertus erat omnibus uiris. qui hosce imitabãtur. Ac nisi aliud quicq̃ agerent melius: hoc utebantur ludo. Cũ alium quoq; esset olim intutus ordinis centurionẽ: qui a flumine ordinem ducebat singulatim ad læuam: quiq; cum ei uisum esset tempestiuũ: iuberet primipilis: ut postremũ manipulum traducerent & tertium & quartum in frontem: & cum in fronte essent primipili: iussit ut binatim agerent manipulũ ex hinc etiã traducebant decuriones in frõtem: & cum rursus ei uideretur tempus esse: iubebat ut quaternatim manipulũ agerẽt ita igitur quincuriones rursus traducebant: ut quaternatim manipulus incederet. Vbi autem fuissent ad fores tabernaculi iubens binatim ire ex ũs: qui singulatim ibant immisit primũ manipulũ & secundũ ad huius caudam sequi iussit & tertium & quartum itidẽ

iubens ducebat intro: & ita ut incedebat: ad cœnam discumbebat. His igitur delectatus Cyrus ob mansuetudinem & doctrinam atq; diligentiam inuitauit etiam hunc ordinem una cum centurione ad cœnam. Cunq; alius quidam ordinis centurio in cœna adesset inuitatus. At meum ordinem: inquit Cyre nõ inuitabis in tabernaculum: Enimuero cum ad cœnam adsit: hæc oĩa facit. Et ubi finem habuerit conuiuium: qui cogit ultimum manipulũ: educit eum: cui primi sunt ultimi instructi ad pugnam. dein qui cogit tertium manipulu; post hoc & tertius & quartus idemtidem: quo etiam ubi sint ab hostibus abducendi sciant: ut abire oportet. Cum uero ad iter: quod facimus: constituti fuerimus: si quidem eamus ad auroram: ego quidem duco. & primus manipulus primus & secundus: ut par est & tertius & quartus & manipulorum decuriæ & quincuriæ: utrumq; ipse iubeo. Cum uero eamus ad uesperã: qui agmen cogis: & postremi ducunt primi. Mihi aũt qui ultimus sum ita obediũt: ut consuescant & sequi & ducere itidem obedientes. Et Cyrus ait. Num etiam semper hoc facitis? Facimus sane inquit: quotiẽs cœnamus. Vos igit̃ inqt meduissidius inuito: quod & ad ueniẽtes & abeũtes simul ordĩes meditamini: & id nocte. simuldie simul etiã: qd & corpa ambulãtes exercetis: & prodestis animis doctrina. Quoniam igitur oĩa facitis duplicata: iustũ est duplicatam uobis a me præberi epulationem. Noli per Iouẽ inquit Primipile uno die præbere duplicatã nisi duplicatos etiam nobis uteros præbueris. Et tum finis conuiuij talis fuit. Post ero autem die Cyrus illum ordinem: ut dixerat: inuitauit.

Quæ ubi alij quoq; didicissent. reliqui eos imitati sunt omnes. Sed cum olim milites omnis censeret in armis: Cyrus simulq; ordinaret: uenit a Cyaxare nũcius: qui diceret indorum adesse legationem. Quare is ingredi iussus: fero tibi dixit etiam stolam pulcherrimã a Cyaxare. Vult enim te anteuertere: quo splendissimo ornatissimoq; corporis cultu aspiciaris ab indis: dum aduenis. Quæ Cyrus ubi audisset: præcepit primo ordinis centurioni: qui instructus erat ut stans ad dexterã singulatim ordinem duceret: in frontemq; locaret: & secundo iussit: ut idem præciperet ac per omnis idem iussit: ut traderetur. Qui ita obedientes: & præceperunt celeriter: et quæ præcepta sunt: fecere quãprimũ: breuiq; tempore fuerunt in fronte quidem ad ducenos: totidem enim erant ordinum centuriones: in medio uero agminis ad centenos: Vbi autem constituti sunt: eos sequi iussit pro suo ductu. continuoq; ducere maturabat Sed postea q̃ didicisset callem ad regiam ferentẽ esse angustiorem: q̃ ut: in fronte omnes transirẽt: iusso primo ordine sequi loco suo; secundo ad caudam huius atq; ita deinceps omnibus. Cyrus quidem ducebat assidue: alij uero ordĩes seq̃batur. quisq; ad anterioris caudam. Misit præterea ministros duos ad callis introitũ q̃ro imprudentibus uiæ quid factu opus foret: significaret. Sed ubi uenerũt ad Cyaxaris ianuam: præcepit primo ordinis centurioni: ut ordinem in duodenos circa medium instrueret: duodenarios uero profectos in fronte constitueret circa regiam. Ac secundo eadem præcipi iussit & ita deinceps omĩbus. Et hi quidẽ hæc faciebant. hic uero ad Cyaxarem est ingressus in stola

persica minime sordida aut inepta. Quē intutus Cya
xares celeritate quidē lætatus est: sed turbatus uilitate
stolæ. Qui hoc ait Cyre? cuiusmodi rem fecisti ita īdis
apparens? Ego sane uolebam te quam splendidissimū
apparere. Nam mihi ornamēto hoc erat: quod mea na
tus sorore magnificus & elegantissimus uidereris. At
quæ Cyrus inquit. Et utrum magis te ornassem Cyaxa
res si cum īduerer ueste purpurea caperemq; armillas
& monili collum circūdarem ociose iussis tuis audirē
an potius nunc. quādo cum talibus tantisq; uiris adeo
propere tibi pareo cum sudore: ac studio tui honorādi
gratia: tum ortus ipse: tum alios ostentās adeo tibi obe
dientis? Hæc Cyrus locutus est: quem Cyaxares cū re
cte dicere putasset: uocauit indos. Qui ingressi dixere
mitti se ab indorum rege: ab quo iussi essent interroga
re: qua ex re bellum esset. & medis & asyrio. Et cum
te audissemus: iussit ut rursus iremus ad asyrium: &
ab illo eadē hæc īterrogaremus: Ad postremū: ut uobis
utrisq; diceremus regem indorum: considerato iure: cū
illo fore: cui iniuria sit illata. Ad hæc Cyaxares ita re
spondit. Me igitur audite. Nulla nos asyriū afficimus
iniuria prorsus. Illum si opus est adite interrogaturi:
quid dicat. Cyrus autem cum adesset: quærebat ex Cya
xare. Num etiam ego inquirens dicam: quod sentio?
Qui iussit ut diceret Vos igitur inquit Cyrus regi in
dorum hæc nunciate. nisi quid aliud Cyaxari uidetur:
nos ita dicere. Si quid iniuriarum a nobis asyrius dicit
in sese illatum: eligimus ipsum regem indorū iudicē
His igit̄ auditis. legati abierūt. Sed posteaq̄ īdi egres
si sunt. Cyrus ad Cyaxarem dicere hæc cœpit. O Cya

xares equidē ueni domo sine multis priuatis pecuniis. Quot autem erant. harum mihi paucæ sunt reliquæ. Eas enim in milites consumpsi. Et hoc miraris fortasse tu: quo pacto eas consumpserim: quando ii milites abs te alantur. At ne te lateat uelim eas a me consumptas esse pecunias in nullum aliud opus q̄ ad honorem & gratiā: dum præclarum alicuius militis facinus admiror. Videtur enim mihi omnibus quos ullus uelit cuiuscunq; rei bonos reddere adiutores iis iucundius esse: si bene & dicendo & faciendo fuerint ab illo incitati q̄ si molestia afficiātur cogantur. Quos igitur quisq̄ uelit alacris sibi rerum bellicarū adiutores facere: hi omnino uenandi sunt mea sententia bonis & uerbis. Amicos enim meos non inimicos esse oportet qui pro nobis sine excusatione sunt pugnaturi: & talis quidem amicos: ut neq; secundis in rebus sint imperatori inuisuri: neq; in aduersis eū proditui. Hæc igitur ipse ita prouidēs: pecuniis esse puto. Omnibus autē in rebus ad te respicere: cuius permultam sentio esse impensam: uidetur mihi absurdum esse. In medium autem considerandū arbitror & tibi & mihi: ne tibi sint pecuniæ defuturæ. Nam si hæc tibi abunde fuerint: scio etiā mihi futuras: ubi opus fuerit: præsertim si in huiusmodi eas rebus accipiā: quarum sumptus: ubi eas capias: ibi sit conducturus. Memini audiuisse abs te iam dudum te ab Armento nunc contemni quoniam audit hostes tad uersus nos ire: Quo fit: ut neq; exercitum mittat: neq; tributum: quod debet. Facit hæc inquit Cyre Itaq; ego uereor: utrū mihi sit melius bellū inferre atq; eum cogere. an magis conducat: per hoc temporis missum fa

cere:ne hũc etiam aliis aduersus nos hostem addamus Et Cyrus iterrogabat. At habitacula utrum ei sunt in munitis locis.an contra? Ad quam Cyaxares respondit Nequaq̄ in locis sunt admodũ munitis. Ego enim hoc noui. Sunt sane montes:ubi queat si subito abierit: tutus esse:quo minus captiuus fiat:neq; res item eae capiantur:quascũq; subuehere potuerit: nisi quis pertinatius obsederit: quemadmodũ a patre meo factũ est. Dein hæc Cyrus locutus est. Si mittere me nolueris additis mihi equitibus:quot uisi fuerint tibi satis: effecturũ me puto pro deorum ope:ut & milites mittat tibi: & tibutum soluat:ac item futurum spero: ut nobis magis amicus fiat quã nũc est.Et Cyaxares iquit.Et ego spero illos magis ad te ituros q̄ ad me.Audio em̄ ibi pueros quosdam tecũ una olim uenari consuesse.Itaq; rursus eant ad te fortasse.Quos si ceperis:agat armenius omnia:quæ nos uolumus. Videtur ne igitur inquit Cyrus tibi conducere occultanda esse consilia hæc nostra? Magis em̄ inquit Cyaxares:eorũ aliquis in manus ueniat. At si quis eos aggrediatur: possint capi imparati Audi igitur: inquit Cyrus: an tibi uideor quicquam dicere. Sæpe cum sociis meis omnibus uenatus sum circa montes & tui & armeniorũ agri:et equitibus olim aliquibus assumptis ex hisce medis sociis illuc ibaz. Simulia igit̃ inquit Cyaxares:si facias haud si suspectus Quod si maiores copiæ illis appareant copiis quas ad uenationẽ habere consuesti:hoc nimirũ suspitionẽ afferat. Sed licet etiam hac in re inquit Cyrus excusationẽ instruere uere similem si quis ad illos enũciet uelle me magnam facere uenationẽ:& abs te equites palam pe

tere. Dicis tu quidem perpulchre: inquit Cyaxares: atq; ego tibi non dabo præter paucos quosdã quasi iturus sim ad castella: quæ sunt iuxta assyriam. Nam uero illuc ire institui: atq; ea reddere q̃ munitissima. Cum tu autem processeris cum tuis copiis: ac duos iam dies uenando contriueris: mittã tibi meorũ & equitum & peditum quantum sat fuerit: quibus tu assumptis continuo ascendas. Ipse uero cum aliis copiis enitar non abesse a uobis procul: quo ubi tempus fuerit superueniã: hoc igitur modo Cyaxares continuo coegit ad castella equites ac pedites præmisitq; currus cum cibo ea uia: quæ ducit ad castella. Cyrus autẽ sacrũ fecit propter profectionẽ simulq; ad Cyaxarem mittens petebat iuniores equites. Hic uero nõ multos ei dedit: cũ permulti ad eum uellent. Cũq; Cyaxares iam antecessisset cũ copiis peditum atq; equitum ea uia: quæ ad castella ducit: Cyri sacrificia de eundo aduersus armenũ bona extiterunt. Et ita Cyrus suos educit tanq̃ in uenationem instructus. Ei uero proficiscenti cõtinuo in primo agro exurgit lepus. Aquila autem uolans dextera leporem despiciens fugientem & irruit: & percussit illum extulitq; correptum: eoq; ablato in collem proximũ pro libidine utebatur præda. Augurium igitur Cyrus intuitus: cum lætatus est: tum Iouem regem adorauit: dixitq; ad præsentes: uenatio quidẽ amicissimi uiri pulchra est futura si deo libuerit. Vt autem ad fines uentum est continuo uenabatur: quẽadmodum consueuit. Et peditum atq; equitum multitudo mota est ita: ut feræ exurgerent Fortissimi uero pedites atq; equites diuisi sunt Exurgentisq; bestias excipiebant atq; insequebantur.

Multasq́ cœpere sues ac ceruas capreasq́; & asinos sil uestris. Nam in his locis permulti sunt etiam hoc tem pore siluestres asini. Finita autem uenatione cum ap plicuisset ad finis armeniorum: cœnatus est. Rursusq́; postridie uenabatur ad eos montes accedens: quos desi derabat. Cumq́; rursus uenari desiisset: cœnabat. Vt au tem accœpit exercitum: quem Cyaxares miserat aduē tare: misso ad eos clam nuncio iussit: abessent duas pa rasangas hoc est stadia sexaginta: ibiq́; cœnarent: hoc prouidens cōducturum ad latendum. Vbi autem cœna rint dixit eorum principi: ad se iret: post cœnā ad se uo cauit ordinū centuriones. Qui ubi adfuere. locutus est in hunc modum. Armenius uiri amicissimi & socius erat antea & subditus Cyaxari. Sed nūc ut accepit ho stes aduenientis: eum contemnit: quippe qui neq́; exer citum nobis mittit: neq́; tributum soluit. Itaq́; nunc ue nimus ad hunc uenandum si possimus. Quare ita faciū dum uidetur mihi. Tu Chrysanta cū delatus in fines fueris: assumpto dimidio persarū: qui sunt nobiscū: fa cto montano itinere montes occupa: quo eum cum me tus ullus inuaserit: aiunt confugere. Duces autem ipse dabo tibi. Et hosce quidem montis densos arboribus eē ferunt: Itaq́; sperandum est latere nos posse. Veruntã men si præmitas ante exercitum ex tuis aliquos expe ditos uiros: qui latronibus & numero & dolis similes sint: hi si in armenios ullos incidant: quos quidem con præhenderint: eos impediant: ne quid renuncient: quos uero nequeant comprehendere: eos longius insequãtur quo aperte non possint totum aspicere agmen tuū: sed de furtis potius consultēt. Et tu quidem ita facito. Ego

autem cum primũ illuxerit: dimidium peditũ mecum habens omnisq; equites campestri itinere uidelicet continuo proficiscar ad regiam & siquidem obstiterit: pugnandum erit. Sin sese campo subduxerit: cursim erit insequendus. Quod si fugerit in montes: hic tum opus futurum est. ut qui ad te uenerint: eorum euadat nemo Existimato ita nos futuros qui feras indagantur in uenatione: te autem ut eos: qui sunt ad plagas. Illud igitur memineris oportere prius saltus obstruere: q̃ feræ moueantur. Eosq; latere opus esse qui sunt ad hos aditus ordinati: ne auertant delatas feras. Ac noli tu quidem rursus facere Chrysanta: quẽadmodũ quãdoq; soles ob uenandi studium. Nam sæpe totã noctem in negocio somnũ nõ admittis. Sed est hoc tempore permittendum: ut uiri mediocriter cubent: dormire ut possint Neq; tu sane montibus soles errare: quod careas itineris ducibus. sed quacunq; feræ subducunt: hac transcurrens transire didicisti. At noli sic etiam nunc per loca difficilia trãsitu abruptaq; proficisci: sed ducibus tuis iube: nisi longe breuior uia fuerit: per facillimã ducat. Quod enim agmen facillimũ sit: idem est celerrimum. Nec etiam quia sis solitus per montes currere: uelis te cursus præstare ducem: sed ut te sequi possit exercitus mature ducito. Bonũ etiam est: ut ex robustissimis aliq & alacerrimis uiris subsistant quandoq; atq; alios adhortentur. Sed ubi cornu præterierit incitanda est acceleratio: ut omnes quo ad eos: qui ingrediuntur: currere uideantur. Hæc ubi chrysantas audisset: lætatus admodum Cyri præceptione animoq; elatus cœpit itineris duces. Et ĳs: qui secum erant profecturi: posteaquã iuss

fiſſet faciunda: dedit ſe quieti. Sed ubi dormiſſet: quã tum'uiſum eſt ſatis: ad montes proficiſcebantur. At Cyrus ubi illuxit: nunciũ ad armenium præmiſit: qui iuſſus eſt ita dicere. Cyrus o armenie ita ut facias iubet ut ꝙ primũ uenias tributũ & exercitum habens. Quod ſi rogat: ubi ſum: uera dicito: quod in finibus. Sin rogat an ipſe uenio: hic etiam uera. Loquere: quod neſcis. Sin quæſierit: quod ſumus, iube: aliquẽ ipſe tecum ut mittat: ac diſcat. Nuncio igitur miſſo Cyrus hæc monuit: exiſtimans amicius ita eſſe: quam ſi prædicẽs nihil: ꝓficiſceretur. Ipſe uero inſtructus ꝙ optime & ad peragendum iter & ad pugnandum: ſi opus fuerit pergebat. Iuſſit præterea militibus: ab iniuria abſtinerent: ac ſi quis in armeniũ quẽquam incidiſſet: eum moneret: ut & nihil metueret: et quiſꝗ pro uoluntate uænalia ferret: ubicunꝗ ipſi forent: ſiue eſculenta uellent ſiue poculenta uendere.

LIBER
XENOPHONTIS DE CY
RIPAEDIA

LIBER TERTIVS

YRTSIGITVR IN HIS erat. At armĕius auditis quæ sunt a Cyro nunciata: perterritus est: se cum ipse cogitans: quod esset iniustus cum neq; tributum solueret: nec exercitum mitteret. Vehementissimeq; timebat quod uidendus esset muro cingendæ regiæ fecisse initium: qua satis essēt ad repugnandum. Quare ob hæc omnia ueritus simul mittebat tum ad cogendas uires suas: tum iuniorem filium Sabarim in montes ac item uxores & suam & filij atq; filias: & ornatum quoq; atq; apparatum cum his preciosissimum mittebat: datis: qui eos deducerent. Ipse autem et speculatores simul mittebat in tutum: quid ageet Cyrus. & præsentis armenios istruebat: cum celeriter alij aderant: qui dicerent hunc ipsum Cyrum adesse una. Hic igitur non amplius sustinuit manū conserere: sed sese subtraxit. Quod ubi uidissent armenij: diffugerūt quisq; ad sua habitacula: ut qui uellent res suas procul portare. At Cyrus ut campū uidit discurrentiū & impellentiū plenū ad eos clam mittebat: inquiens eorum se nemini hostem esse: qui manerent. q̄ si quem cœperit fugientē: eo pro hoste se usurū. Itaq; plures restiterunt. Qui autem clam secesserant erant una cū rege. At ubi ij qui antecesserant una cū mulieribus: in illos incide

runt:qui latebant in monte:& clamoribus continuo cō plebant oīa:atq; eorū plures capti sunt. Demū uero & filius & uxores & filiæ simul cum pecuniis capiunt: quotquot una cum illis agebantur. Ipsorū autē rex ut sensit:quæ gerebantur:quā uerteretur ignarus:quendā in collem fuga se recepit. Quæ Cyrus itē intutus:collē cingit præsenti agmine.mittitq; ad chrisantam iubēs ut relicta montis statione ad se iret. Et agmen quidem cogebatur ad Cyrum:qui ad armeniū misso caduceato re: ita interrogabat. Dic mihi armenie:utrum uis istic manens cum fame sitiq; pugnare:an in planiciem de scendis nobiscum manū conserere? Cui respondit arme nius se cum neutris pugnam uelle. Ad quē rursus mit tens Cyrus interrogat. Quid igitur istic sedes: & non descēdis? Quoniam inquit:quid me facere oporteat am bigo. Sed nihil inqt Cyrus ambigere te oportet. Nam licet tibi ad agendam causam descendere. Quis autem inquit:iudex futurus est? Videlicet inquit:cui deus etiā sine iudicio te uti dedit:ut uelit. Hic igitur armēius ne cessitate cognita descendit. Ac Cyrus & illo & aliis oī bus illius rebus intra exercitum receptis:castra posuit: cum uires iam omnis simul haberet secū. Per id uero tē poris armenii filius ætate maximus. Tigranes ex pere grinatione quadam aduenit:qui fuerat olim Cyro con uenator. Hic rebus hiis auditis:ita ut habebat. continuo ad Cyrum proficiscitur. Sed ubi uidit patrem ac matrē sororesq; atq; uxorem suam captiuos factos:collachry matus est:ut par erat. Cyrus autem illum intutus: alia in eum benignitate nulla est usus. Sed dixit. Venisti in tempore:ut de patre causam presens audias. Conuoca

batq; continuo persarũ ac medorum duces: & ad hos etiam acciebant: si quis aderat ex honestis armeniis: neq; amouit: sed audire permisit mulieres: quæ aderãt in rhedis: Atq; ubi idoneum fuit: dicere est aggressus. Et o inquit armenie primũ tibi consulo in causa loqui uera: quo tibi id unum desit: quod est odiosissimũ Namq; apertum mẽdacium: ut scis ĩpedimento est hominibus maxime ad ueniam consequendã. Dein conscii tibi sunt & liberi & mulieres hæ: quot quãtaq; gesseris: & armenii: q adsunt. Qui si te dicere senserint alia. q̃ quæ feceris: putabunt te tua sententia damnatũ ad extrema patiunda omnia: si minus: quæ uera sunt: audiant. At i terroga inquit Cyre: quod ipse uis. Nam horum gratia uera loquar: & fiat quodcunq;. Dic igitur: inquit mihi Gessistine olim bellum aduersus Astiagẽ matris meæ patrem aduersusq; medos alios? Gessi equidem. Ab eo autem uictus conuenisti ne tributum te daturũ, iturum q; in expeditionem: ubi iuberet: & munimina nõ habiturum? Hæc uera sunt. Nunc ergo quare neq; tributũ tulisti: neq; agmina misisti: & munimina muro cinxisti. Libertatẽ inquit cupiebam. Pulchrum enim mihi uidebatur: & me liberũ esse: & liberis meis libertatẽ relinquere. Et enim pulchrũ est: inquit Cyrus: pugnare quo nunq̃ sit futurus quis seruus. Quod si aut bello quis uictus: aut alio quoq̃ modo in seruitutẽ actus: moliatur hero seipso priuare: hunc tu primus dicito: utrũ ut bonum uirum honores honesteq; agentem: an ut iniustum: quem ceperis: supplicio afficias. Afficiam inqt supplicio. Nam mentiri me non sinis. Dic igitur liquido. inquit Cyrus: sigillatim. Si quis tibi in magistra

tu fuerit:& errarit:utrum eum finis magistratū gere re:an alium eius loco constituis.Alium inquit cōstituo Quid si grandē habeat pecuniam:sinis eum diuitē eē an pauperem facis.Aufero inquit,quæ habeat.Sin etiam ad hostes eum deficere intelligas:quid facis.Interimo:inquit.Quid enim est opus mendacij me potius argutum q̄ uera dicentem mori.Hic eius filius hisce auditis tiarā discerpsit:peplosq; discidit.mulieres uero uociferantes laniabantur perinde:atq; mortuus esset pater:& ipse iam perissent.Et Cyrus eas tacere cum iussisset:rursus iquit:de his satis.Hæc igitur iura tua sunt armenie.Nobis autem quid ex his faciundū consulis. At quæ tacebat armenius:dubius is quidem utrum Cyro consuleret.Nū ut se iterimeret:an ijs contraria doceret:quæ ipse dixerat sese facere.At filius eius Tigranes interrogat Cyrum inquiēs:dic mihi Cyre:quoniā pater uidetur ambigere:uis ne ea de ipso consulā:quæ tibi optima esse reor.Et Cyrus quoniā accepisset quo tempore Tigranes secum uenabatur.sophistam ei fuisse familiarem atq; admirationi habitū percupiebat audire:quid dicere tādem uellet:Itaq; impigre iussit ut diceret:quod sentiret.Ego igitur iquit Tigranes.siq̄dem tu probas in patre uel quæq; consuluit:uel quęq; gessit:ut hunc imiteris.plurimū tibi consulo.Quod si tibi uidetur peccasse omnibus in rebus:consilium meū est.ne hunc imiteris.Ergo inq̄t Cyrus si faciam iusta minime peccantē imiter?Sane iquit.Supplicio igitur afficiūdus sit pater tuus pro tua ratione si quidē iustū est iniustum afficere supplicio.Vtrū autē censes Cyre melius esse aut ad tuam utilitatem cruciatum fieri aut

ad tuum detrimentũ? Ergo meipſum inquit hoc pacto cruciarem. At qui plurimũ tibi noceres: ſi tum tuos interimis: cum eos comparere tibi ſit faciundum plurimi. At quo pacto ſint homines plurimi faciundi: cum deprædendantur iniuſti? Si quando mea ſententia fiant ſapientes. Videtur enim mihi Cyre ita habere. Sine ſapientia quidem neq; alias uirtutis ullam eſſe utilitatẽ. Quid em̃ quiſq̃ utatur robuſto forti ue: ſi inſipiẽs fuerit Quid eq̃ſtri? Quid diuite? Quid poteſtatẽ hñti ĩ ciuitate? Vna cum ſapientia & amicus quiſq; eſt utilis et ſeruus omnis bonus eſt. Hoc igitur inquit dicis quod etiã tuus pater hoc uno die ex inſipienti factus eſt ſapiens Valde quidem. Affectum ergo tu animi eſſe dicis ſapiẽtiam quemadmodum ægritudinem: non diſciplinam. Haud enim ſi uidelicet prudentem fieri oportet: qui futurus ſit ſapiens: continuo ex inſipienti ſapiens quiſq̃ fiat. Quid autem inquit Cyre nondum ſenſiſti etiam unũ uirũ ob inſipiẽtiã inire cum eo pugnam: q ſe fortior ſit uictus ceſſaſſe continuo a ſua in hũc inſipiẽtia? Nondum item ciuitatem uidiſti aduerſus alteram ciuitatem inſtructam ad pugnã: quæ uicta cũ fuerit. huic continuo pro pugna obediẽtiã præſtat? Quem autem inquit Cyrus patris conflictum dicens nixius aſſeueras adeo ipſum eſſe ſapientem effectum. In quo inquit me hercule ſibi cõſcius factus eſt: quod ꝓ libertate: quã cupiebat: ſeruus ſit factus: ut antea nunq̃. Quæ autem putauit latere oportere aut præuenire aut propulſare horum nihil potuerit efficere. Te autem nouit cum uoluiſti eum decipere: ita decepiſſe: quẽadmodum ſi quis cæcos ac mutos nulliuſq; ſenſus atq; mentis hoĩes deci

peret. Quæ uero putasti latere oportere ita a te occulta ta esse nouit: ut que sibi putabat loca parasse munitissi ma: hæc et tu carcerem clam antea struxeris. Tãta autẽ celeritate cum supasti: ut a loco longe distanti cũ ma gnis copiis profectus: prius assequereris: q̃ hic uires apud se suas coegerit. Dein uidenturne tibi inquit Cy rus talis conflictus satis esse: qui homines reddat sapiẽ tis ad alios cognoscendos qui sint se meliores? Longe quidem magis inquit Tigranes: q̃ cum quis pugna sit uictus. Nam corporis uiribus superatus interdum pu tauit fore: ut corpore exercẽdo repugnaret. Et urbes ca ptæ arbitrantur assumptis sociis repugnatũ ire. Quos autem melioris sese aliqui dixerunt. His plerumq; etiã non coacti libenter parent Tu quidem uideris non exi stimare homines contumeliosos eos nosce: qui se sint tẽ perantiores: neq; fures illos: qui non furãtur: neq; mẽ tientis: qui loquuntur uera: neq; iniustos: qui iusta quæ sunt: faciunt. An es ignarus nunc quoq; patrem tuum esse mentitũ: neq; constanter obseruasse: quæ nobiscum conuenerat: nequaquam is quidem nescius nos eorũ ni hil omino esse transgressos: quæ Astyages conuenisset At nec ego: iquit Tigranes: hæc dico solam meliorũ co gnitionem sine ulla pœna a melioribus inferenda red dere homĩes prudentis: quemadmodũ nũc meus pater dat pœnas. Uerũ tuus pater: inquit Cyrus: nullũ pror sus adhuc passus est malum: qui socio admodum timet ne extrema omĩa patiatur. Num igitur quicquã putas: inquit Tigranes: magis homĩes sibi subiicere: q̃ uehe mentem metum. Num es nescius eos qui ferro percut untur: quod supplicii genus putatur ualidissimũ: ru

ſus etiam uelle aduerſus eoſdem pugnare? Quos autẽ uæhementer homines metuerint: ad hos ne ſi conſolentur ſe quidem poſſunt etiam oculos conuertere? Dicis tu: inquit: metum maiori ſupplicio eſſe hoibus quã ſi re ipſa male afficiantur. Actu quidem noſti: inquit Tigranes: me uera dicere. Scis enim eos: qui metuunt exilium patriæ: quiq; pugnaturi timent: ne uincantur: degere in animi acerbitate. Et eodem modo qui nauigant: ne patiantur naufragium: & qui ſeruitutem ac tributũ metuũt: hoſce neq; cibum poſſe neq; potum capere propter metum. Qui iam uero exules ſunt: & qui uicti: et qui ſerui: poſſunt interdum magis etiã: q̃ felices ipſi & cõedere & dormire. Eſtq; manifeſtius etiam in hiſce metum eſſe ueluti onus quoddã. Aliqui enim metuẽtes: ne ſi capti fuerint: mortem dent: prius ob metũ moriuntur: alĳ iaciẽtes præcipites ſeipſos: alĳ laq̃o ſuſpendentes: alĳ iugulantes uſq; adeo metus rerum omniũ horribiliũ maxie aios pterret. Meũ uero patrẽ: quo nũc putãs aio affici q nõ mõ de ſua: uerũ & de mea: & de uxoris: et de omniũ liberorum ſeruitute metuit? Ad hæc reſpondit Cyrus. atq; pater hic tuus ita nũc afficiatur: facile equidem crediderim. Nam eiuſdem uiri eſſe uidetur mihi & in ſecundis rebus uti contumelia: & in aduerſis aio conſternari celeriter: & rurſus item ſi quid reſpirarit animo efferri: ac iterum moleſtũ ſe præſtare. Sed ita eſt profecto Cyre. Noſtra quidẽ errata in cauſa ſunt: quominus credatur nobis. Verum tibi licet caſtella muris cingere: & quæ munita ſunt continere. & aliud fidei pignus capere: quodcũq; uelis. ac nos ſane habebis: qui hæc feramus haud iniquo admodũ aio.

Meminerimus enim nos harũ rerũ esse auctores. Quõd si cui illorum: qui nihil deliquerint. regnum tradas: ac fidem eis non adhibeas: uide: ne simul & benefacias: & illis amicus nõ existimeris. sin rursus odiũ cauẽs minus eis iuga imponas: quo a contumelia abstineant uide ne illi denuo corrigendi etiam sint magis: q̃ nos nunc fuerimus. Sed ita inquit Cyrus per deos immortalis huiusmodi ego ministris nõ libenter mihi uidear uti: quos sciam necessitate ministrare. Quos autem norim beniuolẽtia amiciciaq; mea quod opus est: capessere, Hi mihi uidentur etiam si peccarint facilius ferẽdi q̃ ii qui me exosi omia cumulatissime necessitate praestant: Ad quae Tigranes respondit amiciciam a quibus unq̃ tantam capias: quantã a nobis comparare nunc potes? Ab illis inquit mea sentẽtia: qui mihi hostes fuere nunq̃ si uelim in eos esse beneficus: ut ipse nunc iubes: uobis benefaciam. Num etiam possis inquit Cyre quenq̃ hoc tempore inuenire: in quem tanta utaris beneficentia. quanta in patrem meũ; Si quem uiuere nũc sinas: qui nulla in te sit usus iniuria quã eum tibi putes gratiam habiturum? Quid etiam: si eius liberos & uxorem non auferas? Quis te huius rei gratia amabit magis: q̃ qui putat iure sibi auferri debere? Regnum uero armeniorũ si minus habebit: scis ad aliũ q̃ ad nos dolorem peruenturum. Itaq; ex hac re perspicuũ est in quem maxime dolor peruenit: si rex non fuerit: hunc accepto imperio maximã tibi gratiam habiturum. Quod si tibi curae est: ut hasce res abiens relinquas pacatissimas: considera: utrum putes habere quietius nouo ne incipiente imperio an permanente usitato? Sin est tibi

curæ:ut ꝙ plurimũ exercitum educas:ꝙ magis existi mas hunc recte scrutari:ꝙ qui sæpe eo est usus? Si præterea pecuniis opus fuerit:quem has cẽseas melius paraturum ꝙ qui & nouit:& quæ sunt:eas habet omis. O Cyre uir optime caue:ne si nos amiseris : maiori tibi sis detrimento ꝙ pater tibi potuerit nocere. Tigranes in hunc modum locutus est. At Cyrus hæc audiens mirifice lætabatur.ꝙ putaret sibi ad exitũ euenire oĩa: quæcũq; Cyaxari fuerat pollicitus sese acturũ. Meminerat.n.dixisse futurũ se putare: ut faceret armeniũ ei amicũ:magis ꝙ eẽt ãtea. Exhic armeniũ rogat. Si hæc igit̃ uobis credidero:dic tu mihi armenie: quãtũ mecũ mittes exercitũ:& quãtũ pecuniarũ ĩ bellũ cõferes? Ad hæc ait armenius. Nihil habeo Cyre simplicius tibi dicere: neq; iustius:ꝙ ut tibi declarẽ potẽtiã omnẽ meã: quã ipse cũ uideris:quãtũ tibi uisu; fuerit:exercitũ agito:relicto hic regni præsidio. Itidem etiam de pecuniis iustum est:tibi declarẽ:quanta mihi sit quantitas. Quibus tu cognitis:accipies:quantum uolueris:ac item mihi reliques:quãtum libuerit tibi. Et Cyrus inquit:age igitur dic mihi:quantæ tibi sunt copiæ:dic etiam quantum pecuniarum. Hic inquit armenius. Equites armeniorum sunt ad octomillia:pedites uero ad quadragintamillia. At pecuniæ una cum thesauris quos reliquit pater:sunt in argentum supputate plures ꝙ triamillia talenta. At Cyrus nihil cunctatus inquit. Exercitus igitur quoniã chaldæi finitimi aduersus te bellum gerunt:dimidiũ mecum mitte. Ex pecuniis uero pro talẽtis quinquaginta:quæ ferebas tributo:duplum Cyaxari soluito:quoniã ea soluere desieris. Mihi uero alia ta

lēta centum dato mutuo: pro quibus ego tibi polliceor si mihi deus benignus fuerit me aut maiora in te beneficia collaturū: aut pecunias ipsas: si sit facultas: dinumeraturum. Quod si facultas defuerit: impotētiæ meæ sententia: non iusticiæ damnandus iure uidear. Et armenius per deos inquit Cyre: noli ita loqui. Alioquin nulla mihi erit in te fiducia sed existimato: quascunq; mihi pecunias reliqueris nō secus tuas esse ꝙ̄ quas habeas tecum abiens. In rem bonam inquit Cyrus. At ut recipias uxorem: quantum mihi pecuniarum des? Quātūcunq; equidem possim: quid uero ut recipias liberos? Et propter hos inquit armenius: quantūcunq; mihi facultas sit dare. Hoc pacto inquit Cyrus hæ sunt plures duplo ꝙ̄ habeas. Tu aut inquit: dic mihi Tigranes: quāti emas: quo recipias uxorem? Hic uero & nuper uxorem duxerat: & eam mirifice amabat. Equidem inquit o Cyre oīa emam: quo hæc nunq; famuletur. Tu igitur inquit Cyrus abducito uxorem tuam: nec enim fecisse hanc captiuam puto: cum ipse nūꝙ̄ a nobis fugeris. Et tu quoq; armenie & uxorē tuam & filios tecum age. eorum nemine relicto: quo uideant se abire ad te liberos. Et nunc apud nos cœnate: cœnati uero abite: quo uobis libet. Ita igitur manserunt: illis autem discunbentibus post cœnam. Cyrus dic mihi inquit Tigranes uir ille ubinam est. qui nobiscum una uenabatur: & quem ipse admirari plurimū uidebare. Non ne inquit eū pater hic meus interemit? Ob quam inquit Cyrus: iniuriam? dicebat habeo me uiciari. q Cyre ita erat honestus ac bonus: ut etiam cum esset moriturus me ad se uocarit: inquiens. Noli Tigranes quicꝗ̄ succensere patri de

morte meā. Non enim nulla maliuolētia hoc facit: sed imprudentia: quæcunq; uero per imprudentiam ab hominibus delinquuntur: hæc omnia esse arbitor inuita. Ad hæc inquit Cyrus: heu illi uiro. Sed armenius ita dixit. O Cyre neq; ii: qui suis cum uxoribus adulteros comprehendūt ob hanc causam eos interficiūt: quod illas reddant impudicas: sed quia ipsos existimāt ab eis auferre caritatem erga uiros. Itaq; iis ut hostibus utūtur. Ita et ego illi inuidi: quod facere uideretur: ut filius meus se magis q̄ me patrem admiraretur. Ad quæ inqt Cyrus. Sed ita per deos armenie uideris mihi humana perpetrasse errata. actu Tigranes patri ignoscito. Cum talia illi tum disseruissent: & perbenigne essent excepti: ut par erat: ex recōciliatiōe in rhædas una cum uxoribus ascendentes abibant læti. Cunq; uenissent domum: narrabant Cyri alius sapientiā: alius constantiam. alius mansuetudinē alius etiam pulchritudinem atq; magnitudinē. Hic igitur Tigranes quærebat ex uxore. Num etiam inquiens tibi armenia Cyrus uidebatur esse pulcher? At illum ædepol inquit non spectabam. Sed quem inquit Tigranes spectabas? Illū eca stor inquit: qui dixit se anima sua fuisse empturū seruitutem meā. Et tum sane: ut erat cōsentaneū: post huiusmodi uerba inuicē quiescebat. Postridie uero illius diei armenius & ad Cyrum & ad exercitū uniuersum dedit hospitalitatis munera. Suis autē quos ire in expeditionē oportebat pronunciauit. in tertiū diem ibi adessent. Et quas pecunias Cyrus dixerat: duplicatas eas dinumerauit. At Cyrus quot iusserat: acceptis: alias remisit. Querebatq;: uter esset ducturus agmen: filius ne

an ipse? Respōderūtq; uterq; simul: & pater quidē ita. quæcunq; ipse iubebas at filius ita. Equidem ipse abs te: Cyre nō abero: ne si sarcinarius quidē sim secuturus Cui aridens Cyrus. Quanti inquit æstimares: ut uxor tua esset auditura te sarcinam ferre? At minime opus erit: ut audiat. Agam enim. Itaq; uidere licebit ei: quicquid geram. Tempus instruēdi sit uobis inquit Cyrus Existimato inquit Tygranes: instructos adfore: quicquid dederit pater. Et tum quidem numerati milites dederūt se quieti. Postero autem die Cyrus Tygrane ac fortissimis medorū equitibus acceptis & ex amicis suis quot oportuni uisi sunt: regionem obequitans cōspicabatur: considerabantq;: ubi castellum muro cingeretur Et ubi uenisset in uerticem quendam: interrogabat Tigranem: qui essent ii montes: unde chaldæi decurrētes prædarētur? Quibus a Tigrane ostensis: quærebat rursus. Num in his mōtibus solitudo agitur? Non me hercule respōdit: sed in illis speculatores sunt semper: qui aliis significāt: quicquid uideant. Quid igitur: inquit faciūt ubi senserint? Auxilium laturi eunt ad uertices: quisq; pro uiribus. His Cyrus auditis ubi cōsiderasset: audissetq; multum agri esse armeniis & desertum & incultum propter bellum tum quidem & ipse & cæteri ad castra redierunt. & ubi cœnati sunt: quieti se dederūt, Postridie uero & Tygranes ipse instructus aderat. & equites ad quattuor millia cogebantur ei & sagittarii ad decemmillia & tātumdē scutatorū. At Cyrus interea dum ii colligebantur: sacrum faciebat. Sed posteaq; litauit: persarum cōuocati atq; medorū duces ubi simul fuere: talibus eos alloquitur. Viri amicissimi

mõtes hi quos uidemus: sũt chaldeorũ. Hos si occupa
uerimus: fecerimusq́ castellũi uerticenecesse sit: ut utri
q́ & armenij & chaldæi ad sanitatem erga nos rede
ant. Et sacrificia quidem nobis bene habent. Humana
uero audentia ad hæc agenda nõ ita nobis magno erit
auxilio: ut celeritas. Nam si occupatũ eo ascenderimus
prius: q̃ hostes cogantur: aut sine pugna om̃ino capia
mus uerticẽ: aut: & paucis utamur & imbecillis hosti
bus. Laborum autem nullus est neq; facilior neq; tuti-
or: q̃ ut nunc constanter acceleremus. Ite nunc ad ar-
ma. Et uos quidem medi pergite nobis ad læuam. Vos
autem armenij dimidiati pars ad dexteram: pars ante
nos ducite. at uos equites post nos sequimini hortãtes:
& urgentes nos sursum. Quod si quis molliorem se
præstiterit: ei aduersamini. His dictis Cyrus antecede
bat rectos manipulos ducens. At chaldæi ubi nouerunt
impetum sursum fieri: & id continuo suis significa-
bant: & una clamore inuicem sublato cogebantur. Cy-
rus autem ita monebat. Viri persæ nobis accelerãdum
esse significant. Nam si sursum anteuerterimus: hostes
poterunt nihil. Habebant autem chaldæi cratis & tra
gulas duas: dicebanturq́ esse hominum illius regionis
bellicosissimi. Et stipendio merent: cum his cuiq́ opus
est: quoniã sunt & bellicosi maxime & pauperes. Et
enim regio est ijs & montuosa & breuis: quæ pecuni
as habeat. Vt autẽ Cyri milites propius facti sunt mõ-
tium fastigia. Tigranes una cum Cyro proficiscens ait
Num Cyre nosti nobis ipsis q̃ primũ esse pugnandũ:
cum armenij: non sint eiusmodi: qui hostes sustineant?
Ac respondens Cyrus hoc se non latere: persas monuit

sese instruerent: q esset q̃ primũ in sequendũ: cum subter fugientes armenij hostis chaldæos prope nos subduxerint. Talis igitur duces se præstabãt armenij Qui autem aderant ex chaldæis: ut prope armenij facti sũt confestim in eos ululantes ut consueuerãt: cursim ferebantur: quos armenij ut soliti erant: minime expectabant. Vt autem fugantes illos chaldæi uiderunt obuios hostis qui sursum tenderent: gladios ferre: alij quidem eis appropinquãtes statim mortui sunt: alij fugerunt: etiam quidam capti sunt. Curriculoq; montiũ cacumina capiũtur. Quæ ubi Cyri milites tenuissent: & chaldeorum habitacula despexerunt: & eos ex proximis habitaculis fugere senserunt. At Cyrus: ut milites omnes conuenerunt: prandiũ præcepit. Qui ubi pranderunt: ipseq; didicisset: ubi speculæ chaldæorum erãt Locum esse & munitũ ac tutum aquisq; abundantẽ. ibi continuo castellũ: muro circundabat: iubebatq; Tigrani ad patrem mitteret iuberetq;: ut ad se iret: secum adductis. quotquot essent: & fabris & architectis. Ad armenium quidem abibat nuncius. Cyrus uero cum ijs qui aderant murum struebat: cum per id temporis ad eum adducunt captiuos uinctos & aliquos etiam uulneratos. Quos Cyrus ut uidit: uinctos continuo solui iussit saucios autem uocatis medicis: curandos iperauit. Dein uero dixit chaldæis uenisse sese neq; q cuperet illos p dere: neq; q esset sibi opus bello: sed quoniam uellet inter armenios pacem facere & chaldeos. Priusq; tenerẽtur cacumina: scio inquit uobis pace opus non fuisse: secure enim habebãt res uestræ: sed armeniorũ bona agebatis ferebatisq;. Nunc autem uidetis aliquando: qua

estis conditione. Itaq; ego uos dimitto domum & reli quos captiuos, uobisq; aliisq; chaldæis tempus do con sultandi siue nobiscũ uultis belligerare: siue amici eẽ. Et bellum si gerere optatis: nolite huc iermes ire: si sa pitis. Sin uobis arbitremini pace opus esse uenite sine armis. Vt autem res uestræ bene habeāt: si amici fueri tis: mihi erit curæ. Quibus auditis: chaldæi Cyrũ cum multis laudibus extulissent: essentq; iucundissime com plexi: domũ abiere. Sed armenius cum audisset a Cyro uocari sese: & q̃d ab eo ageretur: acceptis fabris et re bus aliis quotquot usui fore arbitrabatur: uenit ad eũ: q̃p poterat celerrime: quo quidẽ uiso dixit Cyre: ut pau ca de futuro cum nos hoies prospicere possumus: mul ta agere aggredimur. Nunc enim ipse moliri libertatẽ aggressus: factus sum seruus: ut antea nunq̃. Cum ue ro capti sumus: certo perisse arbitrati: nunc ut alias nũ q̃: salutem perspicue sumus adepti. Qui enim nunq̃ cessabant multis nos malis afficere: his ego nunc eẽ ui deo: ut optabam. Et hoc uelim: ne te lateat Cyre fuisse me ad abigendos chaldeos ex his uerticibus multo plu ris daturum pecunias: q̃ istas quas tu nũc habes ab me Et quibus bonis pollicebaris nos affectum ire: cum acci piebas pecunias: eam iam prestitisti. Itaq; nouimus ali as tibi debere gratias: quas tibi si boni uelimus esse pu deat nos sane non referre: cui etiam si referamus nihil tamen pro dignitate facere ne hoc quidem pacto erga uirum adeo beneficiũ reperiamur. Et armenius quidẽ hæc dixit. At chaldæi rogatum uenerunt ad Cyrum: si bi ut pacem faceret: quos Cyrns interrogabat inquiẽs ob aliud ne chaldei quicquam pacem cupitis: q̃ ob hus

ius rei causam:quod existimetis securius posse uitã agitare pace facta q̃ si bellum geratis? Quoniã hæc habemus dixerunt chaldæi. Et Cyrus inquit:quid igitur si alia etiam bona uobis ex pace aduenientur? Magis itẽ lætemur respõdere. Sed quid nam aliud inquit? Num quia boni agri caritudie pauperes existimamini. Etiã propter hoc confessi sunt. Quid igitur inquit Cyrus. Velletisne tantum soluentes tributi:quantum armenij soluunt:uobis liceret tantum colere agri armenij:quantum uelitis. Modo respondere chaldæi: credamus fore ne quid iniuriæ patiamur. Quid uero tu Cyrus inquit armenie. Vellesne id agri:quod nunc est incultũ:ab his coli:si constitutas apud te pecunias soluerint. Respondit armenius:pluris sane hoc emerem:cum census multum augeretur. Quid autem uos chaldei. quoniam uobis boni sunt montes:num sinere uelletis armenijs hos montis esse pasturæ si uobis pastores:quæ iusta sunt soluerint. Valde chaldæi responderunt. nam si ullo labore magnam ad sese utilitatem peruẽturã. Tu autem armenie uellesne pascuis horum uti:si pro parua chalderum utilitate longe maiorem ipse utilitatem esses consecuturus. Et ualde id quidem:si pasturã mihi securam arbitrarer. Igitur inquit Cyrus:secure pasceretis:si uertices auxilio haberetis. Ita est:inquit armenius. At per Iouem dixere:chaldæi:nequaq̃ secure nos agrum colemus:& non modo horum agrum:sed ne nostrũ quidem:si hi cacumina possiderent:sed quid rursus inquit si cacumina uobis eẽnt auxilio. Ita nobis chaldei respõderunt:bene esset. Sed mediusfidius inquit armenius: nobis rursus nequaq̃ bene foret. ubi hi rursus cacumi-

nd eēnt accepturi:præsertim cincta muro. Atq; Cyrus inquit. Ita igitur ego faciam. Neutris uestrum uertices tradam, sed eos nos custodiemus. & utri uestrū alteris iniuriam faciant nos cū iniuriam passis futuri sumus. His autem auditis utriq; rem laudarunt: dicentes hoc modo duntaxat pacem futuram stabilem. Et ad hæc ob seruanda dederunt omnes acceperuntq; fidei pignora: utq; utriq; ab inuicem liberi essent: conuenerunt uterenturq; inter sese connubiis & culturis et pasturis & cōmuni societate: si quis in alteroscunq; esset iniustus. Ita per id temporis est peractum. Atq; hac etiam tempestate: quæ tum fœdera sunt percussa inter chaldeos: & regem armeniorum: ita perdurāt. Cæterū posteaq; fœdera sunt percussa utriq; continuo castellū tanq; cō mune muro impigre cingebant & in id res necessarias congerebant. Sed ubi aduenit uespera: Cyrus utrosq; apud se cœnaturos ut iam amicos conuiuio excipiebat. Iis autem una discumbentibus dixit unus ex chaldæis hæc aliis quidem suis omnibus optabilia existere: uerum esse chaldeos quosdam: qui uiuerent ex præda: nescirentq; terram colere: ac ne possent quidem: assueti ex rebus bellicis uitam degere. Prædabantur enim semper: merebantq; stipendo sæpe apud indorum regē: nā illū aiebant uirum esse opulentissimū: sæpe etiā apud Astiagen. Et Cyrus inquit. Quid igitur nō etiam nūc apud me stipendio merent? Ipse enim dabo: quantū qs alius plurimū nunq; stipendium dedit. Cui consensere multos etiam fore: qui uelint. Et hæc quidem tandū ita conuenta sunt. At Cyrus cum audisset chaldæos sæpe ad regem indorū pficisci: recordatus uenisse quos

ab eo ſpeculatum in medos res medicas:abiſſeq; ad ho
ſtes:quo rurſus res eorum explorarent:uolebat ut quas
ipſe res geſſerat indus diſceret.itaq; cœpit ita loqui.
O armeniæ & uos chaldæi dicite mihi.ſi quem ego ex
meis ad indum mitterem:mitteretiſne mea cauſa ex ue
ſtris aliquos:qui ei et itineris duces eſſent atq; una age
rent:ut quæ uolo nobis ab indo fierent? Ego enim uel-
lem:ut grandior etiam pecunia nobis fieret:quo et ſti-
pendium dare poſſim abunde : quibus debeam & mi
lites honorare atq; munerare pro dignitate. Horum
igitur cauſa mihi ſit uolo maxima pecuniarum copia.
His autem opus eſſe duco ſi uelim quod libēter cupio
pecuniis ueſtris parcere. Amicos enim uos mihi iam ar
bitror. Ab indo autem libenter acciperem:ſi daret. Ita
q; nuncius:cui uos iubeo dari duces eſſeq; adiutores ge
rendi negocii:illo cum uenerit:ita dicet: Inde Cyrus
me ad te miſit:qui ait quoniā alium exercitum domo
ex perſis opperitur:maiore ſibi pecunia opus eſſe. Et
enim eum inquit opperior. Quare ſi ad eum miſeris:
quantum pecuniæ poſſis cōmode:ſi deus ei bonū exitū
dederit enitetur.ita facere:ut exiſtimes bene tibi eſſe cō
ſultum:quod munificus in ſe fueris. Et hæc ſane uerbis
meis exponet. Vos autem mandate ueſtris nunciis quod
ad rem conducere arbitramini. Et ſi quidem ab eo pecu
nias cæperimus:his utemur copioſius. Sin minus cœ-
perimus:intelligemus nullam a nobis ei gratiam de-
beri. Quinimo licebit nobis illius cauſa omnia facere
ad noſtrum emolumentū. Hæc Cyrus locutus eſt:futu-
rum putans:ut armenii chaldæiq; nūcii eiuſmodi uer-
ba de ſeſe facerent:qualia de ſe ipſe cupiebat ab omni

bus hominibus & dici & audiri. Et tum tandem: cum res bene haberet: soluto cõuiuio: dederunt se quieti. Sed postero die tum Cyrus nuncium mittebat: ei mandans quæcunq; dixerat: tum armenius chaldæiq; una miserunt: quos maxime idoneos existimabant & ad agendum pro Cyro: & ad dicendũ: quæ cõueniret. Ex hinc autem Cyrus cũ muniĳsset castellũ & præsidio: quãtũ sat erat: et rebus necessarĳs oibus: atq; ĳs principẽ reliquisset medũ: què Cyaxari putasset maxie gratũ eẽ abiuit abducto secũ exercitu: et q̃tũ hũerat ueniens: & quẽ ab armẽĳs assumpsit & quos milites accepat a chaldæis ad quattuor millia: q putabatur cunctis alĳs præstare. Vt aũt descẽdit in agrũ habitatũ: armenius nemo neq; uir neq; mulier intra ædis se continuit: sed oẽs obuiam facti sunt: lætitia ob pacem exultantes ferentesq; & agentes: quod quisq; habebat praeciosum. Neq; armenio hæc molesta erant. quoniã existimaret ita Cyrum delectari: magis: quod. honoraret̃ ab omnibus. Sed ad postremũ armenĳ etiam uxor occurrit filias secum habens & iuniorem filium: quæ una cum alĳs donis portabat etiam aurum: quod, prius accipere Cyrus noluerat: Id Cyrus ubi uidit: Vos me: inquit: non facietis. ut mercedis gratia obequitãs sim beneficus. Sed tu o mulier abi. & quas ad me fers pecunias. tibi habe: easq; nolito amplius armenio defodiendas dare. Tuum autem filium pulcherrime istis a te ornatum in expeditionẽ emitte. At reliquas pecunias habeto & tibi ipsi & uiro & filiabus ac filĳs q̃ ĳs seruatis pulchrius etiam ornabimini & ætatem agitabitis iucundius. Nam in terram satis sit corpora defodere cum quisq; diem obie

rit. Cyrus hæc loquutus abequitauit: quem armenius & reliqui omnes homines deducebant eum beneficū iterum atq; iterū appellantes & uirum bonū. Hæcq; faciebant: donec eum ex armenia emiserunt. Misit itē ad eum armenius maioris copias: quoniā domi pax eēt Ita igitur abijt Cyrus non solū ditatus pecunijs: quas accœpit: sꝫ multo pluribus paratis ob suos mores: quas cum opus foret acciperet. Et tum q̄dem intra confinia est castramætatus: Postridie uero illius diei & agmen & pecunias ad Cyaxarem misit. Nā propinquus erat ut dixerat. Ipse autē una cum Tigrane optimatibusq; persarum uenabatur ubi feras offenderet. atq; lætabatur. Sed ubi uenit in medos. ex pecunijs dedit suis ordinum centurionibus: ut existimabat cuiq; satis esse: quo etiam ipsi honorare possent si quos sub sese ducerent. Putabat enim si quisq; partē faceret laude dignam: totum sibi pulchre habere. Atq; ipse quoq; si quid usquā uideret pulchrū pro exercitu: hoc adeptus uiris dignissimis dono dabat. ratus ille quidē ea sibi oīa ornamento esse: quicquid pulchri milites boniq; haberent: cum uero militibus ijs tribueret: quæ cæperat: in medium centurionum ordinum primipilorum: & omniū quotquot honorabat. His quasi uerbis est usus. Viri amicissimi uidetur nobis quædam nunc adesse lætitia & quod opulentia quædam est addita & quod ea habemus: quibus honorare poterimus: quos uelimus & honorari quoq; pro dignitate cuiusq;. Omnino autem reminiscamur quæ qualiaq; opera horum fuere bonorum causa: Nā si nobiscum uelitis animo uoluptates inuenietis & uigilasse ubi oportebat: & laborasse accelerasseq; & ho

stibus nõ cessisse fuisse i causa. Sic igitur est opus prae stetis uosmetipsos in posterum uiros fortis: illud sane intelligentes: magnas uoluptates maximaque bona prae beri obedientia constantia tempestiuisque & laboribus: & periculis. Et cum Cyrus intelligeret milites robustis esse corporibus ad militiae labores tolerandos. essesque animis infractis ad hostis contemnẽdos: scire etiam singulos. quae suae forent armaturae accõmodata: cunque omnis intuerentur paratissimos ad parendũ superiori bus. Hinc igitur cupiebat iam res aliquas praeclaras in hostis gerere. presertim cum nosset in cunctando saepe solere principibus ex pulchro etiam apparatu aliquid uariari. Videns praeterea quibus in rebus milites concertarent illos habere ambitiose: pluris quoque inuicem sibi inuidere. Ob haec etiam eos in hostiũ agrum uolebat q̃ primũ educere. quippe qui nosset cõmunibus periculis fieri: ut socij benigne inter sese habeant: & non amplius hac i re neque armis uiris ornatis inuidẽt neque gloriae cupidis: qn potius huiusmodi milites et laudãt illos & amplectuntur: qui sui sint similes: q eos existimẽt boni publici adiutores. Sic igitur primũ armauit exercitũ. instruxitque q̃ potuit: & pulcherrime & optime. Dein conuocauit praetores: qui militibus decẽ mil libus praesunt: & militum tribunos: & ordinũ centuriones & primipilos. Hi enim absoluti erãt ab exercitus ordinarij numero. Cunque aut imperatori audire: aut quicquam praecipere oporteret: nihil sine superiore relinquebatur: sed per duodenarios & sexcuriones relicta omnia componebantur. Sed ubi tempestiui qui uocantur: conuenerunt: ijs Cyrus adactus ostendebat:

quæ bene haberent: docebatq; qui quæq; res ad mutuũ auxiliu; esset ualida. Et illos postea q̃ amoreincẽdit iam ad aliquit faciundum: ait eis ab eundũ nũc esse ad suos ordines: & ut quisq; suos edoceret quæ a se illi di dicissent omisq; accendere studerent cupiditate bellãdi quo ingenti omnes aĩo ad iter mouerentur utq; adessent mane ad Cyaxaris ianuas. Tũ igitur abeuntes egerunt ita. Sed postero die ubi illuxit: adfuerũt tempesti ui ipsi ad ianuas. Vna cum his Cyrus igressus ad Cyaxarem: cœpit ita loqui. Non equidem nescius sum Cyaxares quæ a me dicenda sunt: ea tibi iam diu nihilominus uisa esse q̃ mihi. Sed pudet te fortassis ea dicere: ne uidearis idcirco de educendo exercitu facere mentionem: quoniã molesse feras nos alere. Quare postea q̃ ipse taces: loquar ego & tuã & nostra causa. Nobis enĩ uidetur omĩbus: ne posteaq̃ parati sumus: tum pugnemus: cum hostes in agrum tuũ impetum fecerint: neq; in amico sepentes solo hostis expectemus: sed in illorũ potius regionẽ ipsi irruamus. Nunc enim cum in tuo sumus agro: magnum rebus tuis uel inuiti detrimẽtũ inferimus Quod si in hostilẽ eamus terram male res illorum q̃ libentissime afficiemus. Præterea abs te ipsi nunc alimur: magna tua cum impensa. Si aduersus hostis eduxerimus exercitum: ex illorum agro alimẽta capiemus. In super si maius nobis illic q̃ hic periculũ impenderet fortassis id esset expetendũ quod securius foret. Sed nũc pares illi futuri sunt siue hic expectemus seu in illorum agrum ijs obuiĩ eamus. & nos item pares sumus pugnaturi: siue eamus nos pugnatum aduersus illos: seu hic illos adorientis excipiamus. Sed mul-

to profecto præstantioribus robustioribusq; utemur mi litum animis: si eamus aduersus inimicos neq; inuiti hostis aspicere uideamur. Longe etiã illi magis nos me tuent ubi audierint nos nequaquã suo terrore tanquam exanimatos domi sedere: sed posteaq̃ eos sentimus ad uenientis: & ipsis occurrere q̃ celerrime manum conser turos & minime expectare: donec noster ager detrimẽ tum patiatur sed ante euertentis potius uastare iam il lorum solum. Ac si quidẽ maiorẽ illis metũ iniecimus: & nos ipsos alacrioris fecerimus ad audendũ hoc ego nobis maximo lucro cessurũ puto. Et hoc item modo pe riculi nobis minus. hostibus uero plus fore censeo. Nã ut & meus pater dicere semper solet: & tu dixisti: & alij omnes consentiunt: prælia animis: longe ma gis q̃ uiribus corporum iudicantur. Cyrus ita locutus est: ad quẽ Cyaxares ita respondit. Verum q̃ uos alere mihi molestũ sit. nolo Cyre uosq; alij persæ suspicemi ni. Enimuero ire iam in hostilem terram uidetur etiam mihi ad omnia esse melius. Ergo inquit Cyrus postea q̃ eadem nobis mens est: iam istruamur licet. Et si per deorum sacrificia q̃ primũ nobis consentitur: exeamus celerrime. Ex hinc militibus instrui iussis. Cyrus sacri ficabat primũ Ioui regi. dein alijs dijs: petebatq; ut pro pitij ac mites exercitũ ducerent: utq; boni forent & fau tores & socij: consultoresq; bonorum. Simul etiam ro gabat & heroas soli mediæ habitatores & uratores. Vbi uero & litauisset & frequẽs ei esset agmen iuxta fines, tum demũ secundis usus augurijs solum inuade bat hostile: superatisq; illico finibus: illic iterũ propi tiam libationibus reddebat tellurem: & sacrificijs de

os:ac heroas qui asyriam incolunt:placabat. Quae cum fecisset:rursus Ioui patrio sacrificabat & si quis alius deus ostenderetur:nullum negligebat. His actis continuo haud multũ itineris peditatũ adigentes locabant castra:equitatu autem discurrentes magnã multiplicẽ ꝗ praedam complectebãtur. caeterum castrametati habentesq; res necessarias affatim: & uastantes agrũ hostis expectabant. Qui cum aduentare dicerentur:nec iã distare iter dierum decem:tum ait Cyrus. Iam tempus est Cyaxares obuiam eundi:ne & hostibus uideamur & nostris metu eis non occurrere:quin potius pateat non inuitos nos pugnaturos. Haec ubi Cyaxari quoq; uisa sunt:ita instructi procedebant:semper tantũ quotidie quãtũ satis esse ipsis uideret. Faciebãtq; coenã sꝑcũ luce. Neq; ignis in castris noctu accẽdebat:ß añ castra quo si q̃ noctu ꝓcederẽt:ꝑpter ignẽ aspicerẽt: neq; ab aduenientibus uiderẽtur. Saepe etiã post castra ignes faciebãt ad fallẽdos hostis. Quare interdũ speculatores quoꝗ incidebant in eorũ procubitores:quoniã ignes essent post castra:cum illi tamen arbitrarentur esse a castris sese admodum procul. Itaq; assyriĩ:et qui cum ĩis erãt ubi iam proxima inuicem agmina fierent:fossa circũdabantur:id quod hoc etiam tempore faciũt reges barbari qui in locatiõe castrorũ ꝗprimũ ob hominũ multitudinem circundantur fossa. Norunt enim equestre agmen noctu facile turbari esseq; inutile et maxĩe barbarum. Habebant enim in praesepia equos ligatis pedibus:ad quos si quis eat:eos & soluere noctu & frenare laboriosum sit. Operosum est etiam eosdẽ ephippiis sternere atq; loricis induere. Et cum equum ascen

deris eum agere per castra nullo pacto possis. Itaq; ob hæc omnia cum alii barbari tum illi fossa munitiones circundant. Simulq; existimant cum in loco sunt munito potestatem præstare pugnandi: cum uelint. Cũ hæc igitur facerent. inuicem proximi fiebant. Sed ubi appropinquãtes distarent circiter parasangam: Assyrii ita locabant castra: ut dictum est: in loco fossa circundato: sed aperto. At Cyrus q̃ poterat in loco occultissimo factis ante castra uallis loricatis & terreis tumulis ratus res oĩs bellicas quæ repẽte aspiciantur: esse aduersus formidabiliores. Atq; illa quidẽ nocte: ut par erat ab utrisq; procubitoribus constitutis: quieti se dederũt Postridie uero illius diei assyrius crœsusq; atq; alii duces intra munitionem agmina in pace continuere. Cyrus autem & Cyaxares instructa acie expectabant pugnaturi ubi hostes inuaderent. Sed ut est exploratum: neq; exituros: eo die hostis ex munitione neq; pugnam facturos Cyaxares uocato Cyro Atq; aliis tempestiuis hmõi uerba locutus est. Videtur mihi amici uiri uti ita instructi: ut sumus eamus ad aduersariorũ munitionẽ: eisq; declaremus uelle nos pugnam. Ita enĩ ubi illi cõtra in pugnam non exeant: tum nostri omnibus in rebus audentiores futuri sunt: tum hostes timidiores nostram intuiti audẽtiam. Cyaxares ita sentiebat. At Cyrus. Nullo modo inquit per deos immortalis o Cyaxares. Nam si ita profecturi apparuerimus: ut tu iubes: tunc profecto hostes nos aduenientis spectabũt sine ulla formidine: cum non sint nesciĩ se esse in tuto: ne qd patiamur: cunq; abeuntes nihil omnino fecerimus: rursus aspicientes copias nostras seruis numero admodũ

cædere:nos contemnent tum cras exibunt animis lõge firmioribus. Nunc autem cum adesse nos norunt:neq; nos uident tibi perspicuũ debet esse:nulli nos illis fore contemptui. Sed cogitabunt potius quid nam hoc est deniq; de nobisq; differentis:certo scio eos minime quiescere. Cum uero exierint:tum ijs simul appareamus oportet:cõtinuoq; obuij eamus:eos offendẽtes:ubi olim uolebamus. Quæ Cyri oratio posteaq; & Cyaxari & alijs est probata:per id quidẽ tẽporis ubi cœnati sunt constituissentq; excubias: & ignis multos ante illas accendissent:dederunt se quieti. Postero autem die mane Cyrus coronatus sacrificabat:precipiebatq; alijs optimatibus.ut coronati sacrificijs adessent. Sacrificio finito Cyrus ijs conuocatis. Viri amici dixit:dij imortales queẽadmodũ & augures dicunt:& mihi etiam uidetur:tum pugnam fore pronunciant:tum dant uictoriã & salutem in sacrificijs pollicentur. Qualis autẽ uos esse oportet:pudeat me sane admonere. Noui enĩ æque uobis hæc esse cognita ac mihi & hæc uos exercuisseq; & audisse audireq; assidue:quæ etiam ego. Itaq; non absurde alios doceatis. Sed hæc nunc si minus nostis: auditote. Quos enim nouissime & habemus socios & enitimur facere nobis similis. Hi nobis admonẽdi sunt & quorũ gratia a Cyaxare alebamur;& quæ ipsi exercebamus:& ad quas res eos innitauimus:quapropter dixere se nobis adiutores fore. Et huius rei admonitos eos reddite:quod hic dies demonstraturus est: quæ quisq; mereatur. Nam quas res homines sero discunt: non est mirandum:si qui ipsorum admonitores quoq; indigent. Verum satis fuerit:ubi etiam ex admonitione se-

fortiter gerant. Quæ quidem agentes de uobis quoq; una periculum facietis. Nam qui potest in huiusmodi re facere alios melioris: sibi iam consentanee cõscius sit absolutæ suæ probitatis. Qui autem horum admonitionem habet duntaxat estq; hac cõtentus se iure semiperfectum existimet. Quãobrem haud ego iis dico: sed iubeo: uos dicatis quo etiam uobis obsequi studeant. Vos enim iis estis proximi quisq; suæ parti. Neq; uos lateat donec istis uestram fiduciam ostenderitis: & his & aliis multis audendi non uerbo sed opere doctores futuri estis. Dixitq; ad postremũ: ut pransum abirent coronati utq; uenirẽt in ordines cum coronis. Vt hi abiere rursus subsidiarios duces ad se uocauit q̃bus ita quoq; locutus est. Viri persæ. Vos facti estis & homotimi: & electi: qui uidemini aliis quidẽ in rebus uiris fortissimis esse similes: ætate uero etiam prudentiores. Habetisq; locum nihilominus honestum quam præfecti. Vos enim cum in postremo estis agmine: uiros fortis obseruantes ipsosq; adhortantes: reddite etiam fortioris. Quod si quis molliorem se præstiterit: hunc quoq; uidentes nequaq̃ ei assentiamini. Conducit uobis uictoria: quantum alteri cuiquam tum propter ætatem tũ propter grauitatem stolæ. Quare si uos etiam qui anteriores sunt: acciuerint: se quiq; hortentur ipsis audite. Et quo ne hac quidem in re sitis illis ĩferiores: ipsos adhortamini ut celerrime antecedant aduersus hostis. Atq; abite inquit: quo et ipsi prandeatis deniq; una cũ aliis coronati in ordines itote. Itaq; Cyri milites in his erant. At Assyrii iam etiam pransi & exierant audaciter: instruebanturq; constanter: ac robuste. Parabat aũt

eos Rex deuectus in curru cum huiusmodi adhortatio ne. Viri asyrii nunc opus est: uiros fortissimos uos praestetis. Per hoc temporis de uita nobis propositũ est certamen: de solo ubi orti estis de aedibus in quibus estis et alti & educati: de uxoribus: de liberis ac de bonis: omnibus uestris. Si quidem uiceritis: estis harum oim rerum domini futuri: ut antea sin uicti fueritis: haec oia tradetis hostibus. Quare si uictoria amatis: manete ac pugnate. Stultum est enim qui potiri uolunt uictoria hos terga & eas corporis partis quae & armis uacant & manibus: per fugã aduersariis opponere. Stultus etiam est si quis uitae appetens se fugae commiserit: cũ non sit ignarus uictoria parari salutem ac mortem fugientis magis quam manentis occumbere. Atque ille quoque stultus est: qui pecuniarũ cupidus uinci aequo animo patiatur. Quis enim ignorat uictores & suas sibi res saluas facere & succumbentiũ bona etiam capere? Victos autẽ & seipsos una & sua omia amittere? Haec ab asyrio gerebantur At Cyaxares ad Cyrun mittens dicebat iam tempus esse agendi aduersus hostis acie. Si enim inquit nũc pauci adhuc sunt: qui sese extra munitionẽ egerit: in quo tum tempore aggrediamur: erũt permulti. Ne igitur expectemus: donec nos superent numero: sed eamus potius dum adhuc putamus eos quam primũ a nobis superatum iri & quam facillime. Cui respõdit Cyrus. Cyaxares nisi uicti fuerint supra dimidiũ ipsorũ dicturi sunt nos metu multitudinis aggressos esse paucitatẽ. Ac ne uictos quidẽ se putabunt. Itaque rursus pugnandũ erit: qua quidẽ in pugna melius fortasse sibi consulant: quam nunc consuluerint: tradentes se nobis ad

ministrandos:ut cum quanto uellemus:eorum numero pugnaremus. Nuncii his auditis abibant: cum interea temporis uenit Chrysantas perses & alii quidam homotimi:qui transfugas agerent:quos Cyrus prudẽter interrogabat:quæ ab hostibus gererentur. Illi autẽ dicebant eos exisse iam cũ armis disponiq; a rege in aciẽ extra castra:q eos egressos adhortaretur oratione multa eaq; ualida ut ab iis:qui audierãt ferebatur. Hic ait Chrysantas. Quid Cyre si etiam tu cõuocatos milites dum adhuc licet:adhorteris: si quid tãdem melioris facturus es? Et Cyrus inquit Chrysanta nulla te afficiãt molestia adhortationes assyrii. Nulla est enĩ bona adeo admonitio:quæ uiros ullos si eam audiant unum diem fortis factura sit:q̃ fortes minus fuerint. Non igitur sagittarios faciat bonos:nisi antea sagittam exercuerit neq; iaculatores:neq; equites nec item corpora ad laborandum sufficientia:nisi fuerint ante ad labores exercitata. Ad quem Chrysantas: sed satis est inquit Cyre si ipsorũ animos adhortationibus tuis reddideris meliores. Num queat una oratio inquit Cyrus eodem die auditorum animos uerecundia implere:aut a turpitudĩe cohibere atq; inducere:ut laudis gratia omnẽ laborem omne periculũ subeant ut hoc in mentis suas cõstanter amittant expetendũ magis esse mori pugnando q̃ fugiendo seruari? Nonne si huiusmodi cogitatus debent in hoibus coalescere stabilesq; manere leges primũ huiusmodi sint oportet:per quas uiris bonis uita honorifica liberalisq; paretur: malis autẽ æuum proponatur. & humile & molestum & mẽdicũ. Dein magistri ac etiam principes mea sententia his præficiẽdi sunt qui

& recte demonstraturi sint & docturi assuefacturiq́ʒ ad haec facienda: donec eis inherescat penitus uiros bonos ac praeclaros putãdos esse indubitato faelicissimos: malos autem & famosos omniũ miserrimos duci oportere. Sic enim disponendi sunt qui disciplinam hostili metui sint prelaturi. Si uero quo tẽpore milites armati eunt in pugnam: ubi plures etiam ea quae diu didicerint obliuiscuntur hic potis quisq́ʒ erit qui breui agenda cõmentatus: uestigio bellicosos uiros efficiat omnium facillimũ certe sit & didicisse & docuisse maximã rerum humanarũ oĩm uirtutem. Quoniã ne hosce quidem credebam stabilis futuros: quos nunc haberemus exerceremusq́ʒ apud nos: nisi praesentis uos uiderẽ: qui ipsis eritis exemplo qualis oportet esse: & quos eos lateuerit poteritis suggerere. At ignaris omnino uirtutis mirarer equidem chrisanta si quid plus apposita oratio prodesset ad probitatem: q̃ʒ musicae idoctis pulchre cantatum carmen ad musicã. Et hi quidem talia disserebant. At cyaxares iterum mittebat dicens eum errare quod tempus tereret: neq́ʒ aciem ageret q̃ꝑprimũ aduersus hostes. At Cyrus tum tandem nunciis respondit. At exploratissimũ sit Cyaxari hostes nondũ eẽ castris egressos quod oporteret. Haecq́ʒ nũciate ipsi uniuersis. audientibus. Caeterũ quoniã ita illi uidetur: iam agam Haec locutus et eius soli deos praecatus extra castra aciẽ agebat. Cũq́ʒ agere coepisset: celerius etiam praeibat. Quem milites composite sequebantur: cum ob scientiam tum propter exercitationẽ in ordine pergendi. Magno autem cum robore sequebantur propter mutuam inter sese emulationem: & quia erant exercitatis corpo

ribus ad laborem: & quoniam præfecti omnes erant
principes: libenter uero: quoniā prudēter haberēt. Scie-
bant enim ac id diu ita didicerant & ſecuriſſimū eſſe
& facillimū obuiam ire hoſtibus & ſagittariis maxie
iaculatoribuſq; & eqtibus. Sed donec adhuc erant emi
nus a ſagittarum iactu: Cyrus teſſeram dabat. Iupiter
ſocius & imperator. Vbi rurſus uenit teſſera uiciſſim
reddita. Cyrus cœpit rurſus caſtori et polluci canere
pæana: qui eſt ex legibus. Hi aūt pie omnes magna uo
ce conſtrepuerūt. In huiuſmodi em̄ hymno ſuperſtitio-
ſi homines minus hoīes metuunt. Pæane abſoluto una
pergentes homotimi hylari facie: eruditi ac ſeſe inuicē
circunſpicientes: appellanteſq; nomine fautores præ-
fectoſq; frequentiſſimeq; dicentes: agite uiri amiciſſi-
mi agite uiri fortiſſimi: ſe mutuo hortabātur ut ſeque-
rentur. Qui autem erant retro illis auditis contra pri-
mos ut ualentius ducerent adhortabātur. Habebat aci-
em Cyrus plenam ſtrenuitatis ambitionis roboris fidu
ciæ exhortationis. temperantiæ. obedientiæ. id quod eſt
aduerſariis mea ſententia maxime formidabile. At aſſy
riū alii quidem qui a munitionibus propugnabant: cū
prope iam accederent perſarum copiæ: aſcendebant in
currus ad ſuas copias ſecedentes: ſagittarii uero ac iacu
latores funditoreſq; multo prius tela emiſere q̄ poſ-
ſent pertingere. Perſæ autem adorti aſſyrios: ubi perue
nerunt ad telorum iactum tum Cyrus uocem efferens
dicebat: uiri fortiſſimi iam uelocius ueſtrū aliquis ito.
ſeq; ipſum demonſtrato: atq; alios exhortator. Et hi qui
dem deinceps hoc tradiderunt. Quidā uero ob alacri-
tatem & animi uim ſtudiūq; pugnandi: cœperint cur

rere: quos uniuersa phalanx cursim sequebatur. Atq; Cyrus ipse non pedetẽtim perinde quasi oblitus antecedebat: sed cursim: simulq; obstrepebat. Quis me sequetur? quis fortis quis primus uirum prosternet? Quibus illi auditis idem hoc obstrepebant ac per eos omnis uti monebat sic peruadebat. Quis sequetur? quis fortis Igitur persæ hoc modo habentes obuiij ferebantur. Hostes cum amplius manere non possent in fugam conuersi sunt ad munitiones. Itemq; persæ ad castrorum portas insequentes urgentis se illos inuicem pluris interficiebant: superq; eos insilientes qui in fossas caderent & uiros simul equosq; necabant. Nam & currus aliqui fugientes coacti sunt simul in fossas cadere. Atq; medorum equites his uisis immittebant in hostium equites: qui eos haud sustinuerũt. Igitur hic & equorũ & uirorum fuga atq; ex utrisq; nox facta. Cæterum qui intra munitionem asyriorum in fossæ statione steterant: sagittas iaculaq; mittere in occisores neq; sciebant neq; poterant tum ob terribiles aspectus: tum propter metum. Fortassis etiam cũ didicissent persas quosdam ad munitionis aditus suos trucidare: auertebantur: fugiebantq; a stationibus interioribus. Sed ubi asyriorum sociorumq; uxores uidissent iam etiam in castris fugam fieri: clamabant discurrebantq; præ stupore aliæ liberos habentes: aliæ hæq; iuniores lacerantes peplos: seq; laniantes: omnisq; in quencunq; inciderent suppliciter orantes ne fugerent ne se desererent: sed auxiliũ ferrent: & filiis & uxoribus & sibiĝ ipsis. Hic ipsi etiam reges stantes cũ fidelissimis militibus una ad castrorum portas stationibus ascensis tum ipsi

pu͂gnabant:tum alios hortabantur ad pu͂gnandu͂. At Cyrus posteaq̃ rem nouit:ueritus ne si intro ui irrumperent:pauci a multis mali aliquid paterentur praecepit:ut extra telorum iactus pedem retro ferre͂t:atq; obedirent. Hic facile quis cognoscat uiros homotimos & q̃ optime institutos. Celeriter enim & ipsi obediunt: & aliĳ parendum praecipiebant. Vt autem a iactibus eminus facti sunt:steterunt locis suis:multo magis q̃ chorus:perspicue scientes:ubi quemq; esse oportet.

60

QVARTVS XENOPHONTIS DE CYRIPAEDIA.

LIBER QVARTVS.

YRVS ubi modicum temporis ibi una cum acie mansisset ostendissetq; paratos sese esse: qui pugnarent: si quis egrederet: tandē posteaq̃ egrediebat nemo: tm̃ abegit spatij: quãtũ bñ habere existimabat. Castrisq; locatis & custodijs cõstitutis a præmissis exploratoribus: stãs ĩ mediũ suos milites cõuocauit: ad quos in hunc modũ locutus ē. Viri psæ primum equidem deos & ipse laudo quãtum possum: et uos item omnes laudatis: ut arbitror: quippe qui & uictoriam sumus salutemq; consecuti, Ex his igitur quæq; habeamus semper: gratiarũ dona dijs immortalibus sunt soluenda. cæterum ego uos cunctos iam laudo. Nã quod operis gestum est nobiscũ una omnibus: pulcherrimũ est profecto. Quæ autem est quisq; meritus: cum a quibus par est: accœpero: tum & uerbo & re pro dignitate gratiam cuiq; referam. Sed qui me proxime ē de chrysanta ordinis cẽturione nihil ē audiendum ab alijs. Nam ipse noui: qualis fuerit. Fecit enim alia quæcunq; uos etiam omnis fecisse puto. Verum cum ipse reditum præcepi eumq; nomine uocaui. Hic sublato gladio ut hostem percuteret: tum mihi continuo audiuit: tum quod facturus erat omittens: agebat quod iussus foret. Nam & ipse recipiebat sese: & idem alijs facil

dum urgēter præcipiebat. Itaq; extra teloꝝ iactus pri us ordinem eduxit: q̄ hostes uel perciperent nos recede re: uel arcus intenderent: tragulasq; immitterēt. Quo factū est: ut & seipsum: & uiros: quibus præerat illę sos præstiterit propter obediētiam. Præterea alios aspi cio uulneratos: de quibus ubi considerauero: quo tempo re uulneribus sunt affecti: tum de ipsis sententiam me am ostendam ad chrysantem & rerum operariū bel licarum & prudentem uirū: & qui satis sit ad feren dum imperium atq; imperandū: militū tribunatu nūc dono. Verū cū aliud item quicquam boni dederit deus ne tum quidem eius obliuiscar. Atq; uos omnis admo nitos esse uolo. Quæ enim nunc uidistis hac in pugnā hæc uos commentari nūq; cessetis: quo apud uosipsos iudicetis semper: utrū uirtusne magis an fuga animas seruet. Et utrū qui libenter pugnant: facilius liberantꝰ: an q minus libenter: & qualem uictoria uoluptatem præbet. Hæc enim ipsi nunc optime iudicetis cū ob pe ritiam quam habetis: tum quia modo res est gesta: quæ q̄dem si usq; cogitetis: meliores futuri sitis. Nunc ue ro, ut & pii & boni & temperantes uiri cœnam sumi te: deniq; immortalibus liberationes facite: ac pæana incipite: simulq; prouidete: q̄d præcipitꝰ. Quibus dictis in equū, ascendit atq; abegit. Cūq; uenisset ad Cyaxa rem: essetq; illi una congratulatus: ut par erat: eaq; ui disset: quæ ibi agebantur ac si qua re opus esset: quæ si uisset: equitauit rursus in sua castra. Et Cyri quidem milites posteaq; sunt cœnati: uigilibus: ut opus erat: cō stitutis quieti se dederunt. At asyrii utpote & mortuo principe & quasi una cum ipso uiris fortissimis: cum

omnes molestia præmebantur:tum multi quoq; illorũ noctu e castris diffugiebant. Hæc autem croesus & cæteri socii intuentes animi augebantur. Erant enim omnia molestiæ plena. Sed illud omĩbus egritudinis plurimũ afferebat:q᷑ imperialis exercitus natio esse uideret consilii atq; mentis inops. Sic igit̃ castra deserũt atq; abeunt noctu. Vt dies illuxit:atq; hostium castra uiris orbata apparuerunt:eo Cyrus continuo primos traducit persas:dereliquerãt enim hostes & pecudes multas & boues multos & carros item multos:qui bonorũ plurimũ pleni essent. Dein transibant etiam omnes qui apud Cyaxarem erant medi prandebantq; in hostiũ castris. post prandium Cyrus conuocatis suis ordinũ centurionibus in hunc modum disseruit. Qualia ut mihi uidet̃:uiri amicissimi:quãtaq; bona dimittimus: quæ ab diis immortalibus nobis offerunt̃. Nam quod hostes metu nostri se fuga tutati sunt uidetis ipsi. Qui in munitione cum essent hac relicta fugiunt qui hosce mansuros quis putet:cũ nos uiderint in planicie. Qui autem nos nũdũ experti minime expectarunt quomodo nunc expectent uicti malisq; pluribus ab nobis affecti? Quorũ præterea uiri fortissimi petierũt quomodo ignauissimi pugnare nobiscũ uelint. Atq; dixit aliqs cur igitur minus eos q̃celerrime insequimur:cum res secũdæ adeo certæ sunt nobis? Et Cyrus dixit quoniam equorũ etiam indigemus. Nam qui ex hostibus fortissimi sunt:quos tp̃s foret uel capere uel occidere: hi erunt super equos:hos aũt in fugam uertere deorũ ope satis possumus. Insequendo autem capere nequaquam satis. Quid igitur dicebant:non egrederis Cyaxari hæc di-

rursus? Dixitq; ille: sequimini nũc me una quo uideat nobis omnibus eadem hæc uideri? Exhinc sequebatur omnes ac dicebant: que uidebatur ad ea necessaria: quæ rogabant. Simulq; Cyaxares quoniã illi cœperant loq tanq̃ subinuidebat: simulq; fortasse: quia bene sibi esse arbitrabatur si non rursus piculum inire͂t. Nam & ipse in iucunditate erat: & alios pluris medos idẽ facere uidebat. Igitur ita respondebat: Verum o Cyre qđ uos ipsæ uni omniũ hominũ maxime meditamini erga nullam uoluptatẽ insatiabiliter habere: & uisu noui & auditu. Mihi autẽ uidetur cõducere longe magis: si qs in maxima se uoluptate contineat. Sed qd præbet maiorẽ hominibus uoluptatẽ q̃ secunda fortuna: quæ nobis hoc tẽpore contigit? Igitur si quoniam res nobis secundæ sunt uoluptate ipsa tẽperanter utamur tuto fortasse possimus p fœlicitatẽ consenescere. Quod si p eius inexplebilẽ usum aliam atq; aliam psequi nitemur: uidete ne eadẽ patiamur: quæ multos ferunt passos ĩ mari: qui dum propter prosperam fortunam conquiescere a nauigatione noluissent piere. Sic itẽ multi uictoriam consecuti: dum alteram appetiuissẽt: amiserunt ẽt priorẽ. Etenim siquidẽ hostes fugiẽtes eẽnt nobis pauciores: fortassis nos eos tuto ut paucioris adhuc insequeremur. Sed uelim nũc animo uolutes: aduersus quantulã eorum partẽ cum ipsi oẽs pugnauimus: uictoriam adepti sumus. At alij haud manum cõseruerũt: quos si minus cogamus pugnare: hi ut & nostri & sui ipsorum ignari: propter imprudẽtiã molliciãq; abibũt. Sin nouerint: ubi ẽt abeant: nihilominus in piculo sese fore q̃ si maneãt: cauẽdũ ẽ nobis: ne eos cogamus: ut uel inuiti for

tes se præstent. Nec enim latere te debet non maiorem tibi esse cupiditatem illorum uxores atq; liberos capiundi q̃ illis seruandi. Cogitãdum præterea tibi est sues si multe etiam sint: fugere: ubi uideant uenatorem una cum natis. Sed ubi quis uenetur quẽquam ex earũ natis: non amplius fugere: ne una sit quidem sed ruere aduersus capere molientẽ. Et modo cum sese intra munitionem occlusissent: præbuerunt nobis pugnandi potestatem: cum quãta ipsorũ quãtitate uellemus. Quod si cum iis in campestri latitudine cõgrediemur: discẽtes q̃ aduersari separatim: alii a fronte: aduersi ex aduerso quemadmodum nunc: alii a latere: alii a tergo: uide ne multis cuiq; nostrũ opus sit & oculis & manibus Ad hæc nolim equidem remouere nunc medos a iucunditate: in qua sunt atq; eos cogere ut eant periculitatum Ad quæ Cyrus respõdit. At neminẽ ipse cogas: s; eos mihi dato q̃ libenter sint secuturi. Tibiq; fortassis & tuorum cuiq; horum amicorum agamus ea quæ omnibus iucundissima sint futura: hostium enim multitudinem nos sane aut insequemur. Nam quo pacto eos caperemus. Quod si quid ab agmine abscissum offenderimus: aut relictum: id a te agemus. Cogitãdum est etiam tibi quoniam indigebas magnũ iter fecimus: quo tibi gratificaremur. Itaq; est iustum: ut ipse etiã contra nobis gratificeris: quo domũ redeamus cũ aliquo emolumento: & ne omnes in thesaurũ tuũ cõiiciamus oculos. Hic igitur dixit Cyaxares: at si quis ultro te sequeretur: haberẽt etiam tibi gratias. Mitte igitur una mecum quemquã ex his: quos habes fidelissimos: qui sit ducturus: quæ ipse mandes. Duc ex his inquit tecũ quẽ

tibi libet. Erat præsens hic ille medus: qui dixerat olim Cyro se eius esse cognatum: quiq; adeo est osculatus. Quare continuo inquit Cyrus: unus hic mihi sufficit. Hic igitur te sequatur respondit Cyaxares: & tu inqt dicito: ut cui libuerit: is eat cum Cyro. Sic uiro illo acce pto: ubi a Cyaxare est egressus: continuo inquit Cyrus. Nunc mihi tandem ostendes: uera ne loquereris: cum dixisti te in me spectando affici uoluptate. Nequaquã medus inquit: abero abs te: si hoc dicis. Et Cyrus inquit. Ergo alios quoq; alacriter educes? Illeq; adiurãs: educam inquit me hercule: donec fecero: ut etiam tu suauiter me spectes. Tum igitur emissus a Cyaxare cum alia alacriter exposuit medis: tum etiam addidit se quoq; non esse cariturum uiro pulcherrimo & optimo: & quod maximũ est a diis ĩmortalibus genito. Cũ a Cyro hæc geruntur: diuinitus quodãmodo ueniũt ab hyrcanis nuncii. Sunt autem hyrcani asyriis finitimi gens haud magna: erantq; iccirco subiecti asyriis. Videbantur autem & ea tempestate strennui equites: & nũc itẽ uidentur. Qua re utebantur iis asyrii: queãdmodũ utũtur ei lotis lacædemonii: neq; in laboribus neq; in periculis iis parentes. Quapropter etiam per id temporis ut postremũ agmen tuerentur: eis iubebant: qui equites essent circiter mille quo siquid a tergo grauius incumberet: illi ante sese hoc subirent. At hyrcanii tanq̃ ultimi profecturi: & carros suos & famulos ultimos habebant. Tum enim in expeditionem asiatici magna ex parte secum habentes illos: quibus cum etiã habitant. Itaq; etiam tum hyrcanii sic militabãt: qui cum animo reputãtes: & qualia ab asyriis paterẽtur: & quod nũc

princeps suus mortẽ occubuisset: essentq; uicti: et quod metus in exercitu foret ingens: et ipsorum socij ægre haberent ac desererẽt: hac cũ cõmentaretur: uisum est eis pro temporis conditione bonum esse ut deficerent: si uellet Cyrus una secũ hostis inuadere. Itaq;: mittunt ad Cyrum nũcios. Nam huius nomẽ a pugna plurimũ creuerat. Qui autem missi sunt: dicunt Cyro sibi asyrios iure odio esse: siq; uellet nunc ire aduersus eos: tum ipsi socij existerent: tum uiæ duces se præberent. simul q; ad hæc narrabant res hostium ut haberent quibus tã dem incitare eum uolebant ad agendum in illos exercitum. Et Cyrus rogat eos inquiens. Et putatis nos prius illos offensuros: q̃ sint in munitionibus? Nam hoc nobis magnæ calamitati ducimus qđ nobis clã; euasserunt. Hæc autem dicebat Cyrus. quod eos uellet q̃ maximã de sese habere opinionẽ. Ad quẽ illi respõdebãt fore: ut cras mane: si expediti pergerent: illos offenderent. Nam eos præ turba & carris tarde iter facere: simulq; dixerũt quomiã superiore nocte uigilassent: nũc palulum profecti castrametati sunt. Et Cyrus inq̃t habetisne quicq; nos docere: quo uobis credamus: quæ dicitis esse uera? Obsides responderũt actutum equitantes noctu adducemus: solum tu obtestare deos in fidem dextramq; dato. quo hæc alijs feramus: quæ ipsi abs te accœperimus. dein fidem dat illis se ĩdubitato ipsis usurum ut amicis ac fidelibus: si quæ dicerẽt: cõfirmarint ut ne persis quidem neq; medis apud se crederent. At q; hoc etiam tempore licet intueri hyrcanos: q & creduntur & magistratus gerunt quemadmodum: ij qui cunq; & ex persis & ex medis uideantur esse digniss

simi. Sed posteaq̃ sunt cœnati: Cyrus aciem edu xit adhuc sub lucem: iussitq; hyrcanios expectare quo simul irent. Et persæ quidem omnes ut par erat: ca stris egressi sunt: cumq; his Tigranes suam habens aciem. E medis autem sunt egressi alii quidem quoni am Cyro puero ipsi: cum essent pueri: amici fuerãt: alii quoniã in uenatione consuetudine sua usi: eius sunt in genio ac moribus delectati: alii quia gratiam ei habe rent quod maximũ ab se metũ expulisse uidebatur: alii quod eum sperarent (quoniam uir bonus & fortuna tus appareret) futurum adhuc magnũ atq; præpoten tem. Alii uero quia dum educabatur in medis: sicut bo ni alicuius extitisset adiutor: contra illud illi uellent rẽ gratã facere. Multi etiam quoniã propter eius huma nitatẽ ab auo Astyage bona plurima acceperãt. Mul ti præterea: quia uiderent hyrcanios: rumorq; emana rat fore: ut duces essent ad bona q̃plurima exierãt quo aliquid etiam caperent: hoc igitur pacto medi quoq; fe re omnes egressi sunt: iis exceptis quotquot Cyaxaris contubernio utebantur. Nam hi manserunt: & qui his parebant: alii uero omnes hilari facie alacriq; animo soluebant non tanq̃ necessario sed libẽter grateq; exe untes. At ubi egressi sunt primũ quidem adiit medos Cyrus eosq; laudauit. Ad hæc deos orauit maxime: ut & eis & suis propitii duces forent, dein ut ipse huius alacritatis referre iis gratiam posset. Dixitq; ad po stremum ut eis pedites duces forent. Illis aũt iussit: una cum equitibus sequerentur. et quo in loco aut quiescãt aut imorentur intereundũ iussit: aliqui ipsorũ ad se ad equitarent. ut quod esset iam oportunũ: acciperent. Ex

hinc hyrcaniis iussit:ut antecederent. At illi interroga
bant. Quid autem? Nõ enim expectas:donec egerimus
ad te obsides quo tu quoq; pergas accepta a nobis fide
Et Cyrum dicitur respondisse. Cogito enim nobis oĩs
bus fidem esse in animis nostris atq; in nostris mani
bus. Nam ita uidemur istructi:si quidem ueri sitis nos
satis sumus. qui in uos beneficium conferamus:sin deci
piatis:ita habere arbitramur:ut nõ ipsi in uestra pote
state simus futuri:sed uos in nostra potius diuina pro
uoluntate. Atqui o hyrcanii quoniã dicitis uestros ag
men sequi postremos:cum eos uideritis:significate no
bis eos uestros eẽ:quo hiis parcamus. Quæ hyrcanii au
dientes itineris quidem duces erant ut iubebat sed eius
animi robur plurimũ admirabantur:qui cum neq; asy
rios nec lydos nec eorum socios amplius metueret tum
ne minimi quidem omnino momenti cuiusq; esse duce
ret ipsorum uel præsentiam uel absentiã. Illis uero pro
ficiscẽtibus ubi nox facta est:dicitur lucẽ et Cyro et ip
si agmĩ celitus apparuisse ꝑspicuã quo factũ ẽ: ut oẽs
horror atq; ueneratio erga deos caperet & fiducia ad
uersus hostis. Sed quoniã expediti, celeriterq; pergebãt
cõsentanee tũ multũ itineris ꝑegere:tũ simul cũ crepu
sculo fiunt prope hyrcaniorũ agmen. Quod nũcq; po
steaq; nouere. Cyro dixerunt:hosce suos esse. Eos enim
cognoscere dicebãt:& quia essent postremi:et ob igni
um multitudinẽ. Exhinc horum alterum ad eos mittit
qui illis diceret:imperauit ut si amici essent q̃ celerrri
me obuiam facti dextras tollerent. Mittitq; una cum il
lo unum ex suis:cui iussit. Hyrcaniis diceret:ut quẽad
modum ipsos inuadentis uiderent:sic etiam ii facerẽt.

Itaq; igitur nūcius alter apud Cyrum manet. Alter uero adequitauit ad Hyrcanos. Sed cum Hyrcanos Cyrus cōsyderaret: quid essent facturi agmē firmauit: ad eūq; adequitant: quiq; præsidere medis: & Tigranes quid sit faciundum interrogantes: ad quos ait Cyrus: agmen hoc proximū est hyrcaniorū. Abitq; alter ex nūciis ad ipsos atq; una cum illo unus e nostris dicturi: si quidem sunt amici ut nobis omnes occurrant sublatis dextris. Itaq; si ita ad nos ierunt: contra itidem uos eos excipite: & simul ut quisq; uenerit: bono ut animo sint hortamini. Sin arma capiant: fugamue aggrediantur horum continuo est enitendū nil reliquū facere. Huiusmodi erat admonitiones Cyri. At hyrcanii auditis nūciis: tum lætati sunt plurimū: tum equis ascensis illico affuere sublatis dextris: dictum ut fuerat. Medi uero ac persæ & ipsi contra dextris sublatis recipiebat eos amice & ut bene sperarent: hortabantur. Et exhinc ait Cyrus. Nos quidem hyrcanii uobis iam credimus. Utq; erga nos ita uos habeatis: est æquum. Verum nobis hoc primū dicite: quantum hinc distat ubi sunt principia hostiū eorūq; frequentia? Cui respōderūt hyrcanii eos distare paulo plusq; parasāgā. hic ait Cyrus agite igitur uiri persæ mediq; uosq; hyrcanii: iā em̄ ad uos ut socios ac participes loquor: neminē hoc tēpore ignarum esse oportet in huiusmodi nos esse discrimine: ubi si molliter habuerimus: extrema simus mala passuri. Norunt enim hostes quas ad res uenimus. Quod si constantia fræti eamus aduersus hostis ualenter atq; ingēti animo: actutum aspicietis tanq; fugitiuos repertos seruos alios supplices sese præstare: alios fugere: alios

ne hæc quidem posse mente percipere. Nã & uicti nos aspicient: cum neq; uenturos nos arbitrarentur: & neq; instructi neq; ad pugnam parati et capti erũt. Quare si uelimus posthac suauiter & cœnare & pernoctare: nolimus istis otium dare neq; boni quicq̃ consultandi neq; cognoscendi omnino: quot homines sumus: sed oĩa uenisse putent & cratis & mucrones & securis et uulnera. Et uos inquit o hyrcanij proxios hostibus uosmetipsos facientes ante nos procedite: quo uisis armis uestris lateamus q̃ plurimũ temporis: sed ubi ipse iuxta agmen hostium fuero. Linquite singuli apud me ordinẽ equitũ: quo ipse intra aciem manens: ijs utar: si quid opus fuerit. e uobis autem principes atq; seniores in ordine si sapitis: frequentes inuadite: quo nunq̃ in confertam multitudinẽ aliquam incidentes uim patiamini At iunioris dimittite insecutũ hostes Et hi quidẽ hostis occidunto: hoc enim per hoc temporis est maxĩe securũ: quo illorum paucissimi relinquãtur. Sin quod multis iam accidit: uincentibus uobis fortuna aduerseturi: cauendũ est: ne ad rapinam uertamini: ut pote qui hoc fecerit: non sit habendus etiam uir. sed homo sarcinarius: liceatq; uolenti cuique ut hoc iam utatur pro mancipio. Illud autem ignorandũ non est: nullũ esse uictoria maius lucrum. Nam qui uincit omĩa rapit una & uiros & mulieres & pecunia: & regionẽ totam. Ad hæc solum hoc respicite: ut uictoriam seruemus. In hac enim etiam ipse raptor cõtinetur. Atq; hoc simul. dum hostis insequimini: mementote: ut retro adhuc per lucem ad me eatis: quod tenebris factis: neminẽ etiam admittemus. Hæc locutus Cyrus dimittebat quosq; in sua

os ordines. Iubebatq; simul: ut pergẽtes eadem singu-
li decurionibus suis significarent. Decuriones eñi erãt
in fronte. Itaq; audiebant iisdemq; iubebant: ut singu-
li suæ decuriæ eadem præciperẽt. Exhinc hyrcanii an
tecedebant. At ipse medium tenens agmen una cũ per
sis proficiscebatur. Equites uero ex utroq; latere recte
instruxit. At hostes ubi illuxit: alii mirabantur: quæ ui
debant: alii iam rem intelligebant. Aliqui nunciabant
aliqui clamabãt. Hi equos soluebant. illi accingebãtur
Nonnulli a iumentis arma iaciebant. Quidã armis in
duebantur. Exiliebãt quidã in equos: frænabãt eos alii.
Vxores pleriq; uehiculis iponebãt. Multi res præcio-
sissimas capiebant: ut eas saluas facerent. Pleriq; cum
huiusmodi res defoderent: capiebantur. Plures autem
fugæ sese dabant. Existimandũ est etiã alia eos multa
ac aduersa tum facere. Cæterum nemo pugnabat, sed
gratis peribant. At crœsus rex lydorum: ut æstas erat:
cum uxores in rhædis ante dimiserat noctu: quo faci-
lius per tẽporis refrigerationẽ proficisceretur: tum ip
se cum equitibus prope sequebatur. Et eadem hæc phri
ga fecisse tradũt eius phrygiæ principẽ quæ ad helle
spontũ iacet. Hi ut ex fugientibus & ex iis qui sese of-
fenderent interrogantes rem didicerũt: fugiebant etiã
ipsi q̃ maxime poterant. Sed cappadocũ regem et ara
bum item regem: qui in proximo adhuc essent: thoraci
busq; carentes uim sustinerent: hyrcanii interficiunt.
Erant autem mortui maiori ex parte asyrii & arabes.
Nam quia essent in agro suo lente admodũ incedebãt.
Medi igitur & hyrcanii ut iam uictores talia patra-
bant eos insequentes. At Cyrus equites apud se relicti

circum castra ut obequitarēt iis iubebat ac si quos exeūtis uidissent armatos:ut interimerent. Iis uero qui mansissent:iussit per præconē ut omnes milites hostes quot quot essent aut equites aut scutati aut sagittarii: deferrent arma ligata:at equos in tabernaculis relinquerēt. Qui autem hæc non fecisset:is actutum obtruncaretur Habentesq; mucrones expeditos in ordine circunstiterunt. Igitur quibus forent arma:ii ea delata quēdam iaciebant in locum quo iubebātur:quæ ipsa ab iis cremabantur: quibus fuerat imperatum. Cunq; Cyrus cogitasset eo uenisse sine esculentis & poculentis:quibus sine neq; rei militari studeri potest.neq; aliud quicq; fieri:& cum etiam cōsideraret:qui hæc & celerrime fierent & pulcherrime:ei uenit in mentē necessario oportere:ut omibus militiam exercentibus unus sit qui & tabernaculi curam gerat:& ut cōmoueatus ingrediētibus militibus sit paratus. Quāobrem intelligebat hos omniū maxime circa apparatū faciūdum oportere in castris huiusmodi tempore comprehendere. Per præcones igitur iubet:tutores ut adsint omnes. Quod sicubi minus sit tutor ut is adsit:q sit a tabernaculo natu maximus dura illi edicens oīa:qui minus pareret. Hi aūt uidentes parere etiam hæros:q̄p̄primū obediebant. Vbi affuerunt sedere primū iubebat eos:quibus esset in tabernaculo plus cōmeatus duorum mensium Quibus ui sis iterum iussit:eos sedere quibus foret cōmeatus menstruus. Et in his prope cūcti sedebant. Hæc ubi didicit ita ad eos agit. Agite nunc uiri fortissimi qui e uobis mala exosi estis:& aliquid a nobis boni consequi uelitis:strēnuam diligentiam adhibete:ut duplo plura in

quolibet tabernaculo esculenta poculentaq; sint para-
ta heris hac famulis: quae quottidie faciebatis: aliaq;
omnia: quaecunq; pulchras praebitura sunt epulas: ut in
promptu sint: facitote, quoniã cito admodũ sunt affutu
ri: utriutri uicerint: dignumq; duxerint affatim habe-
re omnis res necessarias. Ita noueritis fore: ut uobis con
ducat: si probe uiros exceperitis. Quae illi audiẽtes ma-
gno studio quae praecepta a Cyro fuerãt: agebant. Hic
rursus cõuocatis ordinũ centurionibus huiusmodi uer-
ba habuit. Viri amicissimi cognoscimus sane licere nũc
nobis: qui priores sumus quam absentes socij prandere &
apparatis esculentis poculentisq; uti. sed non uidetur
mihi hoc prãdij plus utilitatis afferre posse: quam si socio
rum diligentiam habuisse uideamur: neq; ipse epulae
tanto reddant nos ualidioris. quanto si socios possimus
strẽnuos facere. Quod si insequentibus: nunc socijs: et
occidentibus hostis nostros atq; praeliantibus si quis ad
uersatur: uidebimur hos ita negligere: ut prius etiam
quam nouerimus: quid ab ijs agatur: pranderimus: cauen-
dum est: ne ut turpes appareamus: & imbecilli futuri
simus sociorum iopes. Quod si quis curauerit: ut ij pe-
riclitantes laborantesq; dum castra ingrediantur: habi
turi sint necessaria hae dapes plus laetitiae nobis afferẽt
mea sentẽtia: quam si statim uẽturi obsequamur. Cogitate
praeterea: si etiam propter illos nobis pudendum non
esset: neq; tamen hoc pacto nos adhoc decere repleri at
q; inebriari. Nondum enim peracta sunt: nobis quae uo
lumus quin omia haec iualescũt quibus diligẽtia opus
est quippe qui habemus in castris hostis multo pluris:
quam ipsi sumus: & hos quidem solutos: qui cauendi for-

tassis adhunc sunt & custodiendi: quo sint: qui res ne-
cessarias nobis faciant. Praeterea equites nostri absunt
qui sollicitudinem nobis afferunt: ubi sint: ueniant ne:
an sint mansuri. Quare mihi uidetur o uiri talem no-
bis afferri cibum oportere ac talem potũ: qualẽ quis pu
tet maxime cõducere: quominus & somno & insipien
tia referciamur. Ad haec non sum nescius pecũias in ca
stris esse permultas: quae quoniã iis nunc communes no
biscum sunt: qui cepere. fieri posse intelligo: ut eas pro
uoluntate uertamus in priuatum usum. At ne mihi ui
detur quidem eas capere fructuosius esse: q̃ si: ut iusti
appareamus: enitimur illos hac re nobis reddere: maio
re etiam: q̃ nunc sunt: affectos beniuolẽtia. Videtur au
tem mihi uel distributionem ipsarum pecuniarũ cũ ue
nerint. Medis & Hyrcaniis Tygraniq́ esse cõcedendã
Et q̃uis minus etiam nobis tributuri sint: lucro ducen-
dum esse. Nam lucri causa libentius apud nos ma-
nebunt. Auidior enim praesens acquisitio parum dura
turas nobis diuitias praebeat: ac in his tradendis pecu-
niis illas nos res adipiscamur: unde diuitiae oriuntur.
hoc perẽnioris mea sententia opes nobis possit nostris
q̃ omnibus praestare. Puto etiam nos domi rei huiuscae
causa exerceri: ut & uentre et intempestiuis quaestibus
simus superiores: ut cum opus sit unquam queamus iis
uti ad nostram utilitatẽ. At ubi maioribus in rebus q̃ i
praesentibus disciplinam possimus demonstrare: equi-
dem ipse nõ uideo. Cyrus hoc modo locutus est. Qui cũ
hystaspas uir perses & is quidem homotimus ita ora
tione conuenit. Absurdum enĩ sit Cyre: si in uenatione
saepe sine cibo perstamus: quo feram aliquã capiamus:

uel minimi fortasse faciundã:opes autem totas uenari molientibus si quid eorum impedimento sit nobis quæ malis hominibus dominētur.bonis seruiunt haud quaꝗ̃ uidemur facere ex officio. Histaspas ita cũ Cyri sententia conuenit. Aliiq; oẽs hæc una approbauere. Cyrus autem dixit. Agite quoniã eadem sentimus. Mittite a manipulo singuli quinq; ex uiris strenuis:qui circum euntes quoscunq; uideant parantis res necessarias: eos laudent:sed in negligentis seuerius animaduertat ꝗ̃ si essent ipsorum heri. Ab his quidem hæc gerebantur. At medi alii qdem cum offendissent:auertissentq; carros:qui iam antea soluerant eos impellebant plenos earum rerum quibus egebat exercitus:alii uero adigebãt rhædas quas cœperant:refertas mulieribus pulcherrimis partim uxoribus partim pellicibus.quæ propter formæ præstantiam circunductabantur. Asiatici enim exercitus hoc etiam tempore:dum rei militari student: secum habent res omnis p̃ciosissimas:inquiẽtes pugnatioris se esse ubi adsint:quæ habent carissima: cogi enĩ his ferre auxilium:fortassis ita res habet fortassis etiã ea faciunt uoluptati obsequentes. Cyrus autẽ spectans quæ a medis & hyrcaniis gesta sunt:se ac suos tanquã increpabat quod alii per id temporis magis seipsis augeri gloria uidebant̃ & aliquid etiam adipisci: ipsos autem in tardiore operiri loco. Etenim qui prædã agebant ostendentes Cyro quæ ab sese agebantur : iterum abequitabant alios insequentes. Nam hæc dicebant suos sibi principes faciunda imperasse. Aegre commotus his Cyrus:tamen res seponebat. suosq; ordinũ centuriones rursus conuocabat:stansq; ubi possent quæ consultarẽ

tur exaudiri hæc loquitur. Viri amicissimi omnes sane cognoscimus ut opinor futurũ ut magna bona sint per sis omnibus: at nobis nõ absurde maxima per quos hæc geruntur: si his quæ initio nũc uidentur: potiamur. sed ut hæc sint nostris uiris. cum haud quaquam sumus ad ea adipiscenda nisi propriũ persæ habeant equitatũ: hoc equidem nondum uideo. Cogitandũ enim nunc nobis est arma habere nos persas: quibus hostis obuiam euntes uertamus in fugam. Sed ubi eos uerterimus: quos aut equites: aut sagittarios: aut scutatos: aut iaculatores fugientis capere possimus: uel interimere: si equis careamus? Qui etiam lædere nos agressi uel sagittarij uel iaculatores equitesue nos metuãt: cum certo norunt non maius a nobis sibi uel periculum uel malum iminere quam a consitis arboribus? Quod si hæc ita habent: nonne liquidum est hosce equites qui nobis nunc adsunt: putare hæc omnia quæ capta sunt: non minus sua eẽ quam nostra? ac fortassis: etiã magis me hercule. Nũc igitur hec ita habent necessario. Quod si nobis equos cõparemus non hisce deterioris: nonne perspicuũ nobis sit prorsus fore: ut & de hostibus possimus omĩa sine hisce facere quæ una cum his nunc facimus: & hos tum habituri simus minus ergo nos animo? Quãdo uel abesse uel abire uelint: minori nobis curæ sit: ubi sine his sufficiamus nobis ipsis. Sed hæc hactenus. his inquam in rebus opinor neminem cõtrariæ fore sententiæ: quin præstet omnino esse persis proprium equitatum. Verum illud fortasse cogitatis: quonam pacto id fiat. Ergo consideremus si uelimus equitatũ constituere. & quid nobis existit: & quid deest. Igitur hi quidem equi in castris sunt

capti permulti frænaq;:quibus parent:& alia quibus cũq; eos oportet uti:qui equos habẽt. At qui habemus ẽt ea quibus uiro equiti est utendum:thoracas quibus mu- niuntur corpora:pilaq; : quibus & iaciendo utamur: & habendo. Quid igitur reliquũ? uiris scilicet opus est hoc certe habemus maxime. Nihil est enim ita nostrũ: ut nobis ipsis nostri nos sumus. Sed dicet fortassis ali- quis:at nescimus. sed neq; ea:quæ nunc scimus : priusq̃ didicissemus:sciebat quisq̃:uerum dixerit aliquis:cum pueri essent:hæc discebant. Et utrũ pueri ne sunt pru- dentiores ad ea discenda:quæ tradunt:ac monstrantur. an uiri? Utri etiam quæ didicerint:magis sufficiunt ex ercere atq; elaborare corporibus? pueri ne an uiri? Qui etiam ocium nobis est ad discendum:quantũ neq; pue- ris neq; uiris aliis esse potest. Nã neq; nobis sagitta di scenda est ut pueris. Hanc enim scimus. Neq; iaculum, Nam scimus hoc etiam. Verum nec item quẽadmodũ: aliis uiris his agriculturæ negocium præbent:illis ue- ro artes:nonnullis aliæ res domesticæ. Nobis autem mi litiæ operam dare non modo est ociũ:sed etiam necessi tas. Insuper nõ quẽadmodũ res alie plures bellicæ diffi ciles sunt:sed utiles. equitare uero nonne in itinere iu cundius est:q̃ duobus nos pedibus proficisci? Et ubi ce leritati studendum est:an minus delectat quãprimum adesse amico:si oporteat, celeriterq; siue uirum opus sit seu bestiam insequi atq; capere? Illud autem non facil le est & cõmodum quicquid armorũ ferendum ẽ : hoc ab equo una ferri. Itaq; idem est & habere & una fer re. Atqui metuat quispiã plurimũ:ne si prius nos opor tuerit in equo subire periculum q̃ equestrem bene didi

cerimus:neq; pedites amplius simus nec equites satis. Sed ne hoc quidẽ perdifficile est. Vbi enim uelimus:li cebit nobis cõtinuo pugnare peditibus:quippe ꝗ eque strem edocti nihil pedestriũ dediscemus. Ita Cyrus lo cutus est Chrysantas uero eius sententiam sequens hu iusmodi uerbis est usus. At ego ita profecto cupio tene re scientiam equitandi:ut existimẽ fore homo uolucer: ubi fiam eques. Nunc enim satis mihi sit:si ex equo cur sum aggressus ullo cum homine hunc capite solum an tecellam:si feram uideam cursu prætereuntẽ:eam pos sim aut iaculum aut sagittam intendens prius assequi ꝗ̃ fiat admodũ eminus. Quod si fiam eques:potero tũ uirum ex aspectus longitudine interimere:tum bestias insequens alias cominus percutere comprehensas alias perinde ac stantis iaculo ferire. Etenim si utriq; sint ue loces tamen ubi propius inuicem fiant:erunt stantium instar. Quo fit:ut maxime ex omnibus animalibus ada mem:hippocentauros:si fuerunt:quippe qui tum homi nis uterentur ante rem consultandi prudentia:& ma nuũ artificio:tum haberent equi & uelocitatem & ui res. Quare & quod fugeret:capiebant:& quod exspe ctaret:uertebant in fugam.itaq; etiam ipse hæc omnia si fiam eques mecum sane confero. Potero equidem oĩa prouidere mente humana. manibus uero me armabo. equo autem uehar aduersariũq; auertam equi robore. neq; sicuti hippocentauri:uinca r natura. Itaq; hoc sane melius est:ꝗ̃ hippocentaurũ esse natum. Hippocentau ros enim arbitror multis carere bõis quæ ab hominibus sunt inuenta:ut ĩs scilicet est utendum:multis item ca rere uoluptatibus equis innatis:quoniam pacto ĩs frui

oportet. At ego si equitare didicero: cum in equo fuero agam quæ scilicet hippocẽtauri sunt. Cum ex equo descendero: & cænabo: & induar: & me quieti dabo: quẽadmodũ alii homines. Quare qd aliud sim futurus q̃ diuisus centaurus: ac rursum cõpositus? Insuper his etiã rebus hippocentaurum ante ibo. Nã ille duobus prospiciebat oculis: duabusq; auribus audiebat At ego oculis quattuor cõiectabo: et quattuor auribus præsentiã. Aiũt enĩ equũ manifestare hoĩbus multa: quæ oculis ꝓspicit ac multa significare auribus: que antea auditu percipit Me igitur scribe in eorum numero: qui equitare maiorem in modum cupiunt. Et nos quoq; scribito mediusfidius alii oẽs dixerunt. Ex hinc igitur ait Cyrus. Quid ergo posteaq̃ hæc omnibus nobis admodũ uidentᷣ: nũ etiam legem ferimus nobis ipsis: qua caueatur esse: iis turpe: quibus equũ ipse dedero: si quis nostrũ uisus fuerit ꝓficisci pedes: siue multũ seu parum itineris faciũdum sit: quo omnino nos quoq; homines putẽt esse hippocentauros? Cyrus ita interrogabat. At ii omnes rem comprobarunt. Quare hac etiam tempestate talis usus ex illo tempore est persis: ut neq; ex claris atq; bonis uiris ultro perses quisq; aspiciatur usq; pedes incedere. Igitur hi erant in his sermonibus. Cum uero esset supra meridiem: adequitabant equites medi atq; hyrcanii qui agerent captiuos & equos & uiros. Quotquot enĩ arma tradidissent: eos haud necabant. Cum aduenissent: primum quærebat ex eis Cyrus: an socii omnes salui essent: quod cum affirmassent: dein percunctabatur quid egerant. Illi autem narrabant: quæ fecissent: & ut fortiter singula: iactabant. At Cyrus omnia liben-

ter audiebat: quæcunq; uellent dicere. Dein eos ita laudauit. At etiam perspicuũ esto uiri. Vos fortiter pugnauisse. Et enim maiores apparetis & pulchriores terribilioresq; uisu q̃ antea. Ex hinc ex ipsis percũctabatur & quantũ itineris incursassent: & an habitaretur regio. Illi autem dicebant multum itineris se fecisse: habitariq; agrum oẽm: atq; plenũ esse & suum: et caprarũ & boum: & equorum: & frumenti: ac bonorũ omniũ. Duo inquit Cyrus nobis curanda fuerint: ut & meliores simus ea possidentibus: utq; hi maneant. Nam solum habitatum preciosa admodum est possessio. Quod autem caret hominibus: caret etiã bonis. Scio repugnatis a uobis esse ociosos: & recte quidem. Hoc enim maxime uictoria seruat: eos autem qui arma tradiderunt: egistis captiuos: quos si missos faciamus: hoc itẽ: ut mihi uidetur: fiat a nobis utiliter. Primũ enim neq; cauẽdi nunc nobis neq; custodiendi sunt nec etiam alendi. Nõ enim esurie eos necabimus. Dein hos si missos facimus: pluribus mancipiis utemur. Nam si agro potiamur: omnes eius habitatores mancipia nobis futuri sunt. Magis etiam alii qui hosce uiuos dimissosq; uiderint: mansuri sunt: magisq; eligent parere q̃ pugnare Ipse ita sentio sane. Quod si quis melius uidet: id dicito. Illi autem audiẽtes hæc faciunda esse cõprobabant. Sic igitur Cyrus uocatis captiuis: huiusmodi uerba fecit. Viri & nunc quoniã paruistis: animas tutati estis: & in reliquũ tempus: ubi ita faciatis: nihil prorsus mali patiemini: nisi quod nõ idem uobis: ut prius dominabitur. Habitabitis easdem ædes: & eandẽ coletis regionem: & earumdẽ uxorũ utemini cõtubernio. Vestrisq;

filijs sicuti nunc imperabitis. Neq; aduersus nos pugnabitis: neq; aduersus alium quẽq;. Quod si alius iniuriam uobis infert: nos sumus pro uobis pugnaturi: Verum nequis praecipiat: in expeditionem ut eatis: arma ad nos portateq;. Erit ijs: q arma portarint: & pax et alia: quae dicimus. sine dolo. Sed quotquot arma bellica minus detulerint: aduersus hosce nunc quoq; ducemus exercitum. Si quis aũt uestrum et beniuole ad nos ire & agere quicq; docereq; appareat: hunc nos ut beneficũ & amicũ: nõ ut seruum fouebimus. Haec igitur & uos scitote: & alijs nunciate. Verũ si uolẽtibus haec uobis aliqui aduersentur: agite nos in illos: quo uos illis imperetis: nõ illi uobis. Cyrus haec dixit. illi uero & eum adorabant: & haec factum iri recipiebant. Illis autem abeuntibus Cyrus inquit. Hora iam est medi atq; armenij caenandi uobis omnibus. Parauimus. uobis res necessarias: q̃ potuimus optime. Sed ite: nobisq; mittitte ex cibo qui factus est: dimidiũ: satis enim utrisq; est factus. Obsoniũ, enĩ ac potũ ne mittite. Nam haec apud nos satis parata sunt: atq; uos hyrcanij deducite ipsos ad tabernacula principes quidem ad maxima tabernacula: uerum eos cognoscite: alios uero ut uisum uobis sit habete pulcherriẽ. Et uos quoq; caenate: ubi uos maxime delectat. Nam⁹ uobis salua & integra sunt tabernacula. Est aũt aeque uobis hic paratum: atq; hisce. Scitoteq; hoc utriq;: nos asseruaturos noctu: quae uobis sũt exteriora. Vos quae in tabernaculis sunt: aspicite: atq; arma bene locate: Nam qui in tabernaculis manent nõdũ sunt nobis amici. Medi igitur Tigranesq; lauabatur. Erant enim parata omnia. Mutatisq; uestibus caenabãt

Et eorum equi habebant necessaria. Mittebātq; ad persas ex panibus dimidiū: obsoniū uero non mittebāt neq; uinum. rati ea iis esse: quoniam dixisset Cyrus affatim hæc hēre. Sed hæc dicebat Cyrus ꝑ obsonio esuriā ꝑ potu aquā præter fluentis ānis. Itaq; Cyrus post cœnatos ꝑsas: ubi aduesperasset: ꝑ qncurias et decurias eorū multos dimittebat iubēs: circū castra delitescerēt: qppe ut putaret tū custodiæ illos fore. si qs extrisecus castra adorirēt: tū siqs intrisecus elatis: pecuniis euaderet. eū capturos Et ita factū ē. Multi. n. effugiebāt multiq; capti sūt. At Cyrus pecūias eos hēre siuebat: q cœpissēt effugientis aūt iussit iugulari. Itaq; ī posterū ne si uelles qdē facile īuenisses: q noctu ꝑficisceret. Persæ igit degebāt ita. At medi & potabāt: & epulabātur: et utebantur tibiis: & omni referciebantur iucūditate. Multæ eni res huiusmodi captæ erant. Quare qui uigilabant: opere non carebant. At rex medorū Cyaxares nocte: q Cyrus egressus est. & ipse ebrietate tenebatur simul cum suis contubernalibus ob secundam fortunā & alios medos in castris adesse arbitrabatur. Exceptis paucis cum magnū audiret tumultum. Famuli enim medorū tpote heris absentibus dissolute & potabant et tumultuabantur: præsertim quod ex asyriorū castris & uinū & alias res multas huiusmodi cœperant. Sed ubi dies factus est: & ad ianuas nemo uæniret præter eos: qui una cœnabant audiretq; uacua esse castra medis: atq; equitibus: ac uideret ubi exiuit: ita habere: hic tandem & Cyro excādescebat & medis: quod abissent se relicto solo. continuoq; ut fertur: crudelis atq; inexorabilis iubet cuidam ex præsentibus: ut assumptis equi

tibus suis q̃ celerrime pergeret ad Cyri castra: ac diceret hæc uerba. Arbitrabar equidem ipse: ut neq; tu Cyre adeo temere de me consultares: neq; uos medi: si Cyrus ita sentiret: ita me solum relinqueretis. Ac nunc siquidem Cyrus uelit bene ẽ: sin nolit uos huc adeste q̃ primũ. Hæc mandauit. Qui uero pergere iussus est: & quomodo inquit here ego illos inueniam. In eo inquit Cyaxares illorũ solo: aduersus quos & Cyrus & ĩj: q una cum eo sunt proficiscebantur. Quod mediussidius inquit: audio hyrcanios quosdam ab hostibus defecisse illosq; huc ire: atq; eos ducere. His autem auditis Cyaxares multo etiam magis Cyro irascebatur: quod neq; hæc dixisset sibi: & longe festinantius mittebat ad medos: ut uiribus eum extenuaturus. Ac etiam uehementioribus minis: q̃ antea medos accusabat. Et nũcio quoq; interminatus est: nisi hæc acriter exponeret. Pergebat ergo nuncius habens equites suos circiter centũ: & is quidẽ moleste ferens: quod non esset ipse cum Cyro profectus. Intereundum autem ĩ triuio quodam disseparati errabant: neq; prius ueniebant ad castra Cyri q̃ incidentes in quosdam asyrios que discederẽt: eos ut sese ducerent: coegerũt & ita ignibus uisis circiter mediam prope noctem eo perueniunt. Vbi uero facti sunt iuxta castra: uigiles: ut dictum a Cyro fuerat: haud eos passi sunt ante lucem igredi. Sed posteaq̃ dies illuxit Cyrus magis uocatis legitima dijs ob huiusmodi res secundas eligi iubebat: qui dum circa hæc uersantur: is conuocatis homotimis ait. Viri deus quidẽ nobis bona plurima ostẽdit. sed nos o persæ hoc tempore pauci sumus: ut hæc retineamus. Si enim qualiacũq; efficiamus

minus asseruauerimus hæc rursus erunt aliena. Quod si liquerimus ex nobis ipsis aliquos iis custodes quæ fa cimus patebit statim nullarum nos esse uiriū. Itaq; mi hi uidetur: ut quāprimum e uobis aliquis eat in persas. qui doceat quæ ab me dicūtur iubeatq; q; celerrime mit tant rursus suppetias si quidem cupiunt persæ imperi um atq; fructum asiæ. Ito igitur tu qui es ætate maxi mus atq; hæc narrato: quodq; mihi erit alēdi cura quos cunq; milites mittant ubi ad me uenerint. Quæ autem nobis sunt ea tu uides: quorum nihil tibi celandum est. Sed in hisce rebus mittēdis a nobis in persas ut & pul chre faciam & legitime: quæ ad deos attinent: patrem Cambysen: quæ uero ad rem publicam: magistratus in terrogato. Mittant præterea horū inspectores quæ ge rimus: quiq; ea quæ a nobis quæruntur: considerent. Et tu inquit accingere: ac manipulū comitem age. Ex hinc uocabat medos: simulq; adducitur nuncius a Cyaxare: qui audientibus oībus dicebat cum eius iram in Cyrū tum minas aduersus medos. Aitq; ad postremū iubere Cyaxarē ut abeant medi etiam si Cyrus manere uelit Igitur medi audito nuncio silentium seruabant tū iam bigentes qui uocāti non parerent: tum etiam metuētes quomodo minati Cyaxari audirēt præsertim quod nō essent nescii qua is foret sæuicia. At Cyrus inquit. Ego nūcie ac medi nequaq; miror si Cyaxares multos tū ho stis aspiciens: nos uero qd ageremus ignarus & nobis et sibi ipsi metuebat. S; posteaq; senserit hostis magno numero interemptos omīs præterea fugatos: primū li berabitur metu: deīn cognoscet se nunc non esse solum: cum sui amici perdunt inimicos suos. Atqui accusandi

qui summus: cum illum bene afficimus: neq3 a nobis hæc agimus: sed ego illo persuaso ut me egredi sineret uobis assumptis hæc facio: uos autem nõ ueluti cupidi exeundi: an exiretis: interrogastis. Hucq3 nũc uenistis iussit ab illo egredi cui nõ liceat uos grauiter ferre. Quare ipsa etiã ira: certo scio: & maturescet ex hisce bonis: & una cum desinenti metu aditura est. Nunc igitur et tu nũcie requiesce: quoniã laborasti: et uos o persæ quoniam hostis affuturos expectamus: qui uel pugnẽt: uel pareant: instruamur quãpulcherrime. Nã si hoc pacto aspicimur consentaneum est nos plura ex his: quibus egemus: effecturos. Tu uero hyrcaniorũ princeps opperire: militunq3 tuorũ ducibus imperato: eos ut armis induãt. Que ubi fecisset hyrcanius: uenissetq3: ait Cyrus Non parua mihi est uoluptas hyrcanie: cũ sentio adesse te: qui non modo amiciciam præteferas: sed te callidum esse ostendas: quæ ipsa conducere nunc nobis perspicuũ est. Nam & mihi asyrij hostes sunt: & tibi inimiciciores q3 mihi. Hoc pacto nobis utrisq3 nũc est cõsultandum: ut horum nemo: qui nunc socij nobis adsunt: deficiat: quinetiam si possimus. alios assumamus. Medum uero audisti. qui equites reuocat. Qui si abeunt: nos soli pedites manebimus. Sic igitur faciũdum est mihi ac tibi: ut & nuncius hic: qui reuocat manere etiam ipse apud nos uelit. Tu igitur tabernaculũ reperi. idq3 ei dato ubi sit pulcherrime omnia pro dignitate habiturus Ego item enitar aliquid ei operis imperare: quod obiturus libentius sit: q3 abiturus: eiq3 omnia dissere: quæq3 spem bonam & ei & amicis omnibus offerant: si bene: successerint. Hæc ubi feceris: ad me reuertere

Igitur hyrcanius in tabernaculū ducebat medum, quo decebat. Qui uero ibat in persas paratus aderat. Et Cy. iubebat: ut diceret persis: quæ antea in sermone declarata sunt. Cyaxari litteras redderet. Tibiq; inquit uolo ea legere: quæ ad Cyaxaren scribo: quo ea: quæ noris: confiteare si quid his de rebus: te roget. Hæc autem inerant in epistola Cyrus Cyaxari salutem. Nos te ne ꝙ solum deseruimus. Nemo enim cum sit inimicis superior: tum est sine amicis: neq; abscedentes te putabamus in periculo constitutū. Sed quo magis distamus. eo tibi securius esse arbitramur. Haud enim qui sedent amicos proxime: securitatē maxime amicis prebent: ß qui maxime eminus inimicos fugant: tutioris amicos reddunt. Sed uelim: animo uolutes: qualis ego erga te sum: & item qualis tu erga me. Postea me accusa. Equidem ipse tibi socios egi. non quos tu suasisti: sed quot ego potui pluris. Dedisti tu mihi. cum essem in amica regione: quot possem persuadere, Nunc autem cum in agro sum hostili: non qui uelit: sed omnis reuocas medos. Et enim tum equidem arbitrabar uobis utrisq; debere gratiam: at nunc abs te cogor tui quidem obliuisci eniti aūt hisce oēm referre gratiā: ꝗ me sūt secuti. Equidem tui similis fieri haud possum: qui etiam nūc mittens in persas militem accersurus mando: quotquot ad me ierint: si quid tibi ijs opus fuerit prius: ꝗ̄ ad me ueniant: ut in te sit ipsis uti: non quemadmodum eis libeat: sed pro tua uolūtate. Verum consulam tibi: & si iunior sum: ne quæ dederis auferas: ne tibi pro gratijs inimicitiæ debeantur: nec etiam quem uelis ire ad te quā primū minitando accersas: neq; dum annuis te solū eē

multis simul intermineris: quo illos non doceas te si bi curæ non esse. Nos uero adesse studebimus: ubi celer rime peregerimus: quæ & tibi & nobis si gesta fuerit communia esse bona censeamus. Vale. Hanc ei epistolã reddito. & quicquid horum ex te percunctatur: quẽad modum scriptum est itidem dicito. Et enim ego tibi de persis mãdo ut est antea scriptum. Huic ita locutus est quẽ data epistola ire iussit addiditq; ita maturaret quẽ admodũ nouit celerẽ aduẽtũ cõducere. Exhinc aspicie bat ois i armis iã eẽ & medos et hyrcanios atq; Tigra nẽ armeniũ. Eratq; psæ armis iduti. Iam etiã finitimi quidam & adduxerunt equos & arma attulerunt. At Cyrus tragulas cum in locum deiicere illos iussit: quo alios quoq; antea iusserat: & ut ii quibus hoc opus mã datum fuerat: eas cremarẽt: quotquot ipsi non egebãt. Equos uero iubebat custodiri: utq; ii manerẽt: qui illos adduxerãt: donec aliquid eis significasset. Pricipibus autem equitum hyrcaniorũq; uocatis huiusmodi uerba locutus ẽ. Viri: amici ac socii nulla uos admiratio capi at: q; ad me sæpe nũero cõuocamini. Res ei pñtesq; nouæ sunt nobis: hæ minus sũt pleræq; ordiate: quecũq; aũt ordie careant: hæc necessario molestiã afferũt semp donec loco suo fuerint cõstituta. Suntq; nũc nobis mul tæ captæ pecuniæ: præterea uiri quoq;. Et quoniam ne q; nos scimus: quæ harum rerum sint cuiusq; nostrum: nec etiam hi nouere: quis eorum singillatim herus sit: non licet admodum intueri: an ipsorum multi suo fun gantur munere; utq; omnes fere quid faciũdum sit du bitant. Ergo ne ita res habeant: istas definite: ut qui cæ pit tabernaculũ: in quo satis sit & esculentorũ & potu

lentorum & ministrorum & strati & uestis aliarũq; rerum: quibus habitatur tabernaculum militare: hic sane aliud nihil addendum est: q̃ ut norit is qui cœpit horum esse habendam curam perinde atq; de rebus ꝓpriis. Qui uero in ea incidit tabernacula: quæ rei cuius q̃ indigent hisce uos quod deest supplete diligenter: nec sum inscius superuacanea fore permulta. Plura em̃ omnia q̃ pro nostra multitudine: habebant hostes. Venerunt autem ad me & asyrii regis & aliorum potentatuũ quæstores: qui dicerent aurum esse apud se signatum: tributa quædam narrantes. Quare hæc omia proclamate ad nos deferant ubi ubi sederitis: metũq; illi addite: q iussa nõ fecerit. Vos præterea tribuite quod cœperitis: equiti quidem duplum: pediti uero simplũ: ut habeatis si quo egebitis: & quo etiam aliquid ematis. Forũ castrense proclamate iam neminẽ inferre cuiq̃ iniuriam: & ut tabernarii atq; mercatores uendant quod singulis est uenale: & hæc sane ubi disposuerit: alia agere: quo castra nobis incolantur. Atq; hæc ii continuo proclamabant. Medi autem & hyrcanii ita dixerunt. Et quonam modo nos sine te ac tuis hæc distribuamus? Atq; Cyrus item ad hæc uerba ita subdidit. Num enim o uiri ita ipsi sentitis: ut quicquid agendum fuerit: omnibus rebus interesse nos omnis oporteat? Neq; satis ego futurus sim: qui agam aliquid ante uos quicquid opus fuerit: neq; uos ipsi ante nos? Et quo pacto aliter hẽamus plus laboris ac minus efficiamus q̃ hoc modo. At uidete uos inquit. Nos em̃ custodiuimus hæc uobis quæ a nobis uos creditis esse bene custodita. Vos item distribuite et nos credimus bene a uobis esse distri

buta atq; aliis item rebus nos boni aliquid enitamur agere cōmune. Videtis enim nunc primū quot adsunt nobis equi: alii etiam adducuntur quos si ociosos esse permittemus: nulli nobis usui sūt futuri: quin molestiae potius nobis erunt propter eorum curam. Quod si equites in eos posuerimus: simul & negociis liberabimur: & nobis ipsis uires addemus. Quare si alios habetis quibus istos detis: quibus cum si opus fuerit discrimen ineatis libētius q̄ nobiscum in illos distribuite. Sin maxime nos habere uultis uobis subsidiarios nobis eos date. Et enim cum modo sine nobis fugando dimicabatis magno nobis eratis metui: ne qd aduersi pateremi: fecistisq; nos sane pudere plurimū: quod nō ibi: ubi uos eratis: adessemus. Quod si equos acceperimus: secuturi uos simus ac si quid maiori usui in equis dimicātes eē uideamur: ita nihil strenuitatis omittemus. Sin pedites ui si fuerimus opportunius adesse: tum descēdentes in mediū uobis continuo pedites aderimus. Equos autē excogitabimus. q̄bus tradamus. Cyrus huiusmodi orationem habuit. Illi autem responderunt. At nos Cyre neq; uiros habemus quos īponamus super hosce equos neq; si haberemus: ubi tu haec uelles: pro hisce aliū eligeremus. Itaq; ipse nunc hos accipe: atq; facito ut esse tibi uidetur optimū. Verum & istos inquit Cyrus admitto: & quod faustum fortunatumq; sit: tum nos fiamus equites: tum uos: quae cōmunia sunt: diuidatis. Itaq; primū seligite diis immortalibus: quicquid magi interpretentur. deīn etiam diligite Cyaxari: ubi ubi magis rem gratam fore arbitramini. Et illi ridentes dixere mulieres esse deligēdas. Mulieres igitur Cyrus ait

deligite:& aliud:quicquid uobis uideatur. Cunq; illi delegeritis:facite pro uiribus:ut hi omnes medi q me ultro secuti sunt:ne quid querantur. Et uos item medi hyrcanios hosce honorate:qui in societatē nostram primi uenere:quo existiment bene sibi consuluisse de amicicia nostra. Atq; partem rerum omniū tribuite etiam Cyaxaris nuncio:tum ipsi tum eius socijs:utq; nobiscū maneat istum hortamini:inquientes ita etiam mihi uideri:quo intelligens:quæ geruntur ea singillatim magis renūciet cyaxari. Persis uero qui sunt mecū:quæcū q; uobis bene habentibus superfuerint:hæc sufficient. Etenim non admodum in delitijs:sed rustice quodam modo ac duriter sumus educati. Itaq; uobis risui fortasse futuri sumus:siquid elegantius nobis induendū dederitis:quemadmodū noui fore:ut & sedentes in equis multum uobis risum prebeamus:quippe qui ut opinor decidamus in terram. Ex hinc illi ad diuidendum iuere magno quodam risu ob equitationem affecti. At Cyrus conuocatis ordinum centurionibus iussit equos acciperent:equorum que tum uasa tum ministros:& acciperent eos quidem numero singuli æqualiter in ordinem secūdū sortem. Ipse autem Cyrus proclamari iussit:si qs esset i asyriorū aut siriorū aut arabū castris uir seruus uel ex medis uel ex persis uel ex caribus uel ex cilicibus uel ex bactrianis uel ex grecis uel q aliūde un decūq; coacti essēnt:ij sese exhiberēt. At illi ubi pclamationem audierunt:libēter multi coram apparuere. Cyrus uero electis ex ijs qui forma maxime præcellerent licebat dicere eos q liberi forent:arma tollere:quæ dat ipsis:sibi autem curæ fore:ut res haberent necessarias

quos agens continuo ad ordinū centuriones: illis eos cō mendauit: iussitq; ut cratis nudosq; gladios his daret: quo ea habentes: sequātur una cum equis: & ut res necessarias pro his acciperent: quēadmodū pro persis suis. centuriones uero ipsi cū thoracibus ac lanceis ut eqs ueherentur. Ipseq; Cyrus facere ita cœpit. At peditibus homotimorū ut pro se quisq; aliū praeficeret: iussit ex homotimis. Et hi quidem circa haec uersabātur: cum interea tēporis ad fuit Gobryas asyrius uir senex in equo cū equestri famulatu: ferebātq; arma omnes equestria. Atq; hij q constituti erant ad arma recipienda: iubebāt lanceas traderent: ut eas quēadmodum alia cremarent. Quibus respondit Gobryas uelle se antea uidere Cyrū. Et ministri relictis alijs equitibus Gobryam ducunt ad Cyrū: quē Gobryas ut uidit: ait o here ego genere sum asyrius: qui & oppidum habeo ualidū: & magnae do minor regioni. Praeterea eqtes habeo circiter mille trecentos: quos praebebam regi asyriorū: eramq; illi amicissimus. Sed ubi ille a uobis necatus est uir sane bonus illiusq; filius mihi inimicissimus successit in regnum: ueni ad te: cui supplex cōcido: me que ipsum do seruū ac socium: abs te autem peto: ut meam ulciscaris iniuriā quē ita facio filium ut licet. Careo enim filijs maribus. Nam qui mihi heres solus erat filius honestus & bonus: quiq; me & amabat & honorabat: quēadmodū filius honore patrē facere felicem queat: hunc rex ille senior regis huius praesentis pater cum inuitasset tanq̄ daturus filiam ei uxorem: ego illum misi: ut eram elato animo: quod filiū scilicet meum filiae regis uisurus essem sponsum. Praesens autem rex ubi eum uenatum

inuitasset:uenandiq; liberrime permisisset: ratus se lon ge illi equitatiōe prestare:meus filius ut una quidē cū amico uenabatur. Vrsa uero ut est oblata cum ij ambo una illam insequerentur:hic qui nunc ē princeps:mis so iaculo ictu frustratus est quod utinā accidisset nūq̃ At filius meus feriens:id quod minime opus erat: ur sam prosternit. Et tum quidē hic moleste fortasse rem ferens:inuidiam clam continuit. Sed ut rursus leo ob iectus esset:regis filius item iaculatus est frustra: pas sus is quidem incredibile nihil mea sententia. At filius meus item assecutus leonem iteremit:atq; certe his de incepes ferit:& utraq; uice feram prostrauit. Hic igi tur non amplius homo nefarius inuidiam compescuit: sed arrepta lancea a sequētiū quodam eaq; percusso in pectus filio meo:q̄ & unicus mihi erat & carissimus huic animā abstulit. Quem ego miser tam grandem agens ætatem filium meum optimū mihiq; dilectissi mū cui nuper florere barba inciperet:pro sponso por taui mortuū:atq; sepeliui. Parricida uero perinde qua si inimicum aliquem perdidisset:se facti pœnitere nū q̃ ostēdit. Neq; p perpetrato facinore honore aliquo sepultum dignatus est. At qui eius pater & me cōmi seratus est:& calamitatē meā per molestam sibi eē de clarauit. Ego igitur si quidē ille uiueret:nūq̃ ad teis sem:quo illi nocerem. Nem illius multa amiciciæ me rita erga me fuere:cui etiam inseruiui. Sed posteaq̃ i filij mei interemptorē deuenit imperium:nunq̃ huic ego possem esse beniuolus:nec etiam hic me certo scio amicum unq̃ duceret. Nouit eni quo animo in se sum & ut antea hilariter uitam agerem: nunc autem filio

orbatus in luctu dego senectutem. Si igitur me admittis spemq; afferas fore: ut consequar tecum ultionē aliquam mei carissimi filij: tum rursus uidear mihi pubescere: tum neq; uiuere cum dedecore neq; mori me putē cum dolore, Gobryas ita inquit: ad quē Cyrus ita respōdit. At si quidem Gobryas omnia sentis quæ es ad nos locutus: & admitto te supplicem: & tui filij ultionē cum deorum ope promitto tibi. Verum mihi dicito: si tibi hæc ab nobis fiant: tuaq; te habere oppida permittamus: & agrum et arma atq; uires: quas habebas ante tu pro his ce quæ nobis prestabis obsequia? Ad quē Gobryas inquit. Oppida equidem cum ueneris domū: præbebo tibi. Regionis tributum: quod illi ferebam tibi soluam. Et ubi expeditionem ages ibo una tecum in exercitum cum regionis meæ uiribus. Est præterea mihi filia uirgo: eaq; dilectissima: & iam nubilis: quam ego antea putabam uxorem alere huic: qui nūc regnat. At ea nunc multo est cum gemitu me præcata: ne se fratri parricidæ uxorem dem: id quod ipse etiā sentio. De hac autem: ipsa ita hoc tempore tibi consultationē cedo: quē admodum ipse quoq; de rebus tuis uidear consultare. Sic dein inquit Cyrus. Ad hæc ꝓ ueritate do tibi meā tuamq; dextram accipio: dij autem nobis testes sunto. Hæc ubi acta sunt & abyre Gobriam iubet sua secum habentem arma: & ex eo quærebat: quantū ad se usq; foret itineris: quoniā eo esset iturus. ad quē dicebat Gobryas. Si mane cras eas: altero die apud nos pernoctes. Ita igitur hic abiuit relicto Cyro imperatore. At medi aderant: qui magis ea soluere. quæ ijdem dijs dixerant deligenda. Cyro autem selegerunt pulcherrimū taber

naculum ac Susiam mulierem: quæ in asia speciosissi-
ma esse diceretur: & citharistrias duas optimas. Secun
do autem loco secūda Cyaxari. Huiusmodi etiam alia
quorum indigebant: sibiipsis explentes: quo re nulla
egentes militiam exercerent. Omnia enim affatim erāt
Accœperunt etiam hyrcanii ea: quorum indigebāt. Ae
qualem quoq; portionem Cyaxari nūcio fecere. Super
uacanea uero tabernacula quotquot erant. Cyro tradi-
dere: quo persis tribueret. Numum uero datum ire di-
xerunt. ubi collectus foret: quem etiam distribuerunt.

LIBER
XENOPHONTIS DE CY
RIPAEDIA.
LIBER QVINTVS.

h

IQVIDEM HAEC ETE-
GERVNT & dixerũt At Cyrus dona Cyaxaris iussit eos accipere atq; custodire. quos ei sciebat esse familiarissimos. Aitq;: quecunq; mihi datis: libẽter admitto. Iis autem qui uestru; maxime indiguerit; utetur. Quidam uero ex medis musicæ studiosus at qui inquit o Cyre cum uesperi audissem cytharistrias quas nunc tu habes: & audiendo delectatus sum: & si istarum mihi unam dederis; uidear dulcius in expeditionem ire: q̃ manere domi. ad quem Cyrus inquit. At ego & do eam tibi; ac puto tibi habere gratiam magis: quod a me petieris: q̃ tu mihi: quod accipis; usq; adeo cupio uobis gratificari. Et hanc quidem accœpit. qui petierat. Vocato autem Cyrus Araspa medo: qui ei erat a puero sodalis: cuiq; stolam ex utus medicam dederat; quo tempore ab Astyage abiret ĩ persas; huic iussit ut sibi custodiret mulierem atq; tabernaculum. Erat autem ea mulier Abradatæ uxor regis susorum; qui cum caperenť asyriorum castra: ibi non erat; quippe qui' ad bactrianorum regem orator profectus est: eo ab asyrio missus societatis faciundæ gratia. Erat. n. regi bactrianorum hospes. Hanc igitur Cyrus tuendã iubebat Araspæ. donec ipse eam acciperet. Araspas aũt iussus percunctabatur. uidisti ne adhuc Cyre mulierẽ. quam mihi iubes asseruandam? Mediussidius Cyrus

inquit nequaq̃ uidi. At ego inquit Araspas: uidi equi dem: cum eam delegi tibi: & rursus cum ingressi sumus in eius tabernaculum: eam ita demum minime noueramus. Nam sedebat humi: & famulæ omnes circum ipsam. Habebatq; illa uestem ancillarũ uestibus similem. Sed ubi uolentes cognoscere quænam esset hera: omnis illas circũspeximus: q̃ primũ admodũ uisa ẽ aliis omnibus antecellere: quãuis sederet essetq; uelata & humi dispiceret. Vt cum eam iussimus surgere: cum surrexerunt una cum ea illæ ancillæ omnes. Præstabat autem hæc primũ magnitudine: dein uirtute & uenustate & si in humili erat habitu: manifestoq; ei lachrymæ stillabãt: aliæ in peplos aliæ pedes. Vbi uero q̃ erat inter nos ætate grandior: ait bono animo esto mulier. Nam & si pulchrum ac bonũ uirum tibi esse audimus nunc te uiro seligimus: qui neq; formæ præstantia illo est deterior: neq; prudentia neq; uiribus. Sed ut nostra fert opinio: si quis alius quisq̃ uir Cyrus etiã ipse admiratione est dignus: cuius tu ex hac hora futura es. Quod mulier ut audiuit: et lacerauit a summo usq; peplum: & eiulabatur: una etiam uociferatæ sunt famulæ. Quo quidẽ tẽpore maxima ex parte apparuit eius facies: apparuit item collum ac manus. Voloq;: tibi certo persuadeas Cyre: ut & mihi: & aliis intuentibus uisum est: nondum esse ortam neq; inueniri inter mortales huiusmodi mulierem in asia. Verum eam tu oĩno aspice. Atq; ait Cyrus: ita me herculæ & multo quidẽ minus: si talis est qualis a te narratur. Cur inquit ille adolescens. Quoniam ait: si nunc dum abs te audio eã esse pulchram: sententiã tuã sequens. eam uisurus iero

cum neq; satis mihi ocii sit: uereor: ne longe celerius illa rursus persuadeat mihi item ut se rursus spectaturus accedam: & ex hinc fortassis his neglectis que gerere me oportet: sedeã illam spectans. Ac iuuenis multo cum risu ait. Putas enim tu Cyre fieri posse: ut mulieris pulchritudo: eum qui nolit: cogat agere quod factu non sit optimũ? Nam si hoc ita natura habet omẽs identidẽ cogeret. Vidésne: ut ignis omnes itidem urit? Natura enim talis est. Pulchras autem alias amant alias non amant & alius aliam. Est enim res spontanea. Et quisq; amat: quem uelit. Frater haud continuo sororẽ amat: sed ab alio hæc amatur. Neq; pater filiã amat quæ amatur ab alio. Et enim metus ac lex satis sunt ad amorem inhibendũ. Quod si lex feratur: ut qui non uescuntur: non fame capiantur: & qui nõ bibunt: nõ sitiant: neq; per hyemem frigeant: neq; caleant: per æstatẽ nulla sane lex possit efficere: ut his hoĩes pareant. Sũt enim homines his rebus natura inferiores. At amare ultroneum est. Quisq; igitur ea amat: quæ sua sunt: ut amictus: et calceos. Quomodo ergo inq̃t Cyrus: si amor ultroneus est: non eo uacare quis potest: cum uelit? Cæterum ergo uidi: qui flerent præ dolore ob amorem & qui amatis famularentur: cum prius q̃ amarent: maximũ malum seruitutem opinarentur: quiq; darent eorũ multa: quibus priuari eis non esset melius: & qui prætera optarent amore liberari non secus q̃ ab alio quodam morbo neq; liberari tamẽ possent. Sed ualidiore necessitate ligati essent: q̃ si in ferrea uincula coniecti forent. Præbent igitur amatis seipsos permultum ac temere seruientes. Neq; cum huiusmodi malis teneantur

temptant euadere:ſed aſſeruant:quos amant:ne quoq̃ꝫ effugiant. Et adoleſcens ad hæc ait. Faciunt enim quæ dicis. Et ſunt ſane iſtiuſmodi amatores flagitioſi:quo fit ut etiam optent:ut perſeuerantes uſq; in erũnis moriantur. Cunq; infinitæ ſunt liberandi artes:a uita nõ liberantur. Iidem præterea furari aggrediuntur:neq; ab alienis abſtinent. Sed cum quid rapuerint:furatiue fuerint:uides quod ipſe primus tanq̃ꝫ furtum neceſſarium non ſit:& furem & raptorem accuſas:& nõ modo non ignoſcis:ſed ſupplicio afficis. Hoc item modo formoſi non cogunt:ut homĩes ſe ament:aut cupiant: quæ non decet:ſed flagitioſi homunciones cupiditatibus omnibus ſe præſtant inferiores. Deinde amores accuſant. At honeſti atq; probi uiri:& ſi cupiunt & aurum & equos bonos et mulieres pulchras:ab his tamen omnibus facile queunt abſtinere:ut nõ his magiſq̃ꝫ deceat. ſubditi ſint. Itaq; ipſe hanc mulierem intutus:& ſi admodum formoſa mihi uiſa eſt:ſunt tamẽ et apud te & equito:& alia quæq; mea præſto officia:Ita me diuſſidius inquit Cyrus: fortaſſis enim celerius abiſti q̃ꝫ in quanto tempore amor poteſt hominẽ ſibi diſponere. Nam & ignis eum:qui ſe tetigerit:haud continuo urit. Et ligna non cõtinuo flãmas tollunt. Ipſe tamẽ neq; ignem ultro tango:neq; pulchros intueor:nec etiã tibi conſulo Araſpa ſinas in pulchris oculos uerſari: quod ignis quidem urit homĩes tangentis:ac formoſi eos etiam accẽdunt:qui ſe procul ſpectant:ut propter amorem æſtuent. confide Cyre:araſpas inquit. Nam ſi nunq̃ꝫ etiã ſpectare ceſſauero: nullo pacto uincar:quo aliquid:quod minus deceat faciã. Pulcherrime inquit

dicis. Quare asserua hanc: ut tibi iubeo: eiusq; curã gere: fortassis enim admodum etiam in tempore fiat hæc mulier. Tum igitur his dictis abierunt. Sed adolescens cu; simul mulierẽ pulcherrimã aspiceret simulq; eius probitatem cognosceret: curamq; eius gereret: atq; gratificari ei arbitraretur: & cum etiam sentiret eam non esse ingratam: sed diligentiam per seruos suos adhibere: ut ingredienti araspæ essent necessaria omnia: et ne si quãdo ægrotaret: rei cuiusq; indigeret: ex hisce omnibus amore captus est. Et nihil fortasse mirabile est passus. Et hæc quidem hoc pacto gerebantur. Cyrus autem cum uellet libenter manere apud sese tum medos tum socios. conuocatis tempestiuis omnibus huiusmodi uerba locutus est. Viri medi & uos qui adestis omẽs equide; certo scio neq; pecuniarũ indigẽtis uos mecũ egressos esse neq; quod existimaretis Cyaxari hoc præstare obsequium sed ut hanc rem mihi gratificaremini neq; honore prosequeremini et per noctem iter facere et mecum una periclitari. Quorum ego gratiam uobis habeo nisi iniustus sim: quam referre nondũ mihi uideor posse pro dignitate. Neq; id dicere me pudet Quod autem dicam eam me relaturum si apud me manseritis? hic mihi sermo pudori esset. Nam existimarem uideri hæc dicere quo uos magis uelitis manere apud me. Sed hac pro re hæc uobis dico. Ego enim uobis etiam si iam habeatis obedientes. Cyaxari tamen si quid boni gessero ita enitar facere ut me sitis laudaturi. Non enim ipse nunc sum habiturus. Verum & hyrcaniis quibus & iusiurandum & dextras dedi fidem seruabo. Et nunq; hos deprehendar prodidisse: & Gobryæ qui nunc no-

bis & oppida dedit:& regionē & uires facere studeā bo:ne se unq̄ pœniteat sui ad me itineris. Et quod maximū est cum dii imortales manifestis adeo bonis nos affecerint eos & metuerem et uererer si his bonis relictis temere abirem. Equidem ipse ita faciam. Vos autē ut ita sentitis ita etiam facitote:atq; mihi dicite:quæcunq; sententia uobis sit. Cyrus ita locutus est. Primus autem is qui olim dixit se Cyri consanguineū respondit. At ego rex inquiens:rex enim nihilo mihi minus uideris natura esse q̄ qui in Aluearī apium est dux. Illi enim apes parent ultro & ubicunq; manedt nulla illinc abscedit. Quod si quo exeat:nulla eum relinquit: amor usq; adeo uehemens in his inest ut eius patiantur imperiu;:idemtidemq; quodāmodo homines mihi uidētur erga te habere. Et enim in persas cum a nobis abisti:quis medus aut iuuenis aut senex relictus est:q minus te sequeretur:donec astyages nos auertit? Cum uero ex persis auxilio uenisti nobis:uidemus item amicos tuos fere omnis ultro te sequentis. Vbi rursus cupiisti ducere hunc exercitum:sponte medi omnes te sunt secuti. Nunc etiam sic habemus:ut una tecum in terra hostili cū sumus confidamus:& timeamus sine te abire etiam domū. Itaq; alii quomodo facturi sunt:ipsi dicent. Sed ego Cyre & ii qui mihi subditi sunt:& manebimus apud te:& tuū mutum obseruabimus:constāterq; expectabimus beneficiū tuum. Post hūc ita Tigranes locutus est. Tu nūq; mireris Cyre si ipse taceo. Animus enim meus non ad consultandum paratur:sed ad omnia ea faciūda quæ iubeas, Hyrcanius autem inquit At ego o medi si nūc habeatis:dica; mali numinis esse

insidias:quod uos nolit felicissimos fieri. Humanæ autem mentis cōpos quis aut fugientis hostes fugiat:aut arma si tradiderint:minus capiat.aut seipsos atq; sua dantis non admittat. Præsertim cum talis est uobis imperator:qui mihi uidetur:ita uobis deos omnis testor: magis lætari:ut uobis benefaciat:q̄ ut seipsum locupletet. Post hunc medi omnes hæc dixerunt. Tu Cyre & eduxisti nos:& domū cum abeundi tempus uideatur: tecum nos age. Quæ Cyrus ubi audiuit:ita præcatus ē At o iupiter optime maxime abs te peto:mihi des ut hos beneficiis uincam:qui me honorant. Ex hinc iussit: ut alii cōstituerent habere iam circa se custodes. At persæ distribuerent tabernacula equitibus quidē:quæ his conuenirent:peditibus uero:que his satis essent:& ita constituerent: ut qui in tabernaculis sunt:ubi fecerint omnia pro officio: ea in ordines ferant ad persas:& equos præbeant cultos. Persis uero opus ut esset aliud nullum:quam ea elaborare:quæ ad bellum pertinent. Hunc autem diem degerunt hoc pacto. Mane aūt surgentes pergebāt ad Gobryam. Cyrus quidem in equo: & qui ex persis eqtes facti sunt:ad duo milia. Qui uero habebant horum crates & mucrones:post hos sequebantur pari omnes numero aliusq; exercitus īstructus proficiscebatur. Cuiq; autem iussit:ut nouis ipsorum seruis dicerent. Quicunq; eorum aut post cogentes agmen uisus fuerit:aut ante frontem:aut ad latera depræhendatur extra eos qui sunt in ordine illum punitū iri Postridie circiter crepusculum perueniunt ad Gobryæ oppidum uidentq; munimētū ualidissimū:& oīa parata in muris quæcunq; sunt ad repugnandū optima

ac boues multas pecudesq́ permultas sub munimenta adductas intuebantur. Cunq; misisset ad Cyrum Gobryas iussit ut equitans uideret si sit accessus expeditissimus utq; intro ad se mitteret fidos aliquos qui intuētes quæ sibi intus sunt renunciaturi sint. Sic igitur Cyrus ipse certo uidere uolens: sicubi oppidum facile capi posset. siue Gobryas mentiretur: immittebat undiq; ac uidit omnia ualidiora esse accessu. Quos autem misit ad Gobryan: ĩj circo renunciabant tanta esse intus bona: quāta ubi sit uidetur: in hominū ætatē si intus sint: defutura non forent. Itaq; Cyrus sollicitus erat: quid tandem hæc essent. Cum Gobryas et ipse ad eū egressus est: & omnes intrinsecus eduxit ferentis uinum ac farinam. Alios uero agentis boues: capras: oues: sues: & si qd eēt esculētū: oīa affatim afferebāt: ut cœna exciperetur exercitus oīs una cū cyro. q ergo ad hāc rem cōstituti erant: & diuidebant. hæc: & cœnabant At Gobryas ubi omnes uiri sui fuerūt extra Cyrum ingredi iussit quo arbitraretur omnia esse secura. Cyrus igitur præmissis exploratoribus ac uiribus: ita etiam ipse ingrediebatur. Sed ubi ingressus est Cyrus habēs portas patefactas: amicos oīs inuitabat & principes quos habebat secum. Vbi uero intus fuere Gobryas extulit phialas aureas: & urceos et peluis uariumq́ ornatum & innumeros quosdā daricos: & omnia ualde perpulchra. ad postremū etiam filiam educens mirbbili quadam pulchritudie atq́ magnitudine: quæ luctuose haberet propter fratris obitum: ita inquit. Ego tibi Cyre hasce quidem pecunias dono do: hanc autem filiam cōcedo: ut de ipsa pro uoluntate deliberes. Te autem sup

pliciter rogamus: ego quidem etiam antea: ut filiũ mei ipsa autem nũc: ut fratris sui sis ultor. Ad quæ Cyrus respondit. Sed ego tibi etiam hæc tum promisi me ultorem pro uiribus fore ubi tu: uerus esses. Nunc uero cum te talem esse intueor: iam tibi debeo promissum. Et tuæ huic filiæ eadem cum deorum ope promitto me facturũ. atq; hasce sane pecunias ipse equidem admitto: quas filiæ huic tuæ: atq; illi do: qui eam uxorem capiet. Vnum autẽ donũ habens abs te abibo: pro quo nec ea: quæ babylone sunt: & si ibi sunt plurima: nec etiã quæ ubiq; sunt: pro hoc uno quo donatus abs te sum: suauius habẽs sim habiturus. Et Gobryas miratus quidnam hoc esset: suspicatusq; ne filiam diceret. ita est percunctatus. Et quidnam hoc est inquit Cyre? Ad quẽ ille respondit. Quoniã ego Gobrya multos homies esse reor: qui neq; impietati sese uelint neq; iniusticiæ obnoxios facere: neq; sponte mentiantur. Sed quia nemo his uelit præferre neq; pecunias multas neq; regnum: neq; opida munita: neq; filios carissimos: moriũtur prius: q̃ declarent: quales essent. Tu autem mihi nunc & munitiones tutissimas: & diuitias multiplices: & uires tuas & filiam dignissimã largitus mihi: clarũ reddidisti mortalibus omnibus eum me esse qui neq; in hospites impius esse uelim: neq; iniustus pecuniarum gratia neq; ultro mendax in seruãdis promissis. Horũ ego obliuiscar sane nunq̃: donec uir iustus sim talisq; esse uisus lauder ab hominibus. Quin enitar te contra bonis omnibus honorare. Neq; tibi uerendum est quo minus careas digno uiro pro hac filia tua. Nam & multi mihi & boni amici sunt. quorum alicui hæc nubet.

Si quidem tantas sit habiturus pecunias quãtæ abs te dantur: uel ĩs etiam alias multo plures nequeam dicere. Tu sane haud ignoras quosdam eorum esse: qui ob pecunias tuas ne paulo quidẽ magis te sint admiraturi. Me autem hoc tempore adamant: optantq; ut deorum benignitate possint aliquando demonstrare quod nihilominus quam ego fideles sint in amicos: in hostes autem ut nunquam sint quãdiu uiuunt remissiores: modo deus aliquis non aduersetur. Virtuti uero atq; bonæ gloriæ ne bõa quidẽ oĩa syrorũ assyriorũq; tuis addita bonis præferãt. Talis eẽ uiros qui hic sedẽt nolo te lateat, Et Gobryas ridẽs. Per deos ĩmortales inquit: Cy. ostẽde mihi: ubi hi sũt: quo abs te petã horũ mihi aliquẽ fieri filiũ. Atq; Cyrus ait nihilo tibi opus erit: ut me percũcteris si una nobiscũ ẽt sis ipse tu poteris alĩ ipsorũ quẽq; demõstrare. Tãtũ locutus uerborũ apprehẽsa Gobryæ dextera atq; surgens abĩt: suosq; secum eduxit omnis: cunq; multum a Gobrya rogaretur: ut intus cœnaret: haud uoluit Sed cœnabat in castris: & Gobryã ipsum cõuiuã assũpsit. Cunq; in uimineis thoris discumberet: ita eum interrogabat. Gobrya dic mihi: utrũ tibi putas plura esse strata: an cuiq; nostrum? Ad quẽ ille respondit. Vobis sane plura & strata sunt & lecti: atq; ædes multo maiores quam meæ. qui pro ædibus & terra utimini & cælo lecti etiam uobis sunt quotquot cubicula sunt in terra: strata uero existimatis nõ quot lanæ oriuntur ex pecudibus: sed quancunq; materiam & montes & campi germinãt. Primũ igitur: dum una cum his Gobryas cœnaret: uideretq; appositorũ esculentorũ uilitatem putabat seipsos multo eẽ liberalioris: quam persas. Sed ubi aio

uolutauit cyborum moderationē:in nullo em̄ neq; escu lento neq; potulento uir perses ex his qui bene institu ti sunt neq; oculis cōmotus appareat neq; rapina.neq; mente:ut consideret tanq̄ si in cybo non esset:sed quē admodū equestres:quoniā in equis nō turbātur possint simul dum eqtant:& uidere:& audire:et dicere:quod sit opus:sic item illi inter cœnandū existimant oporte re & prudentes apparere et moderatos.At moueri escu lentis & potulentis uidetur his esse porcinū admodū: & imane.Cogitauit etiam ut hic inuicē talia quædā interrogabant:qualia interrogari.suauius esset q̄ non interrogari.Et ut cauillabātur:qualia cauillari suaui us erat:q̄ non cauillari.Et quæ iocabantur:ut admodū a cōtumelia aberāt:& a re turpi factu:& a mutua mo lestia.Maximū uero ei uisum ē:q̄d his q essent in exer citu:nihilo plura existimarent oportere apponi:q̄ illis qui in diem periculum intrarent.Sed hoc arbitrarētur suauissimū esse conuiuiū:si ita pararent socios: ut futu ri essent q̄ optimi. Vbi autem Gobryas surrexit domū abiturus:fertur dixisse. Nō amplius miror Cyre:si po cula & amictus & aurū nos possidemus q̄ uos maiori copia.At nos sumus minoris faciundi q̄ uos.Nos enim operam damus:ut sint nobis q̄ plurima At uobis ea di ligentia est uti mihi uidetur : ut futuri sitis q̄ optimi. Et ille quidē hæc locutus est.At Cyrus age inquit Go brya:quo mane adsis tecum equitatū habens armatum quo etiam tuum exercitum uideamus simulq; nos age per agrum tuum:quo intueamur:quæ & nobis amica & quæ hostilia sunt existimāda:Tum igitur hæc locu ti utriq; abierunt ad res conuenientis.Sed ubi dies ad

uenit:affuit Gobryas habens equitatum suũ ac ducebat Cyrus autem ut par est uiro principi:non solum mentem adhibebat itineri faciundo sed procedens simul cõsiderabat:si fieri posset ut redderet hostes ibecilliores aut etiam seipsos ualidioris, Itaq; uocato Hyrcanio atq; Gobrya:hos enim existimabat nosce maxime:quæ ipse discenda sibi arbitrabatur. Ego inqt. uiri amici existimo:si uobiscum qui fidelissimi estis:consulto de hoc bello:nequaq̃ errare. Video enim uobis magis q̃ mihi esse considerandum:ut Asirius uobis non dominetur. Nam mihi si ab his rebus errauero:est fortassis aliud perfugiũ. At a uobis:si hic uicerit uideo nostra omnia fieri aliena. Etenim hic mihi hostis est:qui me odio nõ habet:sed putet detrimẽtosum esse sibi uos eẽ magnos. Et ob hanc rem exercitum agit aduersus nos. Vos autẽ idcirco est iam exosus:quod existimet a uobis pati iniuriam. Ad hæc ambo responderũt. Propterea ut perficeret qnod ei curæ esset:quoniã præsentia hæc intelligerent ad se uæhamenter pertinere:ubi eueniret. Hic igitur ita incœpit. Dicite igitur mihi:utrum uos solos asyrius putat habere hostis aduersus sese :an scitis alium itẽ quẽquã:qui ei sit hostis? Ita me hercule inqt Hircanius Hostes ei sunt maximi Cadusij:gens qdẽ & magna & robusta. At qui Sacæ finitimi nobis sunt:quos asyrius multis affecit malis:qui enixus sit illos quẽadmodum etiam nos subiugare. Ergo existimatis inquit: nunc eos utrosq; libẽter nobiscum Asyrium inuasuros Qui rñderunt:& uehementer ij quidẽ siqdẽ coniũgi nobiscum possint. Quid est Cyrus inquit i medio:quo minus coniungantur? Asyrij responderunt:eadẽ gens

per quam nūc pergis. quæ cum Cyrus audiſſet. Quid enim inquit o Gobrya. Non tu hunc adoleſcentem: qui nunc in regnum conſtitutus eſt: moribus eſſe accuſas admodum inſolentibus? Talia enim iquit Gobryas ab eo ſum paſſus. Verum ita inquit Cyrus: in te dumtaxat an etiam in alios quoſdā talem ſe geſſit? Et in alios mediuſſidius inquit Gobryas. Verum quibus contumeliis afficit: imbecillos: quid dicere oportet? Vnius autem uiri qui multo erat q̄ ego potentior: filium qui illi etiam ſodalis eſſet quēadmodum filius meus compotentem apud ſe comprehendit atq; excidit: & id quidē quoniā ut aliqui dixere pellex eius eum laudauit pulchritudinis: eamq; beatam fore dixit: quæ uxor illi futura eēt. Sed ut ipſe rex nūc dixit quoniā temptaſſet illē ſuam pellicem atq; hic nūc Spado eſt: habetq; imperium quoniā eius pater diem obiit. Putas igitur fore: inquit Cyrus: ut hic item libenter nos uideat: ſi putet ſibi futuros auxilio. Bene equidem ſcio inquit Gobryas. Sed eū uidere difficile ē Cyre. Qui inquit? Cy. Quoniam ſi quis uelit illi cōiungi neceſſe eſt: ut præter ipſam babylona tranſeat: quid igitur inqt Cyrus: hoc eſt difficile? Quoniā inquit Gobryas: futurum ſcio: ut multo maiores uires ex ea exeant q̄ hæ: quas nunc tu habes. Nec enim debes eſſe neſcius: quod ob hoc ipſum: quod minus nunc tibi q̄ antea aſyrii arma deferunt: equoſq; adducunt quoniā uires tuæ his intuentibus uiſæ ſūt paruæ: & rumor hic iam diſſeminatus eſt permultus. Itaq; mihi uidetur eſſe melius: ut aſſeruanter proficiſcaris. Et ubi Cyrus huiuſmodi uerba dixiſſe Gobryā audiuit: ita ad eum locutus eſt. Perpulchre mihi dicere

Gobrya uideris:q iubeas iter fieri q̃ securissime. Quâ re cogitanti mihi nullum uidetur iter securius q̃ quod ab ipsa; ducit babylona: si ibi sunt maxîe hostiũ uires. Sunt enim illi multi: ut ais: qui si confidunt: erũt etiã in nos acerrimi. Itaq; si nos non uideant: sed existimẽt euanuisse: quoniã illos metuamus liberabuntur eo metu: in quo sunt. capientq; pro metu eo maiorẽ fiduciam quo plus temporis nos non uideant. Quod si nunc eamus aduersus eos: reperiemus eorũ permultos: qui adhuc illos fleant: quos ipsi interemerimus. Multos item qui habeant obligata uulnera: quibus a nostris militibus sunt affecti. Omnes præterea qui adhuc meminere tum huius exercitus audẽtiam: tum sui ipsorum & fugam & cladẽ. Nec te latere hoc debet Gobrya homîes plures quando confidant esse animi constanti erectiõe cum uero timeant quo plures fuerunt: eo maiore formidabilioreq; metu detineri. Ex multis enim malisq; rumoribus is auctus est metus: ex multis etiã malisq; hominũ coloribus ex multis item atq; ignauis exanimatisq; personis coactus est. Itaq; ob magnitudinẽ is non facile extinguere potest furorem uerbis: neq; si ad hostes illum adigat: uim potest iniicere neq; si abigat: elationem excitare. Sed quantomagis iubeat audere: tanto existimabunt in maiore se esse discrimîe. Itaq; illud consideremus: ut certo habet. Nam si posthoc tẽpus uictorie sunt futuræ in bellicis eorum operibus: utriutri maiorem turbam numeraturi sint: recte etiam tu de nobis metuis: & nos uero in rebus sumus formidolosis. Sin quẽadmodũ antea pugnæ iudicantur etiam nunc propter bene pugnantes: ubi audias: nihil haberes: lon

ge enim ope deorũ plures inuenies apud nos eos:qui libenter pugnent:q̃ apud illos. Vt etiam magis audias hoc tecum cogita:hostes enim longe non sunt pauciores:q̃ cum antea uicti a nobis sunt:longe item minore numero:q̃ quando nos effugere. Nos uero & maiores nunc sumus q̃ antea:quoniam uicimus: & ualidiores quoniam rebus usi sumus secundis:ac item plures: quoniã uos additi nobis estis. Noli enim amplius contemnere:quoniã una nobiscum sunt. Nam cum uincentibus Gobrya etiam qui sequuntur audebunt. Neq; te hoc lateat licere hostibus per hoc temporis quoq; nos uidere. Formidabiliores autẽ nullo modo eis appareamus:si adhuc expectemus:q̃ si eamus aduersus illos. Itaq; hæc mihi quoniã cognita sunt:recta nos age ad babylona. Ita igitur pergentes ad quartum diem peruenere ad babylonis cõfinia. Vt autem fuit in terra hostili:assumpsit constituitq; secum in ordine tum pedites tum ex equitibus:quotquot ei uisi sunt bene habere Alios uero equites permisit decurrere: iussitq;:ut hi q arma haberent:interficerent:alij uero ut & pecudes: & quæcunq; alia cœpissent:ad sese agerent. Iussit etiam persis:ut ipsi quoq; excurrerent. Veneruntq; eorũ multi:qui ab equis deuoluti cecidissent. Multi item: q prædam plurimã agerent:quæ ubi affuit:cõuocatis medorum hyrcaniorũq; principibus atq; homotimis persarum hec locutus est. Viri amici Gobryas multis bonis hospitaliter nos omnis donauit. Si igitur ubi dijs immortalibus:quæ iusta sunt delegerimus & exercitui : quæ sunt satis:dederimus:aliam prædam huic demus:certe re; honestam faciamus:quoniã statim declaremus nos

eniti:ut benemerẽtis quoq; uicamus beneficiis. Quod ubi auditũ est:& laudauerunt omnes & predicauerũt Vnus præterea ita locutus est. Recte admodum inquit Cyre hoc a nobis factum fuerit. Gobryas enim uidetur mihi mendicos nos quosdam existimare: quoniam daricis referti nõ uenimus: neq; phyalis potamus aureis. Quod si hoc fecerimus: cognoscet liberalis nos esse etiã sine auro. Age igitur inquit Cyrus que deorum sunt detis magis: & quæcũq; exercitui satis delegeritis, alia Gobrya uocato ei date. Sic igitur cũ illi cœpissent. quæ cunq; opus fuerat. dederũt alia Gobryæ. Ex hinc ad babylona profectus est acie ordinata: quẽadmodũ cum ẽ pugnandum. Vt autem contra asirii egressi non sunt. Gobryæ iussit Cyrus: ut adequitãs diceret: si uellet rex egredi pro regione pugnaturus: saltem ut ipse cum illo pugnaret. Sin id minus: ut agrũ defenderet: quoniã necesse ẽ parere uincentibus. Gobryas igitur eo imisit ubi hec uicere tuto posset. Rex autem misit: qui talia ei responderet. Herus tuus dicit o Gobrya: non solum me pœnitet quod filium tuũ occiderim: sed quod non itẽ te interemerim. Pugnare autem si uelitis: uenite ad trigesimũ diem. Nunc enim nondũ ocium nobis est: quippe q adhuc paramur. Ad quẽ inquit Gobryas. Verũ hæc pœnitentia tibi nunquã desinat. Perspicuũ est enim te a me affici adhuc molestia: ex quo hac pœnitentia detineris. Et Gobryas quidem renunciauit Cyro: quæ asyrius respondisset. Quibus auditis Cyrus amouit exercitum. Gobryaq; uocato. Dic inquit mihi. Nõne dixisti tu putare te futurũ: ut excisus ab asyrio una nobiscũ eẽt Bene iquit mihi uideor nosse Multa enim ego atq; ille

inuicem fidenter locuti sumus. Quando igitur inquit Cyrus tibi uidetur bene habere: procede ad eum ac primũ quidẽ ita facito: ut cunq; ille dixerit. Vbi autẽ una cum eo fueris si noueris eum uelle amicũ esse: hoc moliẽdum est: ut clam nobis amicus sit. Nec enim amicos quisq̃ aliter quodãmodo pluribus ĩ bello bonis affecerit: q̃ si hostis esse uideatur: Neq; inimicis magis alio quodãmodo nocuerit: q̃ si putetur amicus esse. Atqui inquit Gobryas non sum nescius: quãti emeret Gadatas: ut magno aliquo malo regem hunc assyriorũ afficeret, Sed quicquid possit: hoc nobis considerandum ẽ Narra igitur mihi: inquit Cyrus: in castellum quod ẽ ante regionem quodq; uos dicitis hyrcaniis. Sacisq; fabricatum propugnaculum esse belli huic regioni: num putas a castelli præfecto permitti: ut spado ueniat cum exercitu? Indubitato inquit Gobryas: si quidẽ minime suspectus: sicuti nũc est: ad eum ueniat. Ergo inquit Cyrus minime sit suspectus si quidem ego adortus fuero eius castella: perinde atq; uelim capere: ille autem repugnet pro uiribus atq; ego aliquid eius capiam: et ille contra e nostris captiuos faciat: aut alios quospiam: aut etiam nuncios: quos ad hosce mittam: qua nobis dicuntur hostes esse assyrio: dicãtq; captiui abire se ad exercitum tanq̃ acturi ad castellũ scalas, Spado uero his auditis simulet idcirco adesse: quoniã uelit hæc nũciare. Atq; inquit Gobryas. Quod si ita res gerantur: certo futurum scio: ut & adsit ille: atq; eum roget ibi manere donec transieris. Ergo inquit Cyrus: si quidem ĩgrediatur: facere queat: ut castellum capiamus. Cõsentaneum est inquit Gobryas ubi ille interius rem paret

tu aūt extrinsecus ualibus adoriaris. Age igitur ito: atq; enitere: ubi hec docueris: ac peregeris: huc adesse. Fidem autem ei haud maiorem neq; dicas neq; demon stres: q̃ eam: q̃ tu a nobis accepisti. Ex hinc abiit Gobryas: quem spado libenter uideris & consentiebat oīa & paciscebatur: quæ oportebat. Vbi autem nunciauit Gobryas uideri spadonem quæ Cyrus iusserat omnia ualide habere. Ex hinc postridie Cyrus adhortus ē Gadatas autem repugnabat. Nūcios uero quos Cyrus miserat admonitos quo pergerent alios Gadatas diffugere permisit quo agerent copias scalasq; portarēt. Quos uero captiuos fecit coram multis examinās ubi audiuit quorum gratia se proficisci dixere continuo instructus tanq̃ rem nunciaturus noctu pergebat. Postremo autem fide dictis eius adhibita ut auxilium ferens castellum ingreditur & tum quidem una cum præfecto castelli parabatur ut poterat. Vbi autem uenit Cyrus capit castellū adiutoribus usus his etiā captiuis: quos Cyrus miserat. Quod ubi factum est: cōtinuo gadatas spado intus rebus constitutis ad Cyrum egressus est quem ubi pro more adorasset: ait. Salue Cyre. cæterum facio hæc inquit quoniā tu pro diuina ope non iubes solum: uerum etiam cogis me saluū esse. Non enim debes nescius esse īquit Cyrus me magnifacere: quod hoc castellum amicū relinquā præsentibus sociis, Tibi autē Gadata ne filios faceres: ut uidetur: asyrius abstulit aquo minime es priuatus: ut possis tibi amicos comparare. At uolo: tibi bene persuadeas fecisse te nos amicos tuo hoc præsenti opere. Qui ibi profecto: si facultas detur operam dabimus. ne deteriores auxiliatores simus: q̃

si uel filios: uel nepotes adeptus esses. Et Cyrus quidẽ hæc dicebat. Hic uero hyrcanius cum nuper rem sensisset: accessit ad Cyrum: eiusq; dextra appræhẽsa inquit o magnum bonũ es amicis tu Cyre. Vt magnam me facis gratiam diis ĩmortalibus debere: qui me tibi coniũxerunt. Ito nũc: inquit Cyrus & accepto castello: cuius gratia mihi gratularis: ita illud gubernato: ut amico uestro dignissimũ sit atq; aliis sociis: maxime autẽ hoc Gadata: qui id cœpit atq; nobis tradidit. Quid igitur inquit hyrcanius? posteaq̃ uenerint cadusii ac sacæ atq; ciues mei uocemus etiam hunc ut omnes simul cõsultemus: quoruncũq; interest: ut q̃ utilissime utamur castello. Quæ agenda ita consensit Cyrus. Vbi uero conuenerunt hi quorum de castello intererat: consultauerunt ab his omnibus una custodiendũ esse castellũ: quibus conduceret illud amicum esse quo foret illis belli propugnaculum: aduersus asyrios autem munimentũ Quibus gestis multo iam alacriores ac plures & cadusii & sacæ & hyrcanii ibant in exercitum. Coactusq; hinc est exercitus ex cadusiis quidem scutati ad uiginti millia: & equites ad quattuor millia: ex Sacis uero sagittarũ ad decem millia: & equites item sagittarũ ad duo millia & hyrcanii miserũt rursus & pedites: quotquot poterant & equites explerunt ad duomillia. Antea eni relicti fuerãt domi plures equites quoniam & cadusii & sacæ hostes erant asyriis. Quanto autem tẽpore sedit Cyrus circa castelli machinationẽ fabricandam. Asyrii multi circa castella hæc habitantes agebãt equos: multi arma diferebãt: quippe qui finitimos oĩs iam metuerent. Ex hinc ad Cyrum Gadatas accedit: di

xitq; uenisse ad se nuncios: quod asyrius ubi accoepit dẽ castelli captiuitate: & moleste rẽ tulit & paratur: quo impetum faciat in suã regionẽ. Quare si me inquit dimittas Cyre: oppida enitar seruare. Nam rerum aliarũ mihi nõ est ratio. Ad quem inquit Cyrus. Si igitur nũc eas: quando es domi futurus? Et gadatas respõdit. Ad tertium diem coenabo in regione nostra. Num inquit Cyrus futurum putas ut iam illic offendas asyrium? Certo inquit scio. Maturabit enim donec adhuc procul uideris abesse. Ego autem inquit Cyrus: ad quantũ tẽporis illuc eam una cum exercitu? Ad hoc Gadatas ait Multas iã here copias habes: neq; possis minus q̃ aut in sex aut in septem diebus ad meam ire habitationem Tu igitur: inquit Cyrus abi q̃ celerrime. Ego autem q̃ fieri possit: iter faciã. Et gadatas quidem abiit. At Cyrus conuocatis omnibus sociorum principibus qui & multi iam adesse uidebantur & clari & fortes uiri hæc locutus est. Viri socii Gadatas peregit: quæ nobis omnibus uisa sunt pluribus esse faciunda. Et hæc quidẽ prius q̃ quicq; ois boni a nobis accoeperit. Nunc asyrius in eius regionem impetũ facere nunciatur: perspicuũ ẽ eũ uelle et de illo capere ultionẽ: quoniã ab eo putet detrimẽtũ plurimũ accoepisse: simul illud quoq; fortassis cogitat fore: si nullo hi malo ab illo affecti fuerint: qui ad nos defecere: qui uero cum illo sunt: perdẽtur a nobis ut nemo consentanee uelit cum eo esse. Nũc igitur benefaciamus mea sententia: si alachriter Gadatæ auxilium tulerimus uiro sane benefico: simulq; agamus pro iusticia: si gratiam rettulerimus. Præterea: ut mihi uideor intelligere: rẽ agamus utilem nobis ipsis.

Si enim omnibus uideamur uincere eos male afficiendo qui male perpetrarunt: beneficos uero beneficijs superare. Ex his rebus uerisimile ē uelle nos ei quamplurimos facere amicos: ac neminem cupere inimicum. Quod si neglexisse Gadatam uideamur: quibus rationibus per deos imortales persuadeamus alijs ut quicquam nobis gratificētur? Quomodo etiam audeamus laudare nosipsos. Quomodo item quisq; nostrum queat Gadatam respicere: si beneficijs uincamur tot nos uiri ab uno uiro: & eo usq; adeo affecto? Cyrus ita locutus est. At alij omnes uehementer comprobarunt hæc esse facienda. Age igitur inquit Cyrus quoniam hæc item uidentur uobis: relinquamus in uehiculis hac iumentis eos: qui maxime idonei sint cum his proficisci Gobriasq; noster his præsit: atq; dux fiat. Nam & itinerū est peritus: & ad alia quæq; satis. Nos autē cum equis potentissimis ac uiris pergamus: acceptis rebus ad uictum necessarijs dierum trium. Quanto autem leuius paremus ac uilius: tanto suauius diebus inde proximis & prandebimus: & cœnabimus: & dormiemus. Verū nūc ita proficiscamur. Primū quidē tu chrysanta thoracibus indutos agito: quoniā uia & plana ē & lata: habeasq; omnis centuriones in fronte. Quisq; autem ordo singillatim eat. Nam si frequentes fuerimus & celerrime maximeq; tuto proficiscamur. Cuius rei causa iubeo thoracibus armatos duces esse: quoniā hoc genus exercitus ē grauissimū. Quare si quod grauissimum est ducat: necessario omnia minus celeriter euntia facile sequūtur. Cum uero quod celerrimū est ducit in nocte nihil est mirandū: si agmina distrahuntur. Nam

quod iussum est: effugiunt. Post hos autem Artabazus agat scutatos sagittariosque persarũ. Ardamyas ide medus peditatum medorũ agat. Et post hos quoq; Embas armeniorũ ducat peditatum. Artuchas uero post hosce agat hyrcanios. Et thãbradas post hosce: peditatũ agat Sacarũ. At post hos Damatas agat Cadusios. Agat etiam hi omnes in fronte habentes centuriones: ad dexteram uero scutatos: & ad sinistram sagittarios quos haberent sibi a latere. Ita enim pergẽtes utiliores etiã fiunt. Post hos autem: qui sarcinas omniũ ferunt: sequantur. Quorum principes curent ut antea quam dormiãt: parata sint omnia. Et mane adsint cum uasis ad constitutum locum. Et ut sequantur decore. At post eos qui sarcinas ferunt. Madatas perses agat equites persas: qui & is habeat in fronte centuriones equitũ. Centurio uero ordinẽ agat singillatim: quẽadmodũ qui peditibus præsunt. Post hos Hyerosombatas Medus identidem agat equites suos. Post quos tu Tygranes agito equitatum tuum: & alij quoque equitum duces eos agant quibus cum singuli ad nos uenere. Post hos uero agite uos Sacæ. Vltimi autem quẽadmodũ uenere cadusij agant agmen. Tu uero Alceuna qui hos agis: curam non habe ut sis retro post omnes, Nec quenque patere esse tuorum equitum ultimum. Diligẽtiam quoq; adhibete ut proficiscentes taceatis: & principes & omnes: qui sapitis. Per aur s enim noctu necesse est magis quam per oculos & sentire quæq; & agere. Et turbari per noctem longe maius negocium est quam interdiu & emendatione difficilius Cuius rei gratia: tum taciturnitas exercẽda est: tum ordo custodiendus. Nocturnæ autem custo

die:cũ noctu nobis surgẽdũ ẽ:& q̃ breuissime faciũdæ sũt et q̃ plurimæ:quonulla uigilia ĩ custodia si multa sit:detrimẽtũ proficiscẽdo patiat̃.Cũ uero proficiscẽdi sit hora:significãdũ ẽ cornu.At uos habẽtes singuli q̃ necessaria sunt:in uiam adeste:qua itur babylona.Qui autẽ anterior iter facit:semper postremis iubeat:ut sequantur.Ex hinc ibant ad tabernacula:simulq̃ euntes inuicem differebant.Quãta memoria Cyrus est:quot instruxit:quomodo nomiatim præcepit.At Cyrus hæc propter diligentiam faciebat:quippe cui mirãdum uideretur:si qui in sordida arte uersantur:singuli norũt artis suæ instrumentorũ nomina.Et medicus nomina tenet & instrumentorũ & uenenorum:quibus utitur Et imperator ita sit fatuus:ut nesciat nomina subditorum ducum:quibus ei opus est pro instrumentis uti.Et dum anticipare quicq̃ uelit:& dũ cauere:& dum audiẽtiam iniicere & dum terrere:et dum honorare quãdoq̃ quenq̃ cupiat:decorũ ei esse uidebatur quẽq̃ suo nomine appellare.Putabat etiam Cyrus eos qui a principe cognosci uiderentur magis desiderare:ut honesti quicq̃ aspicerentur facere ac magis item expetere: ut a turpi abstinere actione uiderẽtur.Res ei præterea hæc fatua uidebatur:ut cum uellet aliquid geri:ita imperaret:quẽadmodum heri domi consuerunt: eat aliquis ad aquam.ligna scindat aliquis.Nam si ita iubeatur.oẽs ei uidebantur se inuicem aspicere:neminẽq̃;quod iussum esset:efficere: atq̃ omnis esse in causa:& neminẽ ob eam causam neq̃ pudere:neq̃ metuere:quoniã idẽ tidem una multi essent accusandi:ob quæ omnia ipse nominabat illum:cui aliquid imperaret.Et de his qui-

dem rebus Cyrus ita sentiebat. At milites: per id temporis cum cœnassent: & custodias posuissent: & quae opus erat: parassent oia: somno se dedere. Sed ubi media nocte cornu signū est datum: dixissetq; Cyrus Crisantæ: ut i uia maneret: que est ante agmen: egressus est assumptis ministris suis. Parumq; post temporis Chrisantas affuit ducens armatos thoracibus: cui cū Cyrus dedisset itineris duces: ut quiete pergeret: iubebat: donec nuncius ueniret. Nondū eñ oēs erant in itinere. Ipse autem stans in uia aduenientem deducebat in ordie Ad cunctantem uero mittebat uocatum. Sed ubi omnes fuerunt in uia: equites ad Chrisantem misit qui dicerent in uia esse omis. Itaq; ut celerius ageret, Ipse uero equum quiete imittens ad partem anteriorem: ordines conspicabatur: & quos uideret ordine & cum taciturnitate euntis: ad eos immittens: & interrogabat qui essent: et cum audisset eos laudabat. Quod si quos sentiret tumultuantis: causa huius rei considerata: tumultum sedare enitabatur. Vnum solum relinquebatur circa nocturnam eius diligentiam. Quod ante omne agmen expeditos pedites haud multos premittebat: q & a Chrysanta aspicerentur: & eum ut obedientes aspicerent. Et si quo alio modo sentire aliqd possent. Chrysantæ significarēt: uideri iam tempus esse. Erat etiam unus: qui huic rei preerat: quiq; hos ornabat: & quod laudabile esset: significabat. Quod autem secus foret: sine conuicio dicebat. Noctu igitur ita pergebat. Sedubi dies factus est. Cadusiorū equites quoniā & eorum pedites proficiscebantur, ultimi: apud hos reliquit: quo ne q hi nudi irent equitibus. Alios uero iubebat in partē

anteriorem immittere:quoniã hostes quoq; in parte eẽnt
anteriore:quo si quid sibi aduersaretur : occurreret ro-
bur habens in ordine ac pugnaret. Quod si quid alicu
bi fugere aspiceret : ut q̃ paratissime insequeretur. Et
erant ei semper instructi : & quos fugere oportet &
quos apud se manere opus esset. Totum autem ordinẽ
solui sinebat nunq̃. Cyrus quidem ita exercitum duce
bat:neq; ipse uno utebatur loco. Sed alias alio immitte
bat:aspiciebatq; & diligentiã adhibebat:si cuiusq̃ rei
indigerent. Milites ita Cyri igitur pergebãt. At ex eq-
tatu Gadatæ uir quidam ex potentioribus uidens eum
ab asyrio defecisse:putauit si quid hic pateretur acce-
pturum:sese ab assyrio bona eius omnia. Itaq; unum ex
his quos fidelissimus habebat:ad syrium mittit: iubet-
q; eunti:si asyrium exercitum iam in Gadatæ regione
offenderit:ut ei diceret:fore:ut & Gadatam & qui cũ
Gadata erant:captiuos faceret:si quidem uellet in sidi
as tendere:iussitq; ut regem faceret certiorem:& quan
tum uirium Gadatas habebat:& quod Cyrus nõ eum
sequebatur:ac uiam ostẽderet:qua esset inuasurus. Ius-
sit etiam seruis suis:quo maior sibi fides præstaretur:
ut& castellum quod ipse habebat in agro Gadatæ asy
rio traderet & quæ intus erant. Dixitq; se etiam uentu
rum occiso Gadata si quidẽ id posset. Sin minus in po
sterum cum asyrio se futuru;. Vbi uero qui ad hæc fue
rat constitutus equitãs q̃ celerrime poterat: ad asyriũ
uenit ac declarauit quorum causa ueniret. Ille his audi
tis & castellum continuo accæpit:& equitatum mul-
tum:currusq; secum habens in sidias locauit in frequẽ-
tibus uicis. At Gadatas ut prope hos uicos factus ẽ:mit

tit quosdam qui ante explorarent. Sed assyrius ut nouit
exploratores aduentare: soluere ac fugere iubet currus
duos aut tris: equitesq; paucos: perinde atq; metuerent
paucíq; essent. Quæ ut uiderunt exploratores: & ipsi
insequebantur. Gadatæq; hastas concutiebāt. Et ille de
ceptus totis uiribus insequitur? At assyrij ut uisum est.
Gadatan capi' posse: surgunt ex insidijs. Quod gada-
tæ milites intuentes: et par erat: fugiebant; illi uero ut
erat consentaneum insequebātur. Quo tēpore qui Ga
datæ insidias intenderat eum percutit: & a lœtali qui
dem uulnere aberrat. Verum eum in humerum ferit: ac
uulnerat. Quod ubi fecisset: effugit donec ad insequen
tis hostes se contulit: qui ubi patuisset quis esse: simul
q; foret cum assyrijs: alacriter equum dirigens una cum
rege insequebatur. Hic igitur capti sunt uidelicet hi q
bus equi erāt tardissimi: ab ijs qui equis celerrimis ute
bantur. Sed equites Gadatæ omnes iam præssi: quoniā
profectione essent attriti: conspicantur Cyrum cum ag
mine aduentantē. Existimādū sane est eos tanq; ex hye
me in portum libenter atq; iucunde aduehi. At Cyrus
primū quidem miratus est. Vt uero rem nouit et aduer-
sarij quidem omnes imittebant: & ipse in ordine aci-
em agebat. Quod hostes intelligentes: in fugam uer
si sunt. Hic Cyrus his iussit, qui ad hoc negocij fuerāt
instructi ut illos insequerentur. Et ipse una cum alijs
sequebatur: ut usui esse existimabat. Tum igitur & cur
rus capti sunt aliqui cadentibus etiam aurigis alijs cum
auerterentur: alijs item aliter. Quidam uero ab equiti-
bus anteuertentibus capti sunt occidūtq; cum alios per
multos: tū etiam eū qui Gadatā percusserat. Et pedites

q̄dē aſyriū q̄ Gadatæ caſtellū obſidebāt alij i caſtellū cō fugere:q̄d a gadata defecerat alij āticipātes i urbe quā dam:quo & ipſe aſyrius una cum equitibus & curri bus diffugerat conceſſere. Cyrus igitur his geſtis reci pit ſe in gadatæ regionē. Cunq; imperaſſet. ut habere oporteret circa mācipia cōtinuo pergebat quo Gadatā conſideraret:ut haberet ex uulnere. Pergenti autem il li gadatas occurit uulnere obligato. Quem Cyrus ut uidit & lætatus ē & ait ego ad te ibā cōſideraturus ut habes. Ad quē gadatas reſpondit. Ita ego per deos im mortales ibam te iterum ſpectaturus qui uiſu appares qui tali es in me animo:quiq; quod neq; indigeas nūc mei.neq; hæc mihi actum ire promiſeris:neq; a me bn̄ affectus ſis priuatim ulla prorſus in re:ſed ob id dūta xat:quod tibi ſum uiſus prodeſſe amicis:adeo mihi ala criter auxilium tuliſti:cum nunc quantū in me fuit:pe rij:quantum autē in te ſeruatus ſum. Non per deos im mortales Cyre ſi eſſem qualis ſum natus: ac filios ge nuiſſem:ipſe ſcirem:an adeptus eſſem filium talem er ga me. Alios enim noui filios:& hunc preſertim: qui nunc eſt rex aſyriorum:qui maiore iam ægritudine pa trem ſuum affecerit: q̄ te nunc poteſt afficere. Et Cy rus ad hæc ita reſpondit. Tu me admiraris: qui multo certe maius miraculum reliqueris, Et quod tandē hoc eſt inquit Gadatas? q̄ tot inq̄t perſæ erga te ſtuduere: tot medi:tot hyrcanij præſētes oēs armenij:& ſacæ & caduſij. Atq; gadatas precatus eſt. Verum o Iupiter optime maxime inquit: & his multa bona dij dent & auctori plurima:qui facit ut hi ſint huiuſmodi. Vt autem quos ipſe laudas hoſce Cyre etiam muneremus

præterea accipe hæc munuſcula cuiuſmodi dari a me poſſunt. Simulq; adegit alia permulta: quod & ipſe ſi uellet ſacrificaret: & omnẽ exercitum muneraret ꝑ dignitate eorum: quæ bene geſta ſunt & pulcherrime ſucceſſerũt. At caduſius qui poſtremi agminis erat cuſtos: neq; inſequendi particeps fuerat: cum tamẽ uellet etiam ipſe præclarum aliquid facere: neq; cõmunicãs neq; Cyro locutus quicq; diſcurrit regiõem uerſus Babylonia. Diſperſis autẽ equitibus eius. Rex aſyrius ex ſua urbe inuadẽs quo perfugerat: una occurrit habens exercitum ualde inſtructum. Vt uero cognouit caduſios eſſe ſolos eos inuadit. Et caduſiorum principem interficit alioſq; permultos captis caduſiorum quibuſdã equitibus & præda: quam agebant: ablata. Atq; aſirius cum eo uſq; eſſet inſecutus: quo tutum exiſtimaſſet: reuertebatur. Caduſij uero ad caſtra ſeruati ſunt primi circa crepuſculum. Quam rem ut didicit Cyrus: occurrit Caduſijs: & quem uulneratum uideret: eum ſuſcipiens ut Gadatan antea mittebat: ut curaretur. Alios uero recipiebat in tabernacula: curabatq;: ut neceſſaria eis forent. Aſſumptis ꝑſis homotimis qui una illorum haberẽt curam in huiuſmodi enim rebus uiri boni non inuiti elaborant. Eratq; perſpicuũ eũ admodũ dolere ut etiam cum cœnandi iam tempus eſſet: & alij cœnarent. Cyrus adhuc una cum ſeruis & medicis neminẽ ultro neglectũ relinqueret: ſed aut ipſemet ituebatur aut ſi minus ipſe poſſet: palam mutebat qui curarent. Et tum quidem ita cubuere. Cum uero dies illuxiſſet: continuo ubi proclamaſſet ut conuenirent aliorum quidem principes: caduſios uero omnis in hũc mo

dum allocutus est. Viri socij humanũ est quod aduersi accidit. Nam quod homines errent ut homĩes: nihil puto mirãdum esse. Dignum autem est ut ex hoc quod accidit aliquo fruamur bono: ut scilicet copiæ imbecilliores hostium uiribus nunq̃ diuellantur ab uniuerso exercitu. Neq; hoc a me dicitur: quod minus oporteat quãdoq; cum minore etiam parte aliquo ire si opus sit: q̃ nũc cadusius ierit. Sed si quis iuerit re cum eo cõmunicata: qui satis sit ad ferendum auxilium: fieri potest ut decipiatur: fieri etiam potest ubi tolleret: decipiẽdo hostes alio uertere ab his; qui egressi sunt. Fieri itẽ potest ut præbendo hostibus negocia amicis securitatem afferat. Et hoc pacto neq; si seorsum sit aberit; sed uiribus augebitur. Qui autem aberit & non communicauerit ubicunq; sit is nihilo magis differt q̃ si solus militaret Verum pro hac re si deus inq̃t uoluerit: ultionẽ de hostibus nõ multo postea capiemus. Sed cũ celeriter pranderitis: eo uos agam: ubi res gesta est. Simulq; interemptos sepeliemus: simulq; hostibus ostendemus: ubi uicisse putant. Hic si deus uoluerit: ijs alios esse superiores: & quo ne ipsum quidem locum libenter aspiciant ubi socios nostros occidere: sin contra minus exierint: eorũ uicos cremabimus agrumq; uastabimus: ne uidentes quæ nobis fecere afficiantur lætitia. Sed sua intuentes mala tristentur. Alij igitur pransum ite. Vos autem Cadusij primũ abite uobis principem delecturi pro lege uestra: qui cum deorum auxilio ac nostro si qua uobis re opus fuerit: uestrum sit diligentiam habiturus: Vbi autem elegeritis: pransiq; fueritis: eum ad me mittite. Et hi quidem hæc egerunt. Cyrus autem ubi exer-

citum eduxit:in ordinem eum constituit:quem cadusiĳ legerāt. Cui iussit:ut prope se ordinem ageret: quo inquit:si possimus:uiros audentis rursus faciamus. Sic igitur pergebant. Cunq; uenissent in locum:et sepeliebant cadusios:& agrum uastabāt. Quibus gestis abierunt in regionem gadatæ rursus ex hostili agro res necessarias habentes. Cunq; cogitasset fore: ut qui ad se defecerāt:quoniam eēnt Babyloni finitimi male afficiantur:nisi ipse adesse semper ita & quoscunq; ex hostibus missos faciebat ĳs iussit asyrio dicerent: & ipse caduceatorem ad eum hæc dicturum misit:se paratū eē qui sineret agricolas terram colere nullaq; iniuria afficeret:si etiā ille uelit sinere agrum colere eos cultores: qui ad se defecerāt. Atqui tu inquit si etiam potes prohibere:paucos quosdam cohibeas. Parum enim est agri horum:qui ad me defecerūt. At ego multam tibi regionem coli permittam. In messem autem fructus siquidē bellum fuerit:ille fructum suscipiet: qui superior fuerit. Sin pax erit:perspicuū est te suscepturū. Quod si qui aut ex militibus meis aduersentur tibi: aut ex tuis mihi:de his utriq; ut possimus:ultionē capiemus. Hæc ubi caduceatori iussisset:eum misit. At asirĳ his oībus auditis:et suadebant regi:ut hæc cōcederet:præsertim ꝙ minimū quiddam bello uacuum foret:& asyrius siue ab idigenis persuasus. Siue quod ipse ita uellet hec concessit. At fœdera percussa sunt:ut agricolis pax eēt Militibus uero bellum. Hæc igitur Cyrns de agricolis peregit. Pasturas uero pecorum amicis iussit: ut haberent:si uellent ubi ip si dominabantur. Prædam aūt hostium agebant;unde possent quo expeditio iucundi

or esset socius·pericula enim eadē erant etiam si res ne cessarias non caperent. Sed quod alimentum ex hostibus pararetur: iucundiorem prestare militiam uidebatur· At dum Cyrus iam parabatur: ut abiret affuit Gadatas alia dona multa ac uaria ferēs agensq; ut ex maxima domo· Agebatq; equos permultos equitibus suis ablatos: quibus fidem nō haberet propter īsidias· Qui ut appropīquauit huiusmodi uerba fecit· O Cyre hæc ego tibi do hoc tempore: quibus uelim utaris: donec tibi alicui sunt usui· Existimato etiamalia mea omnia cē tua· Nec enim est nec erit unq; ullus a me genitus: cui domū meam relicturus sim. Sed necesse fuerit: ut morienti mecum genus meū omne nomenq; extinguatur· Et hæc inquit Cyre testor tibi deos immortalis: qui & uident: & audiunt omnia: passus sum; cum neq; iniusti quicq;: neq; aliqd turpe neq; dixerim: neq; fecerim Simulq; hæc dicens collachrymatus est fortunam suā: neq; potuit amplius plura dicere· Quibus auditis Cyrus commiseratus eius cladē ita locutus est. Sed equos quidē accipio· Tibi enim usui sum futurus: cū eos beniuolentioribus dedero· q; qui nunc apud te habebant: ut uidetur· Et ego quod iampridē cupio: persicūe quitatū celerius explebo ad eqtes decem millia. Sed alias pecunias tecum abige: seruatoq; donec uideas me habere: ne te sim contra inferior donando· Quod si plures dando abieris: quam a me accipiēdo nescio p deos immortales: quomodo possim non affici pudore· Gadatas ad hæc respondit· Sed hæc ego tibi plane credo· Video enim ingeniū tuum· At uide sim ne idoneus: qui pecunias seruem· Nam donec amici eramus asyrio pulcher

rima uidebatur esse paterna possessio. Cum enim maxima urbs Babylon esset in ꝓximo: fruebamur omni utilitate quae ab urbe maxima capi potest. Quaecunq; uero huc abeuntes turbare poterant: ab his longe aberamus. Nunc uero quoniam sumus inimici: non est obscurum: cum ipse abieris futurum ut et ipsi insidias patiantur & uniuersa domus. Et ut mihi uideor intelligere: tristem uitam agitabimus: cum inimicos omnino & in proximo habeamus: & eos uideamus. q̄ꝫ nos sumus potentioris. Ac dicat fortasse quispiam. Et cur igitur non ita cogitabas prius q̄ꝫ defecisses? Quoniā Cyre animus meus propter illatam contumeliā mihi atq; iram meam non considerabat: quod foret maxime tutū. Sed hoc semper concipiebat: num ulciscar unq̄ꝫ eum: q & diis est & hominibus inimicus qui assidue odit: nō si quis in eum iniurius sit: sed si quem suspicetur seipo esse meliorē? Itaq; ut mea fert opinio cum ipse sit improbus: utetur omnibus seipso improbioribus. Quod si quis eo melior apparuerit: cōfide. Cyre nihilo opus fore: ut pugnes aduersus bonum uirum. Sed ille ad hos satis futurus ē: quippe qui moliatur donec perdat seipso meliorem. Huius ego gratia moleste habeo: & cum improbis facile arbitror eum fore superiorem. His Cyrus auditis existimauit eum loqui minime neglig ēda aitq; continuo. Cur igitur Gadata non muniamus castella tua ista custodibus quo iis possis secure uti: cum istuc uenias: & ipse nobiscum milites. quo si dii imortales: quemadmodū nunc nobiscū sint: hic te potius metuat q̄ꝫ tu illum. Sed quoniā tibi iucundum est uidere tuos: hos tecum habens: aut illum cuius consuetudine

delectaris: in expeditionẽ proficiſcere. Et tu mihi ut arbitror: eas ad modum utilis. Ego autem tibi quibuſcunq; in rebus potuero: enitar eſſe uſui. Quæ Gadatas ubi audiuit: & reſpirauit: & dixit. Nũ poſſim hæc parare priuſq̃ tu egrediaris. Volo enim etiam mecum ducere matrem meã. Ita mediuſſidius inquit parabis: donec dixeris pulchre habere. Quare Gadatas ita abiens cuſtodibus caſtella muniuit una cum Cyro. Parauit etiã omnia: quibuſcunq; domus magna bene habetur. Ducebat præterea & ex ſuis fidos quibus delectabatur: & infidos permultos coactos: alios quidem uxores ducere alios uero etiam ſorores: quo his ligatos eos detineret. At Cyrus continuo pergebat habens Gadatan ſecum qui oſtenderet & uias & aquas & pabulũ et frumentum: quo poſſet caſtramœtari in locis abundantiſſimis Et cum pergeret: intutus Babyloniorum urbem uidere uiſus eſt uiam: qua incedebat: fere iuxta ipſum murũ Itaq; uocatis Gobrya & Gadata percũctabatur: an eſſet alia uia: quo non admodum prope murũ agerent Ad quem reſpondit Gobryas. Vie quidẽ ſunt here multæ. Verum ego exiſtimarem uelle te nunc exercitũ agere q̃ proxime: urbem: quo regi quoq; ipſi oſtenderes tibi exercitum iam multum eſſe & pulchrum: quoniam quo tempore minorẽ habebas: et acceſſiſti ad ipſu; murum & ille nos ſpectabat: q̃ aut multi eſſemus. Nunc uero & ſi paratus eſt: quemadmodũ pronũciauit ſe paratum ire quo tecum pugnaret. non ſum neſcius: cũ uiderit tuas uires fore: ut res ſuæ uideantur maxime imparatæ. Ad quæ Cyrus reſpondit Mirari mihi uideris Gobrya: quod in quo tempore ueni multo cum minore

exercitu:adigebam iuxta ipsum murum. Nunc uero cũ maioris habeo copias agere uolo sub ipsos muros. Sed ne mirare. Non enim est idem prope agere & procul. Nam prope agunt omnes ita instructi quo sint optimi ad pugnandum: & procul agunt uiri prudentes: quacunque tutissime non quacunque celerrime abeant. Transire necesse est extensis curribus & longe sine impedimento eorum qui sarcinas ferunt. Hæc autem omia tegenda sunt ab armatis militibus: & nusquam huiusmodi homines ostendendi sunt hostibus armis nudi. Itaque necesse est: dum ita pergunt: constitui quod bellicosum est aduersus debilis & imbecillos. Itaque si uolunt ex urbe frequentes aliquo impetum facere ubi manũ conseruerint: multo robustius conserant: quam si propius transeunt & his qui eminus proficiscuntur: longa etiam subsidia sunt. Sed ex urbe exeuntibus breue est in eos impetum facere: qui prope sunt: rursusque abire. Quod si trãseamus: non minus distantes: quam quantũ nunc instructi pergimus: multitudo quidem nos uidebit. Verum ex armis corruscantibus omnis turba formidabilis uidetur. Quod si nobis ita euntibus aliquo indubitato exierint: e multo spacio eos prospicientes munimine ĩparati offendamur. Quin potius inquit o uiri ne aggredientur quidem: cum a muro oporteat procul abire: ni omnino existimarint melioris se esse uniuersa multitudine quam nos omnis. Formidabilis est enĩ abscessus. Hæc cum dixisset: præsentibus est uisus recte dicere. Ducebatque Gobryas: queẽadmodum Cyrus iusserat. Cunque agmen ciuitati opponeretur. Cyrus abscedebat faciens ualidius semper: quod relinqueretur. Vbi uero ita pergit assiduis

diebus ad confinia uenit syrorũ medorumq́;: unde sol uerat. Quare cum tria hic essent syrorum castella: unũ ipse quod infirmissimũ erat: adortus ui cœpit. Alia uero duo tum Cyrus terrens tum Gadatas suadens: ut custodes traderent: persuasit. Quæ ubi gesta sunt Cyrus ad Cyaxarem mittit: petijtq́;: ut ueniret in castra: quo & de castellis: quæ capta sunt consultarent: quod opus fuerit: exercitumq́; intutus de alijs quoq́; una cõsultet. quid uideatur ex hinc esse agendum. Quod si iubeat: dic inquit decreuisse me ad illum ire castramœtaturũ Nuncius igitur ibat: ut hæc nunciaret. Interea Cyrus iussit: ut tabernaculuz: quod medi se legerant Cyaxari quãoptime pararent cum alio apparatu: quem habebãt tum ut mulieres duas agerent in muliebre cœnaculum tabernaculi: unaq́; citharistrias: quæ erant Cyaxari electæ. Et hic quidem hæc agebant. Qui autem ad Cyaxarem missus est. cum narrauisset: quæ præcepta fuerint: Cyaxares eo audito iudicauit melius esse: ut in cõfinijs maneret exercitus. Et enim persæ uenerant: quos Cyrus accersierat. Erant autem quadraginta millia sagittariorum scutatorũq́;. Quare hos quoq́; uidens nocere plurimũ regioni medicæ: existimauit iucundius esse hi sce liberari q̃ aliam turbam excipere, Qui uero ex per side agebat exercitum: interrogato Cyaxare pro iussu Cyri: si quid ei exercitu opus sit: ubi respõdit eius se nõ indigere eodem die ubi audiuit præsentem esse Cyrũ ad eum perrexit exercitum agens. Ad Cyaxares postri die eius diei profectus est una cum his medorum equitibus qui remanserant. Quem Cyrus ut accœpit aduenientem: accœptis persarũ equitibus: qui iã multi erãt

præsentibusq; medis & armeniis & hyrcaniis & ex
aliis sociis item iis: qui equitatum maxime præstarent
obuius pergit Cyaxari: ostentãs exercitum. At Cyaxa-
tes ubi uidit & multos: & pulchros: & bonos una Cy
rum sequi: secum uero & paucos & parui faciũdos fa-
mulos existimauit id sibi esse dedecorosum: Quare tri-
status est. Vbi uero Cyrus ex equo descendisset: adisset
q;: ut eum pro more oscularetur: Cyaxares descẽdit qui
dem ab equo: sed auersus est: nec eum est osculatus: sed
palam lachrymatus est. Itaq; exhinc Cyrus iussit alios
surgere atq; quiescere. Et apprehẽsa Cyaxaris dextra
ubi eum abegit extra uiam sub quasdam palmas: tum
medicum tapeta ei iussit substerni: ubi assidens sedenti
illi ita locutus est. Dic mihi auũcule per deos imortales
quid mihi irasceris? & quid molestũ intutus ita excan
descis? Hic respondit Cyaxares. Quoniã Cyre cum ui-
deor ex omni hominũ memoria natus eẽ & priscis ma
ioribus & patre rege & ipse rex esse existimatus: me-
ipsum intueor humiliter adeo & indigne equitãtem
te uero cum famulatu meo alioq; exercitu: & magnũ
adesse & præclarũ: quæ ipsa etiã ab hostibus pati mo-
lestum arbitror. Sed multo o iupiter molestius est ab
his hæc pati: a quibus minime decebat. Ego enim exi-
stimen iucundius esse decies in terram demergi: q̃ hu-
milem adeo me aspici: meisq; intueri me esse neglectui
ac risui. Non enim hoc ignoro: quod non tu solum me
maior es: sed mei etiam serui ualentiores: q̃ ego sim:
mihi obuiam eunt. Itaq; sunt instructi: ut queãt magis
me male afficere: q̃ a me affici. Quæ dicens multo etiã
magis lachrymis tenebatur adeo: ut Cyrũ coegerit im-

plere lachrymis oculos. Qui ubi se paulo compescuit: in hunc modũ locutus est. Verum hæc tu Cyaxares neq; loqueris uera: neq; recte sentis si arbitraris mea præsentia medos paratos esse: ut satis sint qui te male afficiat. Quod uero irascaris metuasq;: haud miror: si quidem iure: an iniuria his succenseas: hoc præteribo. Scio enim grauiter te laturũ, si q̃ tibi pro his respõdero. Verum quod uir princeps omnibus simul subditis sit infestus: hoc magnum mihi uidetur erratum. Necesse ẽ enĩ qui metui multis est: is multos faciat inimicos. Qui uero omnibus simul infestus est: iis omnibus concordiam iniicit: quorum gratia ne te lateat: uolo: me hos sine me dimittere noluisse: quippe qui metuerem nequid accideret ob iracundiam quod nos omnes dolore afficeret. Hec igitur pro deorum ope me præsente tibi secure habent. Quod quidem putes a me iniuriam accipere. Hæc ipse fero admodũ grauiter si dum pro uiribus operam do: ut bonis q̃ plurimis amicos afficiam: dein huic rei contraria uidear operari. Enimuero non adeo temere nosipsos accusemus. Sed si fieri potest: perspicue uideamus quod est meũ in te arratũ. & in amicis iustissimã ego causam habeo constituere. Si quod enim malum uidebor in te fecisse: iniuriam fateor. Sin mali nihil fecissem: apparuero nec etiam uoluisse: nõ item ipse confitebere nullã accœpisse a me iniuriam. At necesse inquit fuerit: quod si liquido ostendero bona plurima me fecisse ac facere pro uiribus studuisse: nõne sum dignus magis: quem laudes: q̃ accuses? Iustũ sane respondit. Age igitur inquit Cyrus: consideremus quæ a me gesta sunt: singillatim omnia. Sic enim patebit maxime

& quod eorum bonorũ est:& quod malũ. Incipiamus
ꝗ ab hoc initio: si tibi quoq; habere uidetur satis. Tu
enim cũ sentires multos hostes conuenisse: ut aduersus
te tuamq; regionem impetũ facerẽt: continuo misisti et
ad Persarũ remp. socios postulans: & priuatim ad me
rogans: studerem: ut ego ipse uenirẽ ductor: si qui per
se ad te iremus. Itaq; ego abs te persuasus ueni duxi-
q; ad te uiros ut fieri potuit & plurimos & optimos.
Venisti eni; inquit. Hic igitur mihi primũ dicito: ullã
ne iniuriam aduersus te meam an beneficiũ magis no
sti? Perspicuũ est inquit Cyaxares me ex his rebus esse
abs te affectũ beneficio. Quid enim inquit dicito? Po-
steaꝗ uenerunt hostes. eratq; aduersus eos dimicandũ
animaduertisti me hic usq; aut labori concessisse aut
periculo cuiq; pepercisse? Non inqt me hercule. Quid
enim ubi deorũ ope ipsi uicimus: hostesq; cessere; roga
ui ego te: ut communiter eos insequeremur: & commu-
niter ulcisceremur: cõmuniterq; si qd preclaru; bonũq;
contingeret: hoc frueremur; His in rebus possis ne ulli
us me auiditatis accusare? Et Cyaxares quidẽ hac in re
silebat. Cyrus autẽ rursus ita dicebat. Quod si ad hanc
rem libentius taces: ꝗ respondes: hoc sane mihi dicito si
qua te iniuria affectũ existimasti quod ubi tibi tutũ ui
sum non est hostes insequi te quidẽ passus non sum pe
riculi huius participem fieri. Sed ut mihi ex equitibus
tuis mitteres: te rogaui. Si eñ ẽt hoc postulans iniustus
in te fui: præsertim: cũ me ipsum præstiterim tibi sociũ
Hoc item ueli; abs te ipso demõstretur. Sed ubi ad hoc
quoq; sileret Cyaxares. Quod si ne ad hoc quidem in-
quit tibi uolũtas est respõdere tu uelim hinc narres: si

quam rursus iniuriam intuli. Quod cum mihi respon-
disses. quonia intueris medos in lætitia: nolle per eius
lætitiæ amotionẽ eos cogere: ut irent periclitatũ. Si qd
item uideor fecisse molestũ tibi: quod neglecta ira post
hæc iterum id abs te petij: ꝙ sciebam neq; tibi minus eẽ
mihi: ut dares: neq; facile medis quicq̃ imperare. Petij
enim a te: mihi ut dares: qui sequi scilicet uellent. Itaq;
hoc a te consecutus nihil perfeci: nisi ut hos persuasos
redderem. Eos igitur adiens induxi. & quos persuasos
reddidi cũ hisce profectus su; te ipso assentiẽte. Quod
si hoc accusatione dignũ existimas: neq; sine accusatio-
ne fortassis est: a te accepisse: quodcũq; dederis. Ita er-
go soluimus. Vbi uero egressi sumus: qd minus est per
spicuũ: qd gestũ a nobis fuerit? nõ castra hostiũ capta
sunt? Non multi eorũ interempti: qui aduersus te ierũt
Atqui e uiuis etiam inimicis multis arma ablata sunt.
multis equi. Pecunias uero tuas: quæ ab hostibus prius
ferebantur & agebantur: nunc tuos amicos aspicis &
agere & habere. Alias quidem tibi alias uero. sibi ipsis
qui sub imperio tuo sunt. Et quod omniũ maximũ pul
cherrimũq; est: regionem tuam auctam uides: hostium
autem diminutam: eorumq; castella facta esse tua. Tua
uero prius: quæ a Syrorũ dominatu tenebantur: nũc cõ
tra ad te redisse. Ex his autẽ rebus si quid mali sit aut
si quid minus boni: discere quidem uolẽs nescio: quo pa
cto dicam: sed audire nihil prohibet, Verum dicito: de
his rebus ut sentis. Et Cyrus quidem ita locutus finem
fecit. Ad quæ Cyaxares hæc respondit. Verum o Cyre
quod hec: quæ abs te sunt facta: sint mala: nescio quomo
do dicere oportet. Haud sane es nescius hæc bona esse

talia. quæ quo plura uideantur: eo mihi ſunt grauiora Ego enim mallem regionē tuam maiorem facere meis uiribus ꝙ̄ meam intueri a te hoc pacto amplificatam. Nam hæc præclara ſunt tibi facienti. At mihi minime quodāmodo honorifica. Ac pecunias ita incūdius mihi exiſtimo tibi dono dare: ꝙ̄ ita te capere: ut mihi nūc abs te dantur: his enim abs te ditatus: magis etiam ſentio quibus reddor pauperior. Ac ſubditos meos ſi uideam parua a te effectos iniuria: minus mihi dolēdum reor quam nunc intuens magna eos a te bona accœpiſſe. Quod ſi me exiſtimas hæc inhumaniter cogitare. nō in me iſta ſed in te uertens conſidera omnia: qualia uidentur tibi. Quid enim ſi quis canes quas ipſe alis cuſtodiæ gratia & ipſius tui & tuorū ita tractet: ut eas familiariores reddat ſibiip ſi ꝙ̄ tibi? Num tibi hoc cultu is lætitiam afferat? Quod ſi hoc tibi uidetur eſſe ꝗd parui illud animo uolutato. ſi quis eos qui tibi inſeruiunt: quos tu & præſidij & expeditionis gratia adeptus es: ita diſponat: ut illius malint ꝙ̄ tui eſſe: num ei gratiam habeas pro hoc beneficio? Quid autem ꝙ homines maxime & amplectuntur: & curant. ut maxīe propria? Si quis uxori tuæ ita morē gereret ut eam faceret ſibi magis amicā ꝙ̄ tibi: num te hoc beneficio lætum redderet? Longe ut opinor ſecus eſſet. Sed qui hoc fecerit: maxime omniū iniurius in te foret. Vt autem dicam: quod meo dolori ſimillimū eſt: ſi quis perſis quos tu duxiſti. ita gratificaretur ut eum libētius ꝙ̄ te ſequi uellent: num is tibi amicus uideatur? Puto equidem minime. ſed longe magis hoſtis: ꝙ̄ ſi multos iſtorum interficeret. Quid uero ſi quis amicorū tuorum ubi diceres

tu benignē ut cupiat quæcūq; libuerit: dein ille his au-
ditis habeat acceptis omnibus que potuerit. Atq; is re-
bus tuis ditetur cum tu ne mediocriter quidē uti queas
Possis ne probum hūc amicum existimarē. At qui nūc
ego Cyre si minus hæc: at is similia pati uideor. Nāq;
uera abs te dicuntur: cum ais dixisse me ut eos duceres
qui id uellēt. Tu abijsti accepto meo omni exercitu: me
autem reliquisti solum. Et hoc tēpore quæ cœpisti fræ
tus uiribus meis: ea tādem agis ad me: meāq; regionē
auges meo cū labore. Ego uero cū nullorum bonorū ui-
dear esse causa: meipsum præbeo qui tāq; mulier bene
faciam tum alijs hominibus tum subditis hisce meis.
At ipse tu uir uideris: ego uero ne dignus quidem im-
perio. Hæc ne tibi beneficia esse uidētur Cyre? Nec em̄
te præterit: si qua te mei cura tetigisset: cauisses nulla
re ita me priuare: ut auctoritate honoreq;. Quid enim
mihi plus est: ꝙ amplificetur regio: si ipse reddor inho
noratus? Nec enim idcirco medis imperabā: ꝙ ipse om
nibus essem melior: sed eo potius: ꝙ ijdem ipsi nos du
cerent omnibus in rebus sese esse melioris. Et Cyrus eo
adhuc dicēte subdidit. Per deos īmortalis auuncule mi
carissime si quid etiā ipse tibi sum prius gratificatus
tu quoq; mihi nunc gratificare: quæ te rogauero. Desi-
ne hoc tempore me accusare. Cum uero de nobis peri-
culum feceris: quomodo erga te habemus: si quidē quæ
a me gesta sunt: ea propter utilitatem tuam gesta exi-
stimes: & me te amplectentē contra amplectere & be
neficium arbitrare. Si id contra: tum meipsum accusa.
Verum fortassis inquit Cyaxares: perpulchre dicis: &
ego ita faciam. Quid igitur inquit Cyrus? Num etiam

te osulor? Si tu uis inquit. At ne a me auertere: ut nũ-
per. Non auertar inquit. Ac Cyrus eum est osculatus.
Quod ut uiderunt & medi & persæ et alij (omnibus
enim erat curæ: quid ex his rebus futurũ esset cõtinuo
lætati sunt: & hylaritatem præse tulerunt, Cyrusq; et
Cyaxares equis ascensis procedebãt. Et Cyaxarem qui
dem medi sequebantur. Ita enim Cyrus his innuerat.
Cyrum uero persæ & post hosce alij. Vbi uero uenerũt
in castra. statueruntq; Cyaxarem in apparatũ taberna
culum: ij quibus fuerat constitutũ: necessaria Cyaxari
parabant. At medi: quantum temporis ante cœnã Cya-
xares ociosus erat: ad eum ibant: alij ex se ultro pluri-
mi uero a Cyro iussi agentes munera: alius pulchrum:
pincernã alius bonũ obsonij instructorem: alius panis
artificem: alius cantorem: ij uero pocula: illi ueste; pul
cherrimã. Quisq; uero ut plurimũ aliquid eorum sin-
gulare quæ cœperat: ei donabat. Itaq; pœnitebat Cya
xarem. quod Cyrus eos a sese dimisisset: neq; medi mi-
nus quiddam sibi attẽdissent q̃ antea. Sed ubi fuit cœ
nandi tempus. Cyrum uocauit Cyaxares: eumq; roga
bat: ut diu uideret ipsum una cœnantẽ. Ad quã inquit
Cyrus noli nunc iubere Cyaxares. Nonne uides hosce
õmis qui adsũt: a nobis elatos adesse. Nullo modo pul-
chre agere: si his neglectis uoluptati meæ putarer obse
qui. Milites uero dum uidentur haberi neglectui qui
boni sunt longe minus reddũtur alacres. At mali mul-
to ad cõtumeliã promptiores. Verum tu præsertim qui
longum iter feceris: iam cœnato: ac si qui te honorant.
eos contra amplectere: et conuiuio excipe: quo etiam fa
miliarius te utãtur. At ego abiens uertar: ad quæ dico.

Verum cras mane huc ad ianuas tuas aderunt tempeſtiui:quo una tecum omnes conſultemus:quid poſt hac ſit faciundum.Et ipſe præſens hac de re referto:utrum etiam putes operam dãdam rei militari:an ſit tempus ſoluendi iam exercitus.Exhinc Cyaxares cœnabat. At Cyrus his collectis amicis:qui ſatis & ſaperent et agerent ſi q̃d opus eſſet:ita locutus eſt Viri amici quæ prima optabamus:adſunt deorum benignitate. Quocunq; enim pergamus regionem uincimus: hoſteſq; uidemus diminui.Nos uero & pluris & ualidiores fieri. Quod ſi hi ſocij qui additi ſũt uoluerint apud nos manere multo etiã magis perficere poſſimus:& ſi quid ui capere tẽpus ſit:& ſi quid ꝑſuadere oporteat.Quo igitur manere q̃ plurimis ſociis una uideatur:hoc moliri non meũ eſt opus magis: q̃ etiam ueſtrũ. Sed quẽadmodum quando pugnandũ ſit:qui plurima fecerit mancipia:hunc opinantur inuictiſſimo eſſe aio: ſic itẽ cum perſuadendũ ſit:qui plurimos egerit in ſententiã noſtram:hic iure ac merito & eloquẽtiſſimus eſſe iudicetur & ad res agẽdas præſtantiſſimus. Ac nolite quidem per inde quaſi orationẽ nobis oſtẽtaturi. qualẽ ad unũquẽq; eorũ habeatis:hoc meditari.Sed quo etiã perſuaſi a quolibet manifeſti ſint:ex his quæ gerãt: ita inſtruite.Ac uos quidem gerite horum curã.Ego uero ut milites habentes res neceſſarias quantũ equidem ipſe preſtare queam::de expeditione cõſultent. Huius ego rei enitar diligentiam habere.

SEXTVS XENOPHONTIS DE CYRIPAEDIA.

LIBER SEXTVS

h VNC DIEM CVM ITA agitassent: cœnassentq;: dederũt se q̃eti: postridie uero mãe uenerũt ad Cyaxaris ianuas socij omnes. Itaq; donec Cyaxares ornabat̃ audiẽs turbã multã esse ad fores hic amici adducebãt ad Cyrũ alij cadusios: qui eum rogarent: ut maneret: alij hyrcanios. Hic autem Sacas. ille etiam Gobryam. Ad hystaspas adducebat Gadatan Spadonẽ: qui Cyrum: ut maneret: præcabatur. Hic igitur Cyrus sentiens Gadatan iãdiu metu confectum: ne exercitus solueretur: arridẽs inquit: o Gadata non est obscurũ te ab hoc hystaspa persuasum hæc sentire: quæ dicis. Et Gadatas sublatis ad cælũ manibus iuratus est. Sane se minime ab hystaspa persuasum hæc sentire. Sed nõ sum inquit nescius: si uos abieritis fore ut res meæ oĩno pereãt. Quã obrẽ cũ hoc ego differebam: sciretne: quæ tibi mens foret de soluendo exercitu. Ad quem inquit Cyrus. Iniuste igitur hunc ego hystaspan accuso. Iniuste mediusfidius hystaspas inq̃t o Cyre. Ego enim huic Gadatæ tantũ dicebam dũtaxat non fieri posse: ut militiæ operam dares: inq̃ens te a patre accersi. Et Cyrus. Quid ais ĩquit? Et tu es ausus hoc efferre. siue ego uellem siue non? Ita inquit mehercule: uideo enim te cupere: ut in Persis cõspicuus circumeas: patriq; ostẽtes: ut gessisti quæq;: Ad quem Cyrus inquit. Tu uero non cupis abire domum. Nõ meher

cule inquit hystaspas:neq; abiturus sum quidem. Sed manens me ducem geram donec hunc ipsum Gadatan asyriũ herum faciam. Et ij quidem hæc inuicem serio lo cabantur. Interim Cyaxares uenerabili ornatus habitu egressus in solio sedit medico, Vt uero conuenerũt om nes:quos oportebat:ac silentium factum est. Cyaxares in hunc modum est locutus. Viri socij quoniã adsum:ac Cyro sum grandior:par est me dicendi initium facere Nunc igitur tempus mihi uidetur esse: ut hac primu; de re dicatur utrum adhuc militandi tempus uideatur an soluendi iam exercitus. Dicat igitur aliquis de hac ipsa re sentẽtiam suam. Ex hinc primũ dixit hyrcãius. Viri socij nescio equidem:si quid dicendũ sit.ubi res ip se:quod optimũ est demonstrant. Nouimus enim omẽs si una maneamus:futurũ ut malis pluribus hostes affi ciamus:q̃ ipsi afficiamur. Cum uero separati inuicem fuimus:illi nobis utebantur:ut ijs iucundissimũ erat: nobis autem molestissimũ. Post hunc inquit Cadusius Nos uero quid dicamus:q̃ si domum abeamus singuli separati futuri simus. Vbi ne militantibus quidẽ cõdu cit ipsa separatio. Nos igitur qui non multum tempo ris separati a multitudine nostra rei militari operã in dulsimus pœnam dedimus:ut ipsi nostis. At post hũc Artabazus:qui olim dixit se cõsanguineũ eẽ Cyri:ita locutus est. Ego Cyaxares tantum ab his dissentio qui antea dixerunt. Hi enim aiunt adhuc manere oportere cum exercitu. At ego dico:quo domi cũ essem tum rem militarem exercebam. Etenim ferebam auxiliũ sæpe cũ res nostræ agerentur:& de nostris castellis:ut insidijs circũuentis persæpe negocia habebam: cũ & metuerẽ

& præsidiũ agitarem:& hæc gerebam propriĩs sum ptibus. At nunc illorum habeo castella: & illis metui sum dapibus illorũ utor:ac bibo hostium uina. Tanquã igitur res domesticæ sint exercitus:hæ uero festiuitas mihi quidem non uidetur soluendam esse hanc celebritatem. Gobryas post hunc ait. Ego uiri socij huc quidẽ usq; laudo Cyri dextram. Forum enim nihil mẽtitur. quæ promisi. Quod si abibit ex regione assyrius uidelicet requiescet minime carũ rerum pœnas luens:quibus & uos est aggressus:& me affecit iniuria. Ego autẽ ea in parte iterum dabo pœnam quod in uestram ueneram amiciciam. Post hos autem omnes inquit Cyrus o uiri neq; me latet futurũ ubi soluamus exercitũ: ut res nostræ reddant̃ imbecilliores:hostium uero rursus augeatur. Ii enim omnes. quibus arma sunt ablata:celeriter alia sunt facturi. Quicũq; equis priuati sunt:quã primũ rursus alios comparabunt: & ꝑ interẽptis alij pubescent:ac nascentur. Itaq; nihil mirabile fuerit:si celeriter admodũ nobis sint negocia præbituri Quid igitur iussi ego Cyaxari:ut uerbum inijceret de soluẽdo exercitu? Nempe quoniã quod futurũ esset metuebam. Video enĩ aduersarios aduẽtare: aduersus quos:si hic castramœtabimur:pugnare minime poterimus. Aduẽtat enim iam hyems. Tecta uero si etiam sunt nobis ipsis at minime sunt mediussidius neq; equis: neq; famulis neq; militum plebi sine quibus nos haud possimus militiæ operam dare:necessaria uero quem in locum ipsi uenimus a nobis consumpta sunt. Quo uero non uenimus:ea metu nostri ipsorũ conuexerunt in loca munita Itaq; illi habent:nos uero hæc capere haud possumus.

Quis igitur est adeo fortis: aut quis ita ualidus: ut pos
sit aduresus famē ac frigus militando pugnare? Qua
re si hoc pacto militiā exercebimus: ego affirmo opor
tere nos ultro soluere exercitū potius: q̄ inuitos ob dif
ficultatem expelli. Quod si uolumus adhuc esse i exer
citu: hoc ego dico adhuc q̄ celerrime esse faciūdū. ut ip si
q̄ primum munitiones q̄ plurimas illorum capiamus
ac nobis ip sis easdē faciamus q̄ plurimas. Quæ si fiat
res necessarias habituri sunt: utri pluris queant capiē
do congerere obsidebunt etiam hi utri fuerint superio
res. Nunc autem nihilo præstamus in pelago nauiga
tibus. Etenim illi cum semper nauigant: nihilo magis
proprium relinquunt: quod nauigarunt q̄ ꝗ nōdum
nauigarūt. Quod si castella habuerimus: hæc hostibus
agrum alienabunt nobis uero propter tranquillitatem
omnia magis erunt. Quod si fortassis aliqui uestrum
metuerint: ubi opus fuerit procul a sua regione præsi
dium agitare neq; hoc uerebimini. Nos eni Persæ ubi
etiam a domo imus peregre: admittimus tenere præsi
dijs: quæ castella hostes sunt propijssima. Vos autē asy
riæ castella quæ uobis ip sis finitima sunt illa et possi
detis: & colitis. Si enim ip si tenentes præsidijs: quæ il
lis propinqua sunt: ea colere possimus: in multa pace
uos eritis. qui ea: quæ procul a uobis sunt: habetis. Non
eni poterunt: ut existimo: malis ijs neglectis: quæ sunt
in ꝓximo: uobis: quos finitimos habēt insidiari: Quæ
quidem ut dicta sunt: & alij omnes surgentes dixerūt
hac se malle. Et item Cyaxares. Gadatas uero & Go
bryas uterq; dixere castella se munituros muro: ubi so
cij assentiantur: ut hæc quoq; amica sint socijs. Cyrus

igitur posteaq̄ uidit omnes impigre acturos quæcunq̄ dixisset. postremo ait. Si ergo pficere uolumus quecunq̄ dicimus esse faciũda: opus sit: ut q̄primũ machinas habeamus ad purgandos hostium muros: fabrosq̄ ad munimenta nostra turribus cingenda. Ex hinc pollicitus est Cyaxares machinã se præbiturum: & Gadatas aliam & aliam Gobryas ac Tigranes item aliam. Ipse autem Cyrus dixit enixurum sese duas facere machinas. Vbi hæc decreta sunt præbuerunt machinaru; fabros. Parabantur autẽ singuli ad machinas: ut opus erat: uirosq̄ præfecerũt. q uidebantur maxime ad hæc esse idonei. At Cyrus posteaq̄ cognouit circa hæc esse cunctandũ eo in loco est castrametatus: quẽ putauit & saluberrimũ esse ac maxime accessibilem: ad quæcunq̄ sunt aduehenda. Et oĩa quæ ad munitionem opus erat effecta reddidit: quo manerẽt in tuto semper si quando ulterius cum uiribus exercitum ducerent. Ad hæc interrogatis quos maxime arbitrabatur regionis habere noticiam. Vnde q̄plurimam utilitatem exercitus caperet educebat semper in loca pastionibus referta: tũ ut plurima necessaria exercitus caperet: tum etiã quo magis: & bene ualerent: & robusti essent itineribus laborantes: tum præterea: quo inuecturis ordines admonerent Cyrus igitur in his erat. At ex babylone transfugæ & captiui hæc dicebant: quod asyrius uenisset in lydiam: talenta multa secum agens auri & argenti: aliasq̄ diuitias multiplicemq̄ ornatum. Itaq; turba militũ dicebat illum iam pecunias colligere propter metum. Cyrus uero intelligens eum uenisse. ut constitueret si quid posset aduersus sese: contra ipse magno cum robore:

parabatur perinde atq; pugnandũ etiam esset. Cunq; explesset persarum equitatum alijs ex captiuis: alijs q̃busdam ab amicis quoq; accoeptis equis: hæc enĩ et admittebat ab hominibus: & renuebat nihil. Neq; si arma dedisset quis pulchra: neq; si equũ. Parabat etiam currus & ex captiuis curribus: & aliũde: undecũq; poterat: et troianos currus sessilis quos antea habuissent & qua cyrenaica utuntur etiam nunc: currulem agitationem soluit superiore enim tempore & medi & syri & arabes & asiatici omnes curribus ita utebantur: ut nunc cyrenaici: uisum est ei si qui ex uniuerso exercitu consentanee plurimũ ualerent: uiri optimates in curribus forent: eos in illa eẽ parte: qua ferẽtarij pugnãt & ad uictoriam magnũ conferre põdus nullũ possũt. Currus enim trecenti præbent pugnantis: quidem trecentos: equis autem hi utuntur mille ac ducentis. Aurigę uero hi sunt: ut uerisimile est: quibus optimates maxime fidem habent. Ii uero sunt alij ad trecentos: q̃ nihil prorsus hosti nocent. Hos igitur sessilis currus sustulit. Pro his uero ad bellãdũ aptos parauit currus et ualidis rotis: quo non facile contererentur; & longis axibus. Minus enim resupinãtur lata omnia. Sellam uero fecit aurigis sicuti turrem ex ualidis lignis. Harũ uero curruliũ sellarum altitudo est ad cubitos quinq;: quo possint equi ab aurigis gubernari super sellas. At aurigas loricis totos armauit excoeptis oculis. Apposuit etiam falces ferreas duarum ulnarũ longitudine ad axes ex altero atq; altera rotarum parte. Et alias infra sub axem respicientis in terra;: tanq; impetũ in aduersarios curribus facturi essent. Vt hosce Cyrus tum pa

rauit:ita etiam hoc tempore utuntur curribus:qui in regis sunt regione. Insuper erant ei cameli permultæ collecte ab amicis:et quæcunq; fuerant captæ. Et hæc ita effecta sunt. Cum autem uellet exploratorem mittere in Lidiæ regionem:fieriq; certior quid Asyrius ageret uisus Araspas est idoneus:qui ad hanc rem mitteretur: is inquã Araspas:qui pulchram illam mulierem custodiebat. Talia eni Araspæ acciderant:captus amore mulieris coactus est ei uerba facere de concubitu. hæc autẽ negauit quidem. Eratq; fidelis uiro suo quãquã absenti Eum enim amabat uæhementer. Neq; Araspã accusauit apud Cyrum:uerita certamen iniĩcere inter uiros amicos. Sed cum Araspas existimans inseruitũ ire. minus quod uolebat:consequeretur :minatus est mulieri sese facturum:quæ uellet ea inuita:si ultro ipsa nollet Ex hinc mulier:ut uim metuit:non amplius rem clam habet. Sed Spadonem suum mittit ad Cyrum iussum: ut ei narraret omnia. Quod audiens Cyrus cum plurimum risisset propter eum:qui diceret se amore esse superiorem:mittit Artabazũ una cum Spadone cui iubet ei ut dicat:ut uim afferre caueret eiusmodi mulieri. Verum si posset persuadere se illi non esse impedimento Artabazus uero ad Araspan ut uenit conuicio in eum est usus:cum & depositum nominaret mulierẽ:& eius impietatem diceret:& iniuriam & continentiã adeo: ut Araspas & præ dolore multum collachrymaret:& ob pudorem confunderetur:ac ueluti ob metũ periret: ne quid etiã aliud a Cyro pateretur. At Cyrus postea q̃ hæc didicit eo ad se uocato solus cũ solo dixit. Video te Araspa & metuere me & maximo pudore detineri

Quiesce igitur ab his. Ego enim scio & deos ab amore esse superatos: & homies qui prudentissimi esse uiderẽtur: qualia ab amore passi sunt. Et ipse meipsu; accusaui: quod minus tolerare potuerim: ut cum pulchris congressus eos negligerem. Prӕterea ego tibi huius rei auctor sum. Nã ego te ad hӕc inexpugnabile negociũ cœgi. Atq; Araspas subdidit. Et in his similis es tu Cyre quẽadmodũ in alijs rebus: qui & mansuetus sis: & humanus peccatis ignoscas, me autẽ alij etiam homies demergunt sollicitudine. Vt enim rumor meӕ calamitatis apud omnis increbruit: mei inimici gratulantur mihi: amici uero adeuntes consulunt: ut me e medio tollam ne quid etiam abs te patiar: ut quod iniustissimus fuerint. Et Cyrus ait. Bene igitur noueris Araspa: q̃d hac opinione potes uehementer gratificari mihi ac socijs prodesse plurimũ. Vtinam fiat inquit Araspas: ut ego tibi oportune rursus sim usui. Igitur inquit Cyrus si simulans a me fugere: uelis ad hostes ire: puto fore. ut fidem apud illos inuenias. Ego sane mediusfidius inquit. Araspas: quod etiam ab amicis creditum iri puto: tanq̃ a te fugiens rumorem sim prӕbiturus. Venias igitur inquit ad nos cognitus hostium rebus omnibus: puto autem eos tecum propter fidem cõmunicaturos & uerba & consilia. Itaq; eorum nihil te latebit: quӕ uolumus nosse. Pergam igitur nunc inquit Araspas. Et enim hoc erit unũ fortassis fidei argumentum: quod uidear effugisse: quoniam essem a te aliquid passurus. Num inquit poteris deserere pulchram Pantheam? Duos inquit Cyre dilucide animos habeo. Nũc ego philosophatus sum cum iniusto sophista amore. Non

enim qui unus sit: simul & bonus est & malus: neq; simul & honestorum & turpiũ operum amore capitur: atq; hæc simul uult agere: & non uult. Sed perspicuũ est animos esse duos: quãdo bonus dominetur: res agit honestas: quando autem improbus res turpis aggreditur. Nunc uero quia te socium cœpit: bonus animus dominatur: & id admodum quidem. Si igitur tibi quoq; eundum uidetur: inquit Cyrus sic faciundũ est: quo etiam illis credaris magis. Enuncia eis: quæ a nobis geruntur: & ita enuncia: ut quæ iis dixeris: impediant maxime: quæ uolũt agere. Impediant autem si nos dicas parari: ut illorum agrum adoriamur. Hæc enim audiẽtes minus congregentur omnibus uiribus. Quisq; eni metuat suis rebus domesticis. Maneq; apud illos plurimũ temporis. Quæcũq; enim faciant: ubi sint maxime prope nos: hæc nos scire maxime oportebit. Consule etiam his ut instruantur: ubicũq; uideatur esse optimũ, Quãdo enim tu abieris arbitratus eorum. ordinem nosse: necessarium fuerit ita eos instructos esse ordinem eni mutare uerebuntur. Quod sicubi uel aliter ordinem mutabunt: ex recẽti ordine turbabuntur. Araspas autem ita egressus cum accæpisset fidelissimos famulos: dixisset q; ad quosdam: quæ negocio existimabat conducere abiit. At Pãthea ut sensit Araspan abisse: misit ad Cyrum dicẽs. Noli Cyre tristari propter abradatæ ad hostes abitionẽ. Nam si me sieris mittere ad uirum meũ Ego tibi spõdeo illum uenturũ multo q̃ Araspan amicum fideliorem. Scioq; futurum ut adsit tibi cu; quantis poterit uiribus. Et enim pater præsentis regis eum amabat. Sed qui nũc regnat: aggressus etiam olim est

inter me de uirum diuortium facere. Quare cum existi met eum sibi esse contumeliæ: non sum nescia fore: ut li benter sese ad uirum recipiat: qualis tu es. Quibus au ditis Cyrus. ut ad uirum mitteret: iubebat. Illa autem misit. At Bradatas: ut signa ab uxore cognouit: et alia didicit: ut habebant libēter pergit ad Cyrum equos ha bens circiter mille. Vt autem uenit ad persarum specu latores: ad Cyrum mittit: qui foret: enarrans. Cyrus autem iubet eum continuo duci ad uxorem. Vt ue ro uxor atq; Abradatas uir inuicem se uidere sese mu tuo sunt cōplexi: ut uerisimile est: ex insperato. Ex hinc narrat Panthea religionem Cyri: & temperantiā & cōmiserationē aduersus sese. Quæ audiens Abradatas ait. Quid igitur ego Panthea sim facturus: quo Cyro & pro te & pro me ipso gratiam referā? Quid aliud inquit Panthea: q̄ ut enitaris similis esse erga illum qualis est ille erga te? Ex hinc uenit ad Cyrū Abrada tas: quē ut uidit. dextra appræhensa inquit. Pro quibus nos Cyre beneficiis affecisti: nō habeo: quod sim maius dicturus q̄ q̄d tibi meipsū amicūdo et famulū & sociū et q̄buscunq; rebus te uideo studere. in his adiutor tibi enitar esse quantum præstari a me queat: optimus. Ad quē respōdit Cy. Ego uero te admitto: et nūc te dimitto unacū uxore ut cœnes: rursus itē opus erit: ut meo utaris tabernaculo una cū tuis meisq; amicis. Ex hinc uidens Abradatas Cyrum studere circa falcatos currus & cir ca cataphractos & equos & equites enitebatur et per ficere ad centum ex curru equitatu suo illius similes curribus. Et ipse ut eorū ductor parabatur in curru: con iugauit autem currum suum quattuor temonibus: &

equis octo. At Panthea eius uxor ex pecuniis suis fecit ei aureum thoraca: & cassidem auream ac item brachialia. currus autem equos æreis omnibus tegumentis instruxit. Et Abradatas quidē hæc gerebat. At Cyrus intutus eius currum cum quattuor temonibus: cogitauit fieri posse: ut etiam cum temonibus octo currus instrueretur: ut cum octo boum paribus ageretur inferius domicilium machinarum. Erat autē hic sublatus tris passus maxime a terra una cum rotis. Tales autem turres una cum ordine sequentis arbitrabatur magno auxilio fore phalangi suæ: magno etiam detrimento hostiū ordini. Fecit etiam in huiusmodi domiciliis & ambitus uiarum & pinas. Imposuitq; in quālibet turrim uiros uiginti. Vbi uero constituit omnia: quæ ad turris pertinebant: cœpit agēdi experiētiā: & multo facilius agebant octo boum paria turrim & uiros: qui erant in turri q̄ pondus impedimentorū singula boum paria. Nā uasorum pondus erat singulis boum paribus circiter quinq; & uiginti talēta. Turris uero pondus erat quēadmodū tragici tabernaculi crassitudinis lignorū octo ac uirorum uiginti armorumq;: harum turriū fuit minus q̄ quinq; & decem talenta cuiq; pari boum conductio. Vt autem nouit facilem esse conductionem: parabatur perinde ac ducturus eas turris una cum agmine existimans belli auiditatem esse simul & salutem: & iusticiam & fœlicitatem. Per id uero temporis uenere: qui & ab Indo pecunias agerent: eiq; nunciarent regē indorum huiusmodi uerba significare. Mihi Cyre uoluptas est: quod ea: quorum indigebas mihi nunciaueris uoloq; tibi hostes esse mittoq; tibi pecunias siq; ali-

eges:accerse. Iussi etiam meis ut quicquid iubeas: faciãt. Quæ Cyrus audiens: iubeo igitur uobis: ut alii uestrum hic maneatis in tabernaculo ad custodiendas pecunias & uiuendũ q̃ suauissime. Tres uero mea causa concedatis ad hostes tanq̃ ab indo de ineunda societate Cunq̃ illic didiceritis: quicquid & dicant & faciant: q̃ celerrime & mihi & indo renunciate. Quibus in rebus si pulchre mihi obsequium præstiteritis: etiam magis ob hanc rem sum uobis gratiam habiturus: q̃ quod pecuniam attuleritis. Et enim speculatores seruorum similes aliud nihil: quod sciant possunt renũciare q̃ quecunq̃ nouerint omnes. At uiri quales uos estis etiã consilia sepe discũt. Quæ Indi libenter cũ audissent: essentq; munerati. tum apud Cyrum instructi: postridie profecti sunt: pollicentes sane cum didicerint: quæcũq̃ quiuerint plurima ex hostibus uenturos se: q̃ poterunt: celerrime. At Cyrus tum aliis rebus paratis ad bellũ magnifice quodammodo: ut erat uir: qui nihil parui gerere cogitaret: tum non solum uisus est sociorũ habere curam: sed contentionem etiam inter amicos inuicem ingessit: ut singillatim ipsi apparerent & pulcherrime armati: & equis ornatissimi: & iaculis sagittisq̃ munitissimi: maximeq; industrii. Hæc autem operatus est ad ianuas educens honoransq; singillatim uiros fortissimos. Et principes: quos diligentis uideret circa hanc rem quo eorum milites optimi forẽt: hos etiam laudãs ac muneribus donans: quibus poterat incitabat. Quod si quando sacrum faceret: atq̃ ageret festum diem: etiã in hoc ipso quæcunq̃ homines meditantur ad bellandum: horum omniũ ludos faciebat: præmiaq̃ uincenti

bus munificẽtissime dabat eratq; in exercitu multa iu cunditas. Erant autem Cyro iam fere effecta oīa: quæ militiæ habere uellet: præter machinas. Et enim persæ equites iam implebant ad decem millia: & currus falcati: quos & ipse parauerat: implebant iam ad cẽtum Quosq; Abradatas susius parare aggressus est: similes Cyri curribus: & hi absoluti erant ad alios centum & currus medici: quos Cyrus in hunc modũ ut mutando formaret. Cyaxari persuaserat. ex troica & libyca curruum sessilium forma implebant. & hi circiter alios centum. Atq; super camelos constituti erant uiri bini in unāquāq; sagittarij. Et q̄plurima exercitus pars hac erat mente: tanq̄ omnino iam uicisset: essentq; res hostium nihil. At ubi ita illis affectis uenerunt indi ex hostibus: quos miserat Cyrus speculandi gratia: ac dixerunt Crœsum imperatorem ducemq; lectũ esse uniuersorum hostium quodq; decretũ esset regibus socijs omībus: ut omnes cum totis uiribus adessent: inferreq; pecunias admodũ multas. has autem perficere: & mercede conducere: quos possent: & donare: quibus opus esset: iamq; mercede conductos esse: permultos ex tracibus quidẽ gladijs armatos: an nauigare præterea ægyptios: quorum numerũ dicerent circiter centum uiginti millia una cu; scutis usq; ad pedes tendẽtibus atq; magnis hastis quas etiā nunc habent: & mucronibus. In super Cypryorum exercitum an nauigare: iamq; adesse omnis cilicas: & utrosq; phrygas: & lycaonas: & paphlagonas: & cappadocas: & phœnicas & una cũ babylonis principe asyrios: Ionasq; & æoles atq; omīs fere Græcos asyæ incolas una cu; Crœso sequi coactos

esse misisseq; Crœsum etiam ad lacedæmonios de socie tate. cogi autem exercitum circa Pactolum flumen: eosq; processuros in Thymbraiam: ubi etiam nunc conuentus est barbarorũ habitantium inferiorem Syriam: qui sunt sub rege: omnibusq; iussum esse huc portare commeatum: quasi enim his similia dicebant etiam captiui curabat enim hoc item Cyrus ut hi caperentur: ex quibus discere quicquam posset. Mittebat etiam speculatores seruis similes tanq̃ trassfugas. Vt igitur exercitus Cyri hæc audiuit: sollicitus esse cœpit: ut erat cõsentaneum: incedebantq; omnes maiore cum silentio: q̃ consueuerant: neq; uidebantur admodum hilares: sed tristes potius. Erantq; plena omnia sese interrogantiũ inuicem de omibus rebus atq; differentium. At Cyrus ut sensit metum per exercitum discurrentem: tum agminum princeps conuocat: tum etiam omnes quorumcũq; ubi minus fiderẽt: detrimentũ aliquod esse uidebatur ac item utilitas: ubi alacri forent animo: pronunciauitq; ministris si quis etiam alius ex militibus adesse uellet: quæ loqueretur auditurus: eum ne arcerent. Vbi autem conuenissent: ita est locutus. Viri socij ego uos conuocaui: quoniã uidissem uestrum quosdã posteaq̃ nuncij ex hostibus sunt allati: admodum similis esse hominibus his: qui metuant. Videtur enim mihi mirandum esse: si quis uestrum idcirco timet: quoniã coguntur hostes. Quod autem nos multo plures congregati nũc sumus q̃ quo tempore illos uicimus: multo etiam melior pro diuina benignitate nũc exercitus nobis est q̃ antea: hæc uidentes non audetis o per deos immortalis? Quid aliquando faceretis: qui hoc tẽpore formidatis

si qui nunciarent: quæ nũc apud nos sunt: hæc nobis ad uersa aduẽtare? ac primũ audiretis: quod qui prius nos uicissent: hi ueniunt rursus eam in animis habentes uictoriam quam olim essent adepti? Dein quod qui tum sagittarii iaculatoresq; arces excidissent: hi nunc ueniunt: aliiq; his similes multo plures. Dein quẽadmodũ hi armati peditibus tum uicere: nũc ita: & eorum eqtes instructi aduersus equites aduẽtãt: & arcubus iaculisq; cõtemptis: uno ualido quisq; accepto pilo adequitare cogitat: ut cõminus præliaturus. Præterea ueniunt currus: qui non ita statuẽtur: ut antea conuersi tanq̃ in fugam: sed equi quoq; qui sunt ad currus: armãtur loricis & aurigæ in turribus stant ligneis: quibus eminentia omia loricis sunt cassidibusq; armata: atq; falces ferreæ axibus sunt accõmodatæ: ut hi quoq; impetũ faciant continuo in aduersariorum ordines. Præterea cameli sunt inter eos in quibus adoriuntur: quarũ quãq; ne centeni quidem equi uisu sustineant. Insuper turres immittunt: a quibus suis auxilium ferrent. Nos autem iaciendo impediẽt aduersus eos pugnare: qui sunt in campo. Si quis igitur nunciaret uobis hæc esse in hostibus: qui nunc metuitis quid essetis facturi: quãdo allatis nunciis: quod Crœsus lectus sit hostium dux: qui eo est Siris ignauior: quo Syri quidem pugna uicti fugerunt: at Crœsus cum eos uictos uidisset: pro ope ferenda sociis in fugam est uersus. Dein etiam nunciatur hostes ipsos: quoniã non ducant sese satis esse: qui nobiscum pugnẽt: alios mercede cõducere: tanq̃ pro se melius pugnaturos: q̃ ipsi sint. Hæc quidem cum sint huiusmodi: uidentur esse formidabilia: nostra autem con

temnēda. Hos ego affirmo o uiri mittendos esse ad ad uersarios: lōge enim magis nobis apud illos si fuerint q̄ præsentes sint profuturi. Quæ Cyrus ubi dixisset. Chrysantas Perses surrexit: qui in hunc modum locutus est. Ne te Cyre miratio capiat: si qui nunciis auditis tristi facie uisi sunt. Nō enim quod metuerint: ita sunt affecti sed grauiter ferentes: quēadmodū si quibusdam uolentibus existimantibusq́ iam pransum ire: opus aliquod enuncietur: quod necesse sit ante prandium efficere. nemo mea sententia hæc audiens lætaretur. ita etiā nos arbitrātes fore iam: ut ditemur: ubi audiuimus esse reliquum opus: quod efficere nos oporteat: facie turbati sumus: haud id quidē: quod metuamus: sed quod iam etiam facere hoc uelimus. Enimuero posteaq̄ non de syria solum certabimus: ubi triticum est multum & pecudes palmæq́ fructiferæ: uerū de lydia quoq́ ubi multum est uinum: multæ fici: multum oleum mareq́ alluit: per quod plura aduehuntur: q̄ quotquot quisq̄ est bona intutus. Hæc nos cogitantes non amplius grauiter ferimus: sed audemusq̄ maxīe: quo celerius his quoq́ lydiis fruamur bonis. Chrysantas quidē locutus est. Socii uero omnes & eo sermone delectati sunt: eūq́ laudarunt. Atqui inquit Cyrus mihi uidetur o uiri fortissimi esse aduersus eos inq̄ celerrime eundum: quo illos euntes anteuertamus: si fieri possit: ubi necessaria colligūt. Dein quo celerius iuerimus: eo pauciora adesse illis inueniemus: abesse autem plura. Equidē ita dico: quod si quis aliter sentit aut tutius esse aut facilius nobis: sane doceat. Sed posteaq̄ multi comprobauere: quāprimū pergere oportere aduersus hostes: nemoq́. cō

tradiceret:hinc Cyrus huiusmodi uerba facere est aggressus. Viri amicissimi animi quidē corporaq; & arma:quibus utendum sit:iamdiu nobis diuina ope parata sunt. Nunc uero necessaria ad iter sunt parāda tum nobis ipsis:tum etiam quibuscunq; utimur quadrupedibus:nec ea minus q̄ dierum uiginti. Ego enim mecū ipse supputans:inuenio plurimum q̄ quindecim dierū iter fore:quo quidē itinere rerum necessariarū inuēturi nihil sumus. Translata enim sunt partim a nobis: partim ab hostibus quæcunq; metuerunt. Parandū est enim satis cibi. Nam sine cibo:neq; pugnare nec uincere possimus. Vini autem tantum cuiq; est habendum quantū satis futurum sit;consuescamus aquam bibere. Multum enim erit itineris.quod uino caret. Ad quod ipsum neq; si admodum uini multū parauerimus satis futurum ē. Ne igitur;si repēte uino caruerimus: incidamus in morbos:ita faciundum est. Inter uescēdum incipiamus continuo aquam bibere.hoc enim iam faciētes:non admodum mutabimur. Etenim qui farinæ utitur cibo: uescitur semper massa aquæ mixta. Et qui panis utitē cibo uescitur pane aqua irrigato Et elixa oīa cum aqua plurima sunt parata. Post cibū autem si uinū addimus potui: nihilo deterius habens animus quescet. Dein uero post cybū quoq; oportet uinū diminuere.donec didicerimus fieri aqua bibi. Nā mutatio quæ fit paulatim efficit:ut omnis natura mutationes ferat Docet præterea deus ipse:qui paulatim nos deducit ex hyeme ad uehemētis æstus tolerādos;ex æstu in hyemē uæhemētem. Quem imitantes ad quod eundū est:assuefacti antea;ire nos debemus. Atq; stratorū pōdus ī res

necessarias cõsumite. Necessaria enĩ si supersint haud erunt inutilia, Stratorum autem indigentes: ne metuis te: quo minus libenter sitis dormituri. Sin secus fuerit: me accusate. Vestis enim cui sit abũdãtior: plurimo auxilio est & ei: qui bene ualet: et ei q̃ egrotat. Obsonia uero parare oportet: quæcunq; acuta sunt plurimũ & mordacia & salsa. Hæc enim & agũt ad cibũ: & diutissime sufficiunt. Cum uero excesserimus in loca integra ac salubria: ubi uerisimile sit iam nos frumentum capere: inde pistrinos parate quibus cibum faciamus: Hoc enim eorum quibus fit cibus: leuissimũ est instrumentũ. Parata etiam una sint ea: quibus ægroti homĩes egent. Horum enim tumulus minimus est. Quod si talis fortuna sit: ijs maxime opus erit. Habẽda etiã sunt cingula ac lora: plurima enim & hominibus & equis hisce perficiuntur: quibus attritis ac fractis necesse est cunctari: nisi quis habeat cingula. Qui uero didicit pilum polire bonum est: ne dolabriæ obliuiscatur: bonũ etiam ut limam ferat. Acuens enim lanceã: animũ quoq; quodãmodo exacuit. Additur enim quidam pudor eum timidũ esse: qui lanceam acuit. Habenda sunt præterea ligna q̃ plurima: & in curribus & in plaustris. Nam in actionibus multis multa item sint necesse est: quæ desunt. Habenda sunt præterea instrumẽta maxime necessaria ad hæc oĩa. Non enĩ ubiq; opifices sunt. Quod autem in diem sit satis: pauci q̃dam ad id faciũdum sufficiunt. Habendũ etiam est sarculũ & bidens in quolibet plaustro. Sunt etiam in iumentis bipennes falcesq; habendæ. Hæc enim cuiq; etiã priuatim usui sunt & publice sæpe utilitatem afferunt: & quæcũq;

ad alimentũ necessaria sunt: uos militum duces exquirite ab iis: quibus præestis. Non enim prætereundum est: cui aliquid horum sit opus. Nos enim horum indigebimus. Quæcunq; uero iumentis iubeo habenda uos qui his præestis: qui ferunt impedimenta: exquirite. Et qui iis caruerit: cogite ut paret. Vos item qui præestis itinerum ducibus: habetote descriptos a me eos: qui re ꝓbati sunt: & ex iaculatoribus & ex sagittariis: & ex funditoribus. Hi qui ex iaculatoribus securim habẽt: ad incidenda ligna cogendi sunt: in expeditionẽ ut eant cũ securi: sagittarii uero cum bidente. Ac funditores cum sarculo. Hi uero hæc habentes ante plaustra secũdum alas debent proficisci. quo si quid opus sit ad faciundũ uiã: continuo eatis ad operandum. Et ego si qua re egeam: ut uideam: unde oporteat & capere hæc & uti. Ducam etiam eos: qui sunt in militari ætate: cũ instrumentis ærarios fabros. cerdones: quo nihil desit: si quid talium artium in expeditione opus sit. Hi uero soluentur ab ordine armigero. Quæ autem sciunt: mercede ei ministrantes qui uelint: erunt in constituto loco. Quod si quis etiam mercator sequi uelit aliquid uenditurus habeat res necessarias antedictorũ dierũ. Quod si depræhendatur aliquid uendere priuabitur rebus omnibus. Vbi uero hi dies præterierint: uẽdat pro uolũtate. Quicunq; præterea mercator plurimũ cõmeatum attulerit: hic & a sociis & a me dona honoremq; cõsequetur. Si quis uero putat ob mercaturam pecuniis pluribus egere: hic adductis qui sui & notitiam faciãt & uadimonium ueniendi prorsus cum exercitu eas a nobis capiat. Ego igitur hæc ꝓnũcio. Quod si quis aliud quicq̃ ne

cessarium intuetur mihi significet. Et uos quidem abi to: atq; paramini. Ego gratia hinc soluẽdi: sacrificabo Cunq; res diuinæ recte habeant: significabimus. Adsint etiam omnes ad constitutum locum cum rebus antedictis apud duces suos. Vos autem duces ubi quisq; instruxeritis uestrum ordinẽ omnes ad me conuenite: quo singuli locos uestros intelligatis. Quibus auditis illi parabantur. Cyrus uero sacrificabat. Vbi sacrificia bene habuerunt. Cyrus mouit una cum agmĩe. Ac primo quidem die locauit castra ut potuit: proxime: quo si quid quisq; oblitus esset id repeteret. Ac si quis nosceret ulla sibi re opus esse: hanc item pararet. Et Cyaxares tertiam habens medorũ partem restitit: quo neq; domi res solæ essent. Syrus uero pergebat: q̃ poterat celerrime: habens equites quidã primos: & ante hosce exploratores speculatoresq; semper præmittens ad loca anteriora ad speculandum aptissima. Post hos uero agebat impedimenta faciens. ubi campus esset multos globos plaustrorũ impedimentorũq;. Retro phalanx sequebatur. Ac si quid impedimentorũ relictum esset: qui princeps incideret: curabant: ne proficisci impedirentur. Et ubi uia esset angustior: armati milites impedimẽtis tenentibus medium hinc atq; hinc pergebant. Ac si quid impediret: milites ad has res constituti diligentiã adhibebant. pergebant autem ordines frequentius apud se habentes impedimenta. Iussi enim erant omnes: qui ferebant sarcinas: ut singuli irent secũdũ ordinem suum: nisi quid necessarium esset impedimento. Signũq; habens quisq; cuius centurionis sarcinarius foret antecedebat: quo suo ordini notum foret. Itaq; frequentes p

ficiſcebantur. Curabantq; uæhemẽter ſuos ſinguli: ne ſubſiſterent. Quibus ita facientibus: neq; opus erat: ſe inuicem quærerent: ſimulq; & præſentia erant omnia & ſalua. Habebantq; milites celerius: quæ oportebat. Vt autem procedentes ſpeculatores in campo uiſi ſunt uidere homines: qui pabulum caperent & materiem aſpiciebantq; iumenta huiuſmodi res agere: ac paſci: et ulterius item intuentes diſcere uiſi ſunt ſublatum fumũ aut puluerem: ex his omnibus fere nouerant exercitum hoſtium alicubi prope eſſe: itaq; ſpeculatorũ præfectus continuo quendam mittit hæc Cyro nunciantẽ: qui his auditis iuſſit: ut illi manerent in iiſdem ſpeculis. quodcunq; noui uſquã uiderint nunciantes: miſitq; ordinem equitum ulterius: quibus iuſſit: eniterentᷣ capere ex his hominibus qui erãt in campo: aliquos quo certius uerum diſceret. Iuſſi igitur hæc agebant. At ipſe aliud agmen ſuum diſponebat quo pararent: quæcunq; arbitrabatur oportere prius: q̃ eẽnt admodũ ſimul. Ac primũ præcepit: ut pranderent: deinde ut in ordinibus manerent. prouidentes: quod iuberetur: quibus prãſis conuocauit Cyrus & equitum & peditum & curruum duces. Præterea machinarũ & impedimentorũ carpentorũq; præfectos: qui omnes conuenerũt. At illi qui in campũ decurrerant: agebant homĩes quos cœpiſſent. Captiui autem illi a Cyro interrogati dicebãt ſe a caſtris anteceſſiſſe pabulatum: aliĩ uero lignatũ prætereuntes procubitores. Nam propter exercitus multitudinem rariſſima eſſe omnia. Quibus Cyrus auditis inquit. Quantum hinc abeſt hoſtiũ agmen? Ad quẽ illi reſpondebant ad duas paraſangas. Poſt hæc percũcta

batur Cyrus. At de nobis rumor ne ullus eēt apud eos. Ita! dicere per iouem & multus quidem: quod prope iā itis adorientes Quid igitur inquit Cyrus? Num etiam gaudebant: cum audirent nos ire? Hoc autem percūcta batur præsentium gratia. Non per Iouem dixerunt illi. Nullo modo gaudebant. Quinetiam tristabant̄ plurimum. Nunc autem inquit Cyrus: quid faciunt? instruūtur: responderūt: & heri & nudiustertius hoc idē agebant. Qui autem eos instruit. quis es: inquit Cyrus ad quē respōderūt: & Crœsus ipse & una cum eo uir quidam græcus: & alius item medus quidam: qui a uobis fugisse dicebatur. Et Cyrus inquit, At o Iupiter optime maxime utinam mihi detur eū capere. ut ipse uolo. Ex hinc cum iussisset abigendos captiuos: ad astantes ut dicturus quippiam: reuertebatur. hic etiam aderat alius a præfecto speculatorū inquiens apparere ante alios in campo magnū equitum ordinem. Et nos inquit coniecturamus eos immittere: quod uidere hanc uelint aciem. Etenim ante hūc ordinē alij circiter triginta equites frequentes adequitant: qui uelint fortasse nos ipsos speculatores capere: si possint. Nos autem sumus decem in hac specula. Et Cyrus iussit ex equitibus: qui semper apud se essent: immittentes sub speculam clam hostibus quietem agere. Cum autem denarij illi nostri speculam liquerint: uos exurgentes eos inuadite qui in speculam ascendunt. Vt autem uos dolore non afficiat qui sunt a magno ordine: contra tu inquit egredere o Hystaspa tribunos militum habens equites: teq3 contra ostende hostium ordini. Insequeris autem nusquā in locum obscurum. Sed quo speculæ: tibi permaneant. hisce

diligentiam adhibēs transito. Quod si qui sublatis dextris ad uos imiserint. amice uiros excipite. Hystaspas igitur abiens armis induebatur: ministri uero continuo immittebāt: ut iusserat. Obuius autem his fit uel intra ipsas speculas una cum famulis iis. qui olim missus est explorator custos susiæ mulieris. Quare Cyrus ut audiuit. exiliens ex cathedra & occurrebat ei: & amice excipiebat. At alii ut erat consentaneum cum nihil scirent: ob rem eam stupore tenebantur: donec Cyrus inquit uiri amicissimi uenit nobis uir optimus: nunc enim hominibus omnibus scienda sunt huius opera. Hic neq; ulla uictus turpidine abiit neq; mei metu: sed a me ipso potius missus. quo rebus hostium liquido cognitis uera mihi referret. Quæ igitur ego tibi pollicitus sum Araspa: & memini & una cum hisce omnibus referā. Est autem iustum o uiri uos etiam omnis hunc honoribus prosequi ut bonum uirū. Ad nostram enim utilitatem: & periculum subiit: et accusationi obnoxius factus est quæ erat admodū grauis. Ex hinc omnes Araspan amplectabantur: & amice excipiebant. Dicente autem Cyro: de his igitur satis. Quæ autem tempus est nobis scire: hæc Araspa narrato nihilq; de ueritate diminue: neq; hostium res extenua. Melius enī est si maiora arbitrati minora uideamus: q̄ minora audientes ualidiora inueniamus. Atqui respondit Araspas: ego feci: ut scirem q̄ securissime: quantus est exercitus: una enim cū iis interessem aciem ordinaui. Tu enim inquit Cyrus non solum multitudinem nosti: uerū etiam ordinē ipsorum. Equidem mediusfidius inquit Araspas: & quomodo cogitant pugnam facere. Verūtamē inquit Cy-

rus multitudinē nobis summatim expone. Illi omēs respondit instructi sunt ad trigenos in densitatem & pedites & equites: demptis ægyptijs: qui absunt stadia circiter quadraginta. Valde enim curaui ut scirem quātum loci continerent. At ægyptij inquit Cyrus: quo pacto ordinati sunt. quoniā dixisti demptis ægyptijs: Hos ce inquit: qui decēmillibus præsunt: instruxerunt singulos decemmillia in centenos: hanc enim ordinū legē qua utuntur domi: secum intulerunt. Et Crœsus sane ualde inuitus ijs concessit ordinari hoc pacto: uolebat. enim excedere plurimū phalange aciem tuā. At quid inquit Cyrus cupiebat hanc rem Crœsus? Quo medius fidius maiore multitudine tuam aciem circundaret. Et Cyrus inquit. At ij scirent si circundātes circūdarētur. Sed quā a te tempus est discere: audiuimus. Cæterū uos oportet o uiri ita facere. Nunc ubi hinc abieritis: cōsiderate et equorū & uestrū ipsorū arma: sæpe enim ob paruæ rei defectum & uir & currus inutilis redditur Cras autem mane donec ego sacru; faciā primū quidē prādendū est & uiris & equis: ne quicquid agendū sit tempus huius rei indigeatis. Dein tu Araspa dextrum habeto cornu: quēadmodū etiā habes. At alij qui denis millenis præstis sicuti habetis: nūc habetote. Cum enim simul certamen est: nulli currui tēpestiuū est equos mutando coniugare: iubeteq; centurionibus atq; primipilis: ut stent in phalange bini habentes singulos manipulos. Erat autem manipulus quisq; uiri: xxiiij. Et quidam ex centurionibus inquit: uidemur ne tibi Cyre satis habituri in tot milites instructi: aduersus phalāga adeo densam? Ad quem Cyrus respondit. At phalāges

denſiores:q̃ ut armis aſſequi hoſtis queant quid tibi ui
dentur eſſe hoſtibus ne nocere an ſocijs prodeſſe?Ego
enim milites ſingillatim in centenos diuiſos contra de
cemmillia potius uellem inſtructos eſſe Ita enim aduer
ſus pauciſſimos pugnaremus. Ex quot ego militibus
phalanga denſabo. Puto totam adiutricẽ ac ſociam fu
turam ipſam ſibi iaculatores quidẽ poſt thoracibus ar
matos ordinabo. Poſt iaculatores autẽ ſagittarios:hos
enim primos in acie quiſnam ordinet:qui etiam ipſi fa
tentur nullam poſſe pugnam cõminus ſuſtinere? Cum
uero obiecerint thoracibus armatos:& manebũt:qui ia
culantur:& qui ſagittas mittunt:pro anterioribus om
nibus lædent hoſtes. Quocunq; quis aduerſarios malo
afficiat:hoc certe incommodo omni ſocios leuat. Poſtre
mos autem ſtatuam qui poſt omnis ſunt euocati. Nam
quẽadmodũ ædium neq; ſine lapidum munita ſtructu
ra:neq; ſine facientibus tectum ulla eſt utilitas:ita etiã
neq; phalãgis nec ſine primis nec ſine ultimis niſi bo
ni fuerint:ulla utilitas eſt. Sed ut uos præcipio inſtrua
mini. Atq; uos ſcutatorũ principes poſt hos eodẽmodo
manipulos conſtituite. Et uos ſagittariorũ præfecti poſt
ſcutatos identidem. Tu uero qui in omnes principatum
geris ultimos habens uiros fortis præcipue tuis:ut qui
q; ſuos obſeruet:& alios pro officio facientis adhorte
tur:& alijs non facientibus uehementer minitetur,
Si quis autem auertatur uolens prodere:hic plectatur
morte. Debent enim præfecti audentiã ſequẽtibus iniice
re & uerbo & re. Atq; uos etiam oportet:qui poſt oĩs
ordinati eſtis:maiore metu ignauos afficere:q̃ qui eſt
ab hoſtibus. Et uos quidem hæc facitote. Tu uero Eufra

tes qui praees machinarijs:ita facito:ut iumēta:que tur res atq; ministros agunt:sequantur q̄ proxime phalan ga. Tu aute; Dauce qui ducis impedimētaria plaustris post turris ac post machinas age omis huiusmodi copi as. Tui autem ministri uehementer animaduertant in eos:qui ex multitudine ante tempus:aut procedunt aut desunt, Tu uero o Cadurca : qui carpentis mulieres agentibus præfectus es ipsa post impedimenta locato ultima:hæcenim omnia si sequantur:& multitudinis præbent opinionē:& nobis insidiandi dabunt faculta tem maioremq; circuitum facere cogent hostis:si tem ptent circundare:qui quo plus loci circundent eo ij ne cessario imbecilliores fiant. Et uos quidem ita facitote. Sed tu Artaoze & Artagersa millendariū ordinē uter q; uestrorū peditum una nobiscum post hos habete. Tu q; Pharnuche & asiadata millenarium equitū ordinē cui uestrū uterq; præest nolite constituere in phalāga Sed post carpēta uos separatim ipsi instruimini armis Deinde ad me itote una cum alijs ducibus:ita uos para ri oportet:ut primos necessario prælialituros. Tu uero q ijs uiris es præfectus:qui sunt post camelos:post carpē ta stato facitoq;:quodcunq; tibi Artagersas præceperit Vos autem qui designati estis currū duces:uester quis dem princeps ante phalanga currus centū secum cōsti tuat:Alij quidem centeni ordines currū alteri ad de xtrum latus exercitus incedentes:sequantur phalanga ad cornu:alteri uero ad læuū. Et Cyrus quidem ita in struxit. At Abradatas rex susorū inquit. Ego tibi Cyre ultro recipio ordinem habere e regione aduersæ phalā gis:nisi quid tibi aliud uidetur. Et Cyrus eo delectas

tus admiratusq́ rogauit Persas: qui erant in alijs curribus. Num etiam uos hæc conceditis? Sed postea q̃ illi responderũt non esse honestum hæc cõcedere sortes his dedit, & in Abradatan sors cecidit: quemadmodũ receperat. Et oppositus est aduersus Aegyptios. Tum igitur abeuntes & eorum quæ prædixerant curam habẽtes cœnati sunt: constitutisq; custodijs dormiere. Postero autem die Cyrus mane sacrũ faciebat: alius uero exercitus cum prandisset: libationemq́ fecisset instruebatur multis atq́ pulchris tunicis thoracibusq; et cassidibus multis item: & pulchris. Armauerũt etiam equos frontalibus pectoralibusq; & solos quidẽ equos femoralibus. Eos uero equos qui erant sub curribus lateralibus. Itaq́ uniuersus exercitus ære fulgurabat: puniceoq́ florebat ornatu. Atq; Abradatæ currus quattuor temonũ & equorum octo pulcherrime erat ornatus. Cũq; induturus esset lineum thoraca: qui ijs patrius est: affert ei Panthea auream cassidẽ & brachialia & latas armillas circa manuũ iuncturas et tunicam purpuream ad pedes usq́ tendentẽ: cuius inferiores oræ stolæ habebant speciem: & conum hyacinthini coloris. Hæc autem clam uiro fecerat dimensa illius arma. Quæ ille intutus & admiratus est: & Pantheam interrogauit. Tu sane o mulier mundo tuo cõciso arma fecisti mihi Per Iouem inquit Panthea haud quaquam illo multi faciundo. Tu enim mihi si alijs etiam appares: qualis mihi uideris esse: maximus eris mundus. Hæc autem dicens simul cum armis induebat: latereq; nitebatur. Nam ei lachrymæ fundebantur per genas. Cũq́ etiam antea esset spectatu dignissimus Abradatas

ubi his armis instructus est apparuit & pulcherrimus & uenustissimus: quippe qui natura etiam talis esset. Acceptis autem habenis ab auguria parabatur: ut in currum iam ascensurus. At hic Pāthea aliis qui aderāt omnibus tussis secedere dixit. Si qua alia unq̃ uxor uirum suum pluris q̃ animā suā estimauit: puto te Abradata cognoscere me etiam harum esse unam. Quid igitur opus est: ut omnia sigillatim eloquar: cu; existimē praestitisse me opera uerbis praesentibus probabiliora? Veruntamen cum sic habeo erga te: ut ipse nosti: testor tibi meam tuamq; amiciciam indubitato malle me publice obrui terra tecu; bono uiro: q̃ uiuere cum dedecoroso dedecorosam. Sic ego & te & meipsā rebus honestissimis sum dignata. Cyro autem magnam nos quadam gratiam debere arbitror: quod me & captiuā & sibi electam neq; ut seruam dignum existimauit possidere: neq; ut liberam cum famae ignominia. Sed asseruauit tibi me captā tāq̃ fratris uxorē. Praeterea quādo Araspas qui me custodiebat ab eo defecit: ego ei pollicita sum si me sineret ad te mittere: ut uenires: sibi te futurum multo q̃ Araspan & fideliorem & meliorē uirum. Panthea haec locuta est. At Abradatas eius oratione delectatus mulcēsq; eius caput in caelum oculos tollens ita praecatus est. At o Iupiter optime maxīe da mihi ut apparea & uir dignus Panthea & dignus amicus Cyro: qui nos est honoribus prosecutus. Haec locutus in foribus sellae currulis ascendit in currū. Sed posteaq̃ is ascendisset: sellamq; auriga clausisset. Panthea non habens quomodo item aliter eū amplecteretur: sellam osculata est. Et Abradatae currus iam procedebat.

Panthea uero clam eum sequebatur: donec conuersus Abradatas eam intutus inquit. Fide Panthea & gaude atq; iam abito. Ex hinc igitur Spadones & ancillæ eam capientes deduxerunt in carpentũ: eamq; declinãtes tabernaculo uelauerunt. Homines uero quãuis spectaculũ pulchrum esset. & abradatæ & currus: nõ eũ tamen prius spectare potuerũt: q̃ Panthea abijsset. At Cyrus posteaq̃ litauit: & eius exercitus. queadmodum is præceperat: instructus est: habens speculatores alios ante alios conuocatis ducibus.: huiusmodi oratione est usus. Viri amici ac socij sacrificia nobis dij ostendunt qualia cum antea dedere uictoriam. ego uolo corũ uos repetere memoriã: quæ mihi uidemini meminisse: multo maiore cum fiducia in certamen eundũ esse. Nam in rebus uos bellicis multomagis: q̃ hostes: exercitati estis. Eade; autem in re & educati estis et instituti iam multo plus temporis q̃ hostes: inuicemq; una uicistis. Hostium uero plures cum ijsdem ipsis sunt uicti. Alij uero q nõ pugnarũt: utrorũq; sũt. Atq; hostes quidẽ norunt præsides sibi proditores esse. Vos autem qui nobiscum estis: non latet pugnare cum uolẽtibus auxilium ferre socijs. Consentaneũ uero est eos: qui sibi inuicem credunt cõcorditer manere in pugna. Qui uero mutuo sibi nõ credunt: necesse est consultare: quomodo singuli q̃ celerrime e medio se eripiãt. Eamus igit̃ uiri fortissimi aduersus hostis: cum armatis curribus aduersus inermes hostium currus: eodẽ modo cũ equitibus equisq; armatis aduersus inermes: ut cõminus. Pugnabitis item aduersus pedites: queadmodũ anteã aduersus alios. Aegiptij enim eodemmodo armati sunt identidẽq;

instructi. Clipeos enim maiores habent: quam ut aliquid facere uidereque possint. Et ordinati in centenos: uidelicet se inuicem ad pugnandum impedient: præter admodum paucos. Quod si incumbentes credunt nos urgere: equis hi primum sustinendi sunt ac ferro ab equis firmato. Quod si quis eorum etiam sustinuerit: quomodo simul poterunt & equitatu pugnare & phalange? Et enim nostri a turribus nobis opem ferent. qui hostis percutientes facient: ut loco pugnandi quid acturi sint nesciant. Quod si qua uobis re opus esse arbitramini mihi dicite. Nam pro diuina benignitate egebimus nihilo. Ac siquidem aliquid dicere uult quisque: id dicat. Sin id minus uenite ad sacrificia: & precati deos: quibus sacra fecimus ad ordines itote. Et quisque uestrum suos admoneat: quæ a me uos estis admoniti. Et quisque subditis se demonstret dignum imperio intrepidum se ostendens & habitu & facie & oratione.

SEPTIMVS

XENOPHONTIS DE CYRIPAEDIA.

LIBER SEPTIMVS

P OSTEA QVAM AD DEos hi oratione; habuerunt ad ordines abiere. Cyro autem & his: qui cum Cyro erant: attulerunt famuli potũ ac cibum. At Cyrus stans ut erat. post diuinas primicias cœnabat: eiq; dabat semper: qui maxime indigeret: libansq; ac præcatus bibebat. Et alij qui cum eo erant: ita faciebant. Post hæc uero cum implorasset. Iouem patrium ut & dux esset & socius in equum ascendit: idemq; ut sui facerent. iussit. Et erant hi milites armati omnes armis ijsdem: quibus Cyrus tunicis puniceis: thoracibus atq; cassidibus æreis: conis albis: gladijs. pilo. casside una quisq;. Equi uero frontalibus pectoralibusq; æreis atq; lateralibus. Eadem etiam hæc femoralia erant uiro. Tantum dũtaxat Cyri arma præstabãt: quod alia quidem illita erant colore aureo At Cyri arma ut speculum relucebãt. Cyrus ubi equũ ascendit: stetitq; respictẽs: qua erat perrecturus fulmen dexterũ insonuit. Hic autẽ dixit: te sequemur o Iupiter optime maxime: ac soluit habẽs ad dextram Chrysantan equitum præfectũ equitesq;. ad sinistram uero Arsaman ac pedites. Præcepitq; ut ad signũ aspicerẽt: & pariter sequerentur. Signũ autem ei erat aquila aurea extensa in longa hasta. Et hoc etiam tempore signum hoc permanet regi persarum. Atq; priusq; uideret hostes uel ter quiescere fecit exercitũ. At ubi id pro

ted una pugnassent: dixisset ad uos o uiri quid dicere oportet. Scitis enim & qualem uiri fortes diem agunt in pugnis: & qualem ignaui. Vt eo autem præteriens uenit ubi Abradatas erat. Abradatas quidem stetit: aurigæ habænis traditis. Cyrũq; adijt. Accurrerunt etiã; alij qui prope erant constituti: & pedites & agentes currus: inter quos præsentis Cyrus ita dixit Deus imortalis Abradata: quẽadmodũ tu rogabas; & te & tuos dignatus est socijs anteferre. Tu uero hoc memineris oportere te nunc dimicare: quoniã. Persæ & spectabũt uos: & qui uos sequẽtur: neq; patientur solos uos certare. At quem Abradatas respondit. At res nostræ Cyre uidentur mihi pulchre habere: sed transuersa me sollicitum reddunt: quoniã obliqua hostiũ cornua uæhemẽter uideo porrecta et curribus & omnifariã acie. A nobis autem nihil aduersus eos aliud contra est ordinatũ q̃ currus. Quare ego nisi forte cœpissem hunc ordinẽ. puderet me hic esse; usq; adeo mihi uideor esse in tuto. Ad quem Cyruc inquit. Verum si apud te res bene habent de illis esto bono animo. Ego enim tibi ꝓ diuina ope hæc hostiũ obliqua cornua deserta reddã. Ac tu nõ prius impetũ feceris aduersus hostes: deos testor: q̃ fugiẽti aspicies hos: quos nũc metuis: huiusmodi sane uerba iactabat Cyrus: cum pugna futura esset: præsertim cum nõ esset admodũ iactator cum sane uideris inquit hosce fugientis: & me adesse arbitrare: & tu impetu; fac in hostes: Eteni tu & aduersarijs tum utaris ignauissimis: & socijs tuis fortissimis. Sed donec tibi adhuc ocium est Abradata: omnino imittens intra currus tuos hortare tuos ad inuadendũ: uultu fiduciam his inijci-

ens:& spe metum leuans. Quo autem corũ:qui sunt in curribus fortissimi appareatis:cõtentionẽ his inijci to. Etenim bene nosti: si hæc benefiant:ois dem dictu ros reliquũ nihil eẽ uirtute fructuosius. Itaq; Abrada tas ascenso curru immittebat:hæcq; faciebat. Cyrus au tem rursus transiens ut uenit ad læuum cornu:ubi hy staspas habebat persarum equitũ dimidiũ:cum nomie uocans inquit o hystaspa. Nunc opus uides dignũ cele ri tua actione. Nunc enim si anteuertemus hostes inte rimendo:nostrum moritur nemo. Ad quẽ hystaspas ar ridens inquit. Verum de his qui nobis obiecti sunt: cu ræ mihi erit. Sed de his q sunt ab latere:alijs impera quo neq; ij sint ociosi. At ego aduersus hosce ipse sum transiturus. Tu uero hystaspa hoc memineris cuicunq; nostrum uictoriam deus dederit: si qd usq; hostile sit aduersus pugnantis semper contendamus. Quæ locu tus procedebat. Sed ubi uenit ad latus & ad principẽ curruum qui hic erant:ad hunc dixit. Ego quidem ue nio uobis auxiliũ allaturus. Sed quando senseritis nos inuadentis ad summũ:tum etiam uos enitemini simul per hostis immittere. Lõge enim tutiore in loco futuri estis: si extra fueritis q; si intus offendamini. Et ubi itẽ transiens uenit retro post carpẽta. Artagersæ Pharnu choq; iussit:ut habẽtes millenariũ ordinẽ persarũ tan tundem etiam peditum & tantũdem equitũ;eo mane rent in loco. Sed ubi senseritis me iuadere eos:qui sunt ad dexterum cornu. tum etiam uos eos inuadite:qui uo bis aduersi sunt. Pugnabitis autẽ aduersus cornu: quæ acies imbecillior est. Et cum phalãge:ut edtis ualidissi mi. Atq; sunt ut uidetis hostium equites ultimi:omni

noq̃ immittite aduersus eos camelorum ordinẽ. Neq; uos lateat fore: ut prius etiã q̃ pugnetis: ridiculos spectetis hostis esse. Atq; Cyrus quidem his actis ad dexterum cornu transit. At Crœsus iam propius eẽ arbitratus hostium phalanga: tum aciei qua cum ipse una pgebat: cornibus protensis signum sustulit: ne amplius sursum pergerent: sed ibi in loco conuerterentur. Vt autem steterunt e regiõe respicientes ad Cyri aciem: signũ his dedit pergendi aduersus hostes. Et ita appropinquauerũt tres phalanges Cyri exercitui una ad facie;: due uero: altera ad dexterũ cornu. altera ad læuũ. Quo factum est: ut toti Cyri exercitui iniiceretur metus. Quẽadmodum enim paruus laterculus in magno positus: ita etiam Cyri exercitus undiq; circundabatur ab hostibus & equitibus: & militibus: & scutatis: & sagittariis: & curribus præterq̃ a tergo. Veruntamen Cyrus posteaq̃ præcepit: conuersi sunt omnes e cõspectu, aduersus hostes. Eratq; undiq; permultũ silentiũ: quoniam de futuro euentu uererẽtur: Sed posteaq̃ uisum ẽ cyro tempestiuũ: pæana canere cœpit: cõstrepuitq; uniuersus exercitus. Post hoc uero & Martẽ simul lætis uocibus conclamarunt. & Cyrus surrexit continuoq; cum equitibus latens trãsuersos hostes obuius ipsis factus manum cõseruit: quem pedites instructi continuo sunt secuti: atq; hastas hinc indeq; concutiebant adeo ut longe esset superior. Cum sua enim phalange adortus est cornu quo factum est: ut hostes uehementer in fugam uerterentur Vt autem sensit Artagersas Cyrum esse in opere: inuadit etiam ipse ad læuum cornu præmissis camelis; ut iusserat Cyrus. Equi uero eos ca

melos ex loco admodũ multo nõ expectauere. Sed alij ob stuporem fugiebant: exiliebant alij: alij uero inuicẽ concidebant. Talia enim equi a camelis patiuntur. At Artagersas suos habens instructos aduersus turbatos ĩcubuit: currusq; immisit in dexterum simul atq; in læuum cornu. Cunq; multi eos fugerẽt currus: ab his interempti sunt. qui sequebantur ad cornu. Multi etiã hosce fugientes: capiebantur a curribus. Atq; Abradatas minime amplius tardabat: quin potius clamitans. Viri amici sequimini. Immittebat: equis minime parcẽs: sed eos stimulo uehementissime cruentans. simul etiã impetum fecerunt: alij curruũ ductores. Et currus quidẽ hostiles eos continuo fugiebant: alij eos capientes: qui gressu essent segniores: alij uero post se relinquentes. At Abradatas ex aduerso per eos in egyptiorũ phalanga impetũ facit: & cum eo una etiam inuasere: qui pximе erant ordinati. Et cum multis alijs in locis patet non esse phalanga ualidiorem: q̃ cum fuerit cõgregata ex amicis socijs: tum hoc etiam in loco perspicuũ fuit Nam & eius sodales & cõmensales una fecerunt impetum. At alij aurigæ ut uiderunt egyptios multo globo sustinentis: declinarunt aduersus fugientis currus: eosq; sequebantur. Milites autem abradatæ qua immiserant: tanq̃ ægyptij separari nõ possent propter illas a q̃bus hinc atq; illinc circũdabãtur: alios rectos temõe equorũ percutiẽtes cõuertebãt alios uero cadẽcis capiebãt et ipsos et arma et equos et rotas. Quẽ autẽ falces corripuissent: oĩa ui ĩcidebãt et arma et corpora. In hoc aũt ĩenarrabili turbĩe ex multifaria coaceruatõe exiliẽtibus rotis excidit Abradatas. Atq; alij eorũ q una inua

debant. Et ii quidem cum hic fortis sese uiros praestitissent: trucidati sunt & interempti. Persae autem concursu facto: qua abradatas una cum suis adortus fuerat: irruebant turbatosq; illos enecabant. Qua uero aegyptii nihil mali passi sunt. Erat autem magna horũ multitudo. obuii psis concedebant. Itaq; hic terribilis erat pugna & lancearũ & tragularum & gladiorũ. Ac praeualebant quidem aegyptii tum multitudine tum etiã armis. Nam & lanceas ualidas ac longas nunc etiã habent. Et clipei multo magis q̃ thoraces & crates tum tegunt corpora: tum ad urgendum adiuuãt cum ad humeros sunt. Clausis igitur clipeis procedebant: urgebantq;. At persae eos sustinere non poterant; ut qui in summis manibus haberent cratis: sed pedem referebãt percutientes percussiq;: quousq; sub machinis fuerunt Huc uero ubi uenissent: percutiebantur rursus a turribus. Aegyptii: & inter omnes non. sinebãt sagittarios fugere neq; iaculatores. Sed intensis gladiis cogebant & sagittare: & iaculari: multaq; erat uirorum nex p multus armorum omnifariaq; missiliũ fragor: multus etiam clamor aliorum se inuicem reuocantiũ: aliorũ adhortantiũ: aliorum item deos immortalis implorantiũ At Cyrus hic insequens hostes proximos aduenit: qui ut persas uidit e loco motos: & doluit plurimũ: & cognoscens nullo pacto celerius posse hostis cõtinere. ne ulterius procederent: q̃ si post eorũ terga immitteret: iis quos secum habebat: sequi iussis post eorũ terga immittebat: in eosq; irruentes persae inopinatos pèrcutiũt interimuntq; permultos. Quod aegyptii ut senserunt: & clamabant hostis esse post terga: & inter uulnera

conuertebantur: Atq; hoc loco mixtim preliabantur & equites & pedites. Quidam uero cum cecidisset fusus a Cyri equitatu pessundatusq; gladio Cyri equum ferit in uentrem. Equus autem ob id uulneris intolerabili dolore agitatus: Cyrum excutit. Hic igitur nosse quis possit: quanti sit faciundum ut princeps ametur a subditis. Continuo enim clamorem sustulerunt omnes incũbentesq; pugnabant urgebant. urgebantur: percuciebant. percutiebantur: desilensq; ex equo unus ex Cyri ministris tollit eum in equum suum. Vt autem Cyrus Ascẽdit: dispiciebat undiq; iã ægyptios percuti. Et enĩ Hystaspas iam aderat una cum persarum equitatu: simulq; Chrysantas. Verum hos nondum sinebat irrumpere in ægyptioru; phalanga sed ut extrinsecus sagittas iaculaq; torquerent: iubebat. Vt autem immittẽs uenit inter machinas uisum est: ei ut aliqs in turres ascẽderet: specularetur q; sicubi adhuc aliud quicq; hostiu; maneret: ac pugnaret: qui cum ascẽdisset: campũ despexit refertum equis: hominibus: curribus fugientibusq; & uincentibus ac uictis. manẽs autem quicq; nusq; despicere amplius poterat præter exercitum ægyptiorũ. Hi uero quoniã difficulter haberent: undiq; facto circulo ut arma uiderentur sub clipeis sedebant. faciebantq; Amplius nihil. patiebantur autem & multa et grauia Admiratus autem eos Cyrus cõmiseratusq;: q uiri fortes cum essent: perierant: retraxit eos omnis qui circum illos præliabãtur: pugnareq; neminẽ amplius sinebat mittiq; ad eos caduceatorem percunctatum: utrum uelint omnes ne propter eos perire: a quibus proditi fuerint: an qui fortes esse uideantur: seruatum iri. Ad quẽ

responderunt ægyptii:quonã pacto nos seruemur:si ui ri fortes uidemur esse? Cyrus autem rursus dicebat. Quoniam nos uidemus uos solos : qui maneatis :uelitisq; pugnare. Sed deinceps dixerunt ægyptii:qui honesti facimus:ut seruemur? Et Cyrus item ad hoc respõdit. Si ita seruemini:ut & sociorum prodatis neminẽ & arma nobis tradatis:& amici his sitis:qui eligunt uos saluos facere:cum liceat perdere. Quæ illi audientes interrogabant. Quod si in tuam amiciciam ueniamus:ad quid uti nobis dignum existimabis? Ad quos Cyrus respondit ad beneficiũ ultro citroq; conferendũ Et rursus Cyrum interrogabant ægyptii ad quod beneficiũ? Ad hoc inquit Cyrus stipendii quidem plus uobis dem:quã nunc accipitis:quãdiu sit bellum:facta autem pace qui uestrũ manere apud me uoluerit:huic ego et regionem dabo & urbes et uxores & famulos:quibus ægyptii auditis precati sunt:ut sibi negocium auferret gerendi belli aduersus Crœsum. Huius enĩ solius misereri se dixerunt. Alia uero paciscentes fidem dederũt atq; acceperunt. Hinc & ægyptii qui tũ restiterũt hoc etiam tempore fideles erga regem perseuerant. Et Cyrus his urbes dedit. alias sursum:quæ ipsæ hodie quoq; urbes egyptiorum uocantur larissam:ac cyllenem quæ trans Cymen posita est prope mare :quas quidẽ urbis hac etiam tempestate habent eorum posteri. Cyrus his rebus gestis iam per tenebra rediens in thymbraris locauit castra. In hac autẽ pugna ægyptii ex hostibus claruerunt. Ex Cyri autem exercitu persarum equitatus uisus est optimus extitisse. Quare nunc quoq; armatura permanet:quã Cyrus tum est equitibus fabricatus:ue

hementer etiam claruerũt currus falcati. Quare hoc genus bellandi hoc etiam tempore permanet ei semper:q regnat. At cameli solum equis metui fuere. Nec enim equites qui in his erant:interempti sunt:nec item ipsi ab equitibus. Nullus enim equus prope factus est. Atq; utile esse uidebatur. Sed enim neq; alere camelũ uelit uir honestus & bonus uæhendi gratia:neq; meditari:ut ab his sit pugnaturus. Ita igitur rursus suo recepto habitu degunt inter impedimẽtaria iumenta. Atq; Cyri milites ubi cœnassẽt custodesq; posuissent ut par erat somno se dederunt. At Crœsus quidem cõtinuo fugit sardis una cum acie. Nationes autem aliæ quo poterant:q̃p longissime noctu per uiam singuli abscessere. quæ domũ duceret. Sed ubi dies illuxit:cõtinuo Cyrus exercitum egit ad sardis:qui ubi uenit ad murũ ipsius urbis:tum machinas erexit:ut muro apponeret. Et parabat scalas. Quæ faciens per ea quæ esse uidebantur ardua ac difficilima:sardianorum munimenta sequenti nocte chaldeos sursum atq; persas tollit. ductor iis fuit perses:qui seruus fuerat cuiusdã eorũ:qui in arce erãt præsidio:quiq; didicerat & descensum in flumen et eũdem ascensum. Quod ubi factum est. Arx uidelicet capta est. Quare lydi omẽs quo poterant singuli a muris fugiebant. At Cyrus simul cum die in urbẽ est ingressus:præcipiens moueri neminẽ ex ordine suo. Crœsus uero ĩ regia clausus Cyrum clamabat. Cyrus uero crœsi custodes reliquit. Ipse autem abiens ad captam arcẽ ut uidit persas:ut par erat:custodientis arcem:chaldeorum autem arma sola:decurrerant enim ut rapinã bonorũ facerent ex ædibus:cõtinuo eorum principibus cõ

uocatis ait ut q̃primũ abirent ex acie. Non enĩ inquit contineri possem intuens auiditatem intemperantium. Scitis enim uos esse a me paratos: ut mecum militãtes chaldeis omnibus laudabiles redderem. Nunc uero nolite mirari: si quis melior etiam uobis abeuntibus ĩjs incidat: quibus chaldei auditis: & metuerunt & orauerunt: ut irasci desineret: seq; raptas res omĩs datum ire dixerunt. Ad quod Cyrus respõdit ĩjs sibi nihilo opus eẽ. Quod si me uultis ab ira desistere: reddite res istas omnis quas accœpistis: arcem custodiẽtibus. Nã si alij milites senserint eos plus habere: qui ordinẽ seruarint omnia mihi bene sunt habitura: Et chaldei quidem ita fecerunt ut iussit Cyrus: accœperuntq; obedientes & multas omnisq; generis pecunias. Cyrus autem ut suorum castra ibi posuisset: ubi existimauit locum esse urbis aptissimũ ad manendũ in armis: præcepit: ut prãderent. His autem rebus gestis: iussit Crœsum agi ad sese At Crœsus Cyrum ut uidit. Salue inquit here. Hoc enĩ fortuna & habere posthac dat tibi et mihi appellare. Et tu quidem Crœse inquit Cyrus salue: quoniã uterq; homines sumus. Cæterũ crœse inquit. num mihi uelis consulere. Vellem equidem inquit Cyre boni aliquid tibi inuenire: hoc enim existimarem mihi quoq; bonũ fore: Audi igitur inquit Crœse. Ego enim uidens multũ milites laborasse: ac multa pericula subisse: & nũc existimare habere urbem: quæ post babylona ditissima sit in asia: dignu; puto prodesse militibus: quippe qui futurum norim si minus fructũ aliquem laborũ cœperint ne eos possim habere diutius mihi obtemperantis. Et nolo equidẽ pati: in urbe; diripiant. Nam et urbis mea

sententia periret: & in rapina qui maxime sunt impro bi: ditarentur. Quae Croesus audiens dixit At sine me dicere ad quoscunque uelim lydorū: me abs te impetrasse rapina ne fiat neque te sinere pueros mulieresque perdi: quodque tibi pollicitus sum pro hisce rebus fore a lydis ultro: quicquid & pulchri & boni sit in sardibus. Si enī haec audient: futurū scio ut afferant: quicquid hic possi detur pulchrum & uiro & mulieri. At rursus in sequē tem annū urbs tibi referta sit multis pulchrisque rebus. Quod si eam diripueris: artes quoque quas bonorū fon tes esse aiunt: corrumpētur. Praeterea licebit tibi: si haec uideas etiam cum ueneris de rapina consultare. Primū autem mitte ad thesauros meos: & eos custodes tui a meis custodibus accipi ant. Haec igitur Cyrus omnia cō sensit ita faciūda, ut Croesus dixerat. Haec autē inquit Croese mihi dicito omnino. Quomodo euenerunt: quae delphicū dixit oraculū? Dicitur enim Appollo tibi ual de obsecutus: teque gessisse omia ab illo persuasum. Vel lem equidem inquit Cyre ita habe re. Nūc autem secus omnia continuo agens ab initio consului apolliuem. Quomodo inquit Cyrus? Doce me. Incredibilia enī ad modum narras. Quoniā primū inquit interrogare de um. negligens si quare egerem temptaui eum: an pos set uera loqui. Hoc autem non deus solum: uerum etiā homines honesti ac boni cum norint fidem sibi minus haberi non amant incredulos. Vbi igitur nouit me fa cere admodū absurda: qui longe abessem a delphis: ita demū mitto de filijs cōsulens: Ille autem mihi prius nō respondit. Sed ubi ego multis oblationibus aureis mi sis multis etiam argenteis: permultis item sacrificijs

actis placaui eum aliquando: ut mihi uidebatur. Tum tandem mihi respōdet percunctanti: quidnā facere me oporteret: quo mihi essent filij: ille dixit fore: ut haberem. Et nati sunt quidem. Neq3 enim hoc mentitus est. Hi uero cum mihi nati sunt: nihil profuere. Nam alter mutus esse perseuerauit. Qui autem erat optimus: periūt in ætatis flore. Pressus autem cladibus filiorū: mitto iterum atq3 deum rursus consulo: quidnam essem facturus: quo reliquum tempus uitæ q̃3 felicissime degerem: At ipse respondit. Ipsum te noscens es fœlix crœse futurus. Vbi uero oraculo audito lætatus essem: putabam enim eu3 mihi fœlicitatem dare quod facillimū esset: imperando. Alios enim cognoscere: quosdam fieri quidem posse: quosdam uero nō posse. Se autem ipsum qui sit unūquēq3 existimabam hominē nosse. Ac omne deinceps tempus usq3 quietem habui: nihil de infortunijs quærens post filij mei mortem. Sed ubi sum ab Asyrio persuasus aduersus uos exercitū ducere: in omne ueni periculū. Et seruatus su3 sane nullo malo accepto. At ne propter hæc quidem deum incuso: cum eni3 meipm̄ nossem non satis esse: qui aduersus uos pugnarem tuto abiui una cum deo & ipse & mei. Nunc rursus & a præsentium diuitiarum delitijs insolentior factus & ab ijs qui me rogabāt: ut bellū gererem: et a muneribus quibus me donabant: & ab hominibus qui mihi assentantes dicerent. si imperare uellem futurum: ut omnibus in rebus mihi parerent: fortemq3 hominū maximus. Huiusmodi tandē uerbis inflatus ut omnes undiq3 reges belli præfectum me legerunt: suscepi imperium. tanq̃3 satis essem: qui maximus fierem: certe me

ipsum ignorans:quod existimarē me satis esse qui ad-
uersus te bellum gererem:primū quidem:quod ex dijs
immortalibus genitus sis:dein quod ex regibus oriun-
dus:demū uero quod abusq; puero uirtute; exercueris
Maiorum autez meorum audio primū qui regnauit et
regem simul fuisse & liberum. Hæc igitur cum igno
rarim:iure inquit optimo pœnam do. Verum nunc tā-
dem Cyre meipsum cognosco. Tu uero etiam ne putas
uerum dicturum Appollinem me fœlicem fore:si me
ipsum noro. Te autē propter hanc rem interrogo quo-
niā mihi optime uideris hoc ipsum nunc coniectare:po
test enim facere me fœlicē. Et Cyrus respondit cōsili
um mihi da Crœse hac de re. Ego enim cogitās priorē
tuam fœlicitatem:& misereor tui:& reddo tibi uxorē
habendā:quam habes & filias. Audio enim esse tibi et
amicos: & famulos & mensam qua cum una uiueba-
tis. Pugnas uero tibi bellaq; aufero. Mediusfidius ni-
hil igitur inquit crœsus. Mihi tu adhuc cōsultas eripe
re de mea fœlicitate. Ego enim tibi iam dico. si hæc mi
hi feceris quæ dicis hanc me:quam & alij fœlicissimā
uitam existimabāt:& ego cum his sentiebam: esse nūc
etiam acturum. Et Cyrus inquit quis igitur est qui ha-
bet hanc uitam beatam? Mea uxor inquit o Cyre. Illa
enim & bonarum et mollium & lætarum omniū rerū
æque atq; ego:erat particeps : curarum uero ut hæc fo
rent:& belli & pugnæ particeps non erat. Ita igitur
tu quoq; parare me nunc uideris: quēadmodum ego il
lam quam maxime omniū hominū amabā; Itaq; mihi
uideor Apollini debere alia munera. Cuius uerba Cy
rus cum audisset: admiratus est animi eius tranquillis

tatem. Itaq; deinceps eum quacunq; ipse pergeret: ducebat: siue quod eum usui cuiquam sibi esse existimaret siue quod etiam tutius ita censeret. Et tum quidem ita quieti se dederunt. Postridie uero Cyrus uocatis amicis & exercitus ducibus alios eorum constituit: ut thesauros acciperēt. aliis iussit ut quascūq; pecunias. Crœsus traderet: primū diis immortalibus eligerent: quas magi interpretarentur. Deinde alias pecunias quas acciperent: eas in arcis locatas: in plaustris ut portarent quodcunq; ipsi pergerēt: ut ubi tempus foret: singuli caperent portionem suam. Et ii quidē haec faciebāt. At Cyrus uocatis quibusdam ex praesentibus ministris dicite mihi inquit. Vidit ne uirum quisq; Abradatan. miror enim quod cum antea iret ad nos frequenter: nunc nusq; apparet. Ad quem respondit unus ex ministris: quoniam here ille non uiuit: sed mortuus est in pugna. cū in aegyptios currum imisisset. Alii uero exceptis eius sodalibus ut aiunt: effugerunt ubi globum uidissent aegyptiorum. Et nunc dicitur eius uxor mortuū sustulisse: imposuisseq; in carpentū in quo ipsa uehebatur: atq; eum portauisse quendam hic in locum ad Pactolū flumen: feruntq; eius Spadones ac famulos fodere loculum mortuo quodam in tumulo. Dicunt etiam eius uxorem humi sedere ornatam quibus uirum ornarat: habereq; caput eius in genibus. Quibus Cyrus auditis femur sane percussit: continuoq; equo ascenso: assumptisq; equitibus mille: immisit ad luctum. Iussit praeterea Gadatae & Gobryae: ut quātū possent accerptū pulcherrimū ornatū: ad uirum amicum ac bonum: qui diem obiisset: transferret. Et qui haberet armenta sequentia

& boues & equos huic dixit: simulq́ pecudes multas ageret: ubicunq́ se esse audiret: quo ea Abradatæ immolarentur. at ubi uidit Abradatæ uxorem humi sedere: ac mortuum iacere: et collachrymatus est propter dolorem: & ait. Heu o bona atq́ fidelis anima abis nūc nobis relictis: simulq́ eius dexteram capiebat atq́ manus mortui secuta est. Abscisa enim mucrone fuerat ab ægyptijs: quod Cyrus intutus multo etiam mœstior fuit. Et uxor Panthea eiulabatur: exceptaq; tū a Cyro: & eam est manū osculata: & loco suo: ut fieri potuit: rursum coaptauit dixitq;. Et alia quidem Cyre ita habent Verum quid aspicere oportet. Et hec inquit: scio illum propter me non minime passum esse: neq́ fortasse minus propter teipsum Cyre. Nam et ego stulta multum sum cum hortata: ita faceret: ut tibi amicus appareret dignus memoratu: & idem ipse certo scio: non hoc cogitabat: ut mihi obtēperaret sed ut aliquid faciens gratificaretur tibi. Etenim ipse quidem probe diem obiuit ego uero, que sū hortata sum: uiua assideo. Atq́ Cyrus aliquātum temporis tacēs collachrimauit. Dein ita est locutus. Verum hic o mulier pulcherrimū finem habet Nam diem obijt uictor. Tu uero hisce a me acceptis eū adornato. Aderant autem Gobryas & Gadatasq́ multū ferentes, pulchrūq́ ornatum. Dein inquit scito: ne alijs quidem in rebus istum inhonoratum fore: sed etiā monumentū multi nostrum pro dignitate in tumulu; erigent: eq́ immolabuntur quæcunq́ par est uiro fortissimo. Neq́ tu etiam eris orbata. Nam ego te & pudiciciæ & omnis uirtutis gratie cum alijs in rebus honorabo: tum constituam: qui te portet: quocunq; ipa uo

lueris. Tu solum mihi declarato: ad quem uelis portari Et pãthea inquit: uerum bono animo esto Cyre: nequã ꝗ tibi occultabo: ad quem ire uolo. Et Cyrus hæc locu tus abiit commiseratus & mulierem: ꝗ tali uiro orba ta esset: & uirum quod talem uxorem cum reliquisset non amplius eam esset uisurus. At Panthea Spadoni bus quidem iussit: secederent donec inquit: hũc ego pro uolũtate ciuler. Nutrici autem dixit: ut expectaret: eiq; iussit: ut cum mortua esset: & sese & uirum in uno ue laret uestimento. At nutrix cum multum eam supplex precata ẽẽt: ne hoc faceret: posteaq̃ nihil perficeret: ui deretq; eam grauiter ferre & permoleste: flens se dit. At Panthea acinace: quem gladium diu parauerat seipsã iugulauit. Et imposito suo capite super uiri pe ctora mortua est. At nutrix & uociferabatur: & uela uit ambos: quẽadmodum Panthea iusserat. At Cyrus ut sensit mulieris opus. exterritus ad eam it: si quid au xilii posset afferre. Sed Spadones: quod factũ erat: in tuti tres ut erant: ipsi quoq; districtis acinacibus ibi se iugularunt stantes: ubi eos iusserat. Et hac tempestate hucusq; monumentum Spadonum tumulatum dicit Et in superiore columna uiri uxorisq; nomina inscripta esse dicunt syris litteris. Deorsum tris esse dicunt colũ nas: easq; sceptriferorũ inscriptionẽ habere. At Cyrus ut ad eam cladem appropinquauit: & admiratus mu lierem: & quæstus abiit. Et horũ quidem pro dignita te diligentiam habuit: ut consequerentur honesta oĩa: & monumentũ magnum surrexit in tumulũ: ut perhi bent. Exhinc cum seditiones inter caras ortæ essent: & hi inuicem bellum facerent: ut qui habitarent in muni

tissimis castellis: utrique Cyrum implorarũt. At Cyrus Sardibus ipse manens machinas fecit: & arietes: ut eorum muros solo æquaret: qui parere nollent Cadusium; uirum persen & aliis in rebus neque insipiẽtẽ neq; imbellem: præterea admodum gratiosum: dato ei exercitu mittit in cariã: quo cũ & cilices & cyprii admodũ ĩpigre in expeditionẽ pfecti sunt. Quapropter haud misit unquã psen satrapen: neque cilicum: neque cypriorũ. Sed satis erant ei semper indigenæ reges. Tributũ quidem capiebat. & expeditiones: cum opus esset. his iubebat. Cadusius aũt acto agmĩe uenit in cariam: & ab utrisque caribus ad eum affuere: qui dicerent se paratos esse: qui eum admitterent in oppida in detrimentũ contrariæ factionis. At cadusius ad utrosque hæc faciebat iustioraque diebat hos dicere: cum utriscũque loqueretur: dicebatque oportere aduersarios latere: quod ipsi sui amici essent. Ita eni fore: ut magis imparatos adoriretur aduersarios: rogabatque: ut fidem darent. Et cares quidem iurati sunt & sine dolo: se eos recipere in castella et ad Cyri persarũq; utilitatẽ. Ipse quoq; iuratus est sine dolo in castella ire: & ob suscipientiũ bonum. Hæc cũ ambobus fecisset: clam utrisq; eadem nocte pepigit: et hac ipsa nocte in castella insiliit: & amborum munimẽta cœpit: simulque facto die sedens in medium cũ exercitu uocauit utrorũq; tempestiuos: ii uero intuiti sese inuicẽ grauiter rem tulerunt: existimãtes utrique se deceptos. Et cadusius quidem in hunc modũ locutus est. Ego uobis o cares iuratus sum sine dolo ingredi in castella et propter bonum suscipientiũ. Si quidem igit̃ perdidero uestrum alterutros: puto ob carum ipsorũ malũ in-

gressus esse. Sin pacē uobis fecero ac securitatē: ut utri
q; agrum colatis arbitror me uobis adesse propter ue
stram utilitatem. Nunc decet ab hoc die & amice inui
cem u os misceri, & sine ullo metu colere agrū uestrū
dareq; & accipere mutuo liberos. Quod si præter hæc
quisq; uestrū iniuriam temptet: hisce & Cyrus & nos
hostes erimus. Ex hinc portæ castellorum apertæ sunt
& uiæ plenæ proficiscentiū inuicē; refecti etiam cam
pi cultoribus: festos dies publicæ agebant: pacis ac læ
titiæ omnia erant plena. Per id temporis uenerūt a Cy
ro nuncij rogantes si quid aut exercitus indigeret aut
machinamentorū. Cadusius uero respōdit præsenti ēt
exercitu alio uti licere: simulq; hæc dicens abduxit exer
citum: præsidijs relictis in arcibus. At cares precaban
tur eum: ut maneret: qui ubi noluit: miserū ad Cyrum
rogantes: ut cadusium mitteret sibi satrapem. Hoc tem
pore Cyrus hastaspan misit cū exercitu aduersus phry
giam: quæ adiacet hellespōto. Vbi uero cadusius nouit
ei iussit exercitum traduceret. qua hystaspas processe
rat: quo magis parerent hystaspæ: si audissent alium
exercitū aduentare. Igitur græci qui ad mare incolūt:
multis muneribus datis conuenerunt intra castella bar
baros non excipere: sed tributum soluere & in expedi
tionem ire: quo Cyrus iuberet. At phrygum rex para
batur: ut munita castella contineret: minimeq; pararet.
Atq; iussit ita. Sed ubi ab eo ductores defecerunt: ac so
lus relictus est: tandem in manus uenit hystaspæ a Cy
ro iudicādus. Et hystaspas relictis ualidis persarū præ
sidijs in arcibus. abijt suos milites secum ducēs: ac phry
gum multos equites scutatos. At Cyrus iussit cadusio:

qui cõiunctus hystaspæ fuerat:ut hos phrygas; qui res suas legissent:armatos ageret:qui uero belligerare cupissent:his iuberet:ut ablatis equis & armis omnes se funditores sequerẽtur. Et hi quidem hæc faciebant. At Cyrus mouebat ex Sardibus ibi relicto magno peditũ præsidio:habebatq; secũ crœsu;:et multa agebat plaustra multarum & omnis generis pecuniarum. Veniebat etiam crœsus scriptas habens pecunias : quæcunq; erãt in singulis plaustris:scriptisq; Cyro datis hæc inquit habens Cyre noris:& qui tibi recte pecunias reddiderit:quas agit. & quid minus. Ad quem Cyrus respondit. Verum tu quidem crœse pulchre facis: qui prouideas. Mihi sane pecunias sunt acturi : qui etiam eas habere digni sunt. Quare si uel furati quid fuerit sua furabuntur. Quæ simul dicens dedit ea scripta amicis ac principibus:quo scirent:tutores siue saluas eis redderent pecunias siue nõ. Cyrus etiam lydos quos intueretur ornatos & armis & equis & curribus quicq; eniterentur facere omnia:quæ putarẽt ipsi gratificari:hos ducebat armatos:quos uero intuebatur non libenter sequi eoru; equos illis tradidit persis:qui primũ una militarent. Arma uero concremauit: & hos quoq; coegit fundas habere:ac sequi:atq; inermes omnis:q serui fuerant fundam coegit meditari:putans hoc genus armorum esse maxime seruile. Nam una cũ alijs uiribus funditores si adsunt:ualde quandoq; prosunt:ipsi uero soli ne omnes quidem funditores expectẽt paucos admodum obuios factos cum armis:quibus cõminus pugnatur. Cyrus autem cum uia procederet. qua itur babylona:subiugauit & phrygas:q in magna sunt phrygia

subiugauit etiam cappadocas: & fecit Arabas manci-
pia: quorũ omniũ armis persarum armauit equites non
paucioris quadraginta millibus. Multos item equos ca-
ptiuorum omnibus quoq; sociis tribuit. Venitq; ad ba-
bilona multos equites ducens: permultosq; sagittarios
iaculatoresq;: ac funditores innumeros. Cũq; esset pro
pe babylona Cyrus: locauit circum urbem aciẽ uniuer
sam. Dein ipse equitauit circum urbem una cum amicis
atq; tempestiuis sociorum. Sed ubi muros intutus ẽ
parabat ab urbe exercitum abducere cum transfuga qs
egressus ait futurum: ut hostes eum adorirentur: cum
exercitum abduceret. Iis enim a muro despicientibus
phalanx (inquit) uisa est imbecilla. Et minime mirum
erat ita habere. Nam cum circundarent murũ qui mul
tos esset: necesse erat phalanga non admodum esse con
fertam. Hæc Cyrus ubi audiuit: stans in mediũ sui exer
citus una cum iis: quos circum se haberet: iussit militi-
bus grauis armaturæ: ut ab utraq; summitate duplica
tes phalanga abirẽt præter stantẽ aciem: quousq; sum
mitas utrinq; ad se perueniret & ad medium ipsum,
Sic igitur his facientibus & hi qui manebant cõtinuo
redditi sunt audentiores: cum duplicati essent densita-
te aciei: & q abibant: itidem magis audebãt. Cõtinuo
enim qui ex his manerent: fuerunt aduersus hostes cu;
uero proficiscentes utrinq; summitates coniunxerunt:
constitere ualidiores effecti: & qui abierãt propter an
teriores: & anteriores propter eos: qui posteriores iam
essent. Duplicata aũt hoc pacto phalãge necesse ẽ et pri
mos et ultios eẽ fortissimos: ĩ medio uero ignauissimos
esse positos. Ordoq; habens hoc pacto & ad pugnãdũ

uidebatur bene paratus esse & ad minime fugiendũ; Equites uero ac uelites a cornibus fiebant propius prĩcipem semper quanto phalanx duplicata cõfertior fieret. Vbi uero ita callide dispositi sunt: abiere pedem referentes: donec extra missilia facti sunt: que a muro torquebantur. Dein conuersi sunt ac primũ paucis gressibus factis mutabantur ad clypeum: ac stabãt ad murũ respicientes. Et quo longius distarent: tanto rarius mutabantur. Sed ubi tuto esse in loco uisi sunt frequentes ambibãt: donec ad tabernacula peruenerunt. At ubi castramœtati sunt: Cyrus conuocatis tempestiuis ita locutus est. Viri socij cucurrimus circum urbem: equidẽ quomodo capere quis possit muros adeo firmos altosq́ pugnando: mihi uidere nõ uideor. Sed quo plures homines in urbe sunt: posteaq́ pugnatum non exeunt: eo celerius posse fame capere illos puto. Nisi igitur alium queq́ modum habetis: quem dicatis ita uiros obsidendos esse dico. Ad quem Chrysantas respondit. At hoc flumen nonne per mediam urbem fluit: cuius latitudo est plusq́ ad duo stadia? Ita mediussfidius ĩquit Gobryas: & profunditas tanta ut ne duo qdẽ uiri alter super alterum stantes supra aquam emineant. Itaq́ urbs ualidior est flumine q́ muris. Et Cyrus hæc inquit Chrysanta missa faciamus quæcũq́ uiribus nostris præstãt Dimetiri autem nos q̃plurimũ oportet partem cuiusq́ nostrum atq́ fossam fodere q́ latissimã profundissimamq́; quo nobis paucissimis custodibus opus sit: Sic igitur dimensus circum murum distans a flumĩe: quãtum magnis propugnaculis in altum sublatis satis est

fodit hinc atq; inde a muro fossam peringentem: terrã q; aduersus seipsos iecit. Ac primũ quidem turres ędificauit in flumine palmis fundatas longis non minus q̃ pletrum. Sunt enim maiores natura q̃ tantę lõgitudinis. Etenim palmę pressę onere sursum curuantur: quẽadmodum curui asini. Has igitur supposuit huius rei gratia: ut maxime uideretur paratus ad obsidendũ: quo etiam si diffugeret flumen in fossam. turris ipsas non tolleret. Erexit etiam alias turris super terram cõiectam quo essent q̃ plurimę custodię & ii quidẽ hęc faciebant. Qui uero hostes erant in muro: deridebant obsidionem ut qui res necessarias haberent plusq̃ uiginti annorũ. Hęc Cyrus cum audisset: exercitũ distribuit in partes duodecim quo singulę partes essent custoditurę singulos ãni mẽses. Rursusq; babylonii his auditis: multo etiam magis hęc deridebant: animo uolutãtes: si phryges & lycii & arabes: et cappadoces se custodierint: quos omnis existimabant mitiore esse in se animo q̃ in persas. Ac iam fossę effectę erant. At Cyrus quomiã audisset eiusmodi festum esse babylone: in quo babylonii omnes uniuersam noctem bibunt: & lasciuis carminibus saltationibusq; indulgent: cum primũ ac nocte tenebrę factę sunt acceptis multis hominibus aperuit fossas: quę tendebant ad flumen: qđ ubi factum est: aqua in fossas nocte cõcessit. Alueus autem fluminis: qui tendebat per urbem: redditus est hominibus permeabilis. Vt autem quod ad flumen attinet ita paratum est. Iussit Cyrus persis militũ tribunis: & peditum & equitum: ut ad se adessent agentes ordinem millenarium bini. atq; alii socii ad horũ caudam seque

rentur:quẽadmodum antea instructi. Quare hi aderãt At Cyrus cum imposuisset in fluminis aridum ministros & pedites & equites. iussit explorarent:an solum fluminis incessum pateretur. Quod ubi pati posse nunciarunt:hic peditum equitumq; ducibus conuocatis talia uerba facit. Viri amicissimi postea q̃ flumẽ nobis in urbem uiam concedit:iam intro audẽter ingrediamur nihil prorsus metuentes:animo sane repetentes aduersus quos nunc pergimus:illos esse quos ipsi cum & socios auxilio haberent:& uigilantis omnis et sobrios et armatos instructosq; uicimus. Nunc autem eamus aduersus eos: quo tempore multi horum dormiunt:mult ebrii sunt:omnes etiam imparati. Cum uero etiam senserint nos intus esse:multo quoq; magis q̃ nunc futuri sunt inutiles:quoniam erunt examinati. Quod si qs hoc cogitat quod iam dicitur formidabile esse in urbẽ intrantes ne in tecta illi ascendentes hinc indeq; feriãt hoc maxime audere. Si qui enim ascẽderint super ædes socium habemus deum uulcanũ. Eorum autem uestibula sunt crematu facillima. Ualuæ enim ex palma fabricatæ sunt bitumineq; tinctæ subadusto. Nos autem rursus facem habemus. Quæ celeriter admodũ ignem pariet multum etiã picis ac stupæ:quæ multam flãmã inuitant. Itaq; necesse fuerit:ut aut q̃primũ fugiant ab ædibus:aut q̃primũ comburantur. Sed agite arma capite. Ego uobis una cũ diis immortalibus sum dux futurus. Vos autem Gadata Gobryaq; uias ostendite:nostis enim. Cum uero intus fuerimus, q̃celerrime ducite ad ædis regias. Atqui dixerũt:qui erant cum Gobrya nihil mirandũ fuerit: Nã ipsius regiæ portæ ne clausæ

quidem sunt ut in ebrietatis intemperantiaeq; festo. Ita enim uniuersa uidetur urbs esse hac nocte. Incidemus autem inuigiles ante fores. Sunt enim semper constituti. Non negligendũ enim est inquit Cyrus: sed eundũ quo iparatos q̃maxime eos uiros offendamus. Vbi haec dicta sunt pergebant. Occurrẽtes uero alii percussi interibant: alii rursus introfugiebãt alii clamabant. Qui uero erant cum Gobrya una cum his clamabant tanq̃ etiam ipsi ebrii essent & incontinentes: eunteq; q̃ poterant: celerrime: uenerunt ad regias aedis. Et qui erant cum Gobrya Gadataq; constituti: regiae portas clausas inueniunt. Qui uero aduersus uigiles fuerant constituti in eos irruunt bibentis ad multam lucem: eisq; continuo hostiliter usi sunt: Vbi autem clamor et strepitus factus est: & qui intus erant tumultum sensissent rege iubente ut quid res ea esset: specularentur: excurrunt quidam: portasq; aperiunt. Qui uero erant cum Gadata: ut uiderunt portas patefactas: in eas irruunt: illosq; sequentes ac percutientes: qui refugiebant intro: ad regem ueniũt: quem iam stantem districto acinace quem habebat inueniũt. Et hunc sane milites multi: qui essent cum Gadata & Gobrya e medio sustulerunt. His etiã interfectis: qui cum eo erant: cum alius aliquid obiiceret: alius fugeret: alius repugnaret cui posset. At Cyrus dimisit equitum ordines per uias: iussitq;: quos offenderent extra: eos interimerent. Qui autem syrice loqui scirent: ut intus domi manerent: omnibus proclamarent. Quod si quis extra caperetur: plecteretur morte. Et hi quidẽ haec faciebant. At Gadatas ac Gobryas uenerunt deosq; primũ adorarunt: quod de rege nefario

cœpissent ultionem: dein Cyri manus ac pedes exoscu labantur: multum simul præ gaudio lachrymantes atq; gestientes. Vbi autem dies factus est: & hi qui arces habebant senserunt & urbem captam esse & regem mortuũ: arces etiam tradiderunt. At Cyrus arcis quidẽ continuo accipiebat: in easq; & presidiũ præfectos & præsidium iterum mittebat. Mortuos autem sepelire necessariis permisit: iussitq; præconibus: proclamarent ut babyloniũ omnes arma deferrent. Vbi uero in ædibus arma offenderẽtur: iussit ut omnes intus interimerentur. Illi igitur ea detulerũt. Quæ Cyrus in arcis deposuit quo parata essent: si quid unq̃ illis utendũ esset Quæ ubi gesta sunt: Primũ magos uocauit ab iussit: ut ex urbe bello capta spoliorum primitias diis imortalibus & de lubra eligerẽt. Exhinc & ædes distribuebat & principia his: quos existimabat participes esse rerũ gestarũ. Et ita distribuebat ut optime ab optimatibus ẽ decretum. Quod si quis iussus esset minus habere: iubebat is ad se iret, ac doceret. Babyloniis autem pronunciauit ut terram colerent: tributaq; deferrent atq; his obsequerentur quibus singuli ipsorum dati essent: quibus etiam iussit: ut persas & eos quibus cum res cõmunis esset: & socios quicunq; apud se manere decreuissent: ut heros q̃bus obtigissẽt alloquerẽtur atq; salutarẽt. Exhic cupiẽs Cyrus iã parari etiã ipse ut regẽ decere existimabat ratus ẽ hoc facere oportere una cũ amicorũ sentẽtia: quo minima cũ iuidia & rarus appareret et uenerabilis. Quam quidẽ rem ita molitus ẽ. Vt primũ dies illuxit quo in loco putaret esse aptissimũ: admittebat: qui loqui aliquid uellet: quem dato responso dimit

tebat. Quod homines ut nouerunt: uenere multitudi-
ne infinita. Vrgentiumq́ adire et conatus multus erat
& pugna: ministri autem q̄ poterant habito discrimi-
ne eis habitum permuttebant: cūq́ aliquis ex amicis ui
deretur turbam urgere. Cyrus protensa manu eos ac-
cersebatac dicebat ita. Viri amici expectate. donec uul-
gus extrudamus: dein per quietem congrediemur. Et
amici quidem expectabāt at uulgus: magis magisq́ af
fluebat: donec prius uespera anteuertit: q̄ ipse cū ami
cis posset per ocium congredi. Igitur Cyrus sic ait. Nūc
uidi sane tempus est soluendi. Cras autem itote mane.
Etenim quiddam uolo uobiscum disserere: quæ amici
audientes libenter abierunt & cursim cū dedissent pœ
nam a rebus omnibus necessariis. Et tum quidem ita
somno se dedere. Postridie uero Cyrus affuit in eundē
locum quem multo maior hominū multitudo circunste
tit. eum adire uolentium: multoq́ ii prius q̄ amici af-
fuere, Cyrus uero cum magnum constituisset circulum
speculatorum persarum iussit: nemo alius præteriret:
q̄ & amici & principes tum persarum tum sociorum
qui ut conuenerunt in hunc modum ad eos locutus est.
Viri amici ac socii deos quidem imortalis incusare mi
nime possumus: quod minus in hanc diē egerimus. oīa
pro nostris optatis. Quod si huiusmodi erit res magn-
nas gerere: quo fieri nō possit: ut neq́ solus quis uacet:
neq́ lætetur cum amicis ego sane hanc fœlicitatem ua-
lere iubeo. Cogitare enim & heri uidelicet cū mane cœ
pissemus adeuntis audire non desinimus ante uesperā
& nūc uidete hosce & alios pluris q̄ heri: qui adsunt
nobis negocia præbituri. Si quis igitur sese hisce subii

eiet:considero futurũ ut minimã mei partem uobis faciam:& minimã quoq; mihi uestrũ. Ipsius autẽ mei certo scio:ut nulla omnino pars sit futura. Prætere a aliã etiam rem ridiculam uideo. Ego enĩ certe affectus sum uobis uti par est. Horum uero circunstantiũ aut ullum: aut neminẽ nou . Et ij tamen omnes parati sunt: ut si urgendo uos uincant:prius q̃ uos a me quæ uolunt cõsequantur. Ego autẽ dignos rear hos uiros talis:si qua in re mei quis indigeat ut uos colant amicos meos:uosq; ut se adducatis:roget. Fortasse quis dicat. Quomodo igitur non ita initio me paraui. Sed præstabam potius me in medium? Quoniã intelligebam res bellicas esse eiusmodi quod non deceat principem esse inferiorẽ:neq; intelligendo. quæ oportet:neq; gerẽdo:quæ tempus sit gerere. Nam si imperatores uideant raros: homines existimabãt multa eos præterire:quæ gerẽda sunt. Nũc uero posteaq̃ laboriosissimũ bellũ cessauit:uidetur mihi dignum esse ut animus meus quietem aliquã consequatur. Quare perinde quasi ambigente me:quid sim facturus:quo & nostræ & aliorũ res qui nobis debent curæ esse:pulchre habeant:consulat:quod quisq; uidet maxime conducibile. Cyro ita locuto surrexit post eum Artabazus is . qui olim se dixerat consanguineum :ac dixit:profecto perpulchre fecisti Cyre hunc sermonẽ aggressus. Ego enim cum iuuenis admodum adhuc esses:initio cupiebam tibi amicus fieri. Te autem uidens minime indigere mei:adire sum ueritus:Cum autem olim etiã me rogasses:ut alacriter ad medos:quæ Cyaxares dixerat nunciarem:considerabam. si ijs tibi in rebus alacriter essem adiutor . fore ut & familiaris tibi

essem:& differere tecum possem:quantum uellem tem
poris. Atq; illa quidem ita a me dicta sunt:ut abs te lau
darer. Post hoc hyrcanij quidem primi nobis amici fa
cti sunt:quod admodum sociorum indigeremus. Itaq;
solum propter nostram in te dilectionem non in tuas
cellas eos circunferabamus. postea uero ubi castra ho
stium capta sunt nō tibi licebat ut arbitror:erga me oci
um habere. Et ego tibi ignoscebam. Dein Gobryas fa
ctus est nobis amicus id quod ego gaudebam:& item
Gadatas. Itaq; labor erat ut tui particeps fierē postea
q̄ sacæ & cadusij in societatem recepti sunt:his erat ob
sequendum. Et enim hi tibi obsequebantur. Vbi autem
eo reuertimus:unde moueramus:intuens te habere cir
cum & equos & currus & machinas. Putabā tum ab
hac re tibi ocium daretur:tum etiam erga me ociosum
te futurum. Atqui ut formidabilis nuncius est allatus
de omnium hominū aduersus nos conspiratione intelli
gebam hæc esse maxima:quæ si fœliciter haberent:iam
bene uidebar nosse multam tibi futuram copiam mei
tuiq; congressus. Atq; nunc tandem tum uicimus ma
gnam pugnam:tum Sardis Crœsumq; famulum ha
bemus & babylona cœpimus omniaq; subiugauimus
Et solem testor:ego heri nisi multos pugnis cecidisse;
te adire non poteram. Et ubi quidem dextra me appræ
hendisti:& apud te manere iussisti:iam conspicuus erā
quod tecum sine cibo & sine potu diem egi. Nunc igi
tur sicubi erit:ut digniores plurimā tui habeant partē:
bene est. Sin minus rursus ego nunciabo uerbis tuis ut
omnes abs te abeam exceptis nobis:qui ab initio usq;
amici sumus. Ad idq; & Cyrus quidē risit:& alij mul

ti. At Chrysantas quidem perses surgẽs ita locutus est Verum antea Cyre ut decebat in medium te præbebas & ob ea quæ ipse dixisti: & quoniã tu non poteras nobis gratificari. Nos enim etiam propter nosipsos aderamus. At multitudinẽ opus erat: ut omni ratione tibi comparares: quo q̃ libentissime uellet una nobiscũ & laborare & periculum subire. Nunc autem quoniã res tibi non habet hoc pacto duntaxat: uerumetiã alios potes homines adipisci: quos tempus fuerit: iam etiam dignum est: ut domũ consequaris: aut quid fruaris imperio: Si solus fueris expers foci: quo neq; religiosior locus in hominibus est: neq; suauior: neq; familiarius quicq̃? Dein nonne putes nos etiam pudere: si te uideamus exterius præstolantẽ. Nos autem in ædibus simus? & locupletiores uideamur q̃ tu. Vbi autem Chrysantas hæc locutus est eadem multi cohortati sunt. Exhinc tandem regiam Cyrus ingreditur & pecunias sardianas qui ferebãt: hic reddidere. Sed ubi Cyrus ingressus est primo sacrum fecit lari: dein Ioui regi & sicui alij deo magi interpretati sunt. Quæ cũ fecisset: cœpit alia administrare: cogitansq; negocium suũ: quod qui aggrederetur multis hominibus imperare: pararet habitare in ea urbe: quæ inter illustris erat maxima: ipsa autem ita haberet aduersus eum: ut quæ maxime hostilis uiro urbs fuerit. Hæc igitur animo uolutans censuit sibi esse opus custodia circa corpus. Intelligens autem homines nusq̃ facilius capi q̃ in esculẽtis et potuletis et balneis & lecto & somno: considerauit quos in his rebus fidelissimos erga se haberet. Existimauit autem neminem esse posse fidelem unq̃ qui magis alium amaret

ꝙ qui custodia egeret. Qui igitur haberent filios uel uxores cõueniẽtis aut pueros amoribus cõiunctos: nouit eos natura cogi ad amandũ maxime. Sed cum Spadones uideret his omnibus priuatos arbitratus est ab his plurimi eos fieri a quibus ipsi possint maxime ditari: & auxilium habere si quid iniuriæ patiantur: atq; honoribus augeri. A quo autem in beneficijs in hos cõferendis superari posset neminẽ esse sensebat. Ad hæc cũ Spadones obscuri sint apud alios hoĩes: etiam ob hanc rem egent heri auxilio. Nemo sit enim qui non dignũ putet se omni in re pluris eẽ faciundum ꝙ Spadonẽ nisi qd aliud melius ĩpediat. Sed nihil prohibet Spadonem quoq; primariũ esse ubi fidelis sit hero. Quod autem maxime aliquis putet Spadones robore corporis carere: ne hoc quidẽ Cyro uidebatur: quippe qui coniecturã faceret ex alijs animalibus: quod & contumeliosi equi: ubi excidantur a morsu cõtumeliaq; cessant: nihilo tamen minus sunt bellicosi. Et tauri excisi animi elationem inobedientiãq; dimittunt. Sed corporis uiribus & usu colendi agri non priuãtur. Et canes item codẽ modo si excidatur: cessant a relinquendis heris: sed ad custodiam & ad uenationẽ nihilo sunt deteriores: & homines itidem quietiores fiunt: si hac priuentur libidine. Sed minime neglig&etilde;tiores circa imperata. Neq; minus equitãdi studiosi neq; ad iaculãdum minus apti neq; ambitiosi minus. Perspicuũq; est & in bellis: & in uenatiõibus eos pertinaciã in animis seruare. Quod autem sint fideles in herorũ pernicie: maxiẽ probarũt Nulli enim fideliora opera demonstrarunt in herilibus infortunijs ꝙ Spadones. Quod si qd diminui ui

dentur c rca uires corporis:ferrum equat imbecilliores in bello robustioribus. Hæc igitur intelligens quæ ab hostiariȷ̃s acceperat:eos omēs qui sui corporis curā gererent. Spadones fecit:& arbitratus curam hanc nō satis esse aduersus eorum multitudinem:qui infesto sunt animo:considerauit quos alios acciperet:qui circa regiam essent fidelissimi. Itaq; sciēs persas pessimi uictus domi esse propter inopiā & laboriosissime uiuere propter regiōis asperitatē:& quoniā operariȷ̃ ipsi essent hos existimauit esse contentos maxime apud se uitam agere. Accepit autem ex his spiculatores decē millia qui noctu dieq; circum regiam custodirent: cum intus ocium ageret. Cū uero exiret:hinc indeq; instructi pergerent. Ratus præterea sufficientis custodes totius babylonis esse oportere:siue ipse in urbe esset: siue pegre proficisceretur:constituit etiam babylone præsidiariorum satis: qbus iussit mercedē dari a babyloniȷ̃s quippe quos uellet maxime imbelles reddere:quo et humillimi essent:& maxime subiecti. Hæc igit̄ custodia & circa ipsum & babylone per id tempus constituta:nūc etiam eodēmodo perdurat. Considerans rursus quo pacto & omne contineretur imperium:& aliud item adderetur existimauit hosce stipēdiarios non tanto esse subditis meliores quanto paucioris:bonos autem uiros cognoscebat continendos esse qui una cum dȷ̃s immortalibus uictoriā præstitissent:& curandū esse:ut perficerent exercitationē uirtutis:quibus ne iubere uideretur:sed cognoscentes ipsi hæc esse optima ita & perseuerarēt:& curarent uirtutis opus:collegit homotimos & omnis quotquot erant tempestiuos:quiq; utilissimi

ei uisi sunt participes esse & laborum & bonorũ. Hi ubi conuenerunt in hunc modum est locutus. Viri ami ci atq; socii diis quidem imortalibus magna est gratia quod dederint nobis ea consequi: quibus putauimus eẽ nos dignos. Nunc & enim habemus & solum multũ & bonum. Et qui hoc colẽtes nos alent. Habemus etiã ædis: & in his apparatus neq; uestrum quisq; hæc ha bens existimet aliena se habere. Lex est enim inter oĩs homines perpetua: quãdo belligerentiũ urbs capta fue rit: cuncta eorum esse: qui cœperunt & corpora eorum qui in urbe sunt & pecunias: nullomodo iniuste poss. debitis: quodcunq; possideatis. Sed pro humanitate nõ abstuleritis: si quid habere eos sinitis. Equidẽ hoc ego exhinc ita sentio. Quod si uertemur ad pigritiã impro borũq; hominũ uolũtatẽ: qui arbitrantur laborare esse ærumnosissimũ, & uitam sine labore agitare uolupta tem existere: ego nos affirmo celeriter nobisipsis mini mi esse faciundos: ac fore ut cito priuemur bonis omni bus. Nihil enim ad perfectionem sufficit fieri bonos ui ros: nisi quis usq; ad finem curet in bonitate perseuera re. Sed quemadmodũ aliæ artes ubi neglectæ sint: mi noris preciũ fiunt: & corpora ipsa bene habẽtia cũ quis ea remittit ad inertiam: male rursus habeant: ita & tẽ perantia & continentia: & robur cum quis eorum ex ercitationẽ relaxarit. hinc in malignitatem iterum uer titur. Nullo modo igitur negligendũ est neq; procedẽ dum uobis ad subitam uoluptatẽ: Magnũ enim opus esse existimo uel principum agere: multo etiam maius qui incœperit id tueri. Nã incipere sæpe illius fuit qui præstiterit audaciam solum. Sed continere quod cœpe

rit:non etiam hoc sine temperantia non sine continẽtia non sine multa diligentia fit. Quæ nunc cognoscẽtibus nobis longe magis uirtus est exercenda q̃ prius in his bonis adipiscendis:cum nõ scimus nesciũ quãdo plura quis habeat:tũ plurimos & iuidere illi & insidiari:& hostis fieri:maxime si ab inuitis & possessiones & seruos habeat:ut nos habemus. Atq; deos quidẽ putandum est nobiscum fore. Nõ enim insidiis usi hæc iniuste possidemus. Sed insidiis appetiti ultionem cœpimus. Quod autem optimum sit uobis ipsis post hac:parandum est. Hoc autem est:ut qui meliores sunt eos dignos existimemus:qui subditis imperent. Aestus igit ac frigoris & cyborum & potuum & laboris & somni necesse est seruis etiam partem facere. Sed quorum eos participes facimus:in his enitendum est:ut præcipue meliores q̃ ipsi eẽ appareamus. Sciẽtiæ uero militaris meditationisq; hi omnino participes faciundi nõ sunt:quos & operarios nostros et tributarios uolumus possidere. Sed eos debemus hisce exercitationibus præstare non ignari deos hominibus demonstrasse hæc libertatis felicitatisq; instrumẽta. Et quẽadmodũ illis arma abstulimus:ita nosipsos oportet sine armis nũq̃ eẽ cum bene nouerimus quibus arma sunt semper proxime:hisce familiarissimam etiam esse:quæcunq; uelint. Quod si quisq̃ talia cogitat quid igitur nobis prodest peregisse:quæ cupiebamus si etiã opus fuerit tolerare & famescendo & sitiendo: & curando et faciendo. Illud sane sciendũ est eo bona maiorem afferre lætitiã quo magis quis labore antecedẽte ad ea perueniat. Labores enim obsonium sunt bonis uiris. Nam si quis nul

la re egeat:nihil adeo paretur sumptuose:ut suaue sit. Quod si hæc nobis parauit numē:quæ hoīes cupiūt maxime & aliqs:quo suauiora uideanī hæc parabit sibi uir hmōi tātoplus habiturus earū rerū:qbus uita eget: ut ī fame suauissimos sit cibos cōsecuturus:et in siti suauissimis potibus perfructurus:& cum est opus quiete suauissime quieturus. Quapropter dico nunc nos decere intendere ad probitatem.quo tum bonis q̄ optime: & q̄ suauissime perfructuri simus:tū eius simus imperiti:quod est omniū molestissimum. Non eni ita molestum est bona non habuisse:q̄ hunc qui bona habuerit.iis priuari molestum. Cogitate etiam illud qua possimus induci causa:ut simus peiores q̄ antea fuerimus Vtrum quoniā imperamus? At nequaq̄ certe conuenit esse principem q̄ subditos īprobiorem:an quoniā nūc uidemur feliciores esse q̄ prius? Postea dicet aliquis uitium felicitatis tutelā gerere. Num quoniā seruos adepti sumus:in hos animaduertemus:si improbi fuerint Vobiscum præterea hoc aio uolutate parasse nos multos alere. & nostrarū domorū & corporū custodes. Sed qui turpius non sit.si putabimus spiculatorē consequi ad salutē nostrā:ipsi autē nobis ipsis spiculatores nō erimus? Atqui bene oportet nosse non eē alid custodia talē:qualis si ipse quisq̄ honestus bonusq̄ sit.hoc eni cōsequatur:oportet. Ei uero qui uirtute careat.neq̄ aliud quicq̄ decet pulchre esse. Quid igitur censeo esse faciundum:& ubi uirtutē exercendā & ubi meditandū Nihil noui dicā o uiri amicissimi. Sed quēadmodū inter persas homotimi in principiis degunt;ita affirmo uos oportere cum hic estis:homotimos oīs exercere: que

illic etiam exercebatis: & cũ me uidetis cõsiderate præsentes: si de gero eorũ diligẽtiã habẽs: quæ oportet. Ego uos quoq; considerans intuebor: et quoscunq; uideã honestis rebus bonisq; studere. hos equidẽ honoribus prosequar. At filios quoq; quicũq; nobis nascantur: hic instituamus. Ita eni & ipsi meliores futuri simus: si uelimus præbere nosmetipsos liberis nostris q̃ optĩa exempla: & liberi ipsi nec etiam si uelint: facile fiant improbi quippe qui nihil turpe neq; uideant: neq; audiãt & in studiis honestatis bonitatisq; uersentur.

LIBER XENOPHONTIS DE CYRIPAEDIA.

LIBER OCTAVVS.

C YRVS QVIDEM ITA locutus est. Chrysantas uero post eũ surgens in hũc modum orationẽ habuit. Verum ego o uiri sæpenumero etiã; alias cogitaui bonũ principem nihilo differre a bono patre. Nam & parentes filijs prouident: ut bona his nunq̃ sint defutura. Et Cyrus uidetur mihi nunc ea nobis consulere a quibus maxime in fœlicitate possimus ad ultimum usq; finem perseuerare. Quod autem mihi uidetur minus q̃ oportuerat: ostẽdisse: hoc ego ijs enitar ostendere qui ignorant. Cogitate enim & quæ urbs hostilis capta sit ab obedire nolentibus: & quæ amica ab ijs qui parere nolint: seruata sit: quæ etiam obedientiam non præstantiũ sit acies uictoriam consecuta. Quo autem pacto magis homies uincantur in pugna: quam ubi cœperint priuatim quisq; de sua salute consultare. Quod etiam aliud bonum præstetur ab ijs qui melioribus nõ parent. Quæ urbes legitime habitentur: uel que domus seruentur: quo pacto naues, quo opus sit: perueniant. Nos uero quæ hoc tempore habemus bona ob quã; rem aliam magis adepti sumus: q̃ ob præstitam obedientiam principi. Propter hoc enim & noctu & die tum q̃ primũ uenimus: quo oportuit: tum frequentes principem sequentes nullo utebamur ocio: quæq; iussa erant: eorum nihil semi

per fectum linquebamus. Si igitur principi obedirē maximum apparet esse bonum ad bona adipiscēda ita nobis exploratū esse debet: quod etiam idem hoc ad seruandum quae oportet maximū est bonum. Et antea quidem multi nobis imperabant: at imperabamus neminī Nunc uero ita parati estis: quod imperatis: alii quidem pluribus: alii uero paucioribus. Quēadmodū igitur ipsi dignū esse existimatis uestris subditis imperare: ita etiam nos iis pareamus: quibus decet. Tantū autem inter nos decet seruosq; interesse: quantū serui ipsi inuiti heris ministrant. Nobis autem qui dignum putamus libertate uti: ultro faciūdū est: quos plurimi uidetur aestimādū. Inuenietis quoq; ubi sine unius pricipatu urbs habitatur: quae maxime uult parere principibus: hanc minime ab hostibus ad obediēdū cogi. Adsimus igitū ut Cyrus iubet: ad hoc pricipiū & ea exerceamus: quae maxime continere poterimus: quae oportet: atq; praestemus nosipsos: ut Cyrus utatur: ad quocūq; opus sit. Et enim ne hoc quidem latere nos debet: nullo modo Cyrū inuenire posse: quod propter suum bonū nobis usurus sit: non aūt propter nostrum: quoniā eadem nobis conducunt: & iidem uobis sunt hostes. Posteaq; Chrisantas haec locutus est: ita etiam alii multi surrexerunt & persae & socii eadem consentientes. Decretūq; est: ut uiri optimates semper adesset ad ianuas: seq; utēdos praeberent: ad quicquid Cyrus uellet donec eos dimitteret. Et quēadmodū tum est decretum: ita hoc etiam tempore ii faciūt: q in asia sub regibus sunt cōstituti: celebrāt principiū ianuas Sicuti uero demonstratū est in oratione Cyrum constituisse ad custodiendum principatū si

bi & persis:hæc item reges:qui post illum secuti sunt legitima hac quoq; tempestate obseruant. Et hæc quoq; ita habent quẽadmodũ item alia:quando princeps melior sit:puriora iura constituit:quãdo uero deterior:nequiora. Ibãt igitur ad Cyri ianuas uiri optimates cum equis & lanceis pro cõmuni consensu optimorũ uirorũ omniũ qui imperium subiugarunt. Cyrus uero ad alia quidem constituit alios:qui diligentia haberent. Erant q; ei & censuum susceptores: & datores sumptuũ & operum præfecti. & custodes possessionũ:et rerum necessariarũ ad uictum qui curam gererent. Atq; equorũ item;& canũ illos cõstituit diligentiã habere:quos existimabat reddituros hæc pecora ad usum suũ q̃optima Quos uero putabat ad suæ felicitatis custodiam habẽdos ut hi q̃optimi forent:minime rei huius diligentiã aliis imperauit. Sed hoc suũ esse putabat officiũ;sciebat enim si quando pugnandũ esset:ex his esse sibi legendos:& qui interessent:& qui præ essent quibus cũ maxima sunt pericula. Et centuriones quoq; peditũq; & equitum norat ex his esse cõstituendos. Quod sicubi sine sese ducibus opus esset:sciebat illos ex hisce mittendos esse. Sciebat etiam quibusdam horũ utendũ esse custodibus ac satrapis & urbium et omniũ gentium. Ac item oratores quosdã ex his mitti oportere id quod ducebat in maximis esse rebus ad ea sic bello consequẽda: quibus egerent. Quare ubi non essent hi: quales oportet:ex quibus maximæ ac plurimæ res forent gerendæ futurũ censebat:ut res suæ male haberent. Sin hi essent qualis oporteret:putabat omnia pulchra fore. Itaq; ita sentiens in hanc diligentiam accingebatur. Arbitraba

tur præterea eandem uirtutis exercitationē sibi quoq; esse debere. Non eni existimabat: fieri posse ubi ipse minus foret: qualem deceret: ut alios incitaret: ad illustris bonasq; actiones. Hæc ubi cogitauisset putauit primū ocio opus esse: si uellet diligentiā habere rerū optimarum. Itaq; ut cēsus negligeret: putabat haud quaq; fieri posse: quippe qui prouideret multā necessario faciūdam esse impensam in magnū imperiū. præterea cum multæ essent possessiones: si uellet ipse circa hasce uersari semp: sciebat multā sibi futurā occupationē in adhibenda diligentia circa omniū salutem. Itaq; sic considerans quo & res familiares recte haberent: & ipse foret ociosus: excogitauit quodāmodo ordinē rei militaris Nam ut frequētius decuriones decuriarū curam habēt & manipulorum ductores decurionum: & millenarij manipulariū ductorum: & qui decē millibus præsūt millenariorū. Et hoc pacto nemo negligit: ne si admodū multa quidem sint dena hominū millia. Cūq; dux uelit uti ad aliquid agendū exercitu: satis est: si ijs præcipiat: qui singulis denis millibus sunt præfecti. ut igitur hæc habent hoc pacto sic etiā Cyrus summatim cōplexus est domesticas actiones. Itaq; ei cum paucis loq; opus erat: quo neq; res domesticas neglectui haberet. Et ex hinc maius ei ocium erat q̄ alij: qui unam domū & unam curaret nauim. Quare cū ita Cyrus res suas domesticas constituisset: Docuit etiam suos milites ut hoc ipsi ordine uterentur: Sic igitur ocium & sibi parauit & militibus suis. Cœpit enim instruere cuiusmodi familiaris suos esse oporteret. Primum quotquot satis ali possent: alijs agriculture studentibus: hosce: nisi adess

ſent ad ianuas requirebat ratus fore :ut qui adeſſent:
ij nollent neq; malum neq; turpe aliquid agere : tum
quoniã eſſent apud principem:tum quia noſſet a uiris
præſtantiſſimis uideri:q̃d agerent. Qui autẽ non adeſ
ſent:hos arbitrabatur uel ob incontinẽtiã abeſſe:uel ob
iniuſtitiã uel ob negligentiam. Quare hoc ratus coge
bat huiuſmodi uiros adeſſe:quoniã iuberet:qui apud ſe
eſſet maxime amicus: huic liceret eius bona recipere: q̃
non adeſſet :ac dicere ſua capere. Cũ igitur hoc fieret
ueniebant continuo ij quibus bona ablata eſſent:tanq̃
affecti iniuria. At Cyrus quidẽ diu huiuſmodi uiris au
diendis non attẽdebat:quos ubi audiſſet diſceptationẽ
dijudicare in multũ temporis differebat:quæ faciẽs ar
bitrabatur eos aſſuefacere ad præſtãdum obſequiũ:mi
nuſq; ſibi fore inimicos q̃ ſi ipſe coegiſſet per animad
uerſionẽ adeſſe. Vt igitur adeſſent unus ei hic erat docẽ
di modus:alius uero quo præſentibus iperabat:et que
facillima eſſent:& quæ maxime fructuoſa. Alius enim
quo nihil unq̃ abſentibus tribuebat:ſed maximus ne
ceſſitatis is erat modus ſi horum neminẽ exaudiret:cu
ius bona:quæ abſtulerat:alij dediſſet:quẽ putaret ſibi
tempeſtiue adeſſe poſſe. Et ita utilis ei amicus pro inuti
li reddebatur. Requirit etiam qui nũc rex eſt:ſi quis eo
rum abſit:quos adeſſe conuenit. Qui ergo minus adeſ
ſent:ita ijs Cyrus aduerſabatur. Qui uero ſeipſos præ
berent:eos putauit maxime ad res præclaras & bonas
poſſe incitari. Quoniã exiſtimabat ita iure in illos im
periũ gerere ſi operam daret:ut ſubditis declararet ſe
omniũ eſſe uirtute ornatiſſimũ:ſentire enim uidebatur
etiam propter ſcriptas leges homies fieri meliores. At

bonum principē ratus est uidentem legem esse hominibus: quoniā satis est: qui & moderetur: & uideat puniatq; delinquentē. Ita igitur sentiens: primū quidē se ipsum hoc tempore ostēdebat studere magis diuinis rebus quoniā esset felicior. Et tum primū magi constituti sunt: & laudes simul semper ac dies illucesceret: canebat ad deos: & singulis diebus ijs dijs sacra faciebat: quibus magi dicerent. Sic igitur quæ tum cōstituta sūt hac etiam tempestate perdurant apud eū semper qui rex est. Itaq; his in rebus primū imitabātur eum alij itē persæ: rati se quoq; felicioris fore: si deos colerent: quēadmodū is: qui & felicissimus esset & princeps. Quæ facientes existimabant se Cyro rem gratissimā facere. At ille suorū pietatem sibi etiam conducere arbitrabatur: quippe qui putaret quēadmodū qui nauigatione; eligunt cum pijs potius eligere solere: q̄ cum ijs hominibus: qui impie aliquid uideātur perpetrasse. Ad hæc secum animo reputabat: si oēs sui familiares pij essent in deum: minus eos uelle & inuicem & aduersus seipsum nefarij quicq̄ facere ratus se beneficum esse erga familiaris. Liquidū præterea hoc faciēs se plurimi ducere: quod neminē neq; amicum neq; socium afficeret iniuria: sed ius ipsum uæhementer intuens: magis etiā alios a turpi quæstu abstinere arbitrabatur: per iustitiā uero locupletari uelle. Atq; pudore existimabat magis omnes affici: si ipse ostenderet ita sibi omīs pudori esse neq; dicere neq; facere turpe aliquid auderet. Hoc aūt ex hac re ita fore cogitabat. quod non principem solū; uerum etiam eos: quos minime timent magis pudentis q̄ impudentis homīes uerentur. Et mulieres item quas

cunq; pudentis senserint: magis etiam qui eas uident pudori habere uolunt. Et obedire quoq; ita rebatur maxime permanere in suis posse: si manifesto magis eos honoraret: qui sine excusatione obedirent: q̃ qui maximas etiam laboriosissimasq; uirtutes præstare uiderentur. Hoc autem & sentire ita & facere perseuerabat: Cunq; sui ipsius temperantiam ostenderet: faciebat: ut eam magis omnes exercerent. Cum enim uideāt hoies cui maxime licet uti contumelia hunc uiuere temperanter: ita magis imbecilliores ipsi nulla uti cōtumelia uideri uolunt. At pudorem & temperātiā hac ratione diuidebat: quod pudentes quæ turpia sunt: in propatulo fugerent: temperantes uero: ac pudici etiam in obscuro Et continentiā hoc pacto maxime arbitrabatur exercendam si sese ipse ostēderet minime per subitas uoluptates abstrahi a bonis actionibus: sed potius laborem suscipere primū una cū honestate uelle sese q̃ uoluptates. Ergo Cyrus cum talis esset: facit ut in foribus multa esset deteriorū modestia cedētiū melioribus multus etiā pudor atq; decorum inuicem. Insuper etiam cognosceres: illic neminē neq; irasci clamore neq; gaudere risu per contumeliam. Sed si eos uideres: uero existimares uiuere decore. Res igitur huiusmodi faciētes uidentesq; degebant in foribus: Præterea bellicæ exercitationis gratia eos ad uenationem educebat: quibus hæc exercenda existimabat. Hanc exercitationē rerū bellicarū esse omnino ratus optimā: equestris autem uerissimā. Hæc enī in omni fariā locis equitantes maxime ostendit: quoniā insequi oporteat feras fugientis: & hæc item reddit ab equis maxime agilis ad obediendum opus: quoniā cas

piantur & cupiditatate & honoris ſtudio: & hic etiã
maxime familiaris aſſuefaciebat ad ferẽdã et cõtinẽtiã
et labores: & frigora: & calores: & famẽ: ac ſitim. At
q; hoc etiam tempore rex ad regis familiares hæc aſſi-
due faciunt. Quod igitur existimaret neminẽ impera-
re decere: qui melior ſubditis non eſſet: & ex antedictis
omnibus patet: & quoniã ita ſuos exercens: multo etiã
magis ipſe exercebat & continentiam & bellicas artis
meditationeſq;. Et enim ad uenationem alios educebat:
quando aliqua manendi neceſſitas non eſſet. At ipſe in
neceſſitate quoq; domi uenabatur eas feras quæ in hor
tis alebantur. Atq; ipſe nũq; anteq; ſudaſſet: cœnam ca
piebat: nec equis priuſq; eſſent exercitati: pabulũ . iniĳ
ciebat. Quin etiam ad hanc uenationem inuitabat ſce-
ptriferos ſuos. Itaq; longe ipſe in omibus honeſtis ope
ribus excellebat: longe etiam ſui præſtabant ob exerci
tationẽ aſſiduam. Et de ſe quidem tale præbebat exem
plum: Præterea alios quoq; & muneribus & magiſtra
tibus & conſeſſibus & omnibus donabat honoribus:
quos maxime intueretur quæ honeſta ſunt ſequi. Itaq;
multam omnibus iniĳciebat ambitionẽ: quo quiſq; Cy
ro optimus uideretur. Inſuper de Cyro uidemur didi-
ciſſe: quod non hac re ſolum decere exiſtimabat princi
pes ſubditis præſtare: quod ĳs forent meliores. Sed eti
am exiſtimabat opus eſſe: ut ornatu corporis eos allice-
rent. Itaq; elegit ſtolam medicam et ipſe ferre: & ut fa
miliares ea induerentur: perſuaſit, Hæc enĩ uiſa eſt ei
occultare: ſi quis defectum aliquem haberet in corpore.
Præterea ea indutos & pulcherrimos et maximos oſtẽ
dere. Et enim calceos talis habent: in quibus qui eos fe-

runt: clam aliquid subijciant: quo maiores esse uideantur: q̃ sunt. Sinebatq;: ut oculos suppingerēt coloribus: quo pulchrioribus: q̃ sunt: oculis esse uiderentur: & fricarentur ut melius uiderentur colorati q̃ natura essent. Exercuit eos insuper: ut neq; spuere neq; mucū emittere apparerent. Præterea ne ad quēq; spectandu; conuerterentur: perinde quasi mirarentur nihil. Omia uero hæc existimabat aliquid afferre quo minus forent subditis contemptui. Quos igitur censebat dignos qui alijs præessent ex seipso ita composuit: ut & meditarē tur: et uenerabiliter ijs præessent Quos item constituit ad seruiendū: horum neminē incitabat ad meditandos ingenuos labores. neq; assentiebatur: ut haberent arma Verum curabat: ut neq; sine cibo unq; essent: neq; sine potu ingenuarū meditationū gratia. Et enim quãdo im mitterent: ut agerent feras in campos equitibus: cibum in uenationem his ferre permittebat: liberorum autem nemini. Et quando iter faciūdum esset: agebat eos ad aquas ut iumenta. Cunq; esset prandendi tempus eos expectabat: donec aliquid essent ne esurirent. Itaq; hi quoq; eum ut uiri optimates: patrem uocabāt: quod sui ipsorū haberet curam: quo indubitato semper mancipia forent. Atq; uniuerso quidē persarum imperio hoc pacto parauit securitatem. Sibi uero ne a subiugatis periculi quicq; esset ad nocendū: ualde audebat. Et enim existimabat eos esse mollis: quos etiam intēperantis intuetur. Præterea neq; horum quisq; ei appropinquabat neq; noctu neq; interdiu. Quos autem & optimos putabat: armatosq; ac frequentis intuebatur: aliosq; eorū equitum esse duces: alios peditum: multos etiam eorū

animis elatis esse sentiebat: ut qui satis essent ad impe randum: ii & eius custodibus maxime erant proximi: & Cyro ipsi horũ multi sæpe commiscebantur. Necessario enim iis erat usurus. Per hos igitur ei quoq; periculũ erat maxime: ne qd pateretur multis modis. Quare considerans: quo etiam ab iis tutus esset: nam his auferre arma: atq; eos imbellis reddere reprobauit: & iniustum id ducens & imperii solutionẽ hoc arbitratus: quod rursus eos nõ admitteret seq; ostenderet: fidẽ his nõ habere: arbitrabatur principiũ esse belli. Vnũ autẽ quiddam horum omniũ nouit & optimũ esse ad securitatẽ sui & pulcherrimũ: si facere posset eorũ præstãtissimos sibi amicioris: q̃ ipsi inter se forẽt. Quomodo igitur uidetur nobis adeptus ille eorum amorẽ hoc eniti temur ostendere. Primo enim assidue semper humanitatem animi maxime quoad poterat: declarabat: existimans queadmodũ non facile est illos amare: quibus se odio esse putant: neq; beniuolos esse maliuolis: ita etiã qui cogniti fuerint amare & beniuoli esse: haud quaq̃ fieri posse ut his odio sint: qui amari sese arbitrantur. Donec igitur pecuniis imbecillior fuit ad beneficiũ conferendum tum prouidendo sociis ac familiaribus: tum anticipando labores: tum quod perspicuum faceret se lætari eorũ bonis malisq; tristari: hisce rebus studebat amicitiam uenari. Vbi autem factum est: ut ipse posset pecuniis esse beneficus: uidemur sane cognoscere nullũ esse beneficiũ hominibus erga homines gratius: q̃ que ab eodẽ fit uictitandi sumptu ciborum potuũq; collatio. Hoc autem Cyrus ita ratus primũ constituit ad mẽsam suã: ut quibus ipse cõuiuiũ faceret his similia sem

per esculenta ac sibi apponerẽtur: quæ satis essent per multis hominibus. Quæcunq; autem apposita essent: hæc omĩa præterea quibus ipse conuiuæq; uterẽtur: distribuebat: quibus uellet amicorum memoriã ostendere uel benignitatẽ. Mittebat etiã singillatim ad hos quibus delectaretur aut in custodiis: aut in famulatibus: aut in quibuscunq; actionibus: hoc sane significans q̃ se non lateret ea esse illos uoluntate: ut sibi gratificarẽtur. honorabat etiam seruos a mensa: cum aliquem laudaret & uniuersum seruorũ cibum in sua mensa ponebat: ratus etiam hac re inducere in eos quandam beniuolentiam queadmodum in canes. Quod si quẽ ex amicis uellet a multis coli: ad hos quoq; mittebat a mensa. Etenim nunc item quibus uideãt aliquid mitti a mẽsa regis: hos omnes magis colunt: rati eos esse honorificos: & qui satis sint ad transigendum: si qua re egeant Præterea non solum horum quæ diximus: gratia delectant ea quæ mittuntur a rege: uerumetiam quia uoluptate certo plurimũ præstant: quæ a regis mẽsa mittũtur. Quam rem ita habere non est mirandũ. Nam quẽadmodum aliæ artes in magnis urbibus excellentius laborantur: eodemmodo regis esculenta sunt longe præstantius laborata. In paruis enim urbibus iidem faciũt lectum: ualuas: aratrum: mẽsam. Persæpe etiã hic idẽ & ædificat & contentus est: si accipiat hoc pacto a quibus per datas operas ipse sat aliquẽat. Non ergo fieri potest: ut qui multis utitur artibus: is homo omnia pulchre faciat. At in magnis urbibus quia multi singulis egent: satis est una etiam cuiq; ars ad alendum: ac sæpe ne tota quidem una: s; calceos facit hic uirorũ: ille mu

lierum. Est etiam ubi alter qui calceos facit: eos neruo solum consuens sibi uictum parat: alter autem scindēs hic tunicas duntaxat incidēs: ille uero faciēs horum nihil. Sed incisa componēs. Necessario igitur qui in breuissimo uersatur opere: hic uel optime cogitur hoc facere. Idem etiam hoc patiuntur: quæ pertinent ad uictū cui enim idem lectum sternit mēsam ornat: massam et obsonia alias alia atq; alia facit: necesse est hunc ita in ijs habere ut singillatim accidit. Vbi uero satis est operis uni unū. carnes: elyxare: alij assare: alij item piscem elyxum facere: alij assatum: alij uero facere panes: et ne hos quidem multiplices sed satis est: si præbeat speciē unam pulchre; necessē sit: ut arbitror: hæc quæ ita fiūt longe excellenter facta esse. Qui igitur res faceret huiusmodi esculentorū cultu longe omnes excellebat. Vt uero alijs item rebus obsequēs. Cyrus longe præstabat hoc equidem nūc enarrabo. Nam cum multo cæteris hominibus superior esset in plurimis censibus capiundis multo etiam magis eos superabat in donādi magnitudine. Cyrus igitur hoc incœpit: quod hac quoq; tempestate in regibus perseuerat in magnis mūeribus faciūdis. Cui enim ditiores amici ostenduntur q̄ persarum regi? Quis etiam pulchrioribus uidetur stolis suos ornare: q̄ rex? cuius dona cognoscuntur ut regia. quædā armillæ: torques equi frænis insignes aureis? Non enī licet illic cuiquā hæc habere: cui rex non dederit. Quis item alius dicitur donorū magnitudine efficere: ut rex anteponatur fratribus parētibus: filijs? Quis alius quoq; potuerit inimicos distantis multorum dierū iter punire ut rex persarum? Quis præterea alius qui subius

gasset imperium: est a subditis uocatus pater: cum diē obijt: q̃ Cyrus? Hoc autem nomē benefici uidelicet magis est: q̃ eius qui auferat. Dicimus præterea Cyruz et regis oculos: qui uocantur. & regis auris nō aliter adeptum esse: q̃ munerando: honorandoq́: cum illos enim magnis afficeret beneficijs: qui nunciassent: quæcunq́ sibi pro tempore essent audienda: fecit ut homies multi & auribus audirent & oculis uiderent: q̃ nūcijs suis utilitatem regi essent allaturi. Hinc igitur existimati etiā sunt multi eē oculi regis et multæ aures. Quod si quis putat unum expetendū oculum regi esse non recte putat. Vnus enim pauca & uideat & audiat: esset que alijs quasi negligentia quædam indicta: si hoc uni foret imperatū. Præterea quē cognoscerent esse oculum hunc scirent cauendum esse: sed non ita habet. At rex omnes audit qui dicūt se aliquid audisse aut uidisse dignum diligentia. Sic igitur multæ existimātur esse regis aures & multi oculi: metuuntq́ ubiq́ ea dicere: quæ minus regi conducant: tanq̃ eo uidente: & ea facere: quæ non prosint: quasi eo præsente: Non modo nemo ausus esset memorare mali quicq̃ de Cyro cum aliquo. Sed ita quisq́ ei erat affectus tanq̃ esset in omnibus oculis atq́ auribus regis præsentibus semp. Quod autem ita homines erga eum essent affecti: equidem nescio: quā aliquis causā potiorē afferat: q̃ quod pro paruis magna beneficia referret. Et quod magnitudie muneruum excelleret: non est mirandū: quoniā esset ditissimus. Sed quod cultu ac diligētia: qui rex esset amicos antecelleret hoc sane admirabilius. Ille igitur narrat nulla re ubi superaretur: ita manifesto pudore affici tō

fuesse:ut amicorum cultu. Et eius oratio memoriæ prodita est:cum diceret similia esse opera boni pastoris & boni regis. Nam & pastorem decere id præstare.ut pecora habeant feliciter:& iis uti si tādem pecudū est felicitas:& regem identidem decet urbes atq; homies felices facere:& iis uti. Nihil igitur mirabile si hac eēt sententia:ut ꝑtinaciter uellet omnis homines obsequio præstare.pulchrum etiam documentum. Cyrus dicitur Crœso demonstrasse:quando ab eo admonebatur fore:ut in multa largitione pauper fieret cum liceret ei uni uiroq̄ plurimos auri thesauros domi reponere:& Cyrum dicitur percunctatum:& quot iam mihi pecunias futuras fuisse arbitraris:si aurum collegissem:ut ipse iubes:ex quo tempore sum i imperio?Crœsumq; respōdisse magnū quendā numerū:atq; Cyrū ad hæc dixisse. Age igitur Crœse mitte uirum una cum hoc hystaspa:cui tu maxime credis. Tu uero hystaspa circū adiēs amicos dic eis me auro egere ad opus quoddam. Etenī uero egeo:eisq; iube:mihi præbeant pecunias:quascunq; singuli queant:scriptam autem obsignatāq; epistolam dent ferendam Crœsi famulo. Hæc autem quæcūq; dixerat:cum scripsisset:obsignassetq; litteras:eas hystaspæ ad amicos dedit:scripsitq; ad omnes:ut hystaspā exciperent ut amicū suum. Cum igitur amicos circuisset hystaspas:& Crœsi famulus epistolas tulisset ait hystaspas o rex Cyre etiam me iam ut diuite decet uti. Adsum enim multis donatus muneribus ob litteras tuas. Et Cyrus ait unus igitur iam etiam hic nobis Crœse thesaurus ē. alios uero ipse intuere:& supputa quot pecuniæ sunt paratæ;si quid mihi utēdum sit. Suppu

tatis igitur Crœsus pecuniis multo plures inuenit q̃ Cyro dixerat futuras fuisse iam in thesauris: si eas collegisset. Quod ubi patuit Cyrus dixisse traditur. Videsne Crœse mihi quoq; esse thesauros? At ipse mihi iubes: ut eos collectos apud me habeam: ut propter eos & inuidiæ sim & odio; ac fidem habeam mercenariis custodibus: quos iis præfecerim. At ego dum amicos diuites reddo: hos mihi thesauros esse puto: & custodes simul tum mei ipsius: tum meorum bonorum longe fideliores: q̃ si præsidiarios stipendiarios præfecissem. At q; aliud item dicam tibi. Ego eni Crœse quod dii dederunt animis hominum: qui omnes identidem pauperes fecerunt: hoc ne ipse quidem possum esse superior. Sed insatiabilis sum pecuniarum quemadmodũ alii. Verũ ego hoc mihi uideor multitudini præstare: q̃d hi postea q̃ plus: q̃ satis est adepti fuerint: alias suas pecunias defodientes. alias marcescere facientes: alias numerantes: metientes: expendentes: uantilantes: custodienteq; turbationes habent. Et ipsas tamen cum intra ædes tot habeant: neq; comedunt plus: q̃ ferre possunt: frangerentur enim: neq; induuntur: plus q̃ ferre etiam queũt Suffocarentur enim Sed pecuniæ superuacaneæ negocia afferunt. Verum ego ministeriũ præsto diis immortalibus ac pluris pecunias semper desidero: quas cum adeptus fuero eas: quas mihi uideo superesse: iis indigẽtias amicorum leuo & diuitiis homines & beneficiis prosequens. Ex iis beniuolentiam & amiciciam mihi comparo. Ex iis uero hominibus fructus mihi fit: securitas & bona nominis fama: quæ neq; marcescunt: neq; quo plura sunt: corrumpuntur. Sed gloriæ quo plus ẽ

eo & maius & melius: & ad ferendum fit leuius. Sæpe etiam magis eos leuat: a quibus fertur. Vt autē hoc etiam scias Crœse: ego nō eos felicissimos duco: qui pecunias plurimas habeant: & possideant. hoc enim pacto qui muros custodiunt: essent felicissimi quippe qui omnia quæ sunt in urbibus custodiunt. Verū qui et comparare plurimas pecūias iuste possit: & iis uti honeste plurimis: hunc ego felicissimū esse puto eiusq; pecuniæ. Atq; hæc Cyrus dilucide faciebat: quēadmodū etiā dicebat. At hæc cum Cyrus cogitasset per multos homines: si quidem bona ualitudine utantur parari ut sint necessaria habituri: eaq; reponere quæ usui sunt ad uictum bene ualentium: ut autem si ægrotarint afforent utilia: huius rei non admodum eos habere diligentiam uidebat. Itaq; existimauit circa hæc quoq; sibi elaborandum medicosq; optimos ad sese accersiuit: ut cū his illos quereretur: & quæcūq; uel instrumenta utilia esse dixisset aliquis eorum uel uenena uel esculenta uel potulenta. Hæc omnia parata seruabat apud sese. Cōsiderabat etiam quando quis eorum ægrotaret: quod esset curandi tempus: præbebatq; omnia: qbus opus esset. Habebat etiam medicis gratiam: cum quis sanasset quenq; eorum: quos ab illis sanandos accœpissent. Hæc igitur huiusmodi q; permulta moliebatur: ut apud eos excelleret a quibus amari uellet. Quarum autem rerum & certamē pronunciabat ac præmia proponebat: uolēs iniicere cōtentionē de pulchris bonisq; operibus: hæc Cyro laudem afferebant. quod curaret ut uirtus exerceretur. Et optimatibus quidem hæc certamia inuicem iniiciebant & lites & peruicacias. Insuper & legem Cy

rus constituit:quæcunq; diiudicanda essent siue ciuili causa siue concertatiõe:ut ii:quibus diiudicatione opus esset:refugium haberent ad iudices. Perspicuu; igitur erat:coniectare solitos ipsos aduersarios optimorũ amicissimorũq; iudicum ambos aliquid. Victus autem his qui uicerant:inuidebat:& qui non pro se sententiã tulissent eos oderat. Qui item uicerat:simulabat iure uincere. Itaq; existimabat gratiam debere nemini. Et qui amicicia primi apud Cyrum esse uellent:quẽadmodũ in urbibus alii:ita etiam hi inuide inuicem habebant. Itaq; plures malebant alter alterũ e medio tolli:q̃ una agere inuicem boni quicq;. Et Hæc declarant Cyrũ moliri solitum. ut ii:qui potẽtissimi essent magis eũ amarent:q̃ seipsos inuicem. Nunc autem iam enarrabimus quo pacto primũ Cyrus emisit e regia:& eius emissionis uenerabilitas uidetur nobis ars una ex his:que moliuntur:ne imperium sit contemptui. Itaq; primũ antequã egrederetur:uocatis ad sese & persis & aliis: qui præerant:magistratibus:distribuit inter eos stolas medicas. Et tum primũ persæ medicam stola; induti sunt & cum eas distribueret simul hæc uerba ad eos loquebatur se emittere uelle ad delubra diis imortalibus constituta:ac simul cum illis sacra facere. Adeste igitur inquit ad fores stolis hisce ornati ante solis ortum constituminiq;: quẽadmodũ uobis uerbis meis nũciarit Pheraulas perses. Cunq; ipsa ducam:eritis in ea:quæ uobis dicta fuerit regione. Quod si uestrum alicui aliter uidetur melius quã ut nũc imittamus:cum reuerterimus is me doceat. Vt enim pulcherrimũ atq; optimũ esse uobis uideatur:ita singula constituenda sunt: Vbi autem

primarijs distribuit stolas pulcherrimas: extulit alias
quoq; stolas medicas. Permultas enim parauerat nihi-
lo parcens neq; purpureis: neq; ferrugineis: neq; puni
ceis: neq; carycinis uestibus. Cunq; horum amictuũ par
tem singillatim distribuisset inter duces: his iussit: ut
amicos suos hisce uestibus ornarẽt: quemadmodũ inqt
uos estis a me ornati. Et quidam ex præsentibus eũ in-
terrogauit. Tu inquiens o Cyre quando ornabere? Re-
spondit autem Cyrus. Non enim uideor nunc uobis ip
se ornari: dum uos orno? Ergo si queam in uos amicos
esse beneficus. apparebo etiam in stola quã habeo pul-
cherrimus. Sic igitur illi abeuntes accersitos amicos sto
lis ornabat. At Cyrus arbitratus Pheraulã: qui erat ex
ordine plæbeio & callidum esse: & elegantem & mo
destum & sibi gratificandi studiosum: qui olim de sin
gulis pro dignitate honorandis internuncius fuit: hũc
igitur ubi uocasset: consuluit quo pacto esset facturus:
ut emisso beniuolis uisu pulcherrima foret: inimicis au
tem maxime formidabilis? Vbi uero ipsis consideranti
bus eadem ambobus sunt uisa: Cyrus Pheraulæ iussit
curandum ut cras ita fieret emissio ut uisa est pulchre
habere. Ego enim dixi ut tibi de emissiõis ordine pare-
rent omnes. Verum quo libentius te præcipiẽtem audi
ant fer tecum hasce tunicas ad spiculatorũ duces. Equi
tibusq; uocatis. dato has etiam equitũ ducibus. Et cur-
ruum ductoribus hasce alias tunicas. Pheraulas igitur
ferebat tunicas acceptas. Quem duces ut uiderunt di-
cebant magnus iam sane tu es Pheraula: quãdo quidẽ
iussurus es nobis faciunda. Non equidẽ respondit Phe
raulas. Non solum enim non iubebo: ut uidetur sed fe-

ram etiam sarcinas. Itaq; nunc fero hos duos amictus alterum alteri. Et tu quidē horum cape: utrum ipse uis. Exhinc igitur ille accepto amictu inuidētiæ est oblitus: continuoq; eum consulebat: utrū caperet. At Pheraulas ubi cōsuluisset: uter esset melior: dixissetq; si me accusaueris: quod tibi optionē dederim: rursus cum ministrauero me utere altero ministro. Pheraulas cum ita ut iussus fuerat: tunicas distribuisset: continuo ea curabat: quæ ad egressionē regiam pertinebāt: quo singula habitura essent q̄ pulcherrime. Cū uero dies posterus factus esset: omnia ante lucem erāt pura atq; expedita ordines steterant & ab hac & ab altera parte uiæ: quē admodū hoc etiam tempore stant: q̄ rex est imissurus: intra quos nemo ingredi potest: qui minus sit ex honoratis. Flagriferi etiam steterant: qui uerberarent: si qs turbaret. Steterāt præterea primū spiculatores circiter quattuor millia ad quaternos ante portas. Duo millia uero ex utroq; portarum latere: aderantq; omnes equites: qui ex equo descenderant sublatis manibus per candidas uestis. Et nunc etiam eas tollunt: quando uidentur a rege. Et persæ quidē stabant ad dexteram. Sed aliī socii ad leuam uiæ partem. Et curruū eodem modo utrinq; dimidiū. Sed ubi patefactæ sunt partæ ipsius regiæ primū agebātur tauri ioui optimo maximo perpulchri quaterni: & iis diis aliis: quos magi sunt interpretati. Putant enim persæ multo magis artificibus esse utendum erga deos imortalis: q̄ circa res alias. Post boues autem agebātur equi ad solis sacrificium. Post hos autem educebatur currus albus coronatus: iugo aureo: qui esset Iouis sacrum. post hunc agebatur etiam solis cur-

rus candidus & is coronatus: ut anterior. Post hūc etiā alius tertius currus educebatur: cuius equi strati erant puniceis amictibus. Et post eum uiri sequebantur: qui ignem portarent in magno quodam foco. Post hæc uero iam ipse Cyrus apparebat prior ex portis super currum rectam thiarā habēs, tunicāq; purpuream pari albo distinctam. Alij uero semialbam habere nō licet: et circa crura periscelidas edereo colore infectas: & candyn purpureū totum. Habebat etiā diadema circū thiaram: atq; eius cognati idem hoc habebant signum. Et hoc etiā tpe hoc idem habent. Manus uero habebat extra tyridas. Comitabatur autem eum auriga magnus quidem: sed minor sane q̄ ille: siue reipsa minor: siue quomodocunq;. Verum Cyrus longe maior uidebatur quem omnes intuētes adorauere siue quod alij iussi essent incipere: siue quod etiam stupefacti ob apparatū: & q̄d Cyrus & magnus uideretur & pulcher. Antea uero persarū nēo adorabat Cyrū. Sed cū pcederet Cyri' currus procedebāt ij spiculatores quattuor milia. Iuxta aūt sequebātur isuper q cū circūdadāt sceptriferi ī equis ornati una cum pilis circiter trecenti. Adducebantur præterea equi a Cyro nutriti: qui haberent fræna aurea: amictusq; uirgatis strati essent: circiter ducētos. Et post hos hastiferi duo millia. Dein uero equites q primi facti sunt decem millia instructi undiq; in cētenos: quibus Chrysantas preerat. Post quos sequebantur persarum equites alij decem millia eodem instructi modo: quibus hystaspas præerat. Et post hos alij decē millia identidem: quibus præfectus erat Dutamas. Et post hos alij: quorū dux erat Gadatas. Post hos uero seque-

bantur medi equites: dein armenij. Post armenios hyrcanij: post hyrcanios uero cadusij sequebãtur. Post equites autem sequebãtur currus quaterni instructi: quibus præfectus erat Arabates perses. Sed cum Cyrus iter faceret permulti homines sequebantur extra signa alius rem aliam rogantes. Quare Cyrus cum ad eos misisset quosdam ex sceptriferis: qui eum terni sequebantur iuxta ex utraq; parte currus rei huiusce causa: ut nunciarent: iussit ut ijs dicerent: si quis aliquid ab eo uellet: id doceret aliquem ex præbitoribus. Quoniã illos diceret rem sibi dicturos. Quare illi abeuntes continuo inter equites pergebãt consultantes: quem quisq; adiret. At Cyrus quos maxime ex amicis uellet ab hominibus coli: hos misso aliquo: singillatim ad se uocabat: et his ita dicebat. Si quis horum qui me iuxta sequuntur: uos aliquid doceat. qui uobis uisus fuerit nihil dicere: nolite ei attendere. Qui uero iustis rebus egere uideantur: mihi nunciate quo per publicam cõsultationẽ eos expediamus. Alij igitur. cum uocaret uehementer immittentes obediebant imperium Cyro acturi: ostendentesq; uehementer se parere. Erat Daiphernes quidam incultis moribus: qui putabat: si minus celeriter obediret: liberiorẽ se uisum iri. Quod Cyrus cum didicisset priusq; se is adiret secũq; dissereret: clam misso quodam ex septriferis: iussit ut ei diceret: quod nihilo ãplius eo sibi opus esset: ac ceterum non uocabat. Vt autem qui post eũ uocatus esset priusq; ipse obediuit: imisit Cyrus: eiq; equũ dedit ex ijs qui iuxta sequebantur: iussitq; sceptrifero cuidam illum ut ei ageret: quo ipse iussisset: quod quidem uidentibus uisum est honorificum quiddam esse:

ex hinc multo plures homines eum colebant: sed ubi uenerunt ad delubra: sacrum fecere Ioui optimo maximo totosq́ tauros cremauerunt. Dein soli totos equos cremauere: postea telluri imolauerunt: ut magi interpretati sunt. Dein heroibus syriam habitantibus. Post hæc uero quoniã locus pulcher esset: calcem demõstrauit ut ad quindecim stadia eius loci & dixit ut per tribus totis uiribus hic equos dimitterent. Vna igitur cum persis ipse immisit ac uicit. Nam maiorem in modũ Cyro equestris curæ fuerat. E medis uero Artabates uicit: nã equum ei dederat Cyrus. E syris uero omnibus Gadatas. At ex armeniis Tigranes. Ex hyrcaniis autem præfecti filius: At ex sacis priuatus uir quidã equo suo alios reliquit equos. cũ esset prope dimidiũ curriculi. Hic igitur dicitur Cyrus interrogasse adolescentem: si regnum admitteret pro illo equo: illũq́ respondisse regnum equidem minime admitterẽ. Verum locare gratiam apud uiru; bonum admissurus essem. Ad quem inquit Cyrus. Atqui ostendere tibi uolo hic etiam si clausis oculis iacias fore ut non aberres a uiro bono. Omnino igitur inqt Saca sublata manu ostende mihi: ut ac sublata gleba illum feriam. Ac Cyrus demonstrat ei: ubi suorum amicorum erant plurimi. Hic uero clausis oculis immisit glebam: & equo transcurrentem Pheraulan assequitur. Nam casu Pheraulas quiddam præcipiebat: quod Cyrus iusserat: qui percussus: ne conuersus est quidem. Sed pergebat id acturus: cuius gratia iussus fuerat. Saca uero respiciens interrogat: quẽ esset assecutus. Non per Iouem inquit quemq́ es ex præsentibus assecutus. Sed minime quidem inquit adolescens

ex absentibus quemq̃.Ita mediusfidius inquit Cyrus. Tu quidem illum percussisti:qui equum celeriter inter currus immittit.Et quomodo inquit non conuertitur? Ad quẽ inquit Cyrus.Insanus quidẽ est ut uidet̃ quod audiens adolescens ibat:quinam esset cõsideraturus:inuenitq; Pheraulan:cuius barba & terra referta erat et sanguine:qui percusso ei fluebat ex nare.Sed ubi Pheraulã adisset:interrogauit si percussus esset cui ille respõdit:ut uides.Do igitur tibi hũc equũ.dixit adolescẽs At Pheraulas interrogauit: cuius rei gratia?Ex hinc Saca rem einarrabat:dixit q; postremo & equidẽ puto non aberrasse a uiro bono.At quem respondit Pheraulas.At ditiori q̃ mihi si saperes eum dedisses.Nunc uero ego quoq; equum admittam.Oro autem deos qui fecerunt ut abs te percuterer mihi dent.ut faciant ne te pœniteat huiusmunerationis erga me.Atq; nunc tu inquit abequita in meum equũ ascendẽs rursus ad te ego ibo:ita quidem ii inuicem a se discesserunt.Ex cadusiis uero uicit Rhadines.Dimisit autem currus singillatim Cyrus:& qui uicissent:dedit omnibus tum boues:quo ubi sacrificassent:uescerentur:tum etiam pocula.Itaq; bouẽ accœpit ipse uictoriæ præmiũ.Sed ex poculis partem suam Pheraulæ dedit:quoniã uisus esset eius immissionẽ e regia pulchre instruxisse.Itaq; ut tum Cyrus cõstituerat ita etiam hoc tempore perseuerat regis immissio:nisi quod hostiæ desunt:quãdo nõ sacrificet. sed posteaq̃ hæc finem habuerunt in urbem redeũt:& distribuunt ii quidem quibus ædes datæ fuerãt:in ædibus.Quibus autem non datæ fuerant:in ordine distribuerunt.At Pheraulas inuitato Saca:a quo equum ac

cœperat: & munera ei dedit: & alia præbuit affatim. Cumq; cœnati essent: impletis poculis: quæ accœperat a Cyro: & propinauit: & ea largitus est Sacæ. Ac Saca uidẽs multum quidem ac pulchrũ stratum multũ etiã pulchrumq; apparatũ: ac famulos itẽ multos: dic inqt mihi Pheraula: num etiam domi es ex diuitum ordine ad quem Pheraulas respondit quorum diuitum? Ex illorum sane sum ordine: qui sibi manibus uictum parãt Nã me pater instituit puerorum disciplina cum ipse parce operaretur aleretq;. Sed ubi in adolescentiam excessi: cum me nequiret ociosum alere in agrum deduxit iussitq;: ut operam facerem. Hic igitur ego illum alui contra: donec uixit: ipse terram uertẽs ac serens: et agellum sane admodũ paruũ: ne malu; quidem sed omniũ iustissimũ. Quodcunq; cœpisset semen pulchre iusteq; reddebat & ipsum & fructum haud sane multũ: quãdoq; tamen ob generositatem duplo ijs plura reddidit quæ accœperat. Domi igitur ego uiuebam ita. Nunc uero hæc omnia quæ uides Cyrus mihi dedit. Et Saca inquit o beate quidem tu cum ob alia: tum propter hoc ipsum: quod ex paupere diues es factus. Multo eni te arbitror ob hanc etiam rem suauius ditari: quod cum pecuniarum fame tenereris, factus es diues. Ad quẽ Pheraulas respõdit. Nũ enim ita Saca existimas me nũc eo uiuere iucundius: quo plura possideo? An ignoras me & comedere & bibere et dormire nullo modo mihi iucundius quã tũc cum eram pauper? Quod autẽ hæc sunt mihi permulta: tantum mihi est lucri. quod plura me oportet custodire plura alijs tribuere. Et quo plura curo: eo mihi plura esse negocia. Nunc enim famuli mu

ti cibum a me petunt: multi potum: multi amictus: alij egent medicis. Venit etiam aliquis qui ferat pecudes a lupis absumptas: aut boues præcipitiũ passos: aut morbum pecora dicens inuasisse. Itaq; mihi uideor magis tristari: quod nunc plura possideam: quã antea quod pauca haberem. Verũ inquit Saca cum salua certo esse multa intueris: multo magis lætaris: quã ego. Ad quẽ respondit pheraulas. Nequaquã Saca ita iucundum est habere pecunias. ut molestum eas amittere. Noueris autẽ me uera dicere. Nemo enim diues cogitur uigilare propter uoluptatem. Sed neminẽ eorum uides: qui aliquid amiserint præ dolore posse dormire. Mediusfidius inquit Saca neq; illorũ quẽquã: qui aliquid acceperint somno lẽtum uideas præ uoluptate. Vera inquit narras: si enĩ aliquid habere ita suaue esset ut accipere: diuites multo felicitate præstarent pauperibus: sed necesse est etiã Saca qui multa possidet eum facere multũ etiam sumptum: & erga deos & erga amicos & erga hospites: Qui igitur ualde pecunijs delectatur: certo scito hunc etiam ualde tristari si sumptũ faciat. Per Iouẽ inquit saca ego nõ sum ex horum numero. Sed hanc rem felicitati dãdam puto eum facere multũ sumptũ: qui multa possideat. Quid igitur per deos immortalis inquit Pheraulas: non ipse quã primũ fias admodũ felix: et me ipsum felicem facias? Accipe enim hæc omnia: ac possidẽ quõq; utere pro uoluntate tua: meq; aliud nihil quã ut hospitem ale: et tenuius quoq; quã hospitem. Satis enim mihi futurum est: quodcũq; etiam ipse habeas: quod horum sim particeps: iocaris inquit saca & Pheraulas iureiurando affirmauit serio loqui se & alia quidẽ tibi

Saca imperabo: īquit a Cyro ut neq; eius fores te curare oportcat: neq; in expeditionē ire. Sed tu diuitijs abūdans domi mane. Ego hæc faciam & pro te et pro me ipso. Et si qd boni præterea accepero ob Cyri cultū aut etiam ab aliqua re militari: id ad te ferā: quo item pluribus dominêris: solum me soluito ac cura. Nam si mihi ab his ocium: futurum puto: ut & mihi & Cyro magno usui sis. Quibus ita dictis hæc inuicem composuere: faciebátq;. Et Saca quidem se ducebat felicem factū quod multis pecunijs dominaretur. Pheraulas item arbitrabatur se beatissimum esse quod tutorem esset habiturus: qui sibi ocium preberet ad agendū quodcunq; ei iucundū foret. Erat autem Pheraulas natura amicorū studiosius & colere nihil ei iucundū ita esse uidebatur neq; utile: ut homines Et enim arbitrabatur hoīem animalium omniū esse optimū et gratissimū: quod uideret & eos: qui ab aliquo laudarentur: contra etiam hosce alacriter laudare enitiq; ut contra rem gratam his facerent: qui sibi gratificarentur: & quos cognosceret beniuole habere: in illos nos cōtra esse beniuolos: & quos uideret amare eos: hos odio habere non posse parentesq; magis: q̃ oīa alia animalia. Cōtra item uelle colere & uiuos & mortuos. Cognoscebat autem alias: quasq; animantis & magis ingratas esse minusq; beneficij memores: q̃ homīes. Sic igitur & Pheraulas afficiebatur maxima uoluptate: quod sibi licitum foret: ut liberatus cura aliarū possessionū: apud alios amicos uersari posset. & Saca plurimū lætabatur: quod quia haberet multa: multisquoq; usurus esset. Amabat autem & Saca Pheraulā: quod semper afferret aliquid & sa

can Pheraulas: quod accipere uellet oia: semperq; plura curas nihilo magis ei præberet occupationem. Et hi quidem ita degebant. At Cyrus cum sacrificasset uictoriæ præmia epulatus: uocauit ex amicis q perspicue uiderentur ipsum uelle & amplificatū ire maxime: & honorare beniuolentissime. Inuitauit etiam una cū his Artabazum medū & Tygranen armenū & Hyrcanium prefectum & Gobryan. Gadatas uero sceptriferis eius præerat. Et ubi ille parauisset: ibi omnē intus uictum constituit. Cunq; aliqui una cœnarēt: Gadatas ne sedebat quidem: sed curam habebat. Dum uero ipsi abessent: cœnabat ipse quoq; una cum Cyro: delectabatur enim una cum eo esse. Pro his autem rebus multis magnisq; beneficiis honorabatur a Cyro; & propter Cyrum apud alios quoq; erat in honore. Sed ut uenerunt inuitati ad cœnā: non temere & incōsulto singulos locabat ad mensam. Sed quē maxime honoraret: ad sinistram sedere iubebat manū: quod hæc insidiis magis subiecta sit q̄ dextera: secundum uero ad dextram Tertium rursus ad sinistram & quartum ad dextram Quod si plures essent eodēmodo: declarare enim quo pacto singulos honoraret. hoc ei bonum esse uidebatur Quod ubi adhuc homies putant eum: qui melior sit neq; proclamādū neq; præmia accepturū liquido patet eos hic minime inuicē habere pertinaciter: sed ubi qui optimus sit longe præfertur: hic maxima cum alacritate non obscure omnes certant. Atq; Cyrus ita declarabat eos: qui apud se erant optimi: continuo incipiens a consessu & assistentia: haud sane imortalem quem cōsessum iusserat: constituit: sed lege cauit: ut bonis ope

ribus ad honoratissimũ consessum ascenderetur. Ac si quis uoraciter immundeq; uesceretur: ut is secederet ad sedem minus honorificam. Qui autem excelleret in cõsessu. Cyrum pudebat: quod minus is uideretur bonis plurimis ab se affici. Atq; hæc quæ sub Cyro fuerũt: ita etiam hoc tempore sentimus permanere. Cum uero cœnaret: uisum est Gobryæ: quod singula permulta forẽt minime esse mirandum apud uirum multis imperitantem. Sed quod Cyrus qui res adeo magnas gereret: si quid iucundum cœpisse uideretur nihil consumeret solus: sed id honoris haberet: ut qui aderant omnes rei sibi datæ participes faceret: hoc sane mirabatur. Persæpe quoq; cum uidebat Gobryas hæc absentibus quibusdã amicis mittere: quibus ipse delectaretur. Quare postea q̃ cœnauisset: & omĩa Cyrus: quæ permulta erant misisset a mẽsa: dixit Gobryas. At ego Cyre hac te re plurimũ cæteris præstare hominibus ducebam: quod esses rei militaris scientissimus. Nunc autem deos testor: certo mihi uideri te magis humanitate præstare q̃ re militari. Per Iouem inquit Cyrus multo profecto mihi iucundus est humanitatis opera demonstrare: quam rei militaris. Qui tandẽ inquit. Gobryas? Quoniã inquit demonstranda sunt & ea quæ homines malefaciunt: et ea quæ bene. Hinc igitur ubi modice bibissent: interrogauit hystaspas Cyrum: num inquiens Cyre succensurus mihi sis: si te interrogauero: quod audire ex te uolo Sed ita per deos inquit contra: tibi succensserem: si sentirem tacere te: quæ tibi interrogare uoluntas esset. Dic igitur inquit mihi. Num nullo unq̃ tempore: cum uocatus abs te sum: non ueni? Dii meliora inquit Cyrus

Sed dum obedio:num ociose obedio? Ne hoc quidē. Si qu d etiam iam mihi iussisti tu:non id egi:haud te inquit accuso. Quod autem agerem:unquā deprehendisti me non alacriter aut iucūde minus id a me agi? hoc omniū minime inquit Cyrus. Quare tamē inquit per deos imortalis Cyre Crisantā scripsisti: ut honoratiore in loco: ꝙ ego poneretur? Dico sane quod in re est:inquit Cyrus. Omnino inquit hystaspas. Et tu rursus nō mihi succensebis:si uera audias? Quin uoluptate inqt afficiar:si didicero me non pati iniuriam. Chrysantas igitur inquit hic primū quidem nō expectabat uocari se:sed priusꝙ uocaretur:aderat rerum mearum gratia Deinde nō id solum quod iuberetur:sed etiam quod ipse cognosceret esse mihi facto melius hoc agebat. Cumꝙ aliquid dicendum esset ad socios:quæ dicere me puderet:cōsulebat mihi: & quæ sentiret me uelle a sociis cognosci:meq; animaduerteret pudere de meipso loqui hæc ipse dicens tanquā suam esse sentētiam ostendebat Itaq; his in rebus quid prohibet ipsum mihi esse meipso etiam meliorem? Ac sibi quidem semper ait presentia omnia satis esse. mihi uero perspicuū est eum usꝙ considerare:quid rursus utilitatis sit allaturus: multoq; magis exultat ac lætatur meis bonis ꝙ ipse ego. Ad quæ ipsa respōdit hystaspas. Per iunonem cyre lætor hæc me percūctatum. Cur maxime inquit Cyrus? Quoniam ego etiam hoc enitar facere. Sed unū solum ignoro:quonam modo sim ostensurus gaudere me bonis tuis. Vtrum manuū concussione utendum est an ridendū an aliud faciundu;. Et Artabazus inquit saltandū est persice. Quibus in uerbis risus factus est. Procedente

autē simposio Cyrus Gobryan interrogauit. Dic mihi o Gobrya hoc ne tempore libentius prius putas horum alicui filiam tuam dare uxorem? An cū primū nobiscū congressus es? Num etiam ego inquit Gobryas uera loquor? Ita me hercule inq̄t Cyrus: ut pote quod nulli interrogationi mendacio opus est. Certo igitur inquit scito me nunc multo libentius putare an etiam habeas inquit Cyrus dicere q̄obrem? Habeo equidem. Dic igitur Quoniā tum equidē aspiciebam ipsos æquo animo tolerare labores ac pericula. Nunc uero eosdem uideo res secundas temperanter ferre. Videturq; mihi Cyre difficilius īuenire uirum: qui bona pulchre ferat: q̄ qui mala. Altera enim in contumeliam multos. Altera omnes in intemperantiā agunt. Et Cyrus īquit: audistine hystaspa uerbu; Gobryæ? Ita inquit me hercule. Quod si multa loquatur huiusmodi multo magis me capiet filiæ suæ procum: q̄ si multa mihi pocula ostēdet. Profecto inquit Gobryas multa mihi sunt litteris mandata huiusmodi: que tibi non inuidebo; si filiam meā cœperis uxorem: pocula uero quoniā mihi nō uideris admittere: nescio an chrysantæ huic das: quoniā et ipse tuā sellam subripuit: Atqui inquit Cyrus o hystaspa & uos aliŋ qui adestis: si mihi dixeritis: cum quis uestrum nubere temptauerit: cognoscetis qualis etiam ego adiutor uobis futurus sim. Ad quem Gobryas respondit. Sed si quis tradere uult filiam. cui dicere oportet? Mihi inq̄t Cyrus etiam hoc: hanc eni artem egregie calleo. Quam enim inquit Chrysantas? cognoscere scilicet quod matrimoniŋ cuiq; conueniat. Et chrysantas respondit. Dic igitur per deos: quam mihi uxorem putas pulcherrime

conuenire? Primum inquit Cyrus: paruam paruus enim es etiam ipse. Nam si magnam ducas uxorẽ: ubi quandoq; uelis eam rectam osculari: prosilire te oportebit quemadmodum anserulos. Hoc inquit Chrysantas recte prouides. Etenim nullo modo prorsus ad saltum sum aptus. Deinde inquit Sima tibi uxor cõductura sit uæhementer. Ad quid item hoc. quoniã inquit tu es adũco naso: ad simitatẽ uero nasi succuruitas: ut non te lateat: optime accommodatur. Dicis tu inquit ut cum bene cœnato quemadmodũ nũc mecũ qui cœnatus non sit: cõueniat? Ita mediussidius inquit Cyrus. Nam plenorũ uenter fit curuus: incœnatorum autem simus. Ad quem respondit Chrysantas: frigido autem regi possisne dicere per deos cuiusmodi uxor cõductura sit? Et hic quidem tum Cyrus uæhementer risit: tum identidem alij. Quibus simul ridẽtibus inquit Hystaspas. Multo equidem maxime ob hãc rem tibi inuideo in ĩperio Ob quã inquit Cyrus? Quod potes etiam frigidus risum præbere. Et Cyrus inqt postea nolis emere plurimi: ut abs te hæc dicta essent: & ei nũciata: apud quam uis in precio haberi te esse urbanum. Et his cauillis ita utebant̃. Postea uero Tigrani extulit mundũ muliebrem: quem iussit: uxori ut daret: quoniam fortiter in re militari se gesserit cum uiro. Artabazo uero aureũ poculũ. Hyrcanio autem equũ aliaq; permulta ac pulchra largitus ẽ Tibi autem inquit o Gobrya uirum filiæ tuæ dabo. Ergo inquit Hystaspas me dabis: quo hystorias quoq; accipiam. Num inquit Cyrus tibi substantia est digna rebus puellæ? Ita inquit per Iouem multo pluribus pecunijs. Et ubi est inquit Cyrus hæc tibi substantia? Hic re

spondit Hystaspas:ubi etiam ipse sedes qui mihi amicus es. Sufficit mihi inquit Gobryas. Et continuo dextram cum extēdisset: da inquit Cyre. Admitto enim & Cyrus Hystaspæ dextra; capiēs dedit Gobryæ. Ille autem excepit. Exhinc multa atq; pulchra dōa dedit Hystaspæ: quo ea puellæ mitteret. Chrysantan uero ad se tractum osculatus est. Atq Artabazus inquit. Per deū Cyre non similis auri & mihi poculu; dedisti et Chrisante dono. Verum tibi etiam inquit dabo. Quæsiuit ille quando? Ad trigesimū inquit annū. Itaq sic te parato ut expectaturū & nō ut moriturum. Et tum quidem conuiuium hoc pacto desijt. Ii uero cum surrexissent: surrexit ite; Cyrus & eos deduxit ad fores usq;. Postridie uero eius diei dimisit socios quosq domū pro uolūtate sua: his exceptis: quicunq habitare apud se uellēt. Quibus & agrum dedit & ædis: quæ omnia hac etiā tempestate posteri eorum: qui remansere possident. Hi autem sunt maiore ex parte medi & hyrcanij. Eos uero qui abirent cum plurimis muneribus donauisset: fecissetq: ne quid expostularent: & principes & milites dimisit. Exhinc distribuit inter milites suos: pecunias quascunq; ex sardibus cœperat. Atq; ijs qui denis milibus preessent: eorumq ministris electas pecunias dedit pro dignitate cuiusq;. Alias uero distribuit. Et pecuniarum parte data præfecto cuiq denorū milliū. his pmisit earum tributionem: quēadmodū ipse illis tribuerat Dederunt autem alias pecunias singuli principes singulos eos dijudicātes magistratus: qbus ipsi præessent ultimas autem pecunias hi qui senis præerāt: pro iudicio suo cuiq priuato dedere pro dignitate Et ita omnes

iustam portionem acceperunt. Vbi uero pecunias acce-pissent: quae tum datae sunt: quidam huiusmodi uerba de Cyro loquebatur. Certe multas ipse pecunias habet qui singillatim nobis tot dedit. Aliqui autem dicebant quas multas pecunias habet: ingeniũ Cyri non tale est: ut ditari omnino uelit: sed dando magis laetatur: quã pos-sidendo: quae uerba cum accepisset: & eas de se opinio-nes collegit: & amicos & tẽpestiuos omnis atq; in hũc modum locutus est. Viri amici uidi equidem id homies qui uideri uolũt plura possidere quã habeant: rati ĩ qui-dem liberaliores ita apparere. At hi uident̃ mihi secus trahi: quã uolunt. Nam cum is qui uidetur habere multas pecunias: minus pro dignitate substantiae amicis pro-dest: auariciae nomen subit mea quidem sententia. Sũt etiam: qui latere alios uolunt. quascunq; ipsi habeant. Improbi igitur etiam hi uidentur mihi esse in amicos. Nam quoniã quas ipsi pecunias habeãt. ignoratur: sae-pe indigentes amici sodalibus minus nunciant; Sed de-cipiuntur. Simplicis autem apertissimiq; uiri mihi ui-detur esse: qui manifestata substantia: ex hac exercetur circa equũ & bonũ. Ego igitur ostẽdere uobis uolo: quae mihi sunt omnia: quaecunq; possunt uideri. Quaecunq; autẽ uideri nõ possunt ea enarrabo. Quae locutus: alia quidem bona ostendebat: quae multa pulchraq; posside-bat. Quae autem reposita erant. ut quae uideri facile nõ posset: ea enarrabat. Postremo ita dixit: haec o uiri ami-cissimi oĩa oportet uos arbitrari nõ magis mea esse: quã ẽt uestra. Ego enĩ haec cõgero. neq; ut ipse ĩpediã: neq; ut ipse cõsumã nec ei possi; id facere: Sed quo habeã: qd sim ei daturus: q e uobis pulchri aliqd fecerit et quo si

q̃s ueſtrũ exiſtimauerit rei alicuius idigere: ſi ad me ue
niat: accipiatq́3: quod ei ſit opus. Et hæc ſane dicta ſunt
ita. Sed ubi iam ei uiſum ẽ res babylone pulchre habe
re: ita ut etiam abire poſſet: parauit reditum in perſas
cumq́3 aliis præcepit. Vbi uero putauit ſatis ea habere:
quibus ut egeret: futurũ arbitrabatur: ſic tandem ſoluit
Exponemus præterea hæc ut multus exercitus cũ eſſe
pulchro ordine parabatur: ac rurſus itineri accingeba-
tur: atq́3 celeriter ponebatur: quo in loco oporteret. Vbi-
cunq́3 enim caſtrametetur rex: ibi uniuerſus regis exer
citus ſeſe cum tabernaculis locat & æſtate & hyeme.
Cyrus autem continuo hoc legitimũ fecit: ut tabernacu
lum poneretur ex orientis regione. Deinde cõſtituit pri
mũ quidẽ: quantũ abeẽ cum tabernaculis oporteret ſpi
culatores a regio tabernaculo. Dein dexterum locũ oſtẽ
dit iis qui cybum facerent: ſiniſtrum ante obſoniorũ ar
tificibus. Equis quoq́3 dexterũ locũ: iumentis uero aliis
ſiniſtrum. Et reliqua conſtituta ſunt ita ut quiſq́3 ſciret
ſedem ſuam & dimenſione & loco. Cu3 uero iter rur
ſus eſt faciundum: cõponit quiſq́3 ea uaſa quibus ꝓ con
ſtitutione eſt utendum. Alii item ea ponunt in iumen-
tis. Itaq́3 ueniunt ſimul omnes qui agunt impedimẽta
ad agendũ conſtituta: ſimul etiam omnes reponũt: quiſ
q́3 ſuper ſua iumenta. Sic igitur idem tempus ſatis eſt.
ut & unũ tabernaculũ & omnia tollantur. Idem tidẽ
ſic habet etiam de apparatu: & de faciũdis neceſſariis
omnibus tempeſtiue eodem modo ſingulis conſtitutũ ẽ
quæ facere oporteat. Ob quã quidem rem idem tempus
ſufficit & uni parti & omnibus ad faciundũ. Queãd-
modũ uero famuli qui erant ad res neceſſarias conſtitu

ti:locum habebant cõuenientẽ singuli. Ita etiam armigeri eius in expeditione & habebant locum armaturæ accõmodatũ: & sciebãt quis hic esset: & indubitato oẽs se locabant. Perpulchrum sane arbitrabatur Cyrus in ædibus quoq; esse aptæ locationis studium. Cum enim cuiq; re ulla est opus liquidũ est: quo sit iturus ad eam accipiendam. Multo præterea pulchrius existimauit. si bene positæ essent tribus militares. Quo enim acutiora sunt tempora earum rerum quibus utendum est ad res bellicas: maiora etiã errata fiunt per eos: qui in his cunctantur. Ab illis uero: qui tempestiue adsunt; uidebat utilitates fieri plurimi æstimãdas in rebus bellicis. Itaq; curã habebat huius ordinis maxime. Atq; ipse Cyrus primũ se in medio castrorũ collocabat: utpote qd hic locus munitissimus fore. Dein uiros maxime fidos (quemadmodũ semper cõsueuit) circũ se habebat. Hi uero cum circulariter starent: & equites habebat et curruum ductores. Etenim his putabat opus esse loco munitissimo: quoniã quibus cũ armis præliantur nihil horum paratum expeditumq; habentes castrametantur. Quin multo his tẽpore opus est ad se armandos: si utiliter sint educturi. In dextera autem ac sinistra & sui ipsius & equitum parte locus erat scutatis constitutus Sagittariorum item locus: & ante erat & post tum ipsum tum etiam equites. Milites uero grauis armature & qui magnas haberent cratis: circum eos omnis habebat ueluti murũ: quo si quid oporteret parari milites hi constantissime aggressi: præberent ĩjs ad armãdũ securitatem Accubabãt autem ei in ordine quẽadmodu; milites grauis armaturæ: quo etiã noctu siquid ei opus

eſſet:ſicut & milites ipſi parati ſunt ad feriandũ com minus inuadentẽ:ita & ſagittarii & iaculatores ſi qui adorirentur:præſto iacula ſagittaſq; torquerẽ: pro his militibus. Habebant prætereа ſigna omẽs principibus in tabernaculis. Sed miniſtri queãdmodũ etiã in urbibus qui temperantis prudenteſq; ſunt:plurimorũ quoq; ſciebant habitationes præſertim tempeſtiuorũ. Eodẽ quoq; modo Cyri miniſtri & ſciebant in caſtris ducũ loca:& ſigna cognoſcebant:quæ ſingulis eſſent. Quare ſiquo illorum Cyro opus eſſet: eum non querebant ſed q̃ breuiſſima currebant ad ſingulos. Et quoniã nationes ſingulæ meræ eſſent:multo etiam magis erant manifeſtæ:& cum quis bene iuſſa ſeruaret:& ſi quis minus ageret:quod iuſſum eſſet, Igitur cum ita illi haberent:cenſebat Cyrus:ſi quis etiã inuaderet noctu aut die inuadentis hoſtes tanq̃ in iſidias:in caſtra incidere Atq; diſciplinæ militaris non hoc ſolũ eſſe ducebat:ſi quis extendere phalangas facile poſſit:aut reſtringere aut ex cornu in phalãga redigere:aut ex dextera uel ſiniſtra:aut a tergo apparentibus hoſtibus recte explicare:ſed etiam diſtrahere cum opus ſit:ordinariũ præceptum exiſtimabat:& quo pacto ponẽda eſſet quælibet pars:quo maxime eſſet utilis:& quomodo accelerandum:ubi aſſequi oporteat. hæc oĩa ac ſimilia periti ſtrenuiq; uiri eſſe arbitrabatur. Atq; hæc omnia æque curabat. Prætereа initineribus ad id:quod accideret:ſemper exercitu diſpoſito pergebat. In caſtramætatione uero frequenter queãdmodũ dictum eſt:exercitum locabat. At ubi uenerunt in mediæ regionẽ:diuertit Cyrus ad cyaxarem:qui ubi ſe inuicem ſunt complexi:Cyrus pri

mũ inquit Cyaxari ei & ædes babylone electas esse & principia quo haberet etiam: cum illuc iret. diuersoriũ tanq̃ in domũ. Dein quoq; alia ei dona dedit & plurima & pulcherrima. At Cyaxares his quidẽ acceptis ad eum filiã misit: que ferret & coronam auream: & armillas: & torquem: & stolam medicam: q̃ fieri potuit pulcherrimã. Et puella quidem Cyrum coronabat Cyaxares uero dixit: do etiam tibi Cyre hãc ipsam uxorem: quæ mea est filia. Tuus autem pater uxorẽ cœpit filiam patris mei: ex qua ipse natus es. Hæc autem est. quam tu sæpe: cum puer apud nos esses: cãtiunculis demulcebas. cunq; aliquis eam interrogaret: cui nuberet dicebat se Cyro nubere. Præterea do etiam ipsi dotem uniuersam mediam. Nec enim mas filius mihi legitimus est. Cyaxares ita est locutus: ad quem Cyrus respõdit. Verum Cyaxares & genus laudo: & puellam: & dona. Sed hæc tibi uolo consentire una cum patris mei matrisq; sententia. Quæ quidem Cyrus in hunc modũ locutus est. Sed puellæ tamẽ hæc omĩa dono dedi: quæ cũq; arbitrabatur Cyaxari quoq; grata fore. Et hæc cũ fecisset: proficiscebatur in persas. Sed ubi peruenit in persarum fines: relicto alio agmine: ipse una cum amicis ad urbem pergebat uictimas secum agens: quæ omnibus persis satis essent & ad sacrificandũ & ad epulandum. Agebat etiam dona: quæ decerent & patrem & matrem: & amicos alios: qualia item forent pro magistratuũ & seniorũ homotimorũq; dignitate. Dabat præterea persis omnibus dona & maribus et fœminis quæcunq; etiam hac tempestate dantur a rege quando cũq; in persas ierit. Ex hinc collegit cambyses persarũ

seniores atq; magistratus: qui rerum maximarũ ius ha bent. Inuitauit etiam Cyrum ac tali est usus oratione. Viri persæ & tu Cyre fili ego utrisq; uobis: ut decet, sum beniuolus. Nam uobis persæ rex sum. Tu autẽ Cy re meus es filius. Itaq; meæ est iusticiæ: quæcũq; uide or mihi nosse utrisq; uobis conducere: hæc ut in mediũ referam. Superioribus enim temporibus uos Cyrũ am plificastis: quippe cui & exercitum dederitis: & exer citus principem cõstitueritis. Huius autem dux Cyrus pro deorum benignitate inclytos uos o persæ inter om nis homines reddidit: & in uniuersa asia honorificos. Eorum uero: qui una cum ipso militiã obiere: uiros op timatis etiam locupletauit. Multitudini uero stipendi um uictũq; parauit: constitutoq; persarũ equitatu red didit persas agrorum item participes. Si quidem in po sterum ita senseritis eritis inuicem uobis auctores mul tarum bonarũq; rerum. Sin autem tu Cyre elatus secũ dis rebus præsentibus aggrediaris in persas quoq; pro auiditate imperium gerere: quẽadmodum in alios: aut uos ciues huius potentiæ inuidia tẽptabitis soluere hu ius imperium debetis nõ esse nescii uos inuicem uobis fore impedimento: quo minus rerum plurimarũ bono perfruamini. Quæ quidẽ mala ne fiant: sed bona poti us: mihi uidetur: ut per publicũ sacrificium: perq; deo rum attestationem in hæc pacta cõueniatis. Te quidem o Cyre: si quis aut regionem persida bello appetierit: aut persarum leges rescindere temptauerit: auxiliũ pa triæ laturũ omibus uiribus. Vos autem o persæ: si quis aut imperio Cyrum priuare aggrediatur: aut si subdi torum mancipiorũ quisq; defecerit: futuros auxilio &

uobis ipsis: & Cyro ad quicquid hic præcipiat. Atq; do nec ego in uiuis sum: meum sit in persis imperiũ. Sed ubi ipse idẽ obiero: regnũ scilicet erit Cyri: si uixerit: cũ q; hic i psas uenerit si religiose uobiscũ se gesserit: ut hic sacra pro uobis faciat: quæ nũc ipse sacrifico. S; ubi hic naturæ cõcesserit: recte uobis cõsultũ erit mea sẽtẽtia si ex genere q̃ uobis futurus optimus uideatur. hic legitima dijs immortalibus persoluat. Quæ cãbyses cũ dixisset: probata sunt & Cyro & magistratibus persarum Atq; hæc ut tum pepigerunt atq; deos attestati sunt: ita etiam hac tempestate facere inuicẽ & persæ & rex perseuerant. His autẽ gestis abijt Cyrus: qui ubi uenit in medos ex patris matrisq; sententia uxorem capit Cyaxaris filiam: quæ fertur hoc etiam tempore fuisse pulcherrima. Et si historici quidam tradunt Cyrũ matris sororem dixisse uxorem. Sed ea etiam anus fuisset omnino. Continuo autem ubi cœpit uxorem eam secum habẽs soluit ex media: qui ubi fuisset babylone uisum est ei satrapas iam esse mittendos in gentis subiugatas At q; eos quidẽ qui in arcibus præsidijs præerãt: atq; millenarios quos prefecerat custodiæ regionis: noluit aliũ parere q̃ sibi: hæc prospiciebat quoniã cogitaret ut si quis satraparũ præ diuitijs atq; hominũ multitudine contumelia se esset affecturus temptaturusq; minus parere cõtinuo. in regione haberet qui aduersarẽtur. Hæc igitur uolens agere: decreuit cõuocare primũ tempestiuos: eisq; prædicere: ut scirent euntes: quæ irent facturi Existimabat enim ita facile eos esse laturos. Vbi autem aliquis esset constitutus princeps talia q; accœperit: putabat Cyrus hæc illos laturos moleste: quippe qui arbi-

trāretur hæc facta esse propter ipsorũ in fidelitatē. Sic igitur uocatis illis in contionē huiusmodi uerba locutus ē. Viri amici sunt uobis in urbibus subiugatis præsidia præsidiorũq; præfecti: quos tum reliqmus Et his ego abiens iussi ut aliam ad rem nullam essent curiosi ꝙ ad seruādas urbis: hos igitur a magistratu nolo amouere: quoniā bene imperata seruauere. sed alij satrapæ uidentur mihi mittendi: qui imperant habitātibus: qui ꝗ accœpto tributo: & præsidiarijs militibus dent stipēdium: & aliud quodcunq; opus est soluat. Videtur etiam mihi e uobis hic agentibus: qbuscunq; negocia præbeo cum ullos mitto acturos aliquid in has gentes & agros tribuendos illic esse & ædis quo & tributũ huc ad uos dent: & cum illuc eant: in propria habeāt diuersorium. Hæc locutus est deditq; amicorũ multis in omnibus subiugatis urbibus & ædis & subditos: & nũc etiam sunt illorũ posteris qui hæc tum accœperũt agri permanentes alij in alio solo. Ipsi autem habitāt apud regem. Oportet autem inquit ut satrapas euntis in has regiones talis ipsi consideremus: qui meminerint huc etiam mittere: quicquid aut pulchri aut boni in quolibet solo sit: quo nos quoq; qui hic sumus participes simus bonorum omniũ quæ ubiq; sunt. Et enim si quid alicubi graue fiat: nobis eri: ulciscendum. Hæc locutus Cyrus tum quidem dicēdi finem fecit. Dein uero quos ex amicis cognouit cupidos eũdi in dicta loca electis ex his qui aptissimi esse uidebātur: eos misit satrapas. In Arabiam quidem Megabyzum: in cappadociā Artabatam: in Phrygiam magnā Artacaman. In lydiam uero & ioniā Chrysantam: in Cariam cadusium ut cares

etiam petierunt. in Phrygiam uero quæ adiacet helles
sponto & æolidi: Pharnuchū. ciliciæ autem cypri et pa
phlagonū non misit persas satrapas: quoniā ultro uisi
sunt una secum bellum gessisse aduersus babylona. At
q; tributa quidem ut hi quoq; deferrent: ordinauit. Vt
autem tum Cyrus constituit. Sic item hoc tempore &
sunt regis artium custodiæ: & millenarij: qui custodi-
bus præsunt: a rege constituti sunt descriptiq; apud re
gem. Iussit præterea satrapis omnibus quos mittebat:
ut pro uiribus ea omnia imitarentur: quæ ipsu; facere
uiderent. Et primū quidem: ut equites constituerent au
rigasq; ex his persis & socijs: qui una secuti sunt: et q
cunq; agrum principiaq; cœpissent hos cogerēt: ut ad
fores irent temperantiæq; studerent: & sese utendū sa
trapæ præberent si quare opus esset: atq; ut filios: qui
nascerentur: instituerent ire ad fores: quēadmodū apud
ipsum. Insuper ut satrapes educeret ad uenationē eos:
qui sunt ad fores: et ut satrapes ipse: & qui una cum eo
sunt: res bellicas exercerent. Quicunq; autem dixit: mi
hi reddiderit pro ratione potētiæ plurimos currus plu
rimosq; & optimos equites hunc ego ut bonum sociū
bonumq; cōcustudem imperij & persarū et mei hono
ribus prosequar. Ad hæc præferantur apud uos quo
q; quemadmodū apud me uiri optimates cæteris in cō
cessu. Et mensa etiam sit: sicuti mea: quæ alat primū fa
mulos: dein satis sit ornata ad impartiundū etiam amī
cis: & ut eum: qui pulchri aliquid fecerit: quotidie rur
sus munere. Insuper hortos comparate: atq; nutrite fe
ras: & neq; ipsi unq̄ sine labore cibum apponite: neq;
equis sine exercitatione pabulum inijciet: haud enī pos

ſim ipſe:qui unus ſum:humana uirtute bona oīm ue-
ſtrum ſeruare ſemper. Sed oportet me : qui bonus ſim.
auxilio eſſe uobis una cū his bonis:quæ a me ſunt. Idē-
tidem quoq; uos qui ipſi boni ſitis:cum his bonis: quæ
uobiſcum ſunt mihi eſſe ſocios. Vellē præterea:uos hoc
etiam animo uobiſcū uolutaretis me nihil horū ad quæ
nunc uos hortor:ſeruis imperare:ſed quæ uobis faciū-
da dico:hæc:item ipſe omnia enitor agere. Et quemad-
modum ego uobis iubeo ut me imitemini:ſic item uos:
qui a uobis magiſtratus habent : ut uos imitentur : eos
docetote. Atq; hæc ut tum Cyrus conſtituit : etiam hoc
tempore eodemmodo omnes quæ ſub rege ſunt cuſto-
diæ ſimiliter aſſeruantur. Omēs autē principū ianuæ
identidē celebrantur ædeſq; oēs: & magnæ: & par-
uæ ſimili ratione habitantur. Atq; omnibus uiri opti-
mates præferuntur in conſeſſu præſertim:omniaq; iti-
nera codēmodo conſtituta ſunt & omībus ſummatim
comprehundūtur multæ actiones:cum pauci ſint præ-
fecti. Hæc locutus Cyrus ut ſingulis eſſent agenda:da
tiſq; cuiq; uiribus:eos emiſit. Pronunciauitq; omnibus
ut ſe pararent:utpote quod in proximū annū in expedi
tionē eundum foret : faciunduſq; cenſus & uirorū &
armorū & equorū & curruū. Cōſiderauimus hoc præ
terea:quod Cyro auctore ut aiunt:hac quoq; tempeſta-
te perdurat. Soluit enim uir annuatim ſemꝑ exercitū
ſecum habēs:quo ſicui ſatraparū auxilio opus ſit:auxi
lium ei afferat. Sin aliquis contumelia utatur: ut eum
ad ſuauitatē redigat. Quod ſiquis negat aut ſolutio-
nem tributorū:aut inhabitantiū cuſtodiam:aut ut ager
colatur:aut aliud quicq; eorum quæ ſint conſtituta re-

liquerit ut hæc omĩa disponat:modereturq́. Sin id minus queat:regi ut nunciet. Quod rex audiens cõsultat de eo qui in ordinate quid egerit: & qui sæpe dicũtur regis filius descẽdere:regis frater:regis oculus:& quãdoq; minime apparent:hi sunt regii quæsitores. Amouetur enim eorum quisq; rex iusserit. Insuper didicimus aliud Cyrum excogitasse ad imperii magnitudinem:ex quo celeriter sentiebat : quomodo ea haberent: quæ permultũ etiam distarent. Cum enim cõsiderasset quantum itineris equus faceret die equitans quantum sat esset:fecit equorũ stabula tantundem distãtia:in quibus equos constituit:& qui equorum diligentiã haberent:uirũq; quolibet in loco ordinauit : qui aptus esset ad accipiendas litteras:quæ ferebantur:easq́ tradẽdas quiq; reciperet equos defatigatos atq; homines:recentisq́ alios mitteret. Interdũ etiam ferunt ne noctes quidem sufficere huic itineri. Sed diurno nũcio nocturnũ succedere. Quibus rebus ita gestis aiũt quidam hoc itineris uelocius perfici:q̃ gruũ uolatũ. Quod si hoc mẽtiuntur:illud certe manifestum est hanc.pedestrẽ profectionẽ uelocissimã esse humanorũ pedestrium itinerum. Et quodq; bonum ubi sit q̃celerrime intellectũ q̃celerrime etiam curari. Sed ubi annus præteriit:coegit Cyrus exercitum suũ ad babylona:cui fuisse fertur equites ad cẽtum uigintimillia:currus falcatos ad duo millia:pedites uero ad quingẽta uigĩti millia. Vbi uero hec parasset Cyrus:mouit hunc exercitum: quo fertur subiugasse gentes eas omnis: quæ ab ineunte syria habitant usq; ad mare rubrum. Postea uero expeditio facta dicitur in ægyptum:subiugasseq; ægiptum. Ex

hinc imperium terminauit Cyro ad orientem rubrum mare:ad ſeptemtriones pontus euxinus:ad occidentẽ: cyprus & ægyptus:ad meridiem æthyopia. Horũ au tem mẽtæ aliæ propter calorem: aliæ propter frigus: aliæ propter aquam:aliæ uero propter ariditatem ſũt cultu difficiles. At Cyrus in harum medio uitam agẽs tempore hyemali degebat babylone ſeptẽ mẽſes : hæc enim regio clemens eſt. Per ueris autem tempus : tres menſes degebat ſuſis:in æſtatis autem uehemẽtia men ſes duos agebat Echatanis. Sic autem Cyrus dum face ret:ferunt eum & calores et frigora degere ſemper ſo litum in uerno tempore. Et uſq; adeo homines erant in eum affecti : ut omnis gens deterius habere uidere tur:niſi ad cyrum miſiſſet:quod pulchrũ eis in regio ne uel oriretur:uel nutriretur:uel arte excogitaretur. Omnis etiam urbs idẽtidem:omniſq; uir priuatus fie ri ſane diues uidebatur:ſi quid Cyro largiretur. Etenĩ Cyrus a ſingulis ea accipiens : quibus dantes abunda bant:ea retribuebat:quorum eos eſſe inopes ſentiret. Ve rum cum ita æuum proceſſiſſet. Cyrus iam admodum ſenex uenit in perſas anno ſeptimo ſui imperij : cuius pater materq; iamdiu ut par erat diem obierant. Atq; Cyrus ſacrificauit uictimas legitimas duxitq; chorum perſis more patrio:& omnibus tribuit dona:ut conſue uerat. Cũq; dormiret in regia:uiſus eſt ei aduenilſſe me lior quidã:q̃ natura humana eiq; dixiſſe:para te o cy re:iam enim abis ad deos. Quod ſomnium intutus ex citatus eſt:propeq; intelligere eſt uiſus uitæ exitũ ad eſſe. Itaq; hoſtijs cõtinuo captis eas ſacrificabat et Ioui patrio & ſoli & alijs dijs in cacuminibus:ut perſæ ſa

crificant ita orās. Iupiter patrie. ac sol dijq́ꝫ omnes hæ accipite & ultima sacrificia multarum: pulchrarūq́ꝫ rerum gestarum & gratiarū dona: quod significastis mihi & in sacris & in signis celestibus et in auguriis & in rumoribus: & que agenda erant: & que nō agē da. Multa autem uobis gratia: quod & ipse noram di ligentiam uestram: & nunq́ꝫ in rebus secundis super hominem sum elatus. Peto autem a uobis: ut detis eti am nunc filijs quidem meis: & uxori: & amicis: & pa triæ fœlicitatem. Mihi autem quale dedistis æuum: ta lē detis etiam uitæ exitum. Que Cyrus cum fecisset: do mūq́ꝫ reuertisset: uisus est suauiter quiescere: cubuitq́ꝫ Sed ubi hora iam erat: eum adeuntes qui cōstituti fue rant: iubebant: ut lauaretur: ad quos respondit libenter se quiescere. Rursus hi constituti: cum tempus esset: cœ nam apposuerunt. At Cyrus animo cibum quidem nō appetebat: sed uisus est sitire: bibitq́ꝫ: & suauiter quie dem. Sed ut postridie eius diei ac die item tertio: hæc item ei accidissent: filios uocauit: ij enim secuti eū fue rant: & erāt in persis. Vocauit præterea amicos magi stratusq́ꝫ persarum: quibus omnibus presentibus loqui cœpit in hunc modum. Filij mei charissimi: et uos ami ci omnes: qui hic adestis: uite finem adesse iam mihi ex multis equidem rebus perspicue cognosco. Vos autem decet: cum obiero: omnia & dicere & facere perinde at q́ꝫ fœlicitatem adeptus sim. Ego enim & cum puer es sem: quæ in pueritia honosta existimantur: eorum mihi uideor fructum consecutus: & ubi excessi in ephebos adolescentiæ honestate: & perfectus uir factus: quæ in uiris honesta sunt: his sum perfructus. Et cum una cum

ætate procederem:mihi auctas cognoscere uisus sum ui res meas. Itaq; senectutem meam nunq̃ sensi esse mea factam iuuenta imbecilliorem. Neq; aliquid aut cupisse aut aggressum me noui quod minus mihi contigerit undiq; amicos meos per me factos esse fœlices. Hostes uero a me actos in seruitutem atq; meam patriam: quæ antea in asia nullum habebat imperium: nunc præ cæteris relinquo honoratã. Quecunq; adeptus sum: eorũ nihil noui minus mihi seruari. Et superius quidẽ tempus ita gessi: ut optaui. Cum metus autem me comitaretur: nequid in futurum uel uiderem: uel audirem: uel paterer molestum: is me non finebat prorsus esse magno elatoq; animo: neq; lætari absolute. Nunc uero si moriar relinquo uos filij uiuos: quos dij immortales dederunt mihi. Relinquo etiam patriam & amicos fœliciter agentis. Quare qui ego minus iure memoriam beatitudinis in omnem ætatem consequar? Est autem a me declarãdum: cui regnum sim relicturus: ne id si ambiguum sit: negocia uobis præbeat. Equidem uos o filij ambos æque amo. Verum & consilio prouidere: & ducem relinquere tempus uidetur esse hoc ei imperio: qui & prior est natus: & rerum plurium consentanee peritus. Institutus autem est etiam ita ipse & a mea et uestra patria senioribus non solum fratribus: uerum etiam ciuibus & in cedendo: & sedendo: & dicẽdo cedere. Atq; uos ego filij ita initio institui: ut & seniores honoraretis: et honoraremini a iunioribus. Quare ita admittite: quæ a me dicuntur ut & uetera & usitata & legitima. At tu quidẽ o Cambyses regnũ habe & dijs dantibus & meipso: quantũ in me est. Tibi uero o

Tandoxares Satrapæ esse do & medorum & armenio rum: & tertium cadusiorum. Hæc uero dans tibi: existi mo imperiũ quidem maius atq; regni nomen seniori fi lio reliquisse. At felicitatem tibi cum minore molestia. Qua enim humana lætitia cariturus sis: haud equide; uideo. Quin oĩa tibi sunt affutura: quæ uidentur affice re homines uoluptate. Sed cupere res factu difficilioris ac multũ esse sollicitũ neq; posse quietem habere: qui sti mulctur emulatione rerum a me gestarum & insidias tendere obiicicq; insidiis: hæc necessario magis illũ: qui regem gerit: q̃ te consequantur: quæ quidem ipsa ut perspicue nosti multas ei: qui lætari uelit: præbent occu pationes. Quare quod etiam te cambyses minime latet: non est aureum hoc sceptrum quod regnum seruet sed amici multi sceptrum sunt regibus uerissimu; maxime q; securum. Verum ne putes homines nasci natura fi dos: omnibus enim iidem fidi apparerent: quemadmo dum etiam alia quæ natura gignuntur omnibus appa rẽt eadẽ. Sed fidos oportet sibi unusquisq; faciat. Quo rum comparatio nullo modo fit ui: sed beneficentia po tius. Itaq; si alios quosdam temptabis regni concusto des efficere: nusq̃ aliunde prius incipe: q̃ ab eo qui ex eodem loco natus est. Quare et homines ciues alienige nis præferendi sunt. Et qui una sunt alti: iis qui contu bernales non sunt. Qui autẽ ex eodẽ sæmine sunt orti: et alti ab eadem matre: & in iisdem mœnibus adole uerunt: & ab iisdem sunt dilecti parentibus: & eãdem matrẽ eũdẽq; patrẽ appellant: quomodo hi minus sunt omnibus propinquitate præferẽdi? Nolite igitur quæ dii immortales bona admonent ad familiaritatem fra

tribus:inania unq̃ facere:sed ad hæc continuo parate alia amiciciæ opera:& ita semper insuperabilis uobis inuicem futura est charitas. Qui fratri prouidet: seipsum curat. Cui.n.alij:qui frater est magnus adeo bonũ sit:ut fratri? Quis alius honorabit uirum:qui magnis sit uiribus ita:ut frater? Quẽnã timebit quisq̃ iniuria afficere:si frater sit magnus:ut fratrem? Nemo igitur te celerius huic audiat:neq; alacrius adsit. Nemini enĩ magis propria sunt huius neq; bona neq; mala:q̃ tibi Cogita hæc præterea cui gratificeris:unde maiora consequi speres:q̃ huic? Cui etiam si auxilium feras:ualẽtiorem socium belli recipias? Quem præterea turpius ẽ non amare q̃ fratrem? Quem oĩm pulchrius est anteponere:q̃ fratrem? Solus quidem o cambyses frater est qui si prioris habet partes apud fratrẽ neq; inuidia ueni: ab alijs. Quin per deos patrios filij mihi carissimi honorate uos inuicẽ:si quid etiam tunc mihi gratũ facere cura est uobis. Non eñ sane hoc uidemini nosse dilucide. Me nihil amplius esse:cum ab humana uita decessero. Nam ne nunc quidem animũ meũ uidebatis:uerũ ex his quæ ageret:eum esse cernebatis. Animi uero eorum qui iniuria passi sunt:nõdũ didicistis:quos metus sceleratis parricidis inijciunt:quas ultricis afflictiones in nefarios immittũt. Vita autem functis putetis ne honores fuisse adhuc duraturos: si eorum animi nullius rei ius haberent? Nullo modo ego filij ne hoc quidem mihi unq̃ persuasi: ut animus uiuat:donec fuerit in corpore mortali. Cum uero ab hoc solutus fuerit moriatur? Video enim eum corpora mortalia:quantum temporis in his sit:uiua præstare. Neq; sane animus meus

sententia stupidus est atq; insipiẽs: cum separetur a stu
pido insipientiq; corpore. Sed cum mens mera ac pura
ab eo discreta fuerit: tum etiã consentaneũ est ipsã ma
xime & uigere et sapere. Cum uero homo dissoluitur
minime est obscurum abire singula ad cognatam speci
em ac suã. animo tamen excepto qui solus neq; dum ad
est: neq; dum abest: uidetur. Cogitate præterea nihil es
se morti somno similius. At hominis animus tum sci li
cet maxime diuinus ꝑspicitur: & tum futurorum ali
quid prospicit. In somno enim ut uidetur: maxime li
ber redditur. Quare si hæc ita habent: ut ipse mihi per
suadeo: & animus relinquit corpus: uos o fili uerentes
animum meum: facite quæ uos rogo. Quod si ita non
habent sed manens animus in corpore una cum corpo
re interit: deos saltem qui semper sunt. & omnia uident
& omnia possunt: quiq; hũc rerum omnium: ordinem
continent certum: & immortalem & sine errore: quiq;
præ pulchritudine atq; magnitudine enarrari non po
test: hosce uos metuentes nihil usq; impiũ. nihil nefari
um neq; feceritis neq; consultaueritis. Et post deos qui
dem hominũ etiam genus omne quod semper propaga
tur uobis uerendum est. Non enim uos dii in tenebris
operiunt: sed opera uestra necesse est semper in propa
tulo uiuere apud omnes: quæ si pura et sine iniuria ap
pareant: reddent uos inter omnis homines potentissi
mos. Quod si quid iniusti inter uos inuicem cogitabitis
fidei dignitatem apud omnis homines amittetis. Ne
mo enim amplius credere uobis possit: ne si uos admo
dum eam præstare uelitis: intutus ille quidem eũ a uo
bis iniuria affici: qui necessitudine sit cõiunctissimus.

Si igitur ego uos satis doceo:quales inuicem esse debeatis bene est. Si id minus:saltem ab illis discite:qui ante nos fuerunt. hæc enim optima est doctrina. Multi.n. perseuerarũt in amicicia:parẽtes quidem cum filijs & fratres cũ fratribus. Et horum iam aliqui contraria inuicem gesserunt. Quibus igitur alterutris quæ gessere conduxisset senseritis:hæc si eligatis:recte consultetis. Et de his quidẽ iam satis fortasse. Meum uero corpus: o mihi carissimi filij cum moriar:neq; in auro condite neq; in argento:neq; in alia re prorsus ulla. Sed illud terræ redditæ q̃primũ. Quid.n. hac re beatius q̃ terræ misceri:quæ pulchra oĩa:bõa oĩa & gignit. & nutrit Ego uero & alias me humanũ præstiti: & nunc iucũde mihi uideor eius rei particeps fieri:quæ benefica est in homine:. Enimuero iam inquit animus mihi uidetur deficere. Vnde ut uidetur:incipit omni ex parte me relinquere, Quare si quis uestrum aut dextrã meam tangere aut oculum meum:dum adhuc uiuo:intueri uelit: me adeat propius. Verum ubi ego oculos clausero:peto a uobis filij:nemo amplius corpus meũ intueatur. neq; uos etiam ipsi. Atq; persas quidem omnis ac socios inuitate ad monumentũ meum:qui una mecum lætentur quod iam securo in loco futurus sum: utpote qui nihil amplius mali patiar:neq; si cũ dijs fuero:neq; si nihil amplius sim futurus. Quicunq; autẽ uenerint hos his beneficijs affectos:quæcũq; existimatis in homine esse felici dimittite Et hoc ad postremũ de me memineritis si in amicos benefici fueritis:poteritis etiã plectere inimicos. Ac ualete filij carissimi:matriq; hæc nũciate uerbis meis. Et qui hic adestis: & qui abestis amici ualete

omnes. Hæc locutus cum dedisset omnibus dextrã: ocu
los clausit: & ita diem obiit. Quod pulcherrimũ quidẽ
ac maximũ regnorũ oim Asye Cyri fuerit regnũ: ipsum
de se testimoniũ prebet. Terminos.n. habuit ad oriẽtem
mare rubrũ: ad septẽtriones pontũ euxinũ: ad occidẽtem
cyprum & ægyptũ: ad meridiẽ æthiopiã. Id autẽ impe
rium cum tanta esset magnitudine: una Cyri sententia
gubernabatur: qui etiã ipse subditos suos æque ac filios
& honorabat & colebat: & Cyrum subditi perinde
quasi patrẽ uenerabant̃. Vbi Cyrus excessit e uiuis: con
tinuo ipsi filii inter se dissedere: cõtinuoq; urbes ac gen
tes defecere. Sicq; in deterius omnia uersa sunt. Quod
autẽ uera a me narrant̃: incipiã a rebus diuinis: hæc do
cere. Noui.n. & regem prius & qui sub rege essent̃ etiã
his qui ultima scelera perpetrassent: siue iusiurandum
iurati essent: inuiolatum præstare: siue dextras, dedis
sent: constantissime obseruare solitos. Quod si minus ta
les fuissent: & huiusmodi de se opinionem nõ præbuis
sent ne unus quidem credidisset eis: quemadmodũ nũc
nemo amplius credit: posteaq; cognita est eorum impie
tas. Sic utinã neq; tunc illi credidissent: qui duces una
cum Cyro ascenderũt. At hoc tempore: qui priori de iis
opinioni adhibita fide: ubi credidissent sese. ad regem
ducti: obtruncati sunt. Multi etiam eorum barbarorum:
qui una militarũt: alii aliis decepti suasionibus periere
Multi præterea etiam iis in rebus nunc sunt deteriores
Antea enĩ si quis aut periculum subiisset pro rege: aut
urbem gentẽue in seruitutem egisset: aut aliud quicq;
pulchri boniue ei peregisset: hi erant: qui in honore ha
bebantur. At nunc etiam siquis quemadmodum Leos

mithres uxorem ac liberos amicorumq; filios obsides apud ægyptum liquisset: isq; maximũ iusiurãdum iuratus foret: essetq; id transgressus: quo uideretur aliqd emolumenti fecisse regi: hi sunt: qui maximos honores præmij loco habent. Hec igitur uidentes Asiatici omnes ad impietatem & iniusticiã uersi sunt. Quales enĩ fuerint præfecti: tales etiam. qui sub ipsis sunt: frequentius fiunt. Ob eamq; rem maiore utuntur licentia nũc q̃ antea: præsertim circa pecunias: ut sunt iniustiores. Non enim eos solum qui magnis se delictis fecerũt obnoxios: sed iam hos item: qui nihil fecerunt iniuste: cõpræhensos cogunt nullo iure pecunias soluere. Quo fit ut nihilo illi minus: qui uidentur esse ditissimi: q̃ qui multa per iniustitiam deliquerunt: in metu sint: adeo ut neq; in manus ij ire uelint potẽtiorũq;: neq; audeãt conuenire cũ exercitu regio. Igitur quicũq; bellũ cum his gerat: omnibus licet in regione ipsorũ sine pugna uenari: utrũq; uelint ꝑpter illorũ tum impietatẽ erga deos: tum iniusticiam erga hoĩes. Mẽtes igitur eorũ: ita sunt oĩno nũc deteriores q̃ antiqtus. Quod aũt ne corpora quidẽ exercent: ut antea consuerũt: nũc itẽ hoc exponã. Lex erat apud eos neq; spuere: neq; mucũ facere. Est autẽ manifestũ hæc eos lege sanxisse: non quia parcerent corporis humori: sed quoniã uellent per labores ac sudorem reddere corpora solidiora. Hoc uero tempore non spuere quidẽ neq; emungi adhuc perdurat. Sed labori nusquã studetur. At qui antea erat persis legitimũ comedere semel: quo toto die uterentur & circa res gerendas: & circa labores. Hac uero tempestate semel cibum capere adhuc permanet: sed uesci incipiẽtes quẽ

admodum qui summo mane prãdent:ad illorum usq; tempus comedentes potantesq; degunt:qui extremo uesperi cubant. Erat autẽ his legitimũ:ne urcei importarẽtur in symposia:quippe qui putabãt:si minus nimis potarent:minus corporibus ac mentibus prosternerentur. Hac uero tempestate q̃ urcei non importentur adhuc permanet. Tantum autẽ bibunt:ut pro importãdis urceis ipsi exportentur:quoniam nequeant amplius erecti egredi. Atqui ille quoq; mos patrius ijs erat:ut dũ iter facerent:neq; comederent:neq; biberent:neq; horũ gratia quicq̃ rerum necessariarum facerent:quod pateret. Nunc autẽ ab ijs abstinere adhuc perdurat. Sed itinera faciunt adeo breuia:ut minime sit mirandũ:quod a rebus necessarijs abstineant. Atqui ad uenationẽ quoq; totiens antea exibãt:ut pro exercitatione uenatores satis essent & ipsis & equis. Sed ubi Artaxerxes rex: et q̃ ei erant familiares:redditi sunt uino inferiores:nõ amplius eodem modo neq; ipsi egrediebantur:neq; alios ducebant ad uenationes. Quin potius si qui laboris studiosi atq; industrij una cum suis equitibus simul uenarentur. liquido ijs inuidebant:& ut seipsis meliores oderant. Præterea puerorum institutio ad uenandũ adhuc perdurat. Sed disciplina & meditatio equitãdi extincta est:quoniã eo non eunt:ubi antecellere uideãtur. Et quoniã pueri cum illic antea lites audirent:pro iure iudicari:uidebãtur discere iusticiam. Et hoc omnino cõuersum est:quoniam certo uident eos uictores:utri plus dederint. Sed eorum uim:quæ e terra oriuntur: pueri antea discebant quo utilibus uterentur:& a perniciosis abstinerent. Nunc uero uidẽtur hæc discere:quo ma

la quam plurima perpetrent. Nusquam igitur plures: quam illic: neque moriuntur: neque corrumpuntur ex uenenis: Quin etiam: multo nunc delicatiores sunt: quam Cyri temporibus. Tum enim adhuc disciplina persica: & continentia utebantur: medorum uero stola atque lauticia. Sed hoc tempore persicam constātiam æquo animo uident extingui at medorum molliciē diligenter seruant. Declarare autem uolo eorū quoque delicias. Illis enim primum cubilia non modo satis est substernere molliter: uerū etiam lectorum pedes in tapetibus locant: ne pauimentū renitatur. Sed ut tapetes cedant. Insuper quæ ludo iaciebatur ad mensam: et quæcunque reperta sunt antea: eorum nihil ablatum est. Sed & noua semper excogitātur: et obsonia idētidem: & enim utrarūque harum rerum noui artifices comparantur. Insuper hyeme non solū his satis est caput et corpus atque pedes tegere sed extremis manibus cyrothecas crassas habent & grandioris anulos. Ac æstate quidem non his satis sunt neque arborum neque saxorum umbræ: sed in his umbras alias homines molientes eis astant. Vtque pocula quam plurima habeant. Hac re gloriātur: quæ si iniuste comparata sint: id nulli sibi dedecori ducunt. In illis enim & iniustitia lucri que turpitudo longe ē aucta. Atque antea patrius eis mos erat: ne uiderentur tum proficisci pedites alius cuiusquā rei gratia: quam ut equites optimi fierent. Nunc autē plura in equis strata habent: quam in cubilibus. Non enim ita equitandi curam habent: ut molliter sedendi. Quæ uero ad bellum pertinent: quo pacto in his non sunt cōuenienter omnino deteriores: quam antea quibus superiore tempore patrium existebat tum eos qui terrram cole

rent:ab hac ipsa equitatores reddi qui et'dm in expeditionē ibāt:tū præsidiarios si militādū esset:pro regione stipendiarios esse. Nunc vero qui ostiarij sunt:& ciborum obsoniorumq; artifices:& pincernæ & balneatores:& qui ad mensam apponunt:& qui e mensa tollunt:& qui dormitum agunt:& qui a somno excitāt & ornatores:qui & coloribus eos liniunt·infricantq;: aliaq; decenter aptant:hosce omnis qui potestatem habent:equites faciunt:quo sibi stipendiū ferant. Multitudo igitur ex his quoq; apparet:& nulla eorū ad bellum utilitas:hoc etiam res declarant ipse:nam per eorum regiones hostes facilius versantur q̄ amici. Cyrus enim cum iactū ferentariorū amouisset:thoracibus autem & eos & equos armasset:& pilum unum cuiq; dedisset in manū:cōminus pugnā faciebat. Sed hoc tēpore neq; iactu utuntur amplius:neq; congrediētes cōminus preliantur. Atq; pedites habēt quidem ipsi crates & mucrones:& securis:quēadmodū Cyri temporibus pugnaturi. Sed cōminus congredi neq; hi volunt: nec uē falcatis curribus ad id utūtur amplius:ad quod eos Cyrus est fabricatus. Cyrus enim cum aurigas amplificasset honoribus:bonosq; reddidisset:habebat qui in arma impetum facerent. Perse autem huius temporis cum ne norint quidem eos:qui sunt in curribus censent similis bsu qui exercitatione carent eos fore qui exercitati sunt. Et hi quidem adoriūtur. Sed prius q̄ fuerint inter hostes:alij e curribus ultro excidūt:alij exiliunt. Quo fit:ut iugales aurigis carentes pluribus sæpe malis amicos q̄ hostes afficiant. Quoniam ni mirū ipsi quoq; cognoscunt:qualia sibi proposita sunt belli

premia remittũtur:nemoq́ꝫ amplius sine grecis ad bellum constituitur:neq́ꝫ cum inuicem belligerãt:neq́ꝫ cũ græci agunt contra eos exercitum. Sed etiam aduersus hosce didicere cũ grecis bellũ gerere. Et ego q̃dẽ arbitror quæ pollicitus sum, ea mihi aliquãdo absoluta esse Existimo enim persas atq; persarũ socios & magis impios esse aduersus deos & magis nefarios in necessarios & iniustioris erga alios & ignauioris ad bellũ hoc tempore:q̃ꝫ antea fuerit demonstratum. Quod si quis secus atq́ꝫ ego sentiat:si eorum is opera consideret:ea inueni et:testimonio suo uerba mea confirmare.

Illustrissimo Principi ac Domino. D. Ioanni Vuocestre comiti uicorniensi.

Omnibonus Leonicenus. Salu. pluri. dicit.

Nuper legebã Princeps Illustris Xenophõtis de uenatione libellũ:in quo magnus ille tum Rhetor tũ philosophus probare cõtendit uenãdi studiũ plus ad uirtutem habere momenti q̃ꝫ cuiuis credibile uideatur:quã ad rẽ multis rationibus utitur:sed illa nimirum potis-

ſima:quod apud Chirenem huius inſtituti magiſtrum hero es ferme omnes.quũ alias artes ingenijs maioribus dignas:tum uero præ cæteris uenationem meditati:facile omnibus quos ætas illa melior tulit:non laude ſolum ſed admiratione etiã præſtiterunt:quum fortiſſimi idẽ fuerint:ac religioſiſſimi uiri.Id ex eo cognoſci põt:quod ſibi patriæq; ſuæ præſidio et ornamẽto fuerunt:quod dijs cariſſimi omnes deorum etiam honores pleriq; meruerũt.Itaq; magna me libelli cupido cepit latinæ linguæ tradendi.Hæc enim eludant cæteri licet quæ de talibus uiris memoriæ produntur:& ea dicant fabulis ſimiliora eſſe q̃ ueris.Ego cũ te uitæq; inſtitutionem conſidero dubitare non poſſum id optima ratione factum:ut hanc uenãdi meditationem quæ te in primis delectat:magni uiri nihil ab honeſtioribus ſtudijs alienam eſſe putauerint.Nihil enim tibi deeſt ad laudis & gloriæ cumulum:quem non ut cæteros uirtutibus præditos uidemus ſingulis fere ſingulos:fide Fabricium:pietate Regulũ:continentia Catonem:iuſtitia Camillũ:magnificẽtia Lucanum:humanitate Marcellum:ſed omnibus pariter bonis ornatum uidemus:quæ uel hominibus natura tribuere poteſt uel induſtria cõparare.Quo circa libellum hunc latinum facere:tuoq; ipſum nomini princeps illuſtris deuouere conſtitui. Opus(ut arbitror)aggreſſus nec tibi iniucundum.Cuius enim rei exercitatione lætaris eiuſdem profecto lectione gaudebis:nec cæteris inutile.Nam quæ Xenophon docet:tu cum ea facias:hinc auctoritate ducti:iuuenes hinc exemplo:hũc deniq; uerum laborem uanis uoluptatibus ante ponere incipient. Vale

DE VENATIONE

XENOHPONTIS DE VENATIONE LIBELLVS A CLARISSIMO VIRO OMNI BONO LEONICENO IN LATINUM TRADUCTUS

u ENATIO ET CANES DEORUM inuentio fuit Appollinis atq; Dianæ. Hac uero propter iusticiam donarunt ornaruntq; Chironem: quo ille accoepto dono lætus utebat. Hinc & uenationis & bonarũ aliusmodi artiũ discipuli fuere Cephalus Aesculapius Milanion Nestor Theseus Hyppolytus Palamedes Vlysses Menesteus Diomedes Castor Pollux Machaon Podalirius Anthilochus Eneas Achilles: qui per id tempus dijs cari fuere. Nemo autẽ miretur quod pleriq; corũ: tametsi dijs placerent: tamen mortui sunt: hoc enim naturæ est: sed laudes ipsorum ætate magnæ fuerũt: omnibus enim Chironis uita suffecit. Iupiter enim Chironq; fratres ex eodẽ patre: s; ille Rhea hic nayade nympha matre: itaq; natus est ante illos: mortuus uero postq; erudijt Achillem. sed canum uenationisq; & aliarum artiũ studio quum multum uirtute prestarent: admirabiles fuerunt. Et Cephalus quidem a dea raptus est. Aesculapius maiora consequutus ut mortuos suscitaret: ægrotos sanaret: quapropter deus quum sit: perpetuam gloriam obtinet. Milanion tantum studio laboris excelluit: ut ex

rinalibus suis qui ad maxima connubia digniores erãt Atalantæ nuptias solus consecutus fuerit: quarum spectatissimos ætatis illius uiros æmulos habuit. Nestoris uirtus græcorum aures ita occupauit: ut nõ apud ignaros loquar. Amphiaraus quum aduersus thebas militasset: plurimam laudem adeptus deorum honores immortalis obtinuit. Peleus effecit ut sibi thetim dij desp̃õsare cuparent: & nuptias apud Chironem celebrarent. Thelamon tantus euasit: ut ex urbe maxima sibi quam uolebat Alcathoi filiam peribæam uxorẽ duxerit. Et quum græcorũ princeps capta Troia Iouis Hercules militaria dona tribueret: hesionem ipsi habendã tradiderit. Meleager quos honores cœpit planum est: patris autem qui oblitus est. In senectute deam infortunium habuit. Theseus græciæ totius hostes solus perdidit: auctaq; patria nunc etiam admirãdus perhibetur. Hippolytus Dianæ carus: modestia et pietate inter beatos habitus oppetijt. Palamedes dum uixit omnes ætatis suæ uiros plurimum sapientia prestitit. Post iniustam uero mortem uindicatus a dijs quantũ alius nemo Occisus est autem non unde arbitrantur nõnulli: neq; eñ fuisset hic prope optimus ille bono similis: sed improbi facinus perpetrarunt. Menesteus præ industria uenandi tantum laborãdo preualuit: ut huic bellicis rebus græcorum primi cedere fateantur: excepto Nestore: qui nec ipse quidem superior: sed par esse censetur. Vlysses et Diomedes per singula clari: ad summã causa fuerunt ut Troia caperetur. Castor et Pollus his quæ a Chirone didicerant tantũ in græcia claruerunt ut propter eorum opinionem immortales fuerint. Ma

chaon & Podalirius his itidem omnibus eruditi: & arte & oratione & bello prestantes euasere. Antilochus pro patre moriens: tantum gloriae cõsequutus est: ut apud græcos solus predicetur patris amator. Eneas diis penatibus seruatis: seruato & ipse patre gloriam pietatis emeruit. huic & hostes uni ex omnibus quos ad Troiam ceperant ius belli abstinuere. Achilles in hac disciplina educatus: documenta de se a deo pulchra & magna dedit: ut de illo nec dicẽdo quisq̃ nec audiendo satietur. hiis tales Chironis diligentia fuerunt: quam nunc etiam & boni admirantur: & mali detractant. Itaq; in græcia si cui uel Ciuitati uel Regi calamitates uenere: liberatores ipsi fuerũt. Si uero uniuersæ græciæ cum barbaris certamen uel bellum fuit per eos græci uictoriam obtinuerũt. Eo factum est ut græciam ipsi inuictam reddiderint. Quo circa iuuenes admoneo: ut uenationis disciplinam q̃ aliam minime cõtemnãt: hinc & enim bello strenui cæteris q; rebus euadunt: ut bene & dicere & facere cogantur.

De persona uenatoris.

Vm igitur e pueris excesserint: primũ uenandi studium obire oportet. Deinde aliarum artium (si quis uisus fuerit habere facultatem) quæ quidem aliis idonea est ut inde non parum iuuantur: aliis uero secus: ac propterea omnem diligentiam adhibebit: ut nihil quantum in se erit ommittat At uero quot quibusq; rebus instructus: ad hoc se conferre debeat expediam: & res ipsas & rerum cuiusq; scientiam: ut quum eas perceperit opus aggrediatur: nec

sit qui hæc contemnēda putet. Nam sine his agi nihil posset. Oportet rei uenatoriæ studiosum lingua grecū esse: ætate annorum circiter uiginti: statura sane agilē & ualidum animo uero patientem: ut laboris uictor re ipsa lætetur. Sagenæ uero tenuissimo lino phasiano uel carthaginensi necnō casses & retia & sagenæ quidem filis nouem magnitudo quinq; spithamarum: laquei ulnis undecim: plagas uero subiiciant enodes: ut labi facile possint. Casses uero filis duodecim. magnitudo uallos capiat binos ternos quaternos quinos: Retia uero denos uigenos trigenos: nam si maiora fuerint fient intractabilia: utraq; uero sint macularum triginta. Laqueorum spatium sit sagenis æquale. In fastigio casses trochiscos habeant: retia anulos: plagas autem a spirulis: & sagenarum quidem hastilia longa sint denas ulnas & eo breuiores, Et ex his alia in decliuibus locis inæqualia æqualiter surgant: alia in planis. æqualia ea uero supremū circūflexibilia sint ipsaq; leuia: cassium uero his tantum. Retium quinos spithamas pedes modice bifulcata nec profunde incisa: ualida omia ut nihil a lōgitudine crassitudo dissentiat numero hastilium ad retia maiore uti minoreue licet: sed statuendo pauciora laboriosius teaduntur: plura ociosius: ubicunq; uero sagena & retia fuerint utrobiq; sit copula canum: turma sint & falces ut saltus (sicubi oportet) cæsa silua claudatur.

DE VENATIONE

De uario genere Canum.

i Am uero Canũ duo sunt genera: hæ castoriæ sunt illæ uero uulpinæ. Et castoriæ quidem cognomen habẽt quod eas castor re ipsa delectatus præcipue obseruauit. Vulpinæ quod ex canibus natæ sint & uulpibus: quarum natura spatio temporis cõfusa est: & hæ plures deterioresq́ꝫ sunt ut: pusillæ & gryppæ: ut hilares ac murinis oculis deformes strigosæ infirmæ tenues proceræ inhabiles pusillanimes non sagaces mollipedes: Pusillæ igitur sæpe interuenandũ propter breuitatem operam perdunt. Gryppæ sine rostro sunt: & propterea leporem tenere non possunt. Hilares ac murinis oculis hebetiori sunt acie. Deformes uero sunt ipso uisu turpes. Strigosæ a saltu non facile absistunt sed laboris impatientes sunt. Infirmæ ac tenues & proceræ. Itemq́ꝫ inhabiles uagis oculis grauiter incedunt. Pusillanimes opera destruunt: & se subumbras a sole recipiunt ac recubant: quæ uero sagaces non sunt egre raroq́ꝫ sentiunt leporem. Mollipedes nec si magnanimæ fuerint: labores pati possunt: sed præ pedum dolore deficiunt. Horum autem ipsorum canum diuersæ sunt etiam indagines. hæ namq́ꝫ ubi uestigia deprehenderint: nihil significantes ambulant: ut cognoscere non possis an inuestigent: illæ auribus tantummodo micant. Cauda immotæ mãent: aliæ auribus immotis summum caudæ uibrant: nonnullæ demittunt aures: & cõtracta fronte per uestigium continentes prementesq́ꝫ caudam discurrunt. Multæ nihil horum faciunt: sed in

ſanientes obambulant & ueſtigia circũ latrantes quũq; in ea inciderint temere ſigna pretereunt. Sunt quæ ambagibus multis ac erroribus utentes quum de proximo ueſtigia concipiant leporem derelinquunt: & quotiens ueſtigia incurrunt: coniecturam faciunt. Sed ubi leporem uident trepidant: nec inuadunt priuſq̃ illum moueri conſpexerint: quæ uero indagando & tranſcurrendo aliorum canum inuenta preoccupant hæ iugiter intentæ ſibi ipſæ non credunt & audaces ſunt: quæ peritas laboris conſocias progredi non ſinunt: ſed perturbãtes impediunt. Aliæ falſa amplectuntur: & quicquid nactæ fuerint plaudentes procedunt ſuæ ſibi fraudis conſciæ: quædam hoc idem faciunt inſciæ. Sũt & ignauæ quæ nuſq̃ a tramite declinant ueſtigia recta ignorantes. At quecunq; canes ueſtigia ſi cubilium fuerint ignorant ſi pedum celeriter diſcurrunt non ſunt illæ quidem ingenuæ: ſed pars ab initio uehementes præ langore deinde moleſtiam afferunt: pars non ſubeunt & continuo declinant: quædam in uias ſtulte incidunt: & utplurimum contumaces aberrant: multa ferarum odio pleræq; hominum deſiderio agitatione ommiſſa recurrunt: nonnullæ a ueſtigijs clangentes fallere tentant pro ueris falſa ſimulantes. Sunt quæ hoc non faciunt ſed intercurrunt: & ſicunde clangorem audierint ad hunc relicto opere feruntur: hæ namq; tranſcurrunt incertum. Quamobrem illæ quod ualde ſuſpicantur: aliæ quod opinantur: quædam quod ſimulant: ſed inuidia laborant. Nonnullæ quum ſemper una temere ferantur per ueſtigium ſe interoſculantur. His igitur uitijs quorum plurima naturaliter habent: quædã etiã

quod inscite ducentur inutiles euadũt: & hæc quod canes studiosos etiam uenationis deterrere possunt. Quales autem eiusdem generis esse oporteat & formas & alia eiusmodi dicã. Primum igitur magnas esse oportet: leuia deinde capita symas articulosas sub fronte uenosas: elatos oculos nigros prefulgidos magnas frontes ac latas. Caua discrimina: breues aures ac tenues: posteriora gracilia. Ceruices longas molles ac teretes: pectora lata & ab humeris non macilenta: humerorũ interualla parum distantia. Anteriora crura breuia recta teretia solida articulos rectos: latera non ualde caua sed coeuntia obliquum spinam carnosam magnitudine mediocrem. Ilia nec mollia ualde nec dura: inter magna & parua. Clũes obesas posterius carnosas superius uero aptas: interius cõtractas. Inferiora uentris cũ ipso uẽtre inania. Caudas longas rectas acutas fœmina nõ duras: suras lõgas teretes bene crassas: Posteriora crura prioribus multo longiora: sed tñ idonea: pedes rotundos. Et canes si eiusmodi fuerint fortes erũt specie agiles: habiles celeres alacres rostroq; ualide.

De uestigatione.

Ed ita uestigẽt ut tramitibus celeriter excedant: capita terræ admouentes: ad uestigia subrideant; aureſq; demittãt faciles oculos per singula uoluant: & caudis blandientes multis in latera orbibus per uestigia simul omnes progrediant̃. Sed ubi ad leporem ipsum aderint: tum uero uenatori planum faciant tendendo celerius: significando uehementius

animo:capite:oculis:gestu corporis acie tã reffexa tãq̃ directa in leporis cubilia diuerso impetu in rectum in aduersum in obliquum:& uere iam arrigendo animũ ac gestiendo quod iuxta leporem sunt. Intensius uero p̃mant nec remittant ingenti clamore atq; latratu cum lepore qualibet euadentes:sed uelociter alacriterq; transmittant sine modo transcurrentes:nec iniuria clangentes:nec uero ad uenatorem ommissis uestigiis redeant. Tales forma talesq; labore magnanimæ sunt & duripedes & sagaces & nitidæ:magnanime erunt: si saltus estu incumbente non deserunt. Sagaces si leporem nudis in locis aridis apricis austro imminente presentiunt. Duripedes si non e uestigio dum montes superãt pedibus fatiscunt. Nitidæ si tenui ac denso molliq; pilo uestiuntur. At colore canes esse oportet:nec penitus fuluo nec nigro neq; candido:neq; tum generosus hic fuerit sed Ignobilis atq; ferinus. Canes igitur uillos si fuluæ & nigræ fuerint Candidos si candidæ fuluos habeant circum ora florentes. In summo autem fœmine rectos ac densos. In spina item extremaq; cauda: sed in suprema mediocres. Et satius fuerit per iuga sepæ p̃ rura minus agitare canes. Nam iuga uestigari possunt & expedite transcurri:rura neutrum possunt impedita trasmitibus. Est autem utile etiam si non inueniatur lepus;agitare per aspera canes. nam duripedes fiunt & corpora in his locis exercẽtes meliores euadunt. Agitentur autem æstate usq; ad meridiem. hieme per solidum diem. Autumno ultra meridiem. Vere circa uesperam. hæc enim oportuna sunt tempora. At qui leporis uestigia multum hieme procedunt quia longæ sunt

noctes: parum autem æstate: quia econtrario sunt breues: Nec uero subolent hieme: quum primum calorem sua ui cõtrahens geluq; claudẽs in se contineat. & quũ hoc fuerit torpescentes naribus canes sentire non possunt: priusq̃ sol die sue procedens omnia resoluat. Tũc & canes odorant: & ipsa dum percurruntur uestigia redolent. Ea uero delet & ros multus superincumbens Imbres etiam qui per anni tempora gignuntur odorẽ ab humo rapiẽtes olfatum donec exsiccetur difficilem reddunt. Sed australis tempestas deterior est. Nam humectans diffundit. Septemtrionalis uero si serena fuerit contrahit & saluat. At uero pluuiæ & rores inundant. Luna etiam halitum extenuat præcipue quũ plenilunium fuerit: & uestigia tunc quidem incertissima sunt. Nam exultantes ad lunam lepores inter se colludunt: & ea longe dissipantes dirimũt: sed perturbatissima fiunt quum ea uulpes antea pertransierint. Ver propter anni temperiẽ ualde clara prebet uestigia q̃q̃ terrea sicubi floret canibus nocet: dum in unum spirantes confundit odores: sed exilia æstate sunt ambigua. Nam terra feruens abolet quicquid halitus habens. Est enim tenuis; & canes tunc minus odorant: quia resoluta sunt corpora. Verum autumno pura subuestigia: quæcunq; enim terra producit: & domestica iam reposita sunt; & agrestia situ labefacta ut fructuũ odores non superent quibus occupent̃ & hieme & æstate & autumno recta sunt ut plurimum uestigia: uere autem confusa. Nam fera hæc sociabilis est: cum alias semper tum hoc tempore: ut propterea simul errantes hoc necessario faciant. Subolent autem uestigia cubilium diu

tius q̃ pedũ:illa enim occupat lepus:hæc celeriter ob ambulat. Itaq; illis referciatur humus. His uero imbuitur. Siluosa autem loca redolent magisq̃ unda. Si quidem modo percurrens lepus:modo procumbens multa cõtingit. procumbit autem ad ea quæ terra gignit : uel ipsius superficies habet sub oĩbus super ipsis in ipsis propius longius:nunc diu nunc parum nunc mediocriter & in mari nonnunq̃ ad id quod potest exiliens in aqua etiam si quod extans innatũue fuerit. Itaq; q̃ procumbere amat cubile ut plurimum facit : si frigus fuerit in apricis:si æstus in umbrosis:si uer & autumnus in clemencioribus locis: At uero qui currere solent non ita. Nam trepidi canibu: facti sunt:procumbit autem fœmine sub ilibus posito:cruribus anterioribus ut plurimum iunctis atq; porrectis. Mento prioribus pedibus subnixo:auribus super utroq̃ humero demissis posthic molliora supertegit. Habet autem nullos impenetrabiles. sunt enim densi & molles & palpebris quidem clausis uigilat:apricis dormit & immotis:oculos etia; tenet immotos. Sannã dormiens frequenter mouet:uigilans uero minus. Cum terra pullulat rura magis q̃ iuga tenet:ubiq; subsistit:ubi inuestigatus:preterque si noctu exterritus fuerit. Id ubi acciderit subtrepidat. Adeo autem fœcũdus est:ut modo pepererit iam parturiat:nunc pregnans sit : & catuli magis subolent q̃ adulti:quorum membra cum adhuc mollia sint per terram uniuersa trahuntur. Tenellos igitur studiosi uenatores dimittunt gratificãtes deæ:qui uero iam iuuenes sunt primo cursu uelocissime feruntur. Deinceps non ita:agiles enim sunt sed imbecilles. Venator leporis ue

stigia capta ex agris susperne subducendo canes: sed q culta non adeunt prata saltus ffuenta lapidosa siluosa q; petũt: & cum mouetur lepus clamorem minime tollat: ut pauidæ canes uestigia male significent: sed ubi iam inuenti agitantur nunc flumina tranant: nunc uiam flectunt: modo cauernas subeũt ac penetrant: neq; tum canes solũ mittũt: uerum & aquilas. Ab his enim cum dent ea superant & in aperta loca rapiuntur donec iuuenes fuerint. nam maiores in cursu mulierũ auferantur. Igitur uelocissimi sunt montani. Campestres minus. Tardissimi palustres: sed qui loca omnia pererrant in cursu molesti sunt: & enim sciunt compendiosa uiarum & currunt per aduersa uel plana maxime: per diuersa uarie: per decliuia minime. At inter agitandum perspicui sunt per subactam humũ præcipue nõnulli: quibus inest rubor per arundines etiam quia ex aduerso refulgent perspicui sunt quoq; in tramitibus & uiis si planæ fuerint: fulgor enim qui i ipsis est repercutit oculos. Incerti uero sunt si ad saxa: ad montes ad rupes ad opaca secesserint ꝓpter coloris similitudinem. Quod si canes præsenserint: sistunt pedem: & residentes seipsos erigunt: & canum sicubi prope est clamorem strepitũq; captant: & unde audierint auertuntur. Est etiam cum nihil audierint sed audisse opinantes uel sibi persuadentes huc illuc trepidãtes uestigiis insilientes in uestigia secedunt & longissime currũt: qui nudis ex locis excutiuntur quia in aperto sunt. Breuissime uero qui ex opacis nam tenebræ impediũt: sed eorum duo sunt genera: pars magni subnigri multum in fronte nitescunt. Alii minores flaui parum cãdori-

ostendunt. Caudam gerunt illi uariã hÿ tersam. Ocu-
lis uero sunt: hÿ sublucidis: illi subglaucis. Circa sum-
mam autem illi ualde uigescunt: hÿ perexiguum: sed
ex his minores incolunt plerumq; insulas desertas uel
celebres: & in his turba maior q̃ in continente uersa-
tur: quod ibi ut plurimum nec uulpes sunt quorum im-
petu ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilæ quæ mon-
tes magnos sæpius q̃ paruos frequentant: nam parui
plærũq; in insulis sunt. Venatores etiam raro desertas
insulas adeunt: in his quæ habitatur pauci sunt: nec hÿ
ferarum studiosi: in sacras autem nec transire canibus
quidem licet. Necesse est igitur innumeros esse: quando
nec eos uenantur qui iam sunt: nec eos qui deinceps na-
scuntur. Acie uero sunt multis de causis minime acuta
Oculos enim habent exporrectos: palpebras autẽ præ-
cisas: & quæ pupillis munimenta non præbeant. Qua-
propter hebes uisus est atq; diffusus: ad hæc somno eti-
am multum deditur animal: quæ res nihil ad uidẽdũ
prodest: & uelocitas ad obtundendã aciem plurimum
confert: quolibet enim oculos celerius intendit q̃ quid
sibi prouiderit: & cum his canum quoq; terrores pro-
uidentiam auferunt: cum instantes prosequuntur: quo
fit ut irruens ad multa improuidus in sagenas etiam
precipitet: q sι rectũ fugeret raro hoc pateretur, Nũc
uero quia locos complectitur & amat ubi natus et enu-
tritus est capitur: nec de directo sæpe a canibus uinci-
tur celeritate: sed plæriq; omnes præter corporis natu-
ram sorte quadam capiũtur: nihil enim quo proportio-
ne conueniat ab huius compositione dissentit, Si quidẽ
corpus eius consistit ex his: caput agile habet breue ro-

tundum nõ rigidum. lõgitudinem idoneam: scapulas
rectas desuper non aptas, Crura in ipsis gracilia soli
das: pectus nõ angustum: latera tenuia habilia spinam
teretem: aluum carnosam, Ilia tenera caua laterum ido
nea clunes obesas undiq; plenas Congruo desuper in
terstitio, Fœmia lõga densa: musculos exterius intẽsos:
interius nõ tuberosos iternodia fœmĩa longa neruosa:
pedes anteriores flexiles ãgustos rectos posteriores rigi
dos latos: nullius utroq; nõ cõtẽptores asperitatis, Po
steriora crura prioribus multũ lõgiora paruũq; pcurua
uillos breues & exiles. Non potest igitur qđ ex his cõ
positum est non ualidum esse mobile plusq̃ agile: agi
lem autem esse res illa indicat quod ociose deambulan
do lasciuit: gradientem: nec uidit quisq̃ nec uidebit q
posterioribus pedibus priores transit exterius quem in
modum etiam currit. Nam quod ad colorem attinet in
promptu est, caudam habent ad currendam incõmodã:
neq; enim propter breuitatem idonea est quæ corpus re
gat: sed: hoc utraq; facit aure: & cum in eo est ut capia
tur a canibus alteram uidelicet aurem deducit ac tradu
cit obliquam illorsum nitens ubicunq; laborat, Iccirco
in hanc circũagitur ocius in angusto ualde relinquens
id quod insequitur, Adeo autem graciosum est animal
ut nemo sit qui si eum uideat du; uestigatur: dum inue
nitur: dum currit: dum capitur: quicquid amarit non
obliuiscatur, At inter uenandum uenator fructibus ab
stineat: riuos & fluenta prætereat: hæc enim tangere
turpe est & indecorum: quin etiam si feræ in ea præci
pitent: id qui uiderint ne legis preuaricatores sint uni
uersam uenationem soluere oportet,

De ornamentis Canum,

I Am uero Canum ornatus sunt Collaria lori fasciæ, Collaria quidẽ mollia sunt & lata ne colla canũ exurcerent: lori manibus ansas habeãt: præterea nihil enim neq; bene seruant canes si collaria ex ipsis contexta fuerint: fasciæ loros habeant latiores ne canum latera terant: clauatæ sint etiã ut ab angustijs defendant, Ipsas uero canes uenatum te ducere non conuenit nec si obiectu; cibum negligentius admiserini (Id eni eas nõ bene ualere significãt) nec si uentus ingens flauerit: nam uestigia rapit nec canes odorare nec sagenas retiaue stare permittit, Quod si horum neutrum impediat: triduum educito nec uulpes agitare assuescant. canes, Id enim non mediocre uitium: & cũ oportet nunq̃ presto ad sunt: sed indiuersos saltus educito: ut & canes uenandi: & ipse regionis peritus euadas, Exeũdum est autem diluculo ne uestigatione priueris: sicut tradiusculi dupliciter dannũ faciunt: ut neq̃ canes leporem inueniant neq̃ ipsi fructum capiat: neq̃ enim manet natura uestigij: quæ singulis horis euanescit, Stolam custos retium tenuem indutus uenatũ exeat: retibus diuortia claudat fragosa decliuia caua obscura fluuios riuulos aquasq̃ perennes: hæc illis præcipua sunt refugia: nam omnia dicere infinitum esset diuerticula biuia lata uel ãgusta: id orto iam sole faciat nõ in diliculo: ne si prope indaginẽ statuenda sint retia strepitum simul audiens lepus refugiat: q̃ si procul statuuntur nihil magnopere prohibet in aurora seiurum statuere ubi nihil obstiterit: hastilia

figito supina ut cum adducuntur contendi possint, In summo laqueos æquales subiicito: pariterq; fulcito atto lens in medio reticulum: sed a plaga oblõgum lapidẽ magnumq; suspẽdito: ne rete cum leporem tenuerit re cellere possit. Iuga lõga ordine cingito ne forte lepus trãsiliat: sed inter uestigandũ ne intermittito. Est enim uenatoris sed gnaui quãlibet uno momento: feram ca pere: retia in arduis tendat: casses in uiis obiiciat oppor tunis procul a tramitibus: plagas ad humum religans fastigia contrahens: intra sardonios hastilia figens: fu niculos in summo tensiles superponat ductiles coherce at: obiensq; cautius obseruet. Quod si limes decliuus fuerit: sagena tollatur. Leporem uero dum agitatur ul tro ad retia cum clamore premat. Cum in rete incide rit: Canum iram non pulsando sed leniendo refrenet: & uenatori clamando significet aut captum esse: aut hac uel illac transcurrisse: aut non uidere uel nõ uidis se. Venator autem cum neglecta tenuiq; ueste & cal ceo uenatum exeat manu baculum gestans: retiũ uero custos sequatur: sed cum silẽtio saltum adeat: ne lepus si forte propius fuerit audita uoce promoueatur. Cas ses & retia ut dictum est expediat religatis ad siluam canibus: uno quoq; scorsum ut facile solui possint: post hæc autẽ custos retia seruet: ipse uero sumptis canibus ad saltus idaginem subeat: & implorato Apolline & uenatrice Diana: ut uenationis participes faciat: unam ex canibus soluat quæ uestigandi peritissima sit: si fri gus fuerit oriente sole si calor ante diem. Aliis autem anni temporibus inter auroram & solis ortũ. Ast ubi uestigium ex his quæ antecesserunt rectum deprehen

derit soluat & alteram. Et dum uestigium transigitur haud multū moratus singulatim dimittat & alias. & ipse pedetentim sequatur unāquamq; nominatim appellans nec id nimium: ne ante tempus irritentur: hæ uero præ gaudio & ardore procedūt: uestigia ut sunt duplicia triplicia euoluētes hac illac progrediūtur uarie in orbem in rectum in currum per densa per rara per nota per ignota seipsas transmutunt: luminibusq; coruscant. Vbi uero ad leporem accesserint: uenatori significabunt. Nam toto cum caudis corpore micant hostiliter insultant: Certatim prætereunt: studio se cōcurrunt: repente consistunt: diuulse rursus inuadunt postremo ad leporis cubile peruenient: & in ipsum incurrent: Ille subito exortus canū in se latratum & clamorem fugiendo cōuertet. ipsi uero agitantes clament io canes io segnis: clare autem o canes. Et uenator cum canibus currat manuum tegmina rotans & in leporem baculum intendens: nec obuius `cat: periculosum est ei ille uero se ab oculis proripiens refugit. Et loca unde exitus fuerat ut plurimū obābulat. sed uulgo. Clamēt ipsi puer ha puer illi puer: iā puer ia; hic uero significet. Captus sit nec ne. Et si primo cursu captus fuerit reuocatis canibus alium quærat: sinautem q̄ȝ celerrime potest cum canibus currat nec desistat: sed assiduo trāsmittat: & si rursus agitantes occurrerint clamet: euge euge o canes instate canes. ꝙ si longius processerint: ut eas pariter currens subsequi non possit: quin etiam ab ipso cursu deerrauerit ut eas propius nec usq̄ȝ tendentes neq; clamantes neq; a uestigiis redeūtes uidere possit: intercurrendum cuicūq; appropinquauerit cum cla

more interroget; uidistin hoc canes. ubi iam audierit: tum uero si in uestigio fuerint: præsidens hortetur omnes modo has modo illas nomine compellet: donũ uocis quã poterit multipliciter uarias acutum grauẽ paruum magnum & præter alias hortationes si cursus in mẽte fuerit sic etiam hortetur: belle canes belle o canes. Sin autem ad ipsa non fuerint uestigia sed excesserit: tunc eas in hunc modum reuocet: non retro non retro heus canes sed postq̃ uestigijs astiterint circũ agat eas orbes multos crebrosq; faciens. Et ubicunq; incertum ipsis uestigium fuerit signũ statuat limitem sibi et ab hoc eas hortando blandiendo cohercead donec uestigiũ manifeste cognouerint. Illæ uero simul ac certa erũt uestigia irruendo lasciuiendo capita conferendo suspicado significando fines sibi notos statuendo cito trãscurrunt: sed dum illæ ita per uestigium crebro dissiliunt: uenator se reprimens cum canibus minime currat: ne studio certandi uestigia prætereãt. At cum iuxta leporem fuerint: idq; uenatori plane significauerint: obseruet ne metu canum promoueatur. Ille uero dum caudã crispant. dum in se recidunt: dum insultant & clangẽtes insurgũt: dum prosiliunt: dum uenatorem spectãt: & hæc iam uera esse demonstrant leporẽ ultro excitabunt. & latrantes inuadent: sed siue in retia præcipitet siue exterius siue interius pretereat ad unũquodq; horum custos retium proclamet: & si captus fuerit: alium inquirat. sin autem hisdem ut ante hortationibus transcurrat. Sed cum iam serum diei fuerit canibus prope modum currendo defatigatis. Tunc leporem uenator fessum exquirat: nihil relinquens eorum quæ

terra gignit:uel ipsius superficies habet:sed crebro eas dem relegat ne preteritus fallat:procumbit enim in au gusto:nec resurgit præ labore & metu. Superinducat & canes hortando blandiendo si quaest humana mul tum:si audax parum : si mediocris mediocriter: donec ipsum uel e uestigio occiderit . uel in retia propulerit. Post hæc autem sagenis retibusq; sublatis : canes auer tat:& e saltu digrediatur.Et si meridies æstiuus fuerit resideat ne canes in itinere pedibus urantur.

De procreandis canibus.

I Psas uero hyeme submittat labore so lutas:ut uere generosam prolem pro creare sufficiant. Nam hoc anni tem pus alendis canibus maxime cõuenit. sunt autem dies quatuordecim in qui bus hæc necessitas tenet. Mittat autem ad strenuos ca nes quo tempore cessant ut celerius cõcipiant. nec uero cum uentrem gestant.In saltus iugiter sed cum inter missione ducant:fœtæ sunt sexaginta dies. Catulos cũ nati fuerit sub genitrice reliquat:nec alienæ cani subiĩ ciat.ministeria scilicet aliena nihil ad alẽdum prosunt matrũ lac & alitus bonus est & somẽta iucunda sunt. Cum iam errant catuli lac ad annum usq; prebeat:& ea quibus omnem ætatem uicturi sunt præterea nihil: graues enim replexiones canũ crura preuertunt:mor bos corporibus ingenerant:interiora improba reddunt atq; breuia ipsis nomina imponat:ut uocari facile pos sint

De nominibus canum.

S Vnt autem eiuſmodi Pſyche Thymus porpax ſtyrax æchinæ lonche lochos phrura philax taxis xiphon phonax phlegon arce cheu hon hyleus medas porthon ſperchon lorge bremon thybris thallõ rhome antheus getheus: actis: aron leuſon augo polyſibia ſtichon ſpude bryas hebaſterros craugecænon thyrbas ſthenon æther noes gnomon ſtibon hormie. Iam uero canes agat in ſaltus fœminas menſium octo mares decẽ: nec ad cubilia ueſtigia ſoluat: ſed ſubmiſſas longis retinens loris ueſtigantes ſubſequatur: & eas per ueſtigia currere ſinat: ſed cum inuentus fuerit lepus: ſi pulchra indole ad curſum alacres fuerint: non cõtinuo dimittat: ſed ubi præcurrendo lepus e conſpectu abierit: tũ canes emittat: nam ſi comminus ſpecie pulchras: & ad curſum magnanimas ſoluerit nondũ firmatis corporibus nitentes rumpuntur. Hoc igitur uenatori obſeruãdum eſt: quod ſi forma fuerint ad currendum ſegniores: nihil eas emitti prohibet. Neq; enim illud patiẽtur cum ab initio non ſine ſpe ſint capiendi ſed ad pedum ueſtigia tranſcurrere ſinat: quoad ea inuenerint: leporem captum ipſis lacerãdum tradat. Cũ iam ad retia ſubſiſtere noluerint: ſed Palantes auerſæ fuerit: recolligat eas donec leporem procurſantes inuenire conſueuerint: ne ſi hoc agmine ſemper inquirant interoſculari demq; diſcant: quæ peſſima cõſuetudo ẽ: ſed cibaria illis obijciat ad retia dum iuuenes ſunt. Tũc enim ſuſcipiunt ut ſi propter imperitiam in ſaltu deerrauerint: ad locum redeuntes ſaluantur. Nam cibaria

tunc respuent. Cum idam ferā hostiliter oderint & hāc magis appetēt q̄ illa: multis uero de causis necessaria canibus exhibenda sunt. Nam cum inopiam patiuntur auctorem eius non agnoscunt: at cum auide accipiunt exhibitorem diligunt. Vestigēt autem leporem. Cum nix ita ceciderit ut terram operiat: nam hyems absq; niue uestigabilis non est. At cū ningit si boreas spirarit uestigia diu manifesta eminēt: neq; enim cito liquuntur. sin & nothus flauerit: & sol superfulxerit breui apparent: nam statim dilabuntur. sed neq; cum nix iugiter cadit: uestigia enim obducit: neq; cum uētus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit: ad huiusmodi uenationem cum canibus exeundum est: si quidem nix canum nares adurit: & pedes: leporis odorem gelu nimio tollit: sed sumptis retibus cum alio ueniens ab agris ad montes euadat: & cum uestigia deprehenderit: per ea incedat: sed si uaria fuerit ex eisdē eodem rediens factis orbibus exeat: his unde exierit similia requirens: multum enim lepus oberrat incertus ubi procumbat & simul incessu perplexo fallere didicit: quia semper talibus uestigiis agitatur: ubi uero uestigium apparuerit procedat ultro: adhærebit autem loco uel umbroso uel abrupto. quid idem uenti niuem transmittunt: quo fit ut opportuna cubilibus loca multa pretermittat: & eiusmodi quærat. Huc igitur cū uestigia duxerint nō accedat propius ne promoueatur lepus: sed corona circundet. Nam ibi esse speratur. argumento erit si nusq̄ inde uestigia deduxerint: sed cū ibi esse certum fuerit: illum relinquat: manebit enī & alium quærat antequā uestigia deleantur ratione tempo

ris habens ut si etiam alios inuenerit reliquum diei ad
circũueniendum sufficiat:quid ubi acciderit:retia uni-
cuiq; eorum circuntendant:non aliter q̃ cum hiems si
ne niue fuerit:uel locum ubicũq; astiterit complectat:
sed si elapsus fuerit e retibus per uestigia sequatur ille
ad alia eiusmodi loca puẽiet:nisi i si ipsa niue oppres-
sus fuerit. Obseruans igitur ubicũq; fuerit:circũuenire
debet quid si non expectet cursu insistere:nam & sine
retibus capietur quia profunda niue laxatur: & in ex
tremis pedibus ubi uillosus est moles niuis haud modi
ca succrescit.

De uenatione inulorum & ceruorum.

Am aduersus inulos & ceruos canes
indicas esse oportet:sunt autem uali-
n dæ magnæ ueloces:nec pusillanimes:
& cum tales sint:ad laborẽ sufficiunt
Tenellos igitur inulos uerno tempore
uenetur. Tunc enim nascuntur:sed primũ lucos ingres
sus contempletur in quibus ceruæ plurimum conuer-
santur:& ad locum in quo fuerint:uenator cũ canibus
& iaculis ante lucem ueniens canes e silua procul reli
get:ne si ceruam uiderint:latratus emittant: ipse uero
de specula prospiciet:& ceruas simul cum luce inulos
ad locum ducere uidebit:in quo suum quæq; fœtura ẽ:
sed cum recubuerint:& lac præbuerint intentæ ne ab
ullo uideantur:suum quæq; in opposita statione serua
bit:hæc ubi uiderit canes soluat. Ipse uero sumptis ia-
culis ad primum inulum procedat locorum memor ubi
iacentem uidit:ne quo errore decipiatur. Nam quomi-
nus alia longe q̃ minus esse uidetur:sed cum eum uide

rit: accedat propius: ille immotus manebit ueluti terræ affixus: & se opprimi sinet ualde rugiens nisi cu; fuerit imbre perfusus. Tunc enim haud quaq; manebit: si quidem humor in ipso rigebit frigore: quod tum fugere cogit. Capietur autem a canibus cu; labore insequẽtibus. captũ custodi retium tradat: rugiet ille: cerua partim uidẽs ptim: ptim audiẽs tenẽtẽ iuadet: ut ipsum eripiat Tũ uero canes horteẽ: & iaculis utatur: hũc ubi obtinuerit ad alios tẽdat: in quos simili uenatione utetur. & iuniores quidem inuli hoc modo capientur. At uero iam iam grandiusculi difficilius: na; cũ matribus aliisq; Ceruis pascuntur: quibus in mediis cum agitatur fugiunt sæpe inter primos: raro inter postremos: & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaq; non facile capi possunt: nisi quis perturbatas dissipet: ut ex ipsis quispiam unus destituatur: quod ubi coactæ fuerint primo cursu Canes superantur: sed quia trepidum illũ facit absentia Ceruarum & inulorum id ætatis celeritas nulli procedit: secũdo tertioue cursu statim capietur Corpora enim illorum cum adhuc tenera sint: labori superesse non possunt.

De Tendiculis.

Vin etiam Tendiculæ Ceruis ponuntur: in mõtibus circa prata secus fluẽta prope saltus in biuiis in agris quoscumq; adierint. Tẽdiculas autẽ oportet fruticeas plicari deliberatas ne putrescant & spiras habere anullares: & in sertos plicationi ferreos alternis ligneosq; clauos: sed robustiores ferreos: ut si lignei cesserint hii pedẽ premant. Laqueũ

uero funiculi superponẽdum spiræ:funiculũq; ipsum ex sparto plicatũ esse:hoc enim inuiolabile est:laqueus ipse funiculiq; ualidi sint:lignum;quod pendet quernum sit uel illigneum longitudine trium spithamarũ crassitudine unius ulnæ cum cortice.Tẽdiculas uero ponat aperta scrobe quinq; pedum in orbem desuper spiris tẽdicularum æqualem:ita ut inferiori angustiæ respondeat.similiter funiculo & ligno scrobem aperiat quanta utriq; conueniat:hæc ubi fecerit summam tendiculæ scrobem substernat.laqueum uero funiculi spiræ circũponat:& cum ipsam & lignum in suo utrũq; loco posuerit:uirgulas enodes superponat non prominentes:& eas minutis folijs sternat:quæ tunc anni tempus habebit:postea uero prima in superficie; terra inijciatur & scrobibus defossa & super eam solida terra procul inde sumpta ut ceruæ q̃ maxime occultus sit locus:quod supereritterræ asportetur longe a Tendicula quia si recenter motæ Cerua id quod subito facit odorẽ senserit auertetur. Venator cum canibus montana in aurora potissimum quãq; & in reliquo diei cãpestres diluculo obseruet:nam in montibus non noctu solũ capiuntur:sed interdiu propter solitudinem.In agris autem nocte tantum:nam in die homines metuũt:sed ubi Tendiculam resupinatã inuenerit solutis Canibus trãscurrat ligni sulcum:quocũq; ferat obseruans. Erit enĩ per multum spacĩu nõ incertus:quippe motis lapidibus & in agris limes ductus manifestus erit:quod si aspera superet raptus de ligno cortex rupibus hærebit: & ideo transcursus faciliores erunt.sed si pede uinctus fuerit anteriore cito capietur.Nam lignum inter currẽ

dum corpus totum & ora flagellat: sed si posteriore lignum quod trahitur uniuersum corpus impediet: plerumq; etiam in bicornes ramos tractum incidit: & nē si funiculū abruperit: illic deprehēdit: sed si mas fuerit siue ita captus siue labore uictus nō est eo minus adeundū: nam cornibus ferit & pedibus: eminus igitur iaculis utendum. Capiunt uero ēt sine tendiculis cū agitantur æstate. Nam ualde fatiscunt ut stantes iaculis cōfodiantur: in mare ēt si obstiterit & undas se trepide cōijciunt nonnunq; deficiente spiritu labuntur.

De Apris.

A T in apros canes comparet idicas cretenses locrenses lacrænas: sagenas iacula uenabula tēdiculas. Primum igitur canes hoc ex genere eē oportet minime uulgares ut paratæ sint cū fera pugnare. Sagenas autem eodem lino quo retia filis quinq; & quadraginta & cordibus tribus: & unaquæq; cordula filis quindecim a fastigio macularum decē lōgitudo: laqueorum autem altitudo cubitalis: plagæ dimidio crassiores: sagenis: in fastigijs annulos habeant laqueis suppositos: extrema earum per annulos exeāt sufficient uero quindecim: iacula uaria sint: quæ lanceas habeāt satis amplas & leuigatas: hastiliaq; ualida. At uenabula primum lanceas habeant longitudine ulnarum quinq;: in medio fistulæ dentalia solida fabricata & hastilia cornea crassitudine hastæ. Tēdicula uero qualis ceruorum: sed uenatiōis comites ad sint: fera enim a multis etiam uix capi potest quomodo autē singulis quibuscūq; uti conueniat ostendam.

De Venatione Aprorum.

Primum igitur cum ad locu; uenerint ubi eum esse conijciunt: Canum gregẽ subducere oportet: & soluta una ex la cænis reprimens aleas cum Cane circũ eat: cum uestigia depræhenderit indagando sequatur deinceps quo tenor duxerit: & aprum multa uenatoribus indicabunt: in mollibus locis uestigia: in siluosis ramorum fragmenta: ubi arbores fuerint dentium uulnera. Canis uero ut plurimũ ad siluosa indagando perueniret quod in his locis fera plærũq; recumbit: nam hieme calidiora sunt: æstate recentiora. Cum ad cubile peruenerit latrat: ille autem surgere non solet. Sumat igitur canem et ipsam cum alijs omnino procul a cubili religet et sagenas ad diuortia tendat laqueos inijciens ad siluæ truncos bicipites. Ipsius autem sagenæ longo producto sinu tibicines intrinsecus faciat subiectis utrinq; ramis et in sinum per laqueos splendor lucis prorsus insistat. Et currenti pars interior per quam lucidissima sit: plagam ab arbore ualidã religet: non a stipite. stipites enim nudis in locis inueniuntur: utrinq; uero arborum ramis claudat ea etiam que facile adiri non possunt: ut in retia cursum nusquã declinans intendat. Cum retia tetenderit: ad canes redeant: omnesq; soluant: & iaculis uenabulisq; sumptis procedant. Sed canes aliquis hortetur qui peritissimus sit: reliqui deinceps sequantur magnis interuallis alius ab alio distantes: ut peritos feræ discursus late satis pateat. Nam si excedens in consertos inciderit periculum est ut saucientur: & in quemcunq; irruerit in hunc irã

excitet. Sed canes cum iam cubili propius fuerint: impetum faciunt: ille perturbatus exurgit: & quæcunque enixa fronte inuaserit: ea retrudit. Irruet autem cursu. Alioquin necesse est transcurrere. Et si præceps fuerit locus in quo eum sagenæ detinet: statim exurget si planus ab initio stabit ibidem inhærens. Incumbent tum uero canes. Ipsos autem uenatores oportet intentos in eum tela conijcere: & circumuenientes a tergo lapides mittere: donec illatus plagam retis intenderit. Tum eorũ qui adsunt peritissimus uenabulo progressus a frõte percutiat. Quod si petitus ictusque telis plagam intendere noluerit: sed inuadentem conuersus occursando institerit. hoc ubi contingerit necesse est sumpto uenabulo accedere: & manibus in eum procumbere leua anteriore dextra posteriore: nam telum sinistra dirigit dextera urget: pedes autem manus sequatur: leuus leuã: dexter dexteram: & accedens uenabulum obijciat latera leua prætergrediendo non multo plusque leuorsũ regrediendo: tum fere frontẽ inspiciat: capitis illius motũ obseruans: & uenabulum porrigat prouidus ne capite rotato de manibus excutiat. Is enim impetus fit qui excutere possit: hoc si cui contigerit pronus in ora cadat oportet: & uirgulta humiliora comprehendat. Nam si hoc modo inhærens procubuerit: fera præ incuruitate dentium corpus adipisci non potest: quod si steterit sauciari necesse est. Itaque illud attollere tentat: quod si nequiuerit obambulans poterit. Huius autẽ rei liberatio una tantum superest: cum in hac angustia deprehensus fuerit. Tum ex comitibus aliquis cum uenabulo accedens: illum irritet deserturo similis. Deserere autem

nusq̃ oportet ne iacentẽ opprimet: hoc ille ubi animad uerterit ommisso eo quem premebat contra irritantem præ ira & furore conuertitur. Hic autem celeriter exi liat memor cum uenabulo exurgendum esse. nam nisi uincenti salus honesta non est: & rursus inuadat sicut antea: ferrumq; inter scapulas dirigat qua parte iugu lum est & obnixus acriter inhæreat. Ille furens prouo lat & nisi lanceæ dẽtalia prohiberet per hastile se tru dens ad eum uentret qui uenabulum tenet. adeo autem magna uis eius est: ut ipsi etiã ea insint quæ nemo pu taret. quippe eius recenter occisi dentes adeo feruent: ut crines si quis admouerit exurant. Nã uiuentis si quã do irritantur ignoscunt: quod nisi ita esset summos ca num uillos cum corpus ab ictu declinant non incende rent: & mas quidem tanto maioriq; etiam labore capi tur. At fœminam si ea inciderit in cursu petat obseruãs ne retrusus cadat: quod si contigerit proteratur necesse est ac mordeatur. non est igitur sponte cadẽdum: sed si quis hoc peruenerit inuitus: ei non aliter surgendũ est: quã qui sub masculo ceciderit. Exurgẽs autem uenabu lo percutiat oportet quo ad eam occiderit. Sed capiũtur hoc etiam modo retia illis in transitu saltuum ponũtur ad nemora ad ualles ad cliuos. Insultus uero fiunt in agros in paludes in aquas qui iussus est retia cum ue nabulo seruat: alij canes agunt optima quæq; locorum scrutantes: & cum primum inuentus fuerit agitatur. sed si ĩ casses præcipitat retium custos accedat sumpto uenabulo: & utatur quẽadmodum diximus: si non præ cipitant currẽdum est. Capitur etiam dum medio æstu premitur canibus. Nã licet uiribus præstet præ nimio

tamen anhelitu fatiſcit:pereunt autem multæ in eiuſmodi uenatione canes: quinetiam uenatores ipſi periclitantur:ſed ubi curſu fatigatum uenabulo petere coguntur: ſiue in aqua ſiue in rupis receſſu fuerit ſiue ex opaco exire uoluerit:nam nec rete illum:nec aliud quicquã prohibet cominus cum appropinquante congredi Veruntamen cum ita ſe continuerit adeundum eſt:ut magnitudo animi cuius gratia hanc laboris uoluptatẽ delegerunt. Vtendum eſt uenabulo & inſultibus corporis:ut dictum eſt. Nam ſi quando etiam capi contigerit:ponuntur uero ipſis tendiculæ in eiſdem locis ſicut & ceruis. Obſeruationes eædem ſunt & curſus & aditus & uſus uenabuli. Catulos uero earum capi uix contingit:neq; enim ab ea diſcedunt quatenus adulti fuerint:& cum eos canes inuenerint uel aliquid ipſi præſenſerint ſtatim ſe abdunt in ſiluas & ſequuntur ipſæ ubicũq; fuerint quo tempore ſeuiores ſunt:& pro illis acrius q̃ pro ſeipſis pugnant.

De uenatione Leonum Pardorũ Lincũ Pantherarum & Vrſorum.

V Leones Pardi Lynces Pãtheres urſi:& aliæ quæcũq; eiuſmodi feræ ĩ locis externis capiuntur circa pãgeũ montem & cittum ſupra macedoniã aliæ ĩ Olympo Myſio et Pido:aliæ in Nyſa ſupra Syriam:& ad alios montes quotquot idonei ſunt generis huius animalia nutrire. Capiũtur uero partim in mõtibus aconitico ueneno propter aſperitatem regionis:hoc autem cum ea re miſcentes qua quæq; delectatur fera. Venatores illis obijciunt ſecus aquas:et

si quid aliud adire consueuerint partim etiam quæ no ctu in plana descendũt equis & armis introclusæ: nec sine uenatorum discrimine capiuntur. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducunt in medio relinquẽtes pro fundã terræ colũnam. Cui capram sub noctis tẽpus re ligatam superponunt: & foueam ramis circũsæpiunt: ne uideri possit nullo aditu relicto. Illa audita per no ctem uoce sæpe obambulant: & ubi transitum non in uenerint transiliunt & capiuntur.

Hortatio ad uenationẽ cũ insectatione sosphistarũ.

Hactenus de his quæ in uenatione ge runtur: cuius studio dediti magnam ex eo utilitatem capiẽt. Nam corpori bus bonam ualitudinem comparant: hinc uident audiuntq; magis: senes scunt minus: hæc ad bellum præcipue instituit. Primo quidem si uias iniquas sub armis ambulant minus las santur. Nam labores sustinent: quibus feras capere cõ sueuerũt. Deinde poterunt humi iacentes quiescere: ad imperatoris edictum præsto esse. In adeundis hostibus inuadere simul & imperata facere: cum feras ipsi hoc modo uenentur: nec uero in frõte locati deserunt acies: quia paratissimi sunt. At in hostiũ fuga ubiq; illos pro pter locorum peritiã recte actuto persequuntur. Quod si exercitus suus infeliciter pugnauerit: In siluosis ab ruptis iniquisq; aliis locis: seipsos cum cæteris nõ tur piter saluare poterunt: nam consuetudo uenandi non nihil eos peritiores reddit: & hii plerunq; magna cõ militonum turba fugiente uictores hostes propter loco rum difficultatem errantes suo ipsi robore & audacia

repugnando terga dare coegerunt, Nam fortuna fere corporis & animi fortitudinem comitatur: quod cū maiores nostri cognoscerēt: hinc rem aduersus hostes bene geri studium hoc iuuenum instituerunt. Nam cum ab initio frugum penuria laborarēt: uenatores tamen nō prohibere sanxerunt: quia uidelicet nil eorum uenātur quæ de terra gignuntur. Quinetiam intra multa eos studia non pernoctare ne huius artis periti homies sua ipsos uenatione priuarent: uidebant enim hanc unā eorum uoluptatem iunioribus bona multa cōparare. Cū modestos eos faciat & iustos ꝙ procul a dolo erudiantur: & res bellicas per hanc sibi succedere intelligebāt quæ si quid aliud honestum exercere uelint nihil impediat sicut paruæ aliæ uoluptates quæ discendæ nō sunt Hinc igitur boni milites: boni imperatores euadūt: nā illorum ex animis corporibus labor turpitudinem & contumeliam expellit. Contra uero cupiditatem uirtutis ingenerat: hi optimi sunt: quippe qui nec patriæ iniuriam inferri: nec regionem suam male pati sinerent. Dicunt uero nonnulli uenationibus delectari non oportere: ne rem familiarem negligant nescientes quid de repu. & amicis bene merentur: eos omnes rei familiari diligentiores esse. Quod si studiosi uenationis ita se cōparant ut patriæ utilissimi sint: hi certe nec priuata neglexerint: nam sua cuiusqꝫ una cum repub. seruātur & pereunt. Itaqꝫ priuatas res suas & aliorum pariter tales uiri conseruāt: sed eorum multi qui hæc sine ratione dicunt præ inuidia deligunt suo ipsorum uitio perire magis ꝙ̄ aliorum uirtute saluari. Nam uoluptates multæ sunt & prauæ: quibus uicti peiora dicere uel

facere compelluntur. Deinde ex inanibus dictis odia si bi comparant: ex improbis facinoribus morbos damna mortes nec sibi solum sed liberis quoq; & amicis. qui sine sensu malorum suorum uoluptates prius etiam q̃ cæteri sentiunt: quibus hominibus ad salutem reipub. quis uteretur. Verum eiusmodi mala nemo non abhorret. His delectatus quæ nos admonemus. Honesta enim educatio docet uti legibus: dicere de rebus iustis & audire: quo fit ut qui nunq̃ ad aliquod negocium nisi & institui recusãt: & sibi ipsis doctrinam laboriosaq; studia uendicent: suæ uero reipu. salutis: qui uero non in labore doceri: sed in uoluptatibus importunis degere uolunt: hi natura pessimi: qui nec legibus nec recte dictis obediunt. Nam quia labore nesciũt qualem uirum bonum esse oporteat non inueniunt. Itaq; nec religiosi esse possunt nec sapientes: & quia indoctis utũtur doctis plurimum conuiciantur: per hoc igitur nihil bene cedit: per meliores cõmoda omnia hominibus parãtur. Meliores autem sunt qui laborem amplectuntur: quod ita esse magno probatur exemplo: nam ueteres quorũ memoria; feci ab ineunte ætate uenationes apud Chyronem meditati: multa & honesta didicerũt: ex quibus magna illis uirtus accessit: quæ ipsos nunc etiam admirandos facit: hanc quidem omnes plane amãt: sed quia per laborem quæritur multi eam deserunt: nam adipiscẽdi ratio dubia: in adipiscẽdo labores manifesti sunt quod si uirtus quasi corpus perspici posset homines eã minus fortasse negligerent: quia sicut a se illam ita se ab illa uideri intelligerent. Quilibet enim quum ab amato uidetur seipso melior existit: nã nec turpia nec

indecora dicit aut facit ne ab illo uideatur: nunc uero
probra multa & flagitia palam admittunt: quod se a
uirtute uideri non putant: cum etiam eam ipsi minime
perspiciant. Illa uero ubiq; adest: nam immortalis est:
& ut qsq; erga se fuerit: honore bonos ignominia ma-
los afficit: quod si ab ea se conspici nossent: labores atq;
doctrinam quibus uix illa percipitur adirent: ut ipsam
acquirerent. Miror autem nonnullos qui sophistæ uo-
cantur quod se iuuenes ad uirtutem prouehere dicant:
quos ab ea prorsus auertunt. Nam hominem nusquam
uidimus quem hij sophistæ bonum fecerint: cũ nec lit-
teras quidem tradãt: ex quibus bonos euadere oportet:
sed ab his multa & inanibus rebus cõscripta sunt: ubi
nõ uirtus inest sed uoluptatis iunioribus inutiles: q̃n
etiam discendi cupidos in his frustra uersari faciũt, &
a rebus alijs utilibus prohibent: atq; ea docent quæ pa
rum honesta sunt. Vitia igitur eorũ maiora magis ui-
tupero: scripta uero: ꝙ uerba illis exquisita sunt: recte
sententiæ quibus iuniores ad uirtutem instituerentur
nullatenus. Equidem uulgaris homo sum: scio tamen
primum esse ab ipsa natura id quod bonum est perdi-
scere: proximum ab his potius qui uere boni scientiam
tenent q̃ ab alijs qui fallendi artem possidẽt. Itaq; uer
bis forsitam insulse loquor: nam hoc non quæro: sed re
cta exquiro dicere præcepta: quibus ad uirtutem libere
educati iuuenes utuntur: neq; enim uerba sed sentẽtiæ
si honestæ fuerint doctos faciunt. Vituperãt autem &
alij multi sophistas istos non philosophos qui pruden
tes sunt uerbis sed re minime. Nec me latet criminato-
res quãprimum quod bene et ordine scriptum sit: nõ re

te scriptum est. Id enim ipsis facile erit: sed tamen ita scriptum est ut honestum sit: nec sophisticos sed bonos sapientes faciat: neq; enim hæc uideri malo quam esse utilia & nunquã reprahendi possint. Sophistæ uero ad fallandum dicunt & scribunt ut lucrum faciãt & nihil cuiquã prosint: nam ex his nec fuit nec est sapiẽs ullus: sed habet quisq; satis ut sophista uocetur: quod apud sanos dedecus est. Moneo igitur sophistarũ professiones uitandas esse: philosophorum uero præcepta non aspernanda. Nam sophistæ aucupantur eos qui diuites sunt & iuuenes: philosophi omnibus communes sunt & amici: fortunas hominum nec obseruant nec cõtemnunt: nec uero probaueris qui luchrum temere sequuntur publicum atq; priuatũ: cum tibi apud animũ proposueris bonos & meliora sentire & laboribus dedi: malos & uoluptatibus affici & deteriora consulere: nam priuatas res & publicas usurpant. Quod ad communem salutẽ attinet uulgo inutiliores & ad bellũ segnes ignauiq; sunt: quia labore; tollerare nõ possunt. At uenatores corpora & bona sua ciuibus bene comparata in medium exponunt: & hij quidem feras inuaduntulli amicos. Inuadendis autem sophistæ amicis uenatores feris: illi dedecus hi laudem apud omnes comparãt: nam si eas debellarint: animalia noxta subigunt. Sin autem laudantur tum primum quia ciuitatis cuiuslibet inimicos adoriuntur. Deinde quod nec hominis damno nec lucri cupiditate grassantur. Postremo ex ipso conatu ad multa meliores & sapientiores euadunt: id quãobrem docebimus. Nam uenationes nisi labore multo & cura & sollicitudine præstarent ue

natores haud quaq; obtinerent: quippe quorum aduersarij pro uita desertant: & in sua ipsorum sede magni roboris sunt. Itaq; uenator incassum laboraret nisi feras industria uehementiore ac prudentia multa superaret. Illi ergo cum in urbe ditescere uelint: meditantur uincere amicos: uenatores autem communes inimicos & contra alios hostes: meditatio ipsa meliores hos facit illos multo deteriores: & sua utrisq; uenatio: his cum modestia illis cum turpi audacia constat. Flagitiū & quæstum hij contemnere possunt: illi non possunt: uocem hij gratam emittunt illi turpem. Quod ad rem diuinā attinet nihil illos ab impietate deterret. At hij religiosissimi sūt. Fama eī ātiquitus tenet hoc ope deos ēt lætari faciendo letari spectādo. Quo fit ut iuuenes horum memores quæ ego admoneo si ea faciūt dei cultores sint & pij. Cum hæc alijs spectari arbitrētur boni in parentes in patriam in amicos in ciues omnes neq; uiri solum studiosi uenationis probi fuere: uerum etiam fœminæ: quibus hæc Deus tradidit: ut Diana Atalāta Procris: & si qua alia fuit.

FINIS

Ad Sapientissimum & Sāctum Virum & Clementissimum Patrem. D. Nicolaum. S. Romanae Ecclesiae Cardinalem: Francisci Philelfi praefatio in Xenophonis Librū de Republica Lacedaemoniorū.

Aethero dilecte Ioui: cunctisq; Lycurge
Caelicolis: qui nostra uenis ad pinguia templa.
Ambibo quem potius te nunc hominemue deumue?
Vaticiner: diuum potius te spero Lycurge.

His pythiam uersibus Lycurgum allocutā tradit Herodotus amplissime pater historiae: quum is Appollinis templum tum primum ingrederetur: quod uerū ne fuerit: nescius ipse sum. Illud certe nō latet me plerumq; solitos mortales Immortalis dei consilium futuris de rebus adire: ut qd̄ de Lycurgo lacedaemonio tūc dictum putaretur: de Bononiensi futuro altero intelligi iure queat. Quid te auertis haec audiēs pater modestissime? An pluris dicendum sit quod Spartam Lycurgus ille quae nullis antea legibus tenerentur: legibus belli pacisq; instituerit: quam acerrimum ac prepotētē Bononiae populum tuis & admonitionibus & cōsilio & grauitate ab intestinis seditionibus incēdijs tumultibus caedibus saepissime reuocatum repressum moderatum. An pluris fuerit apud Cretenses tranquille uiuere: quo Lacedaemonij iureiurādo quoquo modo astricti latas leges perpetuo tuerentur: quam ualidissimas Italiae uires potentissimaq; imperia: quae mutuis iam uulneribus confici uidebantur: tua non sapientia integritateq; & sanctimonia solum: sed summis laboribus summo

misq̃ icõmodis ad cõcordiã pacẽ quietẽq́ uertisse. Ita q̃ robustissimorũ maximorũq́ populorũ nõ modo nomine isto tuo Nicolae uir sanctissime quam & re ipsa uictoria in xp̃i toga assecutũ non te iure optimo Lycurgum idest diuinum hominẽ existimabimus dicemus celebrabimus? profecto mea sententia uaticinata est pythia: uel in ea potius deus ipse hominibus futurũ praedixit: bonum Lycurgum inquiens Nicolaum sentiens. Non enĩ humana sunt opera ista tua: at diuina magis ex deoq́ manantia. Sed de te alias: nunc ad Lycurgũ illum reuertamur. Per magnũ illius hominis atq́ illustre apud ueteres nomen fuit. Omnes eum non ut mortalẽ: sed ut numẽ aliqd uenerati sũt, Perpulcrũ ẽ mediusfidius uitã honestã uiuere: sed lõge et pulchrius & diuinius posse alios suae uirtutis sueq́ praestãtiae q̃ simillimos reddere. Id praeter absolutissima sapiẽtia uirum praestare posse crediderĩ neminẽ. hmõi uero fuisses Lycurgũ legimus: q nõ modo sese ad ꝓbitatẽ ad decus ad gloriã cõpararit: quinetiã omnẽ curã studiũ industriam accõmodauerit: ut tales redderet Ciues suos qualẽ ꝑ id tẽporis totus prope terrarũ orbis eũ esse opinabatur. Ergo in legibus ferẽdis Ciuitatem cõdidit: rempu. statuit. Imperiũ illud stabiliuit quod & barbari formidarent: & oĩs graecia uereretur. Hasce autẽ leges socraticus Xenophõ: & eleganter ut solet & perdocte apud graecos scripserat: nos ut potuimus ad latinos traduximus: tuoq́ nomini eo dedicauimus: ut & quãtũ Christi instituta gentiliũ praestẽt legibus facile cognoscas: & quantũ Lycurgo ipse antecedas: caeteri intelligant.

Vale.

DE REP V.

C OGITANTI MIHI aliquando spartam: quae oium una urbium infrequens esset: hominibus & uiribus in graecia & nomine claruisse. Mirandum profecto uisum est quo nam id pacto fieri potuerit. Sed cũ spartiatarum studia didicissem mirari iã destiti. Equidem Lycurgum qui leges his tulerat: quibus obtemperantes rem fauste feliciterq; gessere: hunc me hercule & admiror: & ad summum usq; sapientissimum duco. Ille namq; haud quamquam reliquas ciuitates imitatus: quin potius harum plurimis contraria sentiens: patriam ut caeteris felicitate praestaret effecit. Liberorũ enim procreatione: ut ab initio rem aggrediar: alij quidem eas quae ad sobolem procreandam idoneae et bene institutae puellae uideantur: tum cibo q̃ tenuissimo: tũ obsonio quo ad fieri potestq̃ minimo nutriunt. Vini autem aut omnino expertes aut eo aquatissimo uti uolũt. Quemadmodum igitur ex artificibus multi Vno in loco quieti sedent: sic & uirgines reliqui graeci per quietem lanificio insistere dignum putant. Ex his uero ita educatis quid sperandũ est magni aliquid nosci posse. At Lycurgus uestes ab ancillis praeberi: satis putauit esse sed liberis quidem mulieribus cum procreationem liberorum magnum quiddam esse censuisset. Primum nihilominus foeminam q̃ marem exerceri corpore instituit. Deinde cursus & uirium ueluti niris: ita & foeminis certamina inuicem posuit. Existimabat enim & acribus illis robustisq; uiris natos etiam robustioris gi

gni. Cum uero mulier ad uirum uenerit intuens ille alios primo tempore immoderatius uxoribus commiscere sensit: & huiusce rei contraria. Sanxit namq; & ingredientem ad uxorem uirum & exeuntē ne ab aliis uideretur pudore affici. sic autem coeuntes necesse est tum suauius sese auidiusq; appetere: tum ualentiores etiam eos esse si in aduersam ualitudinem inciderint: ita magis q̄ si ad sacietatem usq; inuicem sint. Statuit praeterea q̄ nemo pro uoluntate uxorem duceret: non nisi cum in adultam aetatem peruentum iam esset nuptias fieri. Id enim plurimum ipsi foecunditati ac robustitati cōducturum arbitratus est. Atq; si quidem cōtigerit ut senex aliquis iuniorem uxorem habeat uidēs Lycurgus huius aetatis homines maxime asseruare uxores. Item & huius rei contrarium constituit. Sanxit.n. ut cuius uiri corpore animoq; senior ipse magis delectaretur: eo adducto prolem ipse susciperet. at si quis uxorem rursus nolit: ingenuae autem prolis desiderio tangatur: in hanc quoq; rem legem tulit: si quam is foecundam generosamq; prospexerit persuaso eius uiro ex ea suscipere natos queat: & huiusmodi multa Lycurgi legibus sunt cōcessa. Enimuero & uxores binas domos inhabitare uoluit: & uiri ipsi fratres ex se natis pueris acquirere: qui generis quidem uiriuq; participes aeque sunt: substantiae uero nequaq̄ sunt. De procreandis igitur filiis ille non aliis contraria sentiens si quidē magnitudine & robore praestantes uiros spartae reddiderit quiuis secum animo uolutato. Ego uero postq̄ de ortu ipso diserui uolo & ipsam spartiatarum reliquorūq; graecorum disciplinam utrinq; exponere. Alii quidē

græci & hii præsertim qui pulcherrime filios institue
re cupiunt:quãprimum pueri quæ dicuntur intelligũt
Continue seruos his pædagogos præficiunt: continuo
item illos ad magistros mittũt. Litteras scilicet & musi
cam & quæ ad palestram attinent præcepturos. puero
rum præterea pedes calciamentis demolliunt corpora
uero uestium uarietate insigniunt:cibi modum uentris
plenitudine metiuntur Lycurgus autem pro seruis pæ
dagogis:quos priuatim pueris quisq; præficit uirum
præesse & illis uoluit:e quibus maximi magistratus
constant:qui quoniam pueros moderetur pædonomus
appellatur:huic uero potestatem dedit ut & pueros cõ
gregaret:& quem uersute aut nequiter quicq; patrare
obseruasset:acerrime cederet. Dedit etiam sibi ex pube
rum numero qui flagra ferrent ut uerberibus cũ opus
foret pueros afficerẽt:quo factum est ut & multa pue
ri uerecundia tenerentur & iussis facile parerent: pro
calciamentis autem pedum nuditatem instituit. Cense
bat enim huiusmodi exercitatiõe longe facilius & acli
uum ascendere posse & tutius decliuũ descendere: &
exilire & resilire:& celerius discalciatu; currere si pe
des exercuerit quã calciatum. Pro uestiũ uero uarietate
instituit:uno amictu quot annis assuefieri ratus & ad
uersus frigora et aduersus calores melius hoc utiq; pa
cto muniri, Cibi autem tantum masculo habendum cẽ
suit:ut & nũquã crapula grauaretur:& indigentiam
ferre expertus sciret. putãs eos qui sic eruditi essent ut
magis profecto si opus esset uel absq; cibo labores per
peti & ab ipso si admouerentur plus temporis abstine
re posse:& minus præterea obsonii egere: & facilius

omnem escam admittere. quinetiã ad salubrius degendum & ad status proceritatem magis id alimenti conducere arbitratus est: quod gracilia corpora q̃ quod lata cibo efficeret. Verum ne rursus fame admodum premerentur noluit illos quibus indigebant ea ociosos capere: sed furari quædã sinebat quibus fames leuaretur. atq; ut ne non habens quidem quod daret permisit his alimentum sua sibi industria molirentur. Latere id puto neminem: patet autem eũ qui surrepturus quippiam sit oportere & noctu uigilare: & interdiu fraudem ac insidias tendere: exploratoresq; parare: si cõsequi quod cupit uelit. Itaq; perspicuum est. Cum qui pueros calidiores circa res ad uictum necessarias magisq; bellicosos facere uelit: sic omnibus instituere consuesse. At dixerit quispiam: quid igitur? si quidẽ furari bonum existimabat: multis eum uerberibus qui in furto depræhẽderetur plectandum uoluit? quoniam ut mihi uidetur & in aliis quæcunq; homines edocent: puniunt non rite ministrantem: proinde & illi cruciant depræhensos perinde atq; inepte furantes. perpulchrũ præterea statuens ex arduo & difficili loco castos q̃ plurimos rapere. Hos ab aliis cedi iussit: ille quidem hoc significãs solere eum qui paucũ tempus doluisset: diu ubi sibi prospere successerit gaudere. Manifestatur etiam hac in re mollem & tardum ubi maturato sit opus minime iuuari: ac plurimas turbas capere. Quod si pædonomus habeat ne quando pueri sine magistro sint fecit ut is q semper adesset: ex ciuibus ius haberet: q quicquid factu optimum uideretur pueris imperaret: ac si quod delinquerent plecteret: quod quidem faciens illud etiam est

assecutus: ut & maiore pueri uerecundia tenerētur. Ni
hil enim neq; pueri neq; uiri ita ut suos magistros uere
ri solent: ut autem & si quando neminem uirum ad eē
contingeret: aliquis ipsis pueris præesse statuit: qui in
singulis aliis grauissimis etiam is moribus imperaret
quare nunq̄ illic pueri sine magistro sunt. Sed iam mi
hi de puerorum amoribus dicendu: est: nam hoc & ad
disciplinam pertinet: Alii quidē graeci uel sicuti Boē
tii uir atq; puer commixti coeunt: uel sicuti eliēses gra
tiarum interuētu formæ specie utuntur. Alii uero sunt
qui uel cum pueris colloqui amatores prohibent. Lycur
gus autem ab his omnibus dissentiens: si quidem aliqs
admiratus ipse ut decet pueri animū enitatur irrepre
hensibilem amicum reddere: & una esse permisit: &
honestissimam hanc disciplinā duxit quod si quis pue
ri corpus appetere uideretur: id turpissimum decernēs
statuit apud Lacedæmonios nihilo utiq; minus amato
res: a puerorum congressu abstinere: q̄ uel parentes a fi
liis uel a fratribus fratres ueneris in rebus abstinēt quæ
quidem ne a quibusdam credi haud miror. In multis em̄
urbibus leges minime aduersant̄ libidinibus erga pue
ros. De disciplina igitur pueritiæ tum laconica tū alio
rum græcorum diximus: ex utra uero ipsarum & obe
dientiores & uerecundiores & magis deniq; quibus
in rebus opus sit continentes uiri perficiuntur. Poterit
quisq; secum ipse considerare: sed postq̄ e ludo pueri
tiæ ad pubertatem excesserint continuo: alii quidē tum
a pedagogis tū a doctoribus cessant: ipsisq; nemo præ
ficitur: sed liberi mittuntur. Lycurgus uero & ab his
plurimum dissensit: quippe qui quoniā didicisset ado

lescentibus maximam animorum elationem ingenitã procacemq; contumeliam. Et uæhementissimas uolup tatum cupiditates adesse: tunc plurimis eos laboribus subdidit: utq; semper occupati essent molitus est: qui quum etiam addidisset si quis hæc fugeret: ei nihil re rum honestarum assequi licere: effecit quo non solum publice constituti: sed etiam necessarij singulos curarēt ne metu uacantes reprobi prorsus in ciuitate fierent. Ad hæc uolens quasi naturalem his pudorem uæhe menter conciliare imperauit ut in uijs manus intra pal lium haberent silentioq; incederent: ac nusquã circun spicerent sed humi defixos oculos tenerent. Hic certe pa tet masculinum sexum & circa pudicitiam acriorem eē natura muliebri. Itaq; illorum uocem minus q̃ si lapi dei essent audieris. Oculos uero minus q̃ si essent ænei conuerteris: maiore autem eos pudore affici quam ip sas in thalamis uirgines existimaris ac posteaquam in conuiuium uenerint: satis profecto sit si uel ad interro gata respondeant. & circa horum rursus instituta hãc curam adhibuit. Enimuero de puberibus quãmaxima; diligentiam habendam uoluit: hosce namq; arbitraba tur si quales deceret fierent boni plurimum reipu. alla turos. Videns igitur quibuscunq; maxime contentionis studium innatum esset: horũ & choros summo studio audiri: & gymnica certamina maxima frequentia cele brari: ratus est siquidem adolescentes ad uirtutis certa men accendere hoc pacto: & hosce ad probitatis pluri mum peruenire posse. quo igitur pacto hos rursus ad id inflammarit ostendam. Eligunt ipsorum Ephori ex florentioribus uiros tres. qui hyppagritæ ab equitat u

cōgregando appellantur. horum quilibet uiros Cētum deligit declarans cuius gratia alios in honore præfert alios reprobat: qui ergo dehonestati sunt certamen ineunt: & aduersus eos a quibus missi non fuerint: et aduersus illos quos sibi in electione perlatos uident. seq; inuicem obseruant: si quid preter honesti existimationem admiserint. quare piissima hæc fit & reipu. perutilis contentio: ubi ostenditur & quæ sine bono uiro facienda: & separatim utrinq; diligentiam omnem studiumq; accommodāt: ut quāoptimi semper sint: atq; si quid oporteat singulatim reipu. pro uirili parte opitulabantur. coguntur etiam bonæ ualitudini consulere: nam ubicunq; conueniant ambitionis gratia cōtendunt pugnis luctanturq; quos quidem ita pugnantes quisquis ius habens interfuerit dirimit: & si quis illi minus pareat: cum pædonomus ad ephoros agit. hūc uero acerrime illos puniunt quippe qui uelint cōstituere: ne unq̃ quis ira usq; adeo superetur: quominus legibus obtemperet. Cum puberē uero ætatem superarint: & maximi iam ex his magistratus constent alii quidem greci nulla roboris adhibita diligentia: militiæ tamen minus illis imponunt. Lycurgus autem legem tulit: quã huius ætatis homines uenatione uti: nisi q̃ publicū officium impedierit pulcherrimum esse dixit: quo & hi nihilominus possent quā ipsi adolescentes militiæ labores tollerare. Q ue igitur cuiq; ætati seruanda studia Lycurgus sāxerit: fere diximus. Cuiusmodi uero uictū omnibus cōstituerit: in præsentia dicere aggrediar. Cū Lycurgus spartiatas domi ueluti & reliquos græcos conuiuātes accœpisset ac per id animaduertisset pluri

mos ex his in nequitiā labi. Contubernia in publicum eduxit: existimans illos minime hoc pacto transgredi imperata posse: ac cibum statuit: ut neq; his nimis: neq; parum foret: permulta quoq; ab ociosis & absurda patrari solent: ac locupletes interdum ociosi similitudinē reddunt. proinde neq; uacua cibis mensa unq̄ sit quo ad discubuerint neq; item sumptuosa: atqui remouens a potu non necessarias potiones quæ & corpora et mētes lædunt: permisit: quando quisq; sitiret biberet arbitratus sic & saluberrimum & iucundissimum potum esse. Enīuero ita conuenietibus q̄uo q̄s uel edacitate uel ebrietate aut sese aut rem domesticam corruperit: nēpe aliis in urbibus. ut plurimum equales inuicem uersantur perinde & pudore q̄ minime detinētur. At Lycurgus apud spartiatas iuuenili ætate seniorū disciplina peritianq; admiscuit Et enim patrium est in conuiuiis dici quodcūq; honeste in urbe quis fecerit: quāobrē nulla illic contumelia: nullum u nositatis conuitium nulla turpis actio: nullum deniq; turpe uerbum interuenit. Atqui ex publica epulatione id quoq; perficitur boni: nam & deambulare coguntur cum domum abeūt: & ne uino debilitentur diligenter curare: ut pote quos non latet nō ubi cenarint manēdum fore: & nocte nō secus ac die uti oportere: neq; enim sub lumine eum q adhuc intra præsidium sit proficisci licet. Cum autem animaduertisset Lycurgus ut a cibis hii qui sese laboribus dedūt: & colore insignes & uegeti robustiq; sunt Ocio uero soluti tumentes inbecilliq; redduntur: neq; rem hanc neglexit: Sed cogitans cum ipse quicq; mente machinatus: abūde corpori satisfacit, instituit qui na

tu maximus esset: is quolibet semper in gymnasio cura
ret:ne cibis immodicis manus darent:atq; mihi quidē
neq; in hoc uidetur errasse. Itaq; haud facile quis inue
niat neq; bona ualitudine neq; corporis uiribus q spar
tiatis antecellāt: æque etenim & cruribus & manibus
ceruice q; exercētur. Secus autem & in hisce Lycurgus
sanxit q̄ ciuitates plurimæ consuescent. In aliis namq;
urbibus homines suorum quisq; & filiorum & ser
uorū atq; pecuniarū domini sunt. At Lycurgus cum ef
ficere uoluisset ut Ciues inuicem nihil officientes mu
tuo bono aliquo fruerentur statuit pueris quenq; suis
alienisq; iusta imperare. Cum uero quis uideas hos eē
patres puerorum quibus ipse imperet cogitur ita impe
rare quemadmodū uelit & illos suis. quod si quis ali
quando puer cæsus ab alio patri deferat turpissimum
factu dicitur: nisi et ipsius filium aliis uerberibus affe
cerit adeo se inuicem credunt nixil turpe pueris impe
rare, Idem statuit et circa seruos tum proprios tum alie
nos si quid his uti opus fuerit: obseruandum statuit ac
uenationis canes communes iunxit. Itaq; indigētes ad
uenationem uocant: q si quis ipse minus uacat libenter
canes emittit: & equis eodem utuntur modo. Nam in
ualidus uehiculi ne indigens aut aliquo propere pro
fecturus sicubi equum uideat: eum capiens usus q; pul
chre restituit. Præterea & illud quod minime apud ali
os solitum sit: usitatum fecit: quocūq; enim loco a uena
tione retardati egeant rebus ad uictum necessariis. si
minus his instructi sint sanxit ut hic & hii q cœnarint
quæ parata sunt relinquerent. indigentes uero parates
res resignarent: & quotquot indigerent acceptis rur

sum obsignata dimitterent. Sic igitur illis inuicem cõmunicantibus ipsi etiam pauperes participes sunt quæcumq; pro loco inueniuntur: quandocũq; alicuius indiguerint. Item & hæc legitima Lycurgus sparte discrepare a reliquis græcis uoluit. In aliis enim urbibus omnes rei pecuniariæ pro uiribus intendunt. Nam alius agriculturæ: alius nauigatiõi: alius mercaturæ studet. alii uero ab opificiis nutriuntur. Lycurgus autẽ apud Spartiatas liberos scilicet homines uetuit quicq̃ attingere: quod circa rem pecuniariam uersaretur. Quæcũq; autem libertatem ciuitatibus afferunt hæc sola institui it ipsorum studia ducenda. Etenim quid illi diuitiis indulgendum est ubi pariter ad res necessarias ferũtur. Idẽtidem etiam ex hac uictus institutione fecit: ne uoluptatis gratia pecunias desiderarẽt: quin etiam ne uestium quidem gratia quæstui incumbendum est. Non enim uestis sumptu ac magnificẽtia sed bona corporis habitudine exornantur: neq; eo pecuniæ congregandæ sunt: quo sumptus in contubernia præberi queat. propterea q̃ illustrius iudicauit corporis laboribus q̃ ipsis sumptibus homines familiaribus hominibus prodesse quippe qui demonstraret aliud animi: aliud uero diuitiarum opus esse. Veruntamen per iniuriam locupletari in talibus etiam prohibuit. Enimuero primum huiusmodi nummũ constituit: qui decẽ minarum solum ubi in domum peruenerit nunq̃ neq; heros neq; seruos lateat. Nam & loco magno & curru ad agendum opus sit nempe & aurum & argentum diligenter inquiritur: quod sicubi appareat possessor mulctatur. quid ergo pecuniis comparandis eo loci quis studeat ubi illas

rum comparatio plus ægritudinis: quam usus uoluptatis præstat: sed enim maiorem in modũ apud Spartiatas tum magistratibus tum legibus cunctos obedire omẽs scimus. Ego quidem neque attentasse Lycurgum bonũ hunc reipu. statum: priusquã eos qui optimates in urbe essent inter sese conciliasset. hæc autem ea assequor cõiectura: quod in aliis urbibus potentiores neque uolũt uideri quidem magistratus ipsos pertimescere: quin illiberale id esse ducunt. principes uero & parẽt spartæ maxime in magistratibus & humiles esse. Currẽdoque potiusquã incedendo cum uocẽtur obedire gloriosum censent: hii quidem facile futurum existimantes ut & alii sequantur: si quidem ipsi uæhementer obtemperando principes fuerint: quod certe & factum est. Consentaneum uero est hos etiam ipsos ephororũ potestatem constituisse: quoniam intelligerent obedire maximum esse bonum tum in repu. tũ etiam & militiæ & domi: quo enim maiores uiros magistratos haberet: eo magis arbitratus est cives ad obediẽdum perterrendos. itaque ephori quæcunque uelint mulctare queũt: possunt exẽplo trãsigere: possunt in magistratu cõstitutos intra tempus & abrogare: & in carcerem coniicere ac de uita certamen constituere. Tanta uero habẽtes potestatem haud quaque aliarum ciuitatum exemplo sinunt delectos ad magistratum semper utcunque uoluerint animum dominari: quin potius quẽadmodum tyranni & qui gymnicis certaminibus præsunt quem senserint præter leges aliquid perpetrantem per quam propere puniũt. Sed cum & alia permulta sint pulchra Lycurgi inuenta quibus cives legibus obtemperent: tũ & hoc in primis pul

cherrimum esse puto:quod non ante multitudine leges edidit:q̃ cum principibus delphos petens deum rogasset:an esset futurũ conducibilius & melius spartæ:ubi legibus quas ipse tulerit obediret:qui cũ oraculum suscepisset:id prorsus melius fore:tunc edebat non modo iniquum uerum & impium statuẽs si quis legibus pythio roboratis oraculo minus paruisset. Dignũ est præterea & hac in re. Lycurgum admiremur:qui apud Lacedæmonios id effecerit:ut honestam morte; turpi uitæ anteponerent. Et enim si quis secum ipse consuleret:inueniat horum lõge peritiores ex his qui ex hac luce migrare metu elegerunt. Et profecto si uerum dicendum sit:consentaneum est uirtute in longiorem ætatem quã uitio perueniri. Ea namq; & facilior est & iucundior et expeditior et fortior. patet aũt gloriã maxie seq uirtutem ipsam. & enim omẽs quodãmodo bonis auxilio esse uolunt. quo igitur pacto ut hæc fierent molliter sit & hoc non ommittamus oportet. Ille igitur plane prestitit:ut & boni feliciter & mali misere degerent. In aliis enim urbibus cum aliquis malus fiat:mali tãtum cognomentum accipit:uersatur autẽ eodem in foro malus:ubi & bonus et sedet & ludit si uelit:sed apud Lacedæmonios quisq; erubesceret uitiosum hominẽ in cõtubernium secum aut in palestra cõcertatorem admittere: Sæpe etiam malus diuisis qui pilæ ludum contra inter se ludunt in neutram partem accipitur:atq; in choreis quoq; in abiectiores locos reiicitur. Atq; uiis cunctis sibi cedendum est & in concessibus:ac inter iuniores quoq; assurgendum propinquas autẽ uirgines domi nutrire conuenit:& is est causa fortitudinis sub-

ducendum. Vxoris autem uacuũ larẽ despicere fas non est: & huius rei multa simul subeũda neq; precibus flectere: neq; insontes imitari licet: aut si secus fecerit uerbera suscipere a prestantioribus oportet. Ego igitur cũ huiusmodi ignominiã ꝓpositã malis ĩtueor ne miror quidẽ malle illic homines mori, q̃ tanta cum ignominia ac ꝓbro uiuere. Perpulchre & hac in re Lycurgus mihi legibus sanxisse uisus est: qui ad ipsam usq; senectutem uirtutem excolenda uoluerit. Nam cũ in uitæ metã senectutis iudicium apposuisset: statuit ne in senio quidem honestatem ac probitatem negligendam esse. Est & illud tum laude tum admiratione dignum: ꝙ & bonorum uirorum senio prospexerit. Cum em̃ instituisset uitæ certamẽ penes senes eẽ. perfecit senectã pluris habendam esse q̃ iuuentutis robur: & recte quidẽ ex oĩbus humanis rebus huic certamini studetur: nam & si gymnica certamina pulchra sunt. ea tamen corporum certe sunt: senectutis uero certamen animorum iudicium bonorum præbet. Sed quantum corpori præstat animus: tantũ etiam animorum certamina corporum certaminibus antecellunt. Atqui & hoc Lycurgi institutum qui nõ maximopere admiremur: qui posteaq̃ didicisset eos qui lentius studere uirtuti uellent patrias amplificare non posse: coegit spartħæ omnes uirtutes exercendas publice: quẽadmodum igitur priuati homines uirtuti præstant & studiosi negligentibus. Ita & spartha quæ sola publice honestatem probitatemq; exercet: uirtute cunctis plane urbibus præcellit. Et enim nonne & illud pulchrum: ꝙ aliis ciuitatibus in eos dũ taxat animaduertentibus si quis alter iniuriam alteri

intulisset Lycurgus eum non minus plectādum uolu-
it si quis manifesto neglexerit quo optimus fiat. existi-
mabat enim ut uidetur ab his qui aliquos captiuos effe
cissent: aut pecuniā abstulissent: aut furto surripuissent
in eos qui læderentur solum perpetrari iniuriam: a ui-
tiosis uero ignauisue hominibus respu. prodi. Itaq; recte
uidetur mihi maximas hisce pœnas statuisse. Addidit
præterea intollerabilem quandam necessitatem ad om
nem ciuilem uitam excolendam. Nā his qui legittima
exsoluerēt ex æquali omnibus rempu. esse uoluit: nihil
q̄ existimauit neq; corporū neq; rerum imbecillitatē
q̄ si quis ignauum sese circa legitima præstitisset: hūc
decreuit ne in ciuibus quidem habendum esse. Nam q̄
hæ leges uestutissime sunt: perspicuū est. Lycurgus em̄
heraclidarum temporibus fuisse traditur. quæ cum ita
uetustæ sint: hac etiam tempestate aliis sunt admodum
nouæ Etenim quod unum omnium maxime admiran-
dum huiusmodi studia omnes laudant: imitari autem
nulla ciuitas uult. atq; hæ quidem cōmunia bona sunt
& pacis & belli. at si quis discere uelit & circa rem mi
litarem Lycurgū meliusq̄ reliquos prospexisse ex his
audire licet. Primum igitur ephori pronunciāt quibus
annis educendæ copiæ sint & equitibus & grauioris
armature & peditibus primum deinde & opificibus
Quare quoquot rebus in urbe utūtur homines: his om-
nibus & militiæ lacædemonii affluunt: eodemmodo
& instrumētis quibus exercitus uulgo eguerit; ea om-
nia partim curru partim iumentis præbenda impera-
uit. Sic em̄ minus quod defuerit latere id quēq; possit.
In armorum autem certamē talia quædam molitus est.

Voluit enim ſtolam puniceam haberent:& clipeũ ære um. hanc quidem ſtolam arbitratus minime communẽ cum fœminis eſſe quam bellaciſſimam: nã & celerius ea expurgatur:& ſerius maculatur. Permiſit autẽ eos qui pubertatis annos tranſcendiſſent nutrire comã: ra tus hoc pacto & maiores illos & liberaliores felicio reſq; uideri. Quibus ita inſtructis diſtribuit equites ac pedites in tribus ſex: quælibet autem ex urbanis tribu bus habet unum tribunum militum & manipulorum præfectos quattuor: quiquagenarios octo: duces turma rum ſexdecim. Ex his uero tribubus per denunciationẽ conſtituuntur tum in turmas tres: interdum autem in ſex. Quod autem plures putant ordinem laconicũ eſſe in armis per quam implicitum lõge ſecus quam res ſe habeat opinatur. Sunt enim in ordine laconico præpo ſiti pricipes & ſinguli ordines: quæcũq; præbẽda ſũt omnia continent. Hanc autem inſtitutionem ita eſt per diſcere facile: ut nemo qui homines queat cognoſcere unq̃ errarit. Aliis enim datur ut ducant. Aliis ut ſequantur demãdatur. Atqui mouendæ phalangis mo dus tanq̃ ex præcone & turme duce uerbo manifeſta tur Phalanges uero & raræ & latiores fiunt: quarũ neq; quiuis diſcere difficile ſit: quod itidem tametſi perturbentur eãdem hæ aciem cum obuio hoſte prælia tur: difficile quis intelligat præter eos qui Lycurgi le gibus inſtructi fuerint facilia Lacedæmoniis & illa fa ctu ſunt quæ armis pugnantes perdifficilia ducũt. Cũ enim in cornu incedunt. Turma in poſtremis ſequitur q; ſi hoc ordine hoſtium phalanx ex aduerſo appareat Turmario duci denũciatur: ad frontẽ ſeſe in clipeũ ad

læua locet. Itaq; semper se habeat. quādiu aduersa phalanx ita steterit. Et si quidem interea loci terga hostes inuaserint uertūtur singuli ordines: quo fortiores semper hostibus opponantur. Cum princeps autem ad leua fiat: neq; hoc modo deteriores sibi partes datas existimant: quin potiores interdum si qui & enim circuire tentarint non nudas quidem sed armatas partes circūdabant. Quod si alicuius rei gratia uideatur conducere ut imperator dextrum cornu teneat: uerso in cornu agmine phalāgem ipsam quoad imperator æd dexteram postremi uero ad leuam fuerit expliant. Quod si ex dextro hostiū cornu acies in cornu incesserit: nil aliud curant q̄ ut singulos manipulos ueluti Triremen aduersa prora in aduersos uertant. Itaq; rursus postrema acies in hastam ad dexteram constituitur. Sin autē ad leuam hostes inuaserint: id minime sinunt: quin repellunt: aut aduersariorum aduersas acies uertunt. Et sic iterum postremus manipulus in clipeum constituitur. Dicam etiam quo pacto castrametandū esse Lycurgus censuerit: nam quoniam quadrati agminis angulos inutiles esse duceret: in orbem castra ponebat: nisi aut monte tuti essent: aut mœnia aut fluuium post se haberent: statuit diurnas custodias quæ in armis ītro aspicerent: non enim hostium gratia sed amicorum hæ constituentur: quippe quæ tum hostilem equitatum ex his locis obseruant: e quibus prospicere plurimū queāt: At si quis noctu extra phalāgem progrediatur: statuit ab scyrithis obseruari: qui ne quis ordinē egrederetur ius habebant: nunc uero & ab ipsorum etiam peregrinorum quibusdam simul circūeunt obseruari: quod aūt

& hastati semper circueunt. Sane & hoc scire conuẽit ea gratia fieri qua & seruos ab armis prohibẽt: & eos qui ad leuandam aluum abeunt: neq; mirandum ẽ eos neq; ab inuicem neq; ab armis longius abire: quam ut sibi inuicem molestiæ non sint: faciunt enim hæc securitatis gratia. At qui castra per crebro mutant quo & hostes lædant: & amicos iuuent ac ut se exerceant lex omnibus Lacedæmoniis præscribit quicũq; meruerint: quare tum magnificentiores ipsi inter se fiunt: & inter alios strenuiores apparent. Oportet autem neq; ambulationis neq; cursus minus efficere: qua quantũcumq; tribus ipsa permiserit: quo nemo suis ab armis porro absit post exercitationis autem ludos primus militum cũctis sedendum iubet: hoc autem perinde ac exquisitio q̃da; est. deinde prandẽdum mandat. confestim speculatorẽ dimittendum: postea rursus consilia inter se habent & se qeti dedũt ante uespertina gymnasia. Quibus actis cœna preconem significatur: & ut posteaq̃ deorum laudes cecinerint quoscumq; sacrificiis placarint in armis quiescant: quod autem multa a me scribuntur: mirandum certe non est: nam minime Lacedæmoniis quis ommissa inueniat quæcũq; in re militari studiosa ducẽda sint. Sed iam mihi narrandum est quam & uim & honorem regi: Lycurgus in exercitu pararit. Primum namq; regem ciuitas & eos qui cum rege sunt nutrit; in præsidio contubernales sunt una secum militum tribuni: quo semper presentes una magis si quid opus est consultant. Contubernales sunt simul alii tres eiusdem ordinis uiri. Hi cum illis una omnium rerum necessariarum eam diligentiam habent: ut nunq̃ prorsus ua

cent a rerum bellicarum cura. Repetam autem quoniã rex pacto copias educit. Nam primum domi sacra facit Ioui ductori aliisq; cælitibus: quod si hic litarit accipiẽs fœcialis qui pyrphoros a ferendo igne appellatur: Igne; ex ara precedit ad regionis usq; confinia: ubi rex rursum Ioui Minaruæq; sacrificat. Cum his uero duobus diis litatum fuerit: tum demum regionis fines transit: & ignis ab his sacrificiis perpetuus antecedit: omnifariamq; hostiæ sequuntur semper cum sacrificaturus sit id operis adhuc crepusculo aggreditur: uolens is quidẽ nte sibi dei fauorem beniuolentiamq; conciliare. Adsunt circa sacrificium tribuni militum: mãipulorũ præfecti quinquagenarii peregrini militis duces & coru; qui impedimenta ferunt duces urbiũq; pretores quisq; pro uolutate. Adsunt & ex ephoris duo qui nihil agũt nisi a rege acersiti. Intuentes autẽ quid singuli faciunt castigant omnes ut decet. Absolutis uero sacrificiis rex aduocata cõcione quæ faciũda sunt iubet. Itaq; hæc aspiciens facile putes alios quidem disciplina rei militaris perrudes esse. Lacedæmonios autem solos existere profecto rerum bellicarum artifices. Cum igitur rex ducit si quidem nemo ex aduerso appareat nemo ante ipsum incedit præter scyrithas et speculatores eqtes. Quod si quãdo prælium futurum existimant: assumẽs res primæ tribus agmen ducit in hastam conuertens: quousq; in medio duarum tribuum: fiat; & inter duos militum tribunos. Quos uero præfici hisce oporteat: is qui circa damosiam maximus natu est: illos constituit: Hi uero sunt quotquot eiusdem ordinis simul conuiuantur: & uates & medici & tibicines ac exercitus principes &

si qui ultro affuerit quo fit ut eorum quæ fieri oportet nihil ambiguum sit: nil est enim non perspiciendum. Pulchre & hoc Lycurgus & utiliter (ut mihi quidem uidetur) in armorum certamine cogitauit. Nam cum intuentibus iam hostibus capea iuguletur: lex ē omnes astantes tibicines tibijs uti ac neminem lacedæmoniorū sine corona esse: atq; arma quoq; expolienda pronunciat licet etiam iunior ac delecto in pugnam pregrediatr: & sese lætum atq; probum prestat. Hæc autem turmario duci demandantur. Neq; enim auditur in omēs singulatim turmas a singulis præter turmæ ducem: quod ut recte fiat: militum tribuno curandum est. At cum uidetur castrametandi tempus id regi Lycurgus dit curādum esse locumq; demonstrandum. Item & legatiōis & societatis ineundiq; belli ratio diligentiæ regis cōmissa est. Atq; regem omnes adeunt: cū quid agere uoluerit. Quod si cui causa ulla fuerit hunc rex ad certaminum iudices dimittit. Sin pecuniarum gratia ueniat ad quæstores: sin autem prædam agens ad eos q præedam uendunt. His uero ita a rege gestis negocij aliud circa præsidium relinquitur regi nihil nisi ut sacerdotem sese diuinis in rebus erga homines autem ducem gerat. Sed si quis me roget an hac etiam tempestate uideant̄ mihi Lycurgi leges immote permanere. Id ego me hercule ne iam audacter dixerim, Scio nāq; Lacedæmonios prius frugalitatem sibi sponte eligentes domi inter se congredi q̄ in urbibus magistratibus preesse. ac per assentatores corrumpi longe maluisse: & antea quidē pertimescebant ne quid auri habere uiderentur nunc autem quosdam nosco qui quæstu gloriant̄: neq;

me prætere a latet antea quoq; huiuscæ rei gratia pere-
grinos ammotos eē:neq; peregrinari licuisse: ne ciues
uersutias atq; dolos a peregrinis haurirent. At hoc tem
pore non sum nescius eos q primarii uidētur in id ma-
xime studere inuigilare incūbere:quo nunq̃ peregrino
magistratu desistant & olim certe elaborabāt ut digni
essent qui imperarent:nunc autem curant lōge magis
ut imperent q̃ ut imperio digni sint. Itaq; reliqui græ
ci petentes antea Lacedæmonem eos deprecabantur ut
sibi duces fierent aduersus eos a quibus iniuriam sum-
psisse uiderentur. Sed hac tempestate permulti sunt q
se inuicem rogent atq; exhortentur ut eis ne denuo im-
perent & obstent & arceāt. At profecto mirari nemo
debet quid ipsos ita uituperemus:quippe qui manifesti
sunt qui neq; deo neq; Lycurgi legibus obtemperent.
Narrādum etiam mihi est quæ fœdera Lycurgus regi
aduersus ciuitatem constituerit. Solus enim hic princi-
patus pro initii constitutione perseuerat:alias uero res
pub. & antea immutatas & item nūc immutari quis
inueniat Statuit nāq; ut rex publicis in rebus omnibus
tanq̃ ex deo esset pro urbe sacra persolueret: & exerci
tus quocūq; ciuitas mitteret dux fieret. Decreuitq; sibi
munera ex his quæ imolarentur capiūda: & præcipui
agri tantū in uicinis plerisq; urbibus statuit:quo neq;
frugali apparatu indigeret:neq; opulentia efferretur:
atq; ut reges in publico discumberēt:conuiuium eis pu
blicu; instituit: & duplici parte in cœna honorauit:nō
ut duplo magisq̃ alii ederent:sed quo & ex hoc quem
uellent honorare quirent. Dedit præterea contuberna-
les duos quos ipse utrūq; deligeret. Hii autē phytii ap

pellantur. Dedit & ex omni scropharum fœtu porcu; unum: quo si quid deum cõsulere opus foret: nunq̃ hostiis indigeret ac iuxta domũ aquæ copiã stagnu; præstat: quod quanto plurimis in rebus usui sit: hii qui carent magis intelligunt: atq; regi oẽs ex subsidiis assurgunt: præterq̃ ephori a sui magistratus sellis. Hi autẽ singulis mensibus iureiurando se mutuo astringunt. Ephori quidem ciuitatis nomine: rex autem suo iu iurãdum uero regis est pro conditis ciuitatis legibus imperatum ire. Ciuitatis autem pro iureiurando inuiolabiliter illi obseruanti regnum inconcussum redditum ire: Hi ergo honores domi uiuo regi exhibentur: qui parũ admodum priuatorũ honoribus antecellunt. Nõ enim Lycurgus uoluit neq; regibus Tyrãnicum fastum assiscere: neq; ciuibus inuidiam aduersus regiam maiestatem iniicere: quibus autem rex mortuus cumuletur honoribus. Id declarant Lycurgi leges: quæ non ut hominẽs: sed tanq̃ heroes Lacedæmoniorum reges honorandos uoluere.

Ad sapientissimum ac Sanctum uirum. D. Nicola. S. R. ecclesiæ Cardinalem francisci Philelfi prefatio ĩ Xenophontis orationem de regis Agesilai Lacedæmoniorum laudibus.

Admonuit me superior Lacedæmoniorũ respub. q̃ a sapientissimo Lycurgo illi constitutã Socraticus Xenophon immortalitati litterarum commendarat ut & Agesilai laudationem quã idẽ disertissime ac pene diuine scriptitasset ad latinos traducerem. Idq; cũ ob ali

as a me ratiões factum est humanissime patet. Tum ob eam potissimum: ut quod ipse perspicue noscis. Caeteri nõ ignorent solere ex bonis & institutis & legibus uiros etiam effici meliores clarioresq;. Itaq; Agesilaus ipse spartiatarum rex cum Lycurgi instituta die nocte q; animo uolutaret: atq; singula eius non facta modo uerum etiam dicta crebra meditatione studioq; tractaret: id est pro singulari sua tum sapientia tũ animi magnitudine consecutus: ut & patriae maximopere prodesset & aeternitatis nomẽ suo nomini uendicaret. Accedit ad rem quod rebus te priscis delectari illisq; clarissimis non me preterit. Etenim ingenuus animus & excelsus magnarum item illustriũq; rerum suauitate perfunditur: maiorum quidem laudationes praemia sunt uirtutis: & recte faciundi proposita posteris exempla quaedam. Quis enim omniũ est qui cũ summam iusticiã insigem prudentiam sapientiam singularem egregiam praeterea animi grauitatem constantiam modestiã continentiam humanitatem magnificentiam comitatẽ gratitudinem pietatem ac omnis deniq; uirtutũ caetus in Agesilao floruisse perspexerit: nõ & illum uel mortuum mirifice diligat eamq; mente uoluptatem percipiat: qua nulla sit prope iucũdior nulla maior. qđ cum omnibus auditu pergatum sit: longe his tamẽ & gratius arbitror & suauius: qui ueluti tu pater modestissime immortales uirtutes tuas in aliorum uirtutibus memorari simul & laudari cognouerint. Nos uero qui probitatis nomen atq; splendorẽ quasi tyrones appetimus perinde ac si ideam aliquam & intuemur uos tales uiros & imitari cogimur. Sed in hac traductione id mi

bi molestum fuit ꝙ non huiusmodi hæc oratio diuina apud nostros appareat qualis apud græcos effulget et tanꝗ̃ sol aliquis irradiat. Quis em̃ musam athicam (itaq; namq; Xenophontem prisci cognominarunt) dicẽdo apud nostros expresserit: quis talem hanc Agesilai laudationem: quã ipse etiã eloquetiæ deus Cicero pluribus in locis & unice laudauit & maiorem in modum admiratus est: ulla dicendi arte ullo ingenio ulla demum exercitatione pro dignitate interpretari se posse uel crediderit uel sperarit et si quis fortasse id se posse dixerit hoc certe de me fateri facinus esse dixerim. proinde oẽs norint sensa modo: si quid aliud limatius politiusue apparuerit Xenophontis illius esse: dictionem autem nostram & ingeniũ et peritiam interpreti potius ꝗ̃ fidem & diligentiam defuisse. Vale:

Q VAMQVAMNESCIus certe nõ sum Agesilai tũ uirtutem tum gloriam non facile scribendo laudari pro dignitate posse. nihilo tamen minus id mihi muneris aggrediendum existimaui: nõ enim recte se res habeat: si quoniam ad summũ usq; uir probus fuerit: eo non nisi summis cum laudibus prosequi liceat De ipsius igitur generis claritudine quod aut maius aut pulchrius dicere quisꝗ̃ queat ꝗ̃ quod etiã & hoc tempore celebratur: quotus maxime inter illustres maiores suos ab ipso usq; Hercule excelluerit: neq; illos quidem priuatos homines: sed ex re

gibus natos & ipsos reges. At qui neq; hoc eos quisq̃ uituperarit quod imperant illi quidē s; obscure cuiq̃ uulgariq; urbi imperant: quin ueluti ipsorum genus ceteros suæ patriæ anteit. Ita & urbs ipsa in græcia in primis floret: quare non in secundis principatum seruant: sed ipsis hi ducibus plane præsunt: sic igitur ipsius una & patria et genus laudetur oportet: nam neq; ciui as illorum unq̃ honori inuidens suum rescindere regnum molita est: neq; reges maiora q̃ ab imperādi accœpissent initijs unq̃ cupierunt. At neq; ullus unq̃ alius principatus neq; in populari neq; in paucorum neq; in tyrannico neq; in regio dominatu firmus omnino inconcussusq; pdurauit. Hoc uero solum imperiū perpetuum permanet. Quod autem Agesilaus āteaq̃ regnare occœpisset: dignus esse regno uidebatur. Hæc sunt argumenta. nam posteaq̃ agis res diem obijt Leotychida Agesilaoq; de imperio contendentibus. Alteto quidē ut Agidis: hoc uero ut Archidami filior: ubi Agesilaum ciuitas tum genere tum uirtute illustriorē eē dijudicasset: hunc regem decreuit atq; potentissima in urbe honore pulcherrimo a uiris optimatibus īsigniri quibus etiam coniecturis indiget quanta is cum adhuc priuatus esset uirtute claruerit: quæ' uero gesta in imperio ab illo sunt: iam eloquar omnia. Ex ipsis etenim rebus gestis puto etiam eius mores pulcherrime declaratum iri. Agesilaus cum iuuenis adhuc esset: rex creatur: qui cum modo regnare cœpisset: nunciatur persarū Rex permagnas cogere aduersus græcos nauales ac pedestres copias: quibus de rebus Lacedæmonijs simul & socijs consultātibus suggerit Agesilaus: pollicetur

ꝗ si ex spartiatis dederint sibi quinquaginta uiros: & ex reliquo libero populo tria millia: ex sociis aũt ad sex milia: se in asiam traiecturum: periculumq; facturum cõstituendæ pacis: uel si bellum barbarus maluerit: negocium ei præbiturum quominus in græcos expeditiones agat. Itaq; permulti continuo illum admirantur ꝗ hoc ipsum concupierit: cum perses in græciã ante trãsmiserit contra aduersus eũ traiicere: & eligeret potius ut occurrens ꝗ̃ ut substinens ei repugnaret: malletq; ut illius quã ut græcorum res consumẽdo belligeraret Id autem omnium pulcherrimũ iudicabatur quod non de græcia certamẽ sed de Asia cõstitueret: Itaq; postea quã assumptis copiis enauigasset: qui clarius ostenderet: quisq̃ possit: an rem militarem prudenter & scite gesserit: ꝗ̃ si eius res gestas enarrarit? Hæc ergo prima eius in Asia gesta sunt. Tysaphernes quidem Agesilao iuratus est si inducias secum fecerit: ad nuntiorum usq; reditum quos ad regem mitteret: sane efficeret quo græcæ in asia urbes mitterentur. Agesilaus uero cõtra iuratus est fœdera sese sine dolo ad tris usq; menses obseruaturũ. Sed Thysaphernes quæ iurarat ementitur. Nã pro faciũda pace magnum præter eum quem prius habebat exercitũ aduocauit a rege: quæ Agesilaus tametsi accœpissẽt in fœderibus tamẽ perstitit. Atq; hoc primũ recte gestu; ab illo existimo: quod & Tysapherneẽ periurum ostendens reddidit infidum omnibus: & se contra primum iusiurandi obseruatorem tamen nil contra fœdera mentientem demonstrans effecit: ut & græci et barbari audacter secum si quid ipse uellet conuenirent Cum uero Tysaphernes ob deductum exercitum plurĩ

mum elatus animo bellū Agesilao indixisset: ubi mi
nus ex Asia abiret cum aliis sociis tum ipsi qui aderant
Lacedæmonii: & uehementer manifesteq; angebātur
ut pote qui putarēt præsentes Agesilai uires regis ap
paratu minoris esse. Sed Agesilaus læta admodū frō
te nunciare Tysapherni oratores iussit se illi permul
tas habere gratias quod usus periurio sibi quidem im
mortalis deos hostes reddidisset: græcis autem socios
effecisset. Deinde uero extemplo milites ut se ad bellā
dum parent monet: exortaturq; & urbibus cariæ quas
aduersus barbaros bellaturus petere cogebatur: cōmea
tum iubet. Scripsit præterea & Ionibus & æoliis et he
lespontiis ut ad se ephesum auxilia mitterēt. Tysapher
nes autem: tum quoniam Agesilaus equitem non ha
beret. Caria uero est equitatu difficilis: tum quia cum
contra sese propter fraudem iratum opinabatur: nō ab
surde ratus contra suam domū facturum illū in cariam
impetum: omnes pedestres copias illuc transportauit:
equites uero ad campos Meandri circūduxit. Censebat
enī se satis posse græcos equite obruere priusq̄ ad dif
ficiles locos illos peruenirent. At Agesilaus non in ca
riam sed illico inde uersus in phrygiam pergit: & qui
in itenere exercitus occurrebant assumēs omnium dux
& urbes diruit: & insperato adorsus per grandes pe
cunias capit. Dignum & hoc quoq; disciplina rei mili
taris uisum est quod posteaq̄ bellum indictū est ac di
ripere fasq; & ius ex illis fuit puerum Tysaphernē de
cipiendo demonstrauit: amicos autem prudenter locu
pletare uisus est: Nam cum ob multarum prædam rerū
omnia pariter uili precio uenirēt: admonuit amicos ut

e merent: inquiens se propediem ad mare cum exercitu descensurum. His uero qui prædam uenarent: iussit ut scribentes quanti quid emerint res illis traderent: quare neq; quicq; eius amici prius persoluentes: neq; rem publi. detrimento afficientes cuncti q; opulentissimi effecti sunt. Item cum transfugæ ut fit ad regem irēt: uellentq; aliquas res subducere: diligentiam adhibebat ut ab ipsis amicis he caperentur: quo & una locupletarentur: clarioresq; fierent: quas quidē ob res statim multos suæ amiciciæ cupidos reddidit. Noscens autem eam regionem quæ in prædam uersa desertaq; esset ne posse ad multum temporis exercitum ferre: quæ uero habitaretur sereretur q; perpetuum præbere alimētum: studuit ut non solum ui hostes caperet: uerum & humanitate pelliceret. Quare milites sepenumero monebat ut captiuos non ut iniustos cruciarent: sed ut homines seruarent: per sæpe etiam quādo castra mutaret si paruos negociatorum pueros relictos acciperet: quos eo multi uēdebant: quia putarent non eos posse & ferre & nutrire curauit quo & hi quendam in locum conuæherētur atq; illorū itē capitiuorū qui ob seniū et ipsi relinquerētur: imperabat curā habēdā esse: ne siue a canibus siue a lupis perderentur: quapropter nō hi solū qui hæc audirēt: quin etiam captiui ipsi beniuoli in eum reddebātur. Quod autem urbes in deditionem accœpisset aufe rens his quæ serui ministeria heris præstant: ea imperabat quibus liberi principibus parent: quorū autem mœnia nulla ui potuisset: humanitate et clemētia capiebat Cū ergo neq; i campis phrygiæ propter pharnabazi equitatum militare posset: uisum est Agesilao equitem

parari oportere: ne fugiens bellare cogeretur. Itaq; di-
tissimo ex illius regionis urbibus qui equos aleret de-
legit prædixitq; eũ militiæ nõ fore obnoxiũ qui equos
& arma probumq; uirum præbuisset. Effecitq; hoc pa-
cto ut omnes hæc animo promptissimo gererent: ceu si
quis hominem pro se moriturũ studiose perquæsierit.
Statuit item ex quibus urbibus equites præparandi fo-
rent: ratus is quidem e uestigio ex illis urbibus quibus
ad alendos equos cura demãdata fuerat: permultos sa-
ne strenuos ac animosos circa equestrem fore. Hoc etiã
mirifice & preclare facere uisus est: quod & equitatus
paratus est sibi & robustus illico atq; ad res gerendas
acer factus. Sed posteaq̃ uernũ illuxit tẽpus: exercitum
omnem ad ephesum coegit: quem uolens exercere pre-
mia proposuit tum equestribus ordinibus si quis opti-
me equitarit. Tum pedestribus si quis egregie sese cor-
pore habuerit: atq; scutatis sagittariisq; qui optime suo
functi officio uiderentur: premia proposuit. Itaq; intue-
ri licebat tum gymnasia referta uiris certantibus: tum
circum equitibus equestrem agentibus: tum deniq; ia-
culatores & sagittarios ad lineam euntes. Sicq; totam
urbem in qua erat spectaculo dignam fecit. Nam et fo-
rum completũ erat omnifariam & armis & equis ue-
nalibus: ærarii quoq; & lignarii & ferrarii & coria-
rii & fullones omnia bellica arma cõstruebãt. Quare
urbem illam plane censuisses belli officinam: perbelle
autẽ quisq; robur accœpisset qui illud cõspexisset Age-
silaum primo: deinde alios milites & coronis insignes
cum a gymnasiis redirent: & Dianæ ipsi coronas offe-
rentes. Enimuero ubi homines deos uenerentur: belli-

eas res exerceant:principibus obtemperent:qui non hic
conuenit affatim omnia bene sperare:ratus preterea ro
bustiores quodāmodo milites ex cotēptu hostiū ad pu-
gnandum reddi predixit preconibus ut barbari a latro
nibus capti nudi uenūdarentur:quos milites illi intuen
tes:tum albos quia nunꝗ̄ exuerentur:tum pingues &
molles propterea quod in uehiculis semper existerent:
putarunt nihilo esse magis bellum formidandum: ꝗ̄
si cum mulieribus præliari oporteret:prædixit etiā mi
litibus sese aduersus munitissima & optiā regionis il
lius loca ducturum exercitum:quo iā inde corpora illi
atq; animū quasi pugnaturi ei præpararēt. Tysapher
nes autē hæc eo ab Agesilao dici arbitratus est:quo rur
sus eum falleret. Velle autem indubitato in cariā irrū-
pere:quare per id temporis peditem ueluti antea in ca
riam transtulit:equitem uero ad meandri campum con
stituit. Sed Agesilaus nihil ementitus:in sardianū so-
lum sicuti dixerat perrexit. profectusq; dies tris nusꝗ̄
obuiam factis hostibus ubertim rebus necessarijs refer
sit exercitum. Quarta autem luce uenerunt hostiū equi
tes:quorum imperator dixit impedimētorum præfecto
ut transiecto pactolo fluuio castrametaretur. Ipsi uero
græcos eos intuentes qui sequebātur ad predam inten-
tos multos enecarūt:quod ubi sensisset Agesilaus:equi
tibus iussit illis auxiliū ferrēt. At persæ ubi auxiliū ui
derūt:in unū cōuenere:ac se cōtra ad pugnā struxerūt
ꝑ quā multis eqtū ordinibus. Hic igitᷣ cū sciret Agesi
laus peditē nōdum adesse hostibus: sibi uero abesse ex
apparatu nihil:tempus idoneum uisum est quo si per
hostem liceat prelio decernat. Itaq; cæsis hostijs e uesti

gio in aduersum equitem phalãde duxit. Adolescẽtes
secum una currere: scutatis autem dixit cursu subseque
rentur: equites autem ut irruperent monuit. Sic igitur
ipso omniq; exercitu insequente: equites ipsi a fortissi
mis persarum excepti sunt: sed posteaq̃ barbari cũctis
una difficultatibus premerentur inclinata est acies: &
alii illico in fluuiũ delapsi. alii in fugam cõuersi sunt.
At græci: eorum Castra insequẽtes capiũt: ac ueluti fie
ri solet scutati in rapinam uertuntur Agesilaus autem
inter amicos hostesq; medius constitutus castra circũlo
cauit. Cum uero hostes tumultuari audisset: quoniam
male actam rem sibi inuicẽ crimini dederent: cõfestim
aduersus sardos exercitum duxit: ubi omnes circum ur
bem locos & incendit simul & populatus est simulq;
per preconem nũciauit ut hi qui liberi esse uellẽt: ad se
tanq̃ ad socium irent. Quod si qui Asiam suam face
rent aduersus liberatores armis decernerẽt. Sed postea
q̃ nemo contra egressus est: secure post hac militabat.
Videbatq; græcos illos qui antea barbaros adorare co
gebãtur: ab his honorari: a quibus contumeliam susci
piebant, Illos autem qui uel deorum immortalium ho
noribus sese frui dignabãtur: effecit ut neq; intueri ad
uersus græcos auderent: atq; amicorum solum ab omni
præda tutũ præstitit: hostium uero ita perfũctus agro
est: ut duobus annis centũ talẽta & amplius deo apud
delphos decimã dedicarit: At rex persarũ Thysapher
nem aduersarum sibi rerum auctorem esse ratus misso
Thythrauste: eum capite obtrũcat. Deinde uero barbaro
rum res ignauius se habere: Agesilai autẽ longe robu
stius: ab omnibus enim gentibus ad eius amiciciam cõ

parandam legati mittebantur. Multi etiam ad eum defic̃ere libertatis desiderio agitati. Itaq; non iam. græcorum solum: uerum & magnæ barbarorum multitudinis dux erat Agesilaus: profecto & hinc Agesilaũ inaudita quadã eum admiratiõe laudandum existimo: q multarum incontinente urbiũ principatum possidens: & insulis nõnullis imperitans: nam & classem sibi ciuitas addidit: auctus præterea & gloria & uiribus cum ei in manu esset pro uoluntate plurima facinora optimaq; cõfixere: ac preter omnia quod maximũ fuerat animo uolutans sperãsq; eam rescindere ditionem: quæ prius in græciam meruerat: re tamen nulla teneri potuit: sed cũ ab ciuitatis principibus nuntius uenisset ut patriæ succurreret: nihilominus reipu. paruit: q̃s si solus præter illos quiq; patrio more in ephorio stetisset: sicq; perspicuum fecit ut neq; totum orbem terrarũ patriæ: neq; nouos ueteribus amicis: neq; turpis ac tutos quæstus his anteponeret: qui cũ periculis honesti & iusti essent. Quãto autem tempore cum imperio mansit: non ne & hoc laudatissimi regis esse opus ostẽdit qui cum omnes ciuitates ad quas regendas nauigarat dissidentes propter rerũ publicarũ motum ex amisso Atheniensium principatu accœpissit: effecit ut sine uel auxilio uel nece q̃diu affuit: inter se concordia uterentur: et ipsas urbes opulẽtas atq; trãquillas redderet. Itaq; hi græci qui Asiam incolunt: eius dicessum non ut principis modo uerum etiam ut patris ut socij sodalisq; dolebant: atq; ad ultimum ostenderunt nõ ficta illum beniuolẽtia coluise. Deniq; ultro secum in lacedæmonis auxilium iere: ne hi quidem ignari ut nõ sibi aduersus

imbecilliores pugnãdum foret. Rerum igitur gestarũ in Asia hic fuit finis. Traijciens autem hellespontũ per easdem nationes profectus est: per quas antea perses fuerat classe permaxima et quod barbarus annum iter fecerat: id mensem & minus Agesilaus confecit: non enim ut patria orbaretur decernebat: sed posteaq̃ itinere per Macedoniã facto Thessaliã attigit. Larissei & Cranonij & Scothussij & Pharsalij Boeciorum socij & omnes præterea Thesali nisi q̃ transfugæ per id tẽporis erant. Insequentes hij turbas inferebant. uerũtamen quadrato agmine Agesilaus exercitum duxit habens equitum dimidiũ ante dimidiũ uero post exercitum. Sed ubi Thesali ab itinere arcerent utpote qui postremos inuaderent: transmittit ad postremos partem ex his qui precedebant: & ex his partem qui circum se erant: ut autẽ inuicẽ contra instructi sunt rati Thesali sibi ne difficile futurũ equites aduersus grauius armatos pedites pugnare retrouersi abibãt sensim: greci uero q̃ temere insequebantur. At noscens utrorũq̃ errata Agesilaus trãsmittit quomodo circa sese habebat robustum equitẽ. Iubetq̃ tum alios moneant tũ & ipsi uæhementer insectentur: neq̃ amplius illos reditũ facere sinant: sed Thesali ut uiderunt secus atq̃ opinarẽtur græcos fugare impellere insequi: alij neq̃ reuerterunt alij uero cum reuersionem tẽtassent ab equitibus quos transuersos habebant capti sunt. Polichармus autem pharsalius equitum præfectus reuertitur. & fortiter præliando cum suis occubuit: quo facto incredibilis hostium fit fuga: adeo ut alij interierint alij uiui caperentur: neq̃ prius substiterunt q̃ ad Antraciorum mõ

tem peruenissent: quo loci Agesilaus Trophæum inter Antracem narteriũq; statuit: ibiq; mansit non medio criter gestare delectatus: q eos equestri calliditate uicisset: qui ea re maxime exultarent. postridie uero superatis Achaicis pythiæ montibus: reliquum iter omne iam per amicam regionẽ est profectus ad montes usq; boetiorum. Hic igitur instructa acie Thebanos contra nitẽtes offendens cum Atheniensibus chorynthijs: emanibus: euboeis. locrisq; utrisq; nihil conctatus est: quin immo ex templo se ad pugnã accinxit: habens lacedæmoniorum tribum unã & semis: ex socijs autem per id tẽporis phosenses & horcomenios solum reliquum uero exercitum quem ipse ducebat: neq; hoc dicturus uenio: quod & multo pauciores ac longe infirmiores copias habens congressus sit: tamen etenim si hæc dixerim uidear certe & Agesilaum amẽtiæ & meipsum stultiticiæ denotare: si eũ laudem: qui maximarũ rerum piculũ temere subijcet: quin potius hac eũ in re admiror q copias nihilo pauciores q hostium essent comparauerit. quas ita instruxit armis: ut omnia ærea punicea omnia uiderentur. Curauit etiam ut cõmilitones perferre labores quirent: ipsorumq; amicos adeo erexit: ut aduersus quoscũq; pugnare oporteret satis haberent roboris: taq; suis certatim æmulationẽ & contentionem iniecit. ut singuli fortissimi uiderentur: spe namq; repleuit oẽs qui probe sese ac strenue gererent: multarum rerum bonarũq; assequẽdarum. existimabat enim huiusmodi se munitum hominibus promptissimis aduersus hostis dimiditaturum. Neq; certe se sua fefellit opinio: narrabo autem pugnam ipsam: & enim huiusmodi fuit qualis

nostra tẽpestate alia prorsus nulla: Conuenerat in Coronnæ căpũ alij cũ Agesilao ex cephyso: alij cũ Thebanis ex helicone: cõspiciebāturq; inuicẽ phalanges ipse pari admodũ apparatu & equites utrinq; pari aderāt fere numero. Tenebat Agesilaus dextrum exercitus sui cornu: cui ad leuum orchomenij postremi aderant: ex altera item parte Athenienses dextrum: Argiui autẽ habebant læuũ ac interim temporis magnũ erat utrinq; silentium. Cum uero circiter stadium inter se distarẽt Thebani contra clamore sublato cursim una ferebātur at posteaq; trium ferme iugerorum interuallo ab se dirimerentur ex Agesilai phalange aduersi cucurrerũt: quibus Euripides præerat. Erant autem hi eorum partim qui ab initio eum secuti fuerant: partim tyricorum aliqui & Iones & æoles & hellespõtij: qui simul omnes cum impetu facto in hastam uenĩetes uertissent aduersum cornu argiui quidẽ Agesilai aciẽ nequaq; substinuere: quin fuga in heliconium se recepere. Atq; hoc loci quidam ex peregrino milite Agesilaum iam coronarunt. Interea autem nuntiatur sibi Thebanos orchomeniorum perrupta acie inter impedimenta uersari. Quare phalange subito conuersa in Thebanos ferebatur. sed hi ubi socios ad heliconem fugisse intuerentur: elabi uolentes: sese ad suos magna ui receperunt. Iam hinc Agesilaũ fortem profecto uirum appellare licet indubitato: non enĩ tutissima eligebat. nam licebat ei sinenti hostes abire: ubi insequi uoluisset postremos capere. quod facere certe noluit: sed aduersa frõte cum Thebanis acerrime dimicauit. Itaq; summa ui congressi feriebant pugnabant necabant moriabātur: neq; clamor

quisq̃ aderat neq; silentium item: sed quædã erat eius modi res qualem iraq; ac prælium prebuerat. Tandem uero Thebani alij ad heliconé se recipiunt: multi autẽ fugientes cæsi sunt. Vt uero uictoria cessit Agesilao: et ipse saucius ad phalangem delatus est. Accelerãtes eq̃tum aliqui sibi nunciant octoginta ex hostium numero: eosq; armatos sub templum esse quidq; faciundum sit rogant. Is autem quãq̃ multis ubiq; corpus ex omni telorum genere uulneribus confossus esset: non tamen diuinæ rei oblitus est: sed quo uellent eos abire ut sinerent iussit: & afficere iniuria non permisit. mandauit q̃ eo usq; sui equites illos deducerent quoad in tuto ponerentur. Finito quidẽ prælio spectare id; licebat quo in loco duo exercitus congressi essent: terram sanguine rubefactam. cadaueraq; tum amicorum tum hostiũ inuicem iacentia: clypeos perforatos; confractas hastas districtos gladios: alios humi: alios ĩ corpore alios adhuc in manibus. tunc igitur: & enĩ iam uesper aduenerat: trahentes hostium cadauera intra phalangem cum cœnati essent obdormiere. Mane autẽ iussit Gylo Tribuno militum: ut & ordines instrueret: Thropheũq; statueret: ut omnes in dei uenerationẽ coronarentur: cũctiq; Tybicines tybijs canerẽt: qui iussis paruere. At Thebani per caduceatorẽ sub fœderibus ad sepulturam cadauera petierunt. Itaq; icto fœdere Agesilaus abijt domum eligens domi potius pro legibus imperare ac legitime imperium pati: q̃ esse in asia maximus. postea uero Argiuos animaduertens qui non modo domestico fruerẽtur imperio uerũ & corinthũ quoq; adiecissent. Bellum etiam gliscere: in eos expeditiões educit. popu

latusq; omnem ipsorum agrum cõfestim inde corinthũ superatis angustijs petens muros ad lecheum tendentes capit ac patefactis peloponessi ianuis ita domum rediens ad hyacynthia ubi a chori prĩcipe constitutũ fuerat pæanẽ Appolini simul perfecit: deinde autẽ chorynthios accipiens peccora omnia in pyræũ tuto cõtulisse: & ipsum pyræum omne serere: ac fruges ex eo capere maximum prætereа ratus ꝙ Boetij hanc ob rem exercitum adorsi tempestiue choryntijs succurrerunt: aduersus pyræum cum exercitu processit: quod cum non mediocri præsidio custodiri aduertisset sumpto prãdio ad urbem perinde atq; in deditionem eam recepturus traduxit exercitum: sed cum apud eum increbuisset eos ꝗ in pyræo essent cunctis copijs noctu in urbem auxiliũ uenisse retrouersus q̃primum illuxisset pyræum quod præsidio uacuum offendisset capit: & cum alia intus inuenta sumit: tum muros euertit: quibus gestis domu; repetit. Post hæc autem alacri animo achiuis in societatem sese præstantibus deprecantibusq; ut se in acarnaniam secum militaturos duceret: ipsisq; acarnanibus ad angustias insidentibus superiores locos Agesilaus uelitibus occupans pugnam cõserit: & eorum multis ĩterfectis Tropheum statuit: neq; prius quieuit ꝗ̃ acarnanes & ætholos et argiuos achiuis amicos sibi uero socios effecisset: sed posteaq̃ pacis cupidi legationes mittserunt hostes Agesilaus paci cõtradixit: quousq; eos ꝗ Lacedæmoniorum gratia ex chorynthijs Tebanisq; extorres agebantur: adegit urbes ut domum redeuntes acciperent. Ad postremum rursus & illos qui ex phlyasijs ob Lacedæmonios exulabant reduxit ipse expedi-

tionem aduersus phlyũtem agẽs: quod si quis hæc alia quadam ratiõe carpit: ea profecto societatis amicitiæq; gratia gesta constat. Etenim postq̃ hij qui Thebas Lacedæmonaq; incolebãt: ab hostibus cæsi sunt: rursus his auxilium ferens aduersus thebas copias egit: ubi fossis omnia uallisq; munita comperiens superatis canis capitibus. (Ita enim locum nominant) agrum omnem ad oppidum usq; deuastauit: facultatem Thebãis dimicãdi faciens: & in campo & in mõtibus si uoluerint: profectus est: & in proximum annũ aduersus Thebas: superatisq; soli & munimentis & fossis reliquã Boetiã; in prædam uertit. Quæ igitur ad hunc usq; locũ contigere: pari secũdaq; fortuna & ab ipso Agesilao urbesq; gesta sunt. quæ aũt deĩde enarrata secuta sunt nemo certe dixerit: ea ductu Agesilai accidisse. Rursum cum suscepta in leuctris clade tegeatas ipsius & amicos & hospites Thebani cum mantineis iam & Boetijs omnibus Arcadibusq; & helyensibus insurgentibus nouo bello lacesserent: solis fretus uiribus obuiam cũ exercitu fit: existimantibus multis neq; suum egredi solum ad multum temporis Lacedæmonios ausuros. populatusq; hostium agrum ita rursus domũ abijt. Deinde uero adorsis Lacedæmõ; Arcadibus omnibus & argiuis et helіensibus & Boetijs item & phocensibus & utrisq; locris et thessalis et emanibus et acarnanibus euboeisq; defectione præterea facta seruorũ: multis ẽt municipijs ac spartiatis ipsis in leuctris ad id redactis ut plures prælio interierint q̃ relicti sint: urbẽ tamen tutatus ẽ eãq; sine muro: qui quidem ubi omnino hostes præualerent haud eo copias educebat. sed quo in loco ciues præuali

turi erant cunctis sane uiribus dimicabat: quippe qui putaret ubi in latiorem locum exisset undiq; circũueniri posse: sed in angustijs locis & cõmodis subsistendo quire omnino uincere. Cum igitur exercitus abijsset: q̃ non dixerit quispiam eum indulgere sibi oportere? Vt enim a militia & pedestri & equestri ob etatem ingrauescentem prohiberet: uideretq; rempu. pecunijs indigere si quẽ uellet sibi socium assiscere: se ad eas quærẽdas parandasq; cõstituit. Et quemcumq; poterat domi manens ingenio atq; industria moliebatur. et quæ tempus hortaretur ĩ his se exercere nõ uerebatur: neq; erubescebat modo reipu. profuturus esset pro imperatore legatus ire. Verum tamen & in ipsa legatione magni imperatoris munera obibat. Nam & Antophradathes in asso obsidens Ariobarzanem socium cum Agesilaũ formidasset: fugam petijt. Chotys autem sestum q̃ adhuc Ariobarzanes tenebat obsidens item & ipse soluta obsidione abijt. Itaq; haud absurde etiã legatus Trophaeum sibi ex hostibus statuit. Mausolus uero marte maritimo nauibus centum ambo hæc oppida obsidione præmens iam non formidine sed persuasione domũ rediens nauigauit. Dignas certe admiratione res gessit. nam & hij qui beneficiũ ex eo suscepisse cẽserent & q̃ eum fugissent: uterq; sibi pecunias dederũt. At qui propere & Mausolus ob pristinum sibi cum Agesilao hospitium: cum & ipse pecunias Lacedæmona detulisset magnifica eum pompa domũ deduxerunt. Sed cum iã annum circiter octogesimũ attigisset cõperijssetq; ægyptiorum regem aduersum persen belligerare cupientẽ magnoq; & peditum & equitum numero fretum &

grandi quoq; pecunia abũdantem:nõ iniucunde audauit.ꝙ ab illo accerseretur & eo potissimumꝙ imperiũ ille sibi polliceretur. Putabat namq; sese eadẽ ꝓfectione tum ægyptio gratias relaturum pro his quibus Lacedæmonem beneficiis affecisset:& eos qui Asia; incolerent græcos rursum in libertatem redacturũ:tum deniq; ipsi persæ rerum præteritarum pœnã adiecturu; & ꝙ se nunc consocium diceret:ut mesenã dimitteret imperabat. At posteaq; is qui accersierat imperiũ sibi haud traderet: Agesilaus quidẽ tanq; maximopere deceptus quid faciendum esset animo uolutabat. De hinc uero ægũptiorum exercitus bifariam partiti primũ quidem a rege deficiũt:deinde reliqui omnes eum deserũt. Ipse autem rex rem formidãs sydonem phænicis petiit fuga. At egyptii orta inter eos sed tiõe reges duos creant. Tunc igitur Agesilaus intelligens si neutri cohæserit neuter græcis stipendium soluet:cõmeatum quoq; præbebit nemo:et uter uicerit hic hostis iis fiet. quod si alteri faueris:is beneficio affectus cõsentanee amicus futurus sit:proinde sic iudicans uter magis græcis affici uisus est:hũc militia secutus alterum qui græcos excessus esset:uictum prælio capit:alterum regem cõfirmauit:quem cũ & Lacedæmoni amicum fecisset:multasq; pecunias accœpisset:ita uel medio hyemis tempore domum nauigat:eo festinans ne ad proximam æstatẽ debilis aduersus hostes urbs fieret. Atq; hæc etiã enarrata a nobis sunt:quæ plurimorũ testimonio de illius rebus gestis comprobantur:huiusmodi enim res coniecturis non indigent:sed satis est admonuisse dũtaxat:continuoq; creduntur. Nunc autẽ enitar ostẽdere eam ani

mi sui uirtutem: qua & hæc gesta ab eo sunt: & honesta is omnia assecutus & turpia quæq; insectatus est. Agesilaus eni ita diuina uenerabatur colebat obseruabat: ut & hostes ipsi illius & iusiurandum & fœdera certioris fidei q̄ suam inter se amiciciam ducerent. Nā in contrahendis inter se rebus plerūq; ad eūdem ire uerebantur: Agesilao autem sese credebant. Sed ne quis falsa hæc existimet esse: illorum nomina in mediū referam qui essent inter eos illustrissimi in primisq; spectati, Spythridathes quidem perses cum scisset pharnabazum operam daret ut regis filiam uxorem haberet: eius uero filiam absq; matrimonio sumere uellet, hoc sibi futurum contumeliæ ratus: & seipsum & uxorem & natos atq; uires omnes Agesilao dedidit. Chothis uero paphlagonū princeps regi mittenti dexteram audire noluit ueritus ne captus ue grandes pecunias solueret: uel etiam lætum daret. Agesilai autem fœderibus idem fisus & in castra uenit: & societate facta elegit cum Agesilao militare: equites duomilia & scutatos quattuor milia secū habēs: uenit & pharnabazus in Agesilai colloquium eiq; fassus ui totius ipse persarum exercitus imperator constituatur a rege se defecturum. Si quidē ego inquit imperator belligerabo tecū Agesilae pro uiribus q̄ accerrime: quæ inquiens facile credebat se nihil præter fœdera pati posse: usq; adeo magna & perpulchra res est cū aliis omnibus: tū uiro imperatori fas fidemq; seruare: & se talem esse cognosci. ac de pietate quidem hæc dicta sint. De ipsius autem ī re pecuniaria iusticia: cuiusmodi quisq̄ maiora hisce argumēta habuerit? Nam nemo unq̄ de Agesilao que

stus est q quicq̄ sibi abstulisset: eius uero erga se bene ficia multi multa confessi sunt. Cui uero uoluptati est rem suam ad hominum cōmoda usumq; conferre. Quo hic pacto aliena uoluerit auferre quo ipse īfamis fiat? nam si pecuniarum libidine tangeretur: longe quietius foret sua tueri q̄ aliena iniuste capere. Qui autem gratias hisce in rebus auferre nolit: quarū nullæ sunt mulctæ in eum qui nil retribuerit constitutæ quo pacto ea quæ lege prohibentur auferre noluerit. At Agesilaus nō mō gratias nō referre iniustū eē iudicauit: qn potius non multo maiores reddere qui posset iniquum arbitratus est. At qui ea furto subripuisse quæ ciuitatis essent ubi eū quisq̄ iure criminetur? qui etiam eas quæ sibi gratiæ deberentur fruendas patriæ permiserit: tradiderit cesserit? quod autem cum uellet uel reipub. uel amicis pecunijs benefacere posset. ab alijs accipiendo prodesse: Nonne & hoc magnum est argumentū suæ circa pecunias continentiæ? Nam si gratias uēdidisset mercedeue benefacere consuesset. nemo certe quicq̄ ei debere censuisset. Sed qui gratis beneficium suscepere: ii iucūde semper beneficio inseruiunt obtemperant obsequuntur: tum quia beneficio sunt affecti: tū quia prius crediti sunt digni esse qui gratiarum depositū tuerentur. qui uero malit aut cum ipso iusto minorem consequi: aut cum iniusto ipso maiorem habere portionem qui non eodem modo ut turpe lucrum longe is magis euitarit atq; aufugerit? Ille igitur cum a ciuitate omis Agidis substantia adiudicata esset: dimidium eius germanis tradidit: quoniam inopes illos intueretur. Hæc autem uera esse omnis Lacedæmoniorum ciuitas testis

est. Præterea permulta sibi munera Thythrausta offerē te si ex Asia decederet: respōdit Agesilaus: O thythrau sta. existimatur apud nos pulchrius esse pricipi exerci tum q̄ seipsum locupletare. & ab hostibus prædā ma gis q̄ dona capere emti. Atq; quot uoluptatibus homi nes superantur: quibus nunq̄ quis uiderit superatum: Agesilaum: qui ebrietate ac edacitate non secus atq; ab ingenti flagitio alienari decere duceret. Intempestiuo autem cibo tanquā & impudentia: ac duplicem portio nem in conuiuijs ex constituto accipiens nec sic quidem tota utebatur: uerum simplici ipse nec integra ea contē tus: reliquum distribuebat ratus geminam regi portio nem dari non satietatis gratia: sed quo possit quem ue lit honorare: nec somno quidem ut hero: sed cui a rerum maximarum cura imperaretur utebatur. Ac nequidem obscurū erat eum pudore affici ni ex presentibus lectis eum habuisset: qui esset uilissimus: Arbitrabatur en im decere principem nō mollicie sed tolerātia priuatis ho minibus prestare. Hisce autē rebus se locupletiorē esse haud pudebat. In æstate quidem sole in hyeme uero fri gore quod si quando nimio labore defatigari exercitū contingeret: elaborabat & ultro ipse præter cæteros pu tans quæq; talia leuamento esse militibus. Vt autē bre uiter dixerim Agesilaus labore quidem exultabat: ocio uero omnino tristabatur: Sed de ipsius circa res uenere as pudicitia nonne si ob nullam rem aliam at admira tionis gratia dignū sit meminisse: nam quod ab rebus non concupitis sese abstinuerit humanum quis esse di xerit: sed quod Megabathem Spythridatis filium ada marit: sicuti uehementissimum effrenatissimumq; ho

minis ingenium rem pulcherrimam adamare possit.
Deinde cum patrius mos sit persis eos osculari quos ho
noribus prosequi uelint: aggressus est Megabathes ut
Agesilaum oscularetur. Isq; pro uirili parte repugna
rit: ne se oscularetur. Non ne hoc igitur permaximũ
quoddam est & incredibilis continentiæ argumẽtum
Sed postq̃ Megabathes nõ amplius deinde eũ oscula
ri tentabat ut pote qui se inhonoratum existimaret quẽ
dam ex socijs Agesilaus alloquitur q̃ Megabathe sua
deat ut denuo se honoret. Rogante autem socio an si
Megabathes assentiatur osculabitur. hic cum Agesila
us tacuisset: inquit. Ita non si quidem statim unus om
nium hominum sim futurus & pulcherrimus & for
tissimus & celerrimus. quin tandem rursus certare pu
gnam deos omnes & obtestor & iuro: uerũtamẽ id po
tius uellem q̃ omnia mihi quæcũq; uideo aurea fieri:
& quidem plurimis hæc suspecta fore neq; credibilia
uisum iri nequaquã ignoro: equidem scire tamen uide
or ualde plures eos esse qui hostium q̃ tali uictoria po
tiri queant. Sed hæc paucis nota: multis non ab re incre
dibilia sunt. Id autẽ omnes profecto nouimus quicquid
clarissimi uiri egerint: occultum esse non posse. ab Age
silao nemo uero unq̃ huiusmodi quicq̃ patratũ uidisse
nuntiauit neq; ex coniecturis suspicatus aliquid uti
q̃ probabile dicere uisus est. Etenim neq; in domum
seorsum peregrinãdo diuertit unq̃: semper autem uel
in templo ubi talia perpetrari minime possent: aut in
publico residebat: oculos omniũ suæ pudititiæ atq; cõ
tinentiæ testes faciens: Quæ si ego mẽtior hisce græcia
contraria sentiẽte: nec illum laudo equidem & me cer

te uitupero. Atqui fortitudis quoq; nõ mediocres praebere coniecturas uidetur mihi: q cum ab urbe tũ a gracia decretus sit semper qui aduersus hostium potentissimos bellum gereret: aduersus quos primus in certaminibus prodibat: & ubi secũ hostes congredi uellent: non metu aliquo cunctatus uictoriã nactus est: sed aduersa & acri pugna superatis hostibus Trophaeum posuit: linquens is quidem immortalia uirtutis suae monumenta: signa autem certa afferens quod omnino pugnaret adeo ut non audiendo sed intuendo liceret eius animum probare. Atq; trophaea quidem Agesilai non ea solum quod statuit iure habenda. sunt. sed quod potius bellãdo promeruit: neq; enim minus uincebat quod nollent hostes pugnare secum: uerum id tutius conducibiliusq; erat reipu. & socijs ac in certaminibus quoq; non minus hij coronantur qui absq; sudore: q̃ qui pugnando sunt uictoriam consecuti. Quanta uero sapiẽtia is claruerit quae illius res iustae non demonstrant? qui ita patria utebatur ut alacri animo socijs obsequendo obsequentissimos nihilq; recusantes amicos compararit. Milites autem & obedientes simul & amatissimos sui reddiderit: & quoniam modo acrior phalanx fieri queat q̃ quae obtemperando bene instructa sit: & suum amando principem fideliter absit. Nempe habebat hostes qui uituperare non possent: odisse autem cogerentur: socios namq; semper potiores ut illis essent moliebatur & tempestiue decipiẽs & celeritate opportune preueniens & ubi conduceret delitescens: & omnia deniq; secus aduersus hostes q̃ in amicos curans: et e ni nocte ueluti die ac luce ueluti nocte utebatur: igno-

rabaturq; nonnunq̃ ubi esset quo iret: quod rerum fa cere institueret: quare quæ tuta erant dubia reddebat hostibus: hæc preteriens illa superans alia surripiẽs ac fallens. Atqui quando proficisceretur: sciens eo cõsilio se egressum: ut cum hostibus manus consereret si uolue rit: eo ordine ducebat exercitũ ut maxime subsidiũ sibi afferre posset: ea uero taciturnitate quieteq;: ut pudicis sima aliqua uirgo antecedere uideretur: putabat enim hoc pacto neq; tremore neq; formidine neq; tumultu: neq; impudentia: neq; insidiis occupari exercitũ posse Itaq; huiusmodi rebus & acriter hostibus imminebat & audentiã amicis roburq; iniiciebat: itaq; neq; inimi cis contẽnendum neq; ciuibus mulctandũ neq; amicis uituperandum se prestitit quoad uixit. Fuit autem & omnibus admodum carissimus & a cũctis mortalibus apprime laudatus. Quod uero fuerit reipu. studiosus si singulatim quæq; litteris mandare uoluero: longissi mum certe fuerit. Arbitror enim nihil abeo gestũ quod minus ad hoc unũ referatur: uerum ut paucis dixerim nostrum neminem fugit Agesilaũ ubi existimasset pa triæ profuturum neq; labores fugisse: neq; a periculis abductum esse: neq; pecuniis pepercisse: neq; corporis neq; senectutis imbecillitatem obtẽdisse. quinimo boni Regis officium esse ducebat: ut plurimis eos bonis cu mularet: qui sub imperio cõstituti essent. Sed inter ma ximas patriæ uirilitates uel hoc eius ego facinus po sueram: qui cum in urbe potentissimus esset perspicue ostendebat se nihil malle q̃ legibus inseruire: quis nã q̃; refragari his uoluisset cum regem obtemperare in tueretur? quis etiam deteriori se conditione futurum ra

tus noua quicquã facere attentasset presertim cũ regẽ animaduerteret tolerare ut legitime etiam sibi imperaretur) q̃ & cũ dissentientibus in rep. tanq̃ pater cum filijs disceptabat obiurgabat nanq; si q̃d errasset: honorabat si q̃d honesti egissent. Assistebat si qua calamitas contigisset ciuem nullum ducebat inimicũ: laudare uolebat om̃es: seruare omne lucrum existimabat. Iacturæ sibi ascribebat si quis etiã minus prestãtissimus perijsset: quod si pacate in legibus permãserint patriã usq; beatam fore plane arbitrabatur: tum uero robustam ac ualentem quandocunq; græci frugi fuerint. Atq; si quidem honestum est græcum græcis affici: quã aliũ quisquã norit imperatorem? qui aut urbem capere noluerit cum uastãdam suspicaretur: aut belli aduersus græcos uictoriam clademq; putaret. Ille igitur cum nũtiũ accepisset Lacedæmonios octo: hostium uero circiter decem milia in prælio aduersus corynthios interijsse: haud obscure significauit eam sibi rem minimum uoluptatis attulisse. Inquiens heu tibi græcia: quando quidem hij qui nunc oppetiere satis fuerant: qui uiui om̃es pugnãdo barbaros superassent. Corynthijs uero exulibus dicentibus urbem illis cessuram: ac machinas ostentantibus quibus muros capere cuncti sperabãt: apponere eas noluit inquiens haud decere in seruitutẽ urbes græcas redigi sed castigare potius: quod si delinquẽtes inquit e nobis ipsis perdemus cauendum est ne quo pacto barbaros uincere possimus habeamus: sin rursus pulchrũ est odisse persas: quoniã superior perses copias eduxit ad græciam subiugandã & is qui nunc regnat asciscitur socius quibuscunq; se maius detrimẽtum allaturũ

crediderit:illis elargitur quoscunq; putarit i acceptis muneribus plurima græcis mala illaturos:pacē uero eam agit ex qua consuerit maxime nos inuicem aduersus bellaturos & quidem hæc uidēt omnes:at quis alius præter Agesilaum curauit unq̄ aut ut natio aliqua a persa deficeret;aut ut quæ defecerit non periret : uel saltē ut rex male affectus nequiret græcis negocia prebere. Qui quidem Agesilaus patria contra græcos belligerante:tamen publicum græciæ bonum non ē oblitus non neglexit nō ommisit:qui traiecit in Asiam male barbarum pro uiribus affecturus. At qui dignum ē: ne ipsius quidem comitatem affabilitatemq; naturæ taceamus:qui cum honore potentia ad hæc etiam regno eoq; sine isidijs & cū amore oīm potiretur:iactātiæ tamen obnoxius a nemine unq̄ notari potuit. obsequentem autem colentēq; amicos nullo etiam adhibito studio animaduertisset quilibet. doctis uero eruditisq; sermonibus iucundissime utebatur: quibuscunq; in rebus opus esset amicis curarum socius accedebat:& quoniā bonæ spei plenus:bonoq; animo & hilaris semper esset efficiebat ut multi se adirēt, non solum alicuius cōficiundæ rei gratia:uerum etiam quo diem suauissime consumerent: preterea cum minime de sese unus oīm magni quicq̄ loqueretur:non eos tamen moleste audiebat qui seipsos laudarēt:q̄ppe qui nihil id illis obesse duceret:sed eos polliceri potius uiros se ꝓbos fore : nec ommittendum quidē reor q̄ tempestiue animi quadā magnificentia singulari uteretur. Ille nāq; cum epistola sibi a rege reddita eēt:quā ꝑses cū callia Lacedæmonio detulerat de hospitiū iure amiciciaq; perscriptā

hanc ne suscepit quidem: tabellario uero dixit regi nũciaret priuatim ad se epistolas dare nequaq̃ oportere: quod si amicum Lacedæmoni atq; græciæ beniuolũ se palam prestiterit: futurum & ipsum sibi uæhementissime amicum: quare inquit siquidẽ insidias nectere depræhensus fuerit: neq; si infinitas epistolas suscipiam me sibi fore amicum putet. Ego igitur tum hoc Agesilai plurimum laudo quod ut græcis placeret regis despexit hospitium: tum & illud uæhementer admiror: quod nõ uter ditior esset ac plurimis imperaret: id pluris faciendũ ratus est: sed quo pacto & ipse melior esset imperaretq; melioribus. Præterea & illud suæ prudẽtiæ summis laudibus prosequendũ existimo: quod usui esse ducẽs ut quãplurimi satrapæ ad græcos a rege deficerent: nunquã uinci potuit neq; muneribus neq; uiribus regis quo sibi hospitio iungeretur: sed obseruauit magis ne deficere a rege uolentibus infidus fieret. Ac id eius factum quis non iure mirandum censeat. Nam perses quidem ratus si grandes pecunias habuisset: se omnia sub eius acturum imperiũ: propterea quicquid inter homines auri quicquid argenti esset: omnes deniq; p̃ciosissimas res ad sese cogere studebat. At hic cõtra ita suam pararat domum: ut horum nihilo indigeret: quæ si cui minus creduntur: intueatur cuiusmodi ei domus satis erat: aspiciat eius ianuas: putabit profecto has etiam illas esse quas Aristodemus Herculis filius quando descendit sumptas statuit: & nitatur. item inspicere intimum ornatum: atq; supellectilem cogitet quo pacto epularetũ in sacrificiũs: audiat ut ciuili iumẽto amiclas petierit. Sic igitur sumptus æquabat censu

bus:ut nihil iniustum agere cogeretur pecuniarũ gratia. Atq; perpulchrum equidem uidetur esse muros parare inexpugnabiles hostibus:sed ego longe pulchrius iudico suum parare animum & pecuniis & uoluptatibus & metu inexpugnabilem & inuictũ. Equidem referam quam persicæ superbiæ contrariũ seruauerit morem:perses quidem in eo maxime exultabat ut quã rarissime uideretur. Agesilaus uero ut semper spectaretur gaudio exiliebat. existimabat enim turpiter degenti tenebras conuenire:sed honestæ uitæ plus ornamenti lucem afferre. Deinde difficilẽ ad se prebẽdo accessum ille gloriabatur:hic omnibus patere ad se aditum lætabatur. At ille rursus cunctatione honestari se putabat: hic autem tunc maxime gaudebat:cum celerrime peritos rerum quibus indigerent adeuntes se dimitteret. Atqui uoluptatem ipsam quanto faciliorem promptiorẽ quã diligentia cura studioq; reddiderit cõsiderandũ censeo. Reges enim persarun: circumeunt orbem terrarum oẽm:quæritantes suaues potus:innumeri autem studẽt quo uoluptuosis uescantur cibis:ut autẽ sopore capiantur:ne facile quisquã dixerit quanta et arte et industria moliantur. At Agesilaus quoniam patiẽs laboris esset: & æquo animo quæq; ferret:quicquid offerretur:bibebat quã iucundissime:quicquid apponeretur suauissime comedebat:porro ad somni suauitatem omnis ei locus aptus erat:quæ agens non letabatur solum:uerumetiã recordatiõe gestiebat:quod ipse ĩ mediis uoluptatibus uersaretur. Barbarũ uero intueretur si uellet absq; dolore uiuere:oportere e terræ finibus uoluptatis illecebras aduocare atq; attrahere. Hæc etiã Agesilao iucũ

ditati erant quod se intueretur deorum apparatu absq;
ægritudine uti posse. Barbarum uero tum calores tum
frigora fugere conspicabatur imitariq; illum quidem
propter animi imbecillitatem nõ uirorum fortium sed
debilissimorum bestiarum uitam. Illud quoq; qui non
perpulchrum ac maximi insigne animi dicendũ sit? ꝙ
& ipse prestantis uiri facinoribus atq; rebus partis do
mum suam exornarit: uenationiq; canes multos ac bel-
lo equos enutrierit & Cyniscam sororẽ iumenta iungẽ
dis curribus nutrire persuaserit: itaq; uincente demon
strarit: ut hoc pecoris genus non probitatis sed opulen
tiæ indicium esset. Nempe & hac in re generosa mihi
eius plane sentẽtia uisa est: qui si curru priuatos homi
nes uicisset: haud quaquã se clariorem fore existimabat
sin patriam amicissimam habuisset: amicos uero et plu
rimos & optimos per omnem terrarum orbẽ sibi com
parasset: patriam uero ipsam ac socios beneficijs super
rasset: hostes autem supplicio affecisset: se certo reporta
turum arbitrabatur pulcherrimorum magnificentissi
morumq; certaminum uictoriam: futurumq; & uiuũ
& post mortẽ celeberrimum. Ego igitur ob huiusmo-
di res Agesilaum laudandum puto. Hæc enim nõ ita
sunt ueluti si quis thesaurũ reperiat: ditior quidem fue
rit: non autem ad gubernandum prudẽtior: & si mor
bo affectis hostibus uictoria potiatur: non eo tamẽ quia
fortunatior sit disciplina rei militaris instructior dici
queat. At qui tolerãtia antecellit: ubi laborãdi sit tẽpus
& robore: ubi fortitudinis sit propositum: & mẽte ubi
consilij opus assit. Hic profecto uidetur mihi iure opti
mo uir bonus apprime putãdus. Quod si adstructuræ

conuenientiam hominibus pulchrum inuentum est per pendiculum & regula: pulchrum mea sententia. Agesilai uirtus exemplum his fuerit: qui probitati uoluerint dare operam. Quis enim aut pium imitatus nepharius fuerit? aut iustum iniustus? aut sobrium petulans: aut temperantem intemperans. Etenim non tam quod aliis imperaret q̃ quod sibimet dominaretur gloriabatur neq; quod aduersus hostes: sed quod ad omnem uirtutem ciuibus dux esset magnifaciebat. Enimuero quoniam mortuus laudatur: eo lamẽtationẽ hanc quispiam orationem sed multomagis præconium existimet. Nam primum quidẽ quæ uiuus ille audiebat: hæc etiã hoc tempore de illo narrantur. Dein uero quid a lamẽtatione longius abest q̃ & æuum gloriosum & speciosa mors: quod deniq; dignius præconium q̃ & pulcherrimæ uictoriæ laudatissimaq; facinora? Recte is quidem beatus habendus fuerit: qui continuo ab puero cum celebritatẽ nominis adamasset: eam unus omnium ætatis suæ assecutus est: qui cum appetẽtissimus honoris atq; dignitatis natura esset res creatus inuictũ sese perturbationibus usq; præstitit. Ad summum uero ætatis spatium perueniens; diẽ obiit sine labe: & erga hosce quibus imperabat & erga illos quibus cum bellabat. Volo autem & eius uirtutem summatim repetere: quo facilius hæc laudatio memoriæ commẽdet. Agesilaus quidẽ templa etiam quæ inter hostes erant ueneraba tur existimans oportere deos immortales nõ inter hostes minus quã inter amicos propitios ac socios facere. Deorum autem supplices neq; inimicos quidem uiolabat: absurdum esse ducens eos qui ex templis quicq; fu

rarentur sacrilegos appellare:qui uero ab aris suppli ces auellerēt pios arbitrari. Atq ille certe deos cātibus celebrare cessabat nunq̄ quasi deos suspicaretur nequa quam minus religiosis operibus:q̄ sacrificiis castis de lectari. At qui cum & secūdis rebus uteretur non homi nes despiciebat:sed gratias superis habebat:ac fidēs tu tusq plures hostias persoluebat q̄ anceps uouerat. pre terea sese assuefecerat ut metuens hylaris uideretur:se cundisq in rebus mitis esset:& amicos quidem nō po tentissimos:sed promptissimos maxime & amabat & iucūde excipiebat. insequebatur autem odio non si quis male affectus ultionem capiebat:sed si quis beneficiis prouocatus ingratus apparuisset:ac lætabatur non me diocriter:cū turpem quæstum quæritantes pauperes ui deret:iustos uero locupletes faciebat:utpote qui iusticiā uellet iniusticia uel lucro utiliorē emolumētiq plenis simā reddere. Consuescebat cum omnis generis homi nibus colloqui:uti autē bonis solum:cū eos qui aliquos uituperarent laudarētue audiret:arbitrabatur non mi nus eorum qui dicerent:q̄ de quibus dicerēt mores per discere. Qui ab amicis decepti eēnt. haud uituperabat: q uero ab hostibus maximopere accusabat. Atq; nil cre dentes decipere sapientiæ esse iudicabat:credētes uero fallere impietatis. ab his laudatus:qui etiam turpia ui tuperare uellent mirifice gaudebat:ac in simplices qui dem & apertos homines nullas inimicicias exercebat. Versutos autem occultiq; ingenii habebat odio:quippe qui maiorem iactura; duceret amicis q̄ pecuniis nuda ri:& priuatorum quidē hominum errata modeste fere bat:principum uero magna censebat. iudicabat eni ab

illis pauca sed ab hisce multa mala disponi atq; cōsti-
tui Regiam autē potestatē nō uersutia insignem esse:
sed probitate decere optinabatur. Corporis imaginem
sibi statui refragabatur: cum hoc sibi gratificari nōnul
li uellent: sed animi monumēta elaborare nū q̄ desiste
bat: putans statuariorum illud: & hoc suum eē ipsius
opus: ac rursum locupletū illud sed hoc bonorum esse.
Pecuniis certe nō iuste modo uerum etiā liberaliter ute
batur. Censebat enim iusto quidem homini satis eē ab
alienis abstinere. Liberalē autē decere sua etiam ad uti-
litatem hominū conferre: propterea pius semper ac re
ligiosus in deos erat ratus honeste uiuentes nondum fe
lices esse: sed qui diem præclare obiissent: eos iam bea-
titudinem assecutos. Maiorem quoq; calamitatem iudi
cabat scientē quā inscium bona negligere: gloriæ uero
nullius dulcedine tangebatur: quā non suis sibi labori
bus comparasset. Ac inter paucos mihi homines unus
est uisus qui tolerantiam nō uirtutem sed uoluptatem
esse duxerit. Itaq; magis laudibus q̄ pecuniis lætaba-
tur. At qui fortitudine; cōsilio magis q̄ periculis ostē
debat: & sapientiā re magis q̄ uerbo exercebat. amicis
mitissimū inimicis pœnitus terribilē se præstabat: et cū
eēt laborū patiētissimus: amicis tamē iucūdissime cede
bat: pulchrisq; operibus magis q̄ pulchris corporibus
delectabatur. Secūdis q̄dē in rebus cōtinētē sese. i. aduer
sis aūt fidutiæ bonæq; spei plenū facile seruabat. Atq;
comitatem nō iocosis obiurgatiōibus: sed moribus asse-
qui studebat: animi quoq; elationem ac magnitudine;
non contumelia sed grauitate sentētiarum metiebatur
Itaq; iactabundos despiciens erat: moderatis homini-

bus moderatior: & enim cultu corporis uili ac ornato exercitus apparatu exultabat: & se minimis indigere & amicis plurimu; prodesse lætabatur. Ad hæc bellator erat acerrimus: sed potius uictoria clementissimus inimicis credebat nihil: amicorum fidem nunq̃ uerebatur. Id opere sibi aderat ut & amicoru; res semper in tuto collocaret: & hostium usq; obscurando dissiparet: illum cognati studiosum necessitudinis: familiares obsequentissimum: qui officiũ quicq̃ exhibuissent: memorem iniuria pressi auxiliatorem: periclitantes uero seruatorem post deos appellabant. Videtur & hoc mihi Agesilaus solus ex hominibus demonstrasse uires corporis consenescere: sed animi robur probis in uiris senectutem pati non posse. Ille naq; non est defatigatus quãdiu ipsius animi uires corpus perferre potuit: magnam uirtutem preclaraq; acquirere. Ergo qua iuuentute illius senectus melior non apparuit? Quis enim in ætatis flore formidabilis æque fuit ac Agesilaus: cum extremum senectutis ageret. Cuius obitu magis hostes gauisi sunt q̃ Agesilai tametsi senior obiisset. Quis sociis tantum audentiæ præbuit quantum Agesilaus: & si ad hostium uitæ iam aduentasset? Quid noui amici magis desiderarunt q̃ agesilaum cum senior ex hac luce migrasset? Adeo autem absoluta uirtute uir utilis patriæ fuerat quoad uixit: ut etiam mortuus in æternã habitationem diuerterit. Itidem ciuitati & cõducat & prosit. Monumenta is quidem uirtutis suæ: per totum terrarum orbem assecutus. ac regiam in patria sepulturam nactus.

FINIS

APOLOGIA PRO SOCRATE

XENOPHONTIS APOLOGIA PRO SOCRATE PER LEONARDVM ARETINVM E GRAECO TRADVCTA.

S OCEATIS QVOQVE mi hi uidetur dignu; meminisse cum in iudicio uocatus fuit quē admodū de sua defensione morteq; cogitauit. Scripserunt n. āq; super hoc & alij omnesq; in magni loquentia eius conuenerunt. Ex quo manifestum est. Socratem reuera sic fuisse loquutū: sed ut iam mortem uitæ sibi putaret preferendam de hoc iam satis aperte dixerunt. Vnde fit ut magnificentia illa uerborum minus prudentiæ habere uideatur. Nobis uero Hermogenes Hipponici filius Socratis amicus ac familiaris talia de eo retulit: ut magniloquētia illo recte cōuenire eius cōsilio uideat̄. Dixit nāq; Hermogenes Hipponici filius cum de cunctis rebus magis q̄ de se defendendo cogitantē ipsum aīaduerteret dixisse. Atq; par erat o Socrates te de tua defensione curam habere. Illū uero primum respondisse. Nonne tibi uideor hoc facere o Hermogenes dum quēadmodum uixerim meditor? & cum rursus interrogaretur subiunxisse q̄ nihil in uita fecisset iniuste: quā defensionis optimam meditationē putaret. Cum uero Hermogenes dixisset. at non uides in Atheniēsiu; iudicijs sepæ illos qui nihil patrati essent irritatis iudicum animis fuisse damnatos: sæpe etiam criminosos: aut oratione ad cōmiserationem traducta:

aut gratia fuisse absolutos. Ad hec respondisse Socra
tem ait enimuero bis iam defensionem meditāti mihi
demonium aduersatur & cum hermogenes miraretur
adiunxisse: an tibi mirum uidetur Hermogenes si per
melius uidetur iam me e uita migrare. Nescis me usq;
ad hanc diem nemini cōcessisse in uita? Quod quidem
dulcissimum est scire: se ætatem totam pie: iusteq; trans
egisse. Itaq; magnæ uoluptati est hæc reputare mecū
& familiares meos ita sentire. Nunc autem si longius
processerit ætas scio necessarium fore ut senectutis sub
eam onera. peiusq; uidere: & minus audire hebetariq;
ingenium ad discendum: & quæ tam didicerā facilius
obliterari. Quod si mei in deterius ferri sentiā grauis
terq; id feram: quēadmodum mihi uita potest esse iucū
da? fortassis enim mihi benignitas dei præstat nō solū
oportunitatem. Naz si nunc condēner constat mihi; lice
re mori ita ut maxime fieri potest facilime et sine incō
modatiōe amicorum: ac per eum modum qui iuxta de
siderium suum relinquit. Nam quādo nihil tetrum ne:
q; durum in mentibus superstitum remanet? estq; sanū
corpus mensq; ad cognitionem amicorum ualida quo
modo fieri potest ut is qui migrat e uita sui desideriu;
non relinquat? Recte autem cogitationibus nostris tūc
dij aduersantur: cum illa quæ fugienda sint expetēda
nobis uidentur: si enim hoc fecissem euenisset mihi pro
uita nunc relinquēda aut morbis auxiū mori aut senes
ctute: in qua omnia dura confluunt nimiumq; gaudijs
spoliata est. At qui ego ista non sequor quidem sed quā
tum arbitror me bona suscepisse ab dijs & ab homini
bus: quāquam de meipso opinionē habes ostendēs si in

dices uero eligam potius mori q̃ ingenerose uitã producere. sic dixisse Socratẽ inquit. Deinde accusantibus aduersariis q̄ quos ciuitas deos putabat ipse non putaret adeuntem iudices sic dixisse. Equidẽ iudices hoc primum admiror qua ratione melius accusator dicat quos ciuitas deos putat me nõ putare. Nam in communibus quidem sacris publicisq; altaribus sacrificantem me et alii multi uiderunt & ipse Melius si uoluit uidere potuit. Noua autem demonia quomodo ob id introduco: quod mihi dei uocem fieri asseram: quid facto opus sit significantẽ. Nam & qui garritu auium & qui omnibus utuntur uocibus utiq; cõiectant. Tonitrua uero dubitabit quispiam aut non uocare: aut non magnã significationem habere: Ipsa quidẽ in Tripode pythia sacerdos nonne dei uoce prænuntiat? Atqui deum quidẽ futura prænoscere & cui ipse uelit nuntiare: quẽadmodũ ego dico: sic ab omnibus dicitur & putatur: sed alii auguria omnia portẽta appellant eos qui ista significãt ego uero demonium appello multo rectius q̃ hii qui deorum uim potestatẽq; auibus attribuũt: q̄ non adeo non fallor: humanarũq; rerum habeo coniecturam. Nã multis ex amicis consilia dei aperui: in quibus nunquã mentitus sum. Hoc dum iudices audirent turbarentur q; alii propter incredulitatẽ. alii propter inuidiam indigne ferentes si ille pluris fiat apud deos q̃ ipsi: maioribusq; potiatur: rursus Socratem sic dixisse: Age uero audite cætera ut etiam magis fidem auferam illis: q̄ me a demonio honorari non credunt petenti quondam de me in delphis cherephonti. cũ multi adessent respõdit oraculum: nullum aut liberaliorem: aut iustiorem.

aut sapientiorẽ esse ꝙ me. Quæ cũ audissent iudices ac
magis irritati eẽnt. Socrates inqt. Atqmagis de ligur
go Lacedæmonum legũ latore ꝙ de me oraculũ respon
dit. dicitur enĩ tẽplũ intranti ligurgo dixisse. Ambigo
utrũ te deũ an hoĩem appellẽ. Me uero nequaꝙ deo cõ
parauit hominibus tamẽ censuit antecellere. Vos tamẽ
iudices ne deo quidẽ ista temere credatis: sed uos ipsi di
ligenter ista in singulis eorũ quæ deus ait me inspicite
Quem scitis minus ꝙ me corporis uoluptatibus deser
uisse? quẽ liberaliorẽ quia nullo unꝙ neq; dona neq;
mercedẽ recæpi: iustiorẽ uero quem existimare merito
potestis ꝙ eum qui ad presentia sic se accommodat : ut
alio non indigeat. Sapientiorẽ uero quomodo quis nõ
dicat eum: qui ex quo intelligere cœpit nũquã destitit
perquirere. & quicquid potuit boni: & quia frustra nõ
susceperim laborem hinc cõiectari licet: quod multi ci
ues uirtutis amatores multiq; peregrini familiaritatẽ
meam concupiuerint. Illius uero quid dicemus esse cau
sam: omnes uidelicet intelligere me naquaquã habere
pecunias ad remunerandũ: tamẽ cõplures cupere mihi
aliquid elargiri. A me nihil ob beneficiũ repeti: mihi
multas gratias debere in obsidione: alios quidẽ seipsos
affligere: me uero nihil difficilius uitam agere ꝙ cum
maxime ciuitas tranquilla esset. Alios uoluptates ma
gno sumptu ex foro mercari: me uero ex animo sine ul
lo sumptu maiores & suauiores ꝙ illos reperisse. Si
ergo ea quæ de me dixi nullus redarguere potest: nec
falsa ostendere: quomodo non iuste: ab dijs & homini
bus lauder. Tu autem. Melite uis me talia agentem iu
uenes corrumpere. Atqui scimus quales sunt iuuenum

corruptelæ, Tu ergo dicas si quē scis ex pio impiū aut ex temperato intemperatum aut ex frugi prodigum aut ex sobrio uinosum aut ex strenuo ignauum a me factum: aut in alteram prauam uoluptatem traductum. At uero nonnequidē; ait Melitus quibus tibi magis ꝗ̄ genitoribus suis credēdum fore suasisti. Fateor inquit Socrates in doctrina. Hoc enim sciunt me fuisse medicatum: & de medicina quidem medicis plus credūt homines quā parentibus: & in contionibus omnes Athenienses ĩs qui maxime sapiunt assentiuntur potiusquā propinquis: Nam neq; in prætoribus deligendis parētes præfertis: sed parentibus germanisq;: & me hercule uobis ipsis illos præponitis: quos existimatis rei militaris esse peritissimos. Tunc melitus inquit conducūt ista Socrates. Nonne igitur mirabile tibi uidetur in aliis quidem rebus nō solum pares eē qui optimi sint sed proponi etiam: me uero in maximo hominum bono doctrina scilicet: si quibusda; præferar huius gratia a te in iudicium capitale uocari: Dicta autem alia uidelicet plura fuerunt & ab ipso Socrate & ab hĩs qui aderāt sibi amicis: sed ego nō omnia referre studui in iudicio dicta sed sat sit mihi ostendere Socratē ꝙ neq; tunc circa deos impius neq; circa homines iniustus haberetur plurimi existimasse: uerum ne moreretur id sibi deprecandum minime censuisse sed tempus arbitratū sibi iã tum moriendi quod quidem sic fuisse manifestius factum est: iam contra eum lata sententia. Nam cum moreretur ut uestem mutaret neq; facere uoluit ipse: neq; amicis ac familiaribus permisit asserēs ipsam sordidationem admissi facinoris esse confessionem. Deinde fa

miliaribus ipsum eximere uolentibus assentiri uoluit. Quaerens etiam an extra Atticam locũ sciret quo mors aspirare nequiret. sed cum finem habuisset iudiciũ: talia loquutus est. qui testes contra me peierare docuerũt & qui docentibus paruerunt necesse est ut magnae impietatis iniusticiaeq; sibi ipsis sint conscii. Ego autem quid debeo minus de me sentire quã ante damnationẽ meam: cum in nullo eorum cõuictus sim de quibus me accusauerunt: neq; pro ioue: Iunone aliisq; diis aliis quibusdam malis demonibus sacrificasse neq; iurasse aut nominasse deos alios apparuit: iuuenes etiam qua ratione corrũpo ad tollerantiam & modestiam assuefaciẽs. Atqui qbus in rebus mortis pœna subest sacrilegio uidelicet furto plagio ciuitatisq; proditione: nec ipsi quidem accusatores nec aliquis huiusmodi fecisse accusauit Vnde mirãdum mihi uidetur qua ratione dignus morte uobis sim uisus. nec tamen ꝙ iniuste moriar ob hoc minus de me sentiendum est non enim mihi sed condẽnantibus hoc turpe. solatur ꝙ Palamedes ille non absimiliter condemnatus: qui etiam nunc maiores & pulchriores laudes reportat quam ulixes: qui per iniuriam ipsum interfecit. Scio autem mihi testimonium perhibebitis in presenti & in preterito tempore me nulli unq̃ iniuriam intulisse: neq; deteriorem fecisse quẽq̃: sed multis profuisse: qui mecum disputauerunt gratisq; docuisse quicquid potuerim boni. Quae cum dixisset maxime consentaneus uerbis suis abibat. & oculis & gestu & gradu laetus. ut autem animaduertit illos qui sequebantur lugere quid hoc est inquit? nonne iam dudum sciebatis me ex quo genitus eram ab ipsa natu

ra mortifuisse damnatum. Atqui bonis aduentantibus præripi e uita mihi nimirum meisq; beniuolis lugẽdũ foret. Si uero malis impendẽtibus diem obeo: arbitror tanq̃ pro felicitate quadam a uobis omnibus esse lætã dum. Aderat quidam Apollodorus erga Socratẽ quidem affectus cæterum simplex & ignarus: qui tunc inquit. At ipse O socrates hoc grauissime fero q̃ te iniuste dãnatum uideo. Socrates autem dicitur: caput eius deo testatus dixisse: antu amicissime apollodore malles me iuste q̃ iniuste dãnatum uidere: simulq; risisse dicitur: etiam cum Anytum aspiceret dixisse: hic uir lætus abit quasi magnum aliquid ac præclarũ operatus si me interficit: q̃ ipsum plurimi a ciuibus extimatum aspiciẽs non oportere dixi filium eius circa coria instruere: quã stultus est inquit ne scire uideatur quicunq; nostrum & utiliora & honestiora per omne tempus effecerit eum esse uictorem. Attamen inquit cum Homerus quibusdam in locis facit eos qui moriuntur futura præno scere uolo & ego iam aliquid diuinare. Fui autem aliquando cum huius Anyti filio. Visusq; est mihi non inrobusti animi existere. Itaq; dico ipsu; in simili exercitio quod sibi pater parauit non esse permansurum. Et quia neminem studiosum habebit curatorem suum in aliquam prauam cupiditatẽ elapsum usq; ad extremã sortem uenturum. hæc dicens nequaquam mentitus est. Nam adolescens uino delectatus neq; noctu neq; die a potu cessauit. Tandemq; nec reipu. nec amicis nec sibi ipsi utilis fuit. Anytus ergo propter filiũ inertiam propriamq; ipsius ingratitudinem mortuus etiam infamiam contrahit. Socrates uero se in iudicio magnificãs

so inuidia cõtracta magis ac magis in dãnatione suã iudices irritauit. Mihi igitur quidẽ uidetur diuina sorte potius q̃ humana periisse. Nam grauissimam uitæ partem difficillimamq; dimisit. Morte uero quæ facillima est oĩm interiit. Ostenditq; robur animi: nam cũ intelligeret sibi melius esse mori q̃ ulterius uiuere: ut neq; ad alia aduersabatur: sic nec cõtra mortem refragatus est: sed hilariter illam suscepit finiuitq;. Ego quidem & generositatẽ uiri mecũ reputans neq; possum non meminisse: nec cũ meminerim nõ laudare. Si quis aũt ex his qui uirtutẽ sectantur: utiliori aliquo sermone q̃ Socrates usus est: illũ ego uirũ felicissimũ indico.

FINIS.

E XENOPHONTE LEONARDI ARETINI TRADVCTIO DE TYRANNIDE

XENOPHONTIS PHILOSOPHI Quemdam libellũ quẽ ego ingenii exercendi gratia e græco sermone in latinum conuerti ad quem potius Nicolae scriberẽ q̃ ad te: qui & latinarum litterarum tantam peritiam habes quantam nemo fere hoc tempore alter: in græcis ipsis addiscẽdis socius mihi adiutorq; fuisti. Tu itaq; hoc munusculum accipies quod ab ingenio haud quaq̃ magno: sed certe deditissimo tibi lucubratũ est. Atq; ita existimes uelim neminem prorsus esse ex omni iuuentute cuius ego iudiciũ pluris faciam q̃ tuum. Quod non tantum quia te sum

me amo ita mihi accidere intelligo: quãtum tua singu lari ac pene incredibili in cunctis rebus perpendendis examinandisq; diligentia. Sed cum uniuersæ antiquitatis studiosissimus sis: omnibusq; ueteribus illis sũma auctoritate uiris mirabiliter affectus uideare: tamen ut ego ex sermonibus tuis quos pro nostra familiaritate sæpe mecum instituis animaduertere potui: precipuo quodam amore xenophontem amplecteris. Quod mihi quidem cum satis mecum agitaui non sine summa ratione uideri solet illi uiro contingere. In nullo em̃ unquã tot simul bonas artes uel mediocriter fuisse accepimus: quot in Xenophonte nostro summæ fuere. Qui ab scholis gymnasiisq; philosophorum in quibus ille præ cæteris floruerat ad arma exercitusq; delatus ita eximia corporis animiq; uirtute eluxit: ut breuissimo tempore consensu omnium ex pene milite dux crearetur. Qui bellum difficillimum ac periculosissimũ ita gessit ut plurimis ex hoste uictoriis summa cum gloria potiretur: exercitũq; uictorem ex intimis babyloniæ finibus per infestissimas atq; barbaras gentes ad patrias sedes reportarit incolumẽ. Mitto thraciam: bizantium: sinopem: aliaq; infinita loca: quæ illum ut iustissimum uirum ita etiam summũ ducem ac bello timendum esse senserunt. Deinde cum iam eius nomen tota græcia celeberrimum esset ob eamq; causam ab inuidis ciuibus hostis patriæ iudicatus fuisset in peloponessum se recæpit: atq; ibi ad disciplinas librosq; reuersus cum ad ea quæ ab Socrate in adolescẽtia didicerat: multum usum adiunxisset: res & cogitationes suas mãdare literis instituit. qua quidem in re ita excelluit ut eius ele

gantiam admirari quidem omnes: assequi uero nulli ad huc potuerint. Quamobrem Nicolae minime nobis errare uisus es in tali uiro deligendo. Quid enim illi abfuit pulcherrimarum rerũ? quid nõ summe fuit? quæris doctrinam in homine? doctissimus Xenophon: laudas prudentiam? prudentissimus. gaudes eloquentia? at hic inter principes eius rei connumeratur. Virtutem amas? at hic omnium ætatis suæ optimus uir fuit. Admiraris res gestas? in hoc quoq; genere laudis non mediocriter excelluit. Multi quod una aut altera commemoratarum rerum præditi fuere summi habentur: hũc uero qui ita uniuersas complexus est: ut ipsæ inter sese de excellentia certare uideãtur: quo tandem loco habẽdum putabimus? Itaq; tuũ hoc de Xenophõte iudiciũ magnopore probamus. Atq; ut tibi grati eẽnt labores nostri. cum exercere nos uellemus in hoc potissimum libro id effecimus. Maiora autem illius uiri opera quæ permulta sunt ac pulcherrima: in his primitiis studiorum nostrorũ nullomodo ausi sumus attingere.

TRADVCTIO DIALOGI.

CVM AD HIERONEM tyrannum Simonides poeta aliquando uenisset: essentq; ambo ociosi: sic illum affari cœpit Simonides. An uelles inquit o Hieron ea narrare: quæ tibi notiora debent esse q̃ mihi? Et quænam sunt illa o Simonide inquit Hieron: quæ mihi quã tibi notiora esse possint?

cum tu adeo uir doctus ac sapiens sis, Scio iquit ille te olim priuatũ fuisse & nunc esse tyrannũ: par igitur ẽ utramq; uitam expertum longe melius nosse q̃ me: qd inter priuatã uitam tyrannicãq; intersit: quid ue altera alteri prestet ad uoluptates capiendas atq; molestias. Qui tu ergo inquit Hieron cum ipse nũc priuatus sis: ea mihi cõmemora quæ in priuata uita solẽt cõtingere hoc & enim mõ ego maxime arbitror utriusq; uitæ differentiã tibi posse ostendere. Tũ Simonides sic incœpit Mihi quidem perspicere uideor o Hieron priuatos homines dolere atq; lætari: per oculos quidẽ uisu: per aures auditu: per nares odoribus: per os cibo atq; potu: uenereis uero per eas partes corporis: quæ notæ sunt omnibus nobis. Frigida aũt & calida itẽ mollia & dura grauiaq; & leuia toto corpore iudicamus: Hisq; oĩbus lætamur cũ bona sunt: angimurq; aduersis. Aliquãdo uero ut mihi uidetur per ipsum animũ aut dolore afficimur aut uoluptate. aliquãdo autẽ cõmuniter per animũ & corpus. Ex somno plane q̃ uoluptatẽ aliq̃ capimus manifestũ est: quomõ aũt id fiat & quando magis mihi uideor ignorare. Nec sane mirũ est si uigilãtibus nobis ipsi sensus manifestiores sunt q̃ i somno. At hæc respõdẽs Hierõ eqdẽ inqt Simonide præter hæc quæ a te cõmemorata sunt mihi aliud referre possũ: unde tyrãnis sensus aliqs aut doloris uel uoluptatis proueniat quãobrẽ ego adhuc nihil uideo cur priuatã uitã tyrãnicam superet: At uero inqt Simonides in his ipsis quæ cõmemorata sunt permultũ præstatis: multiplices enim per quodlibet istorũ uoluptates capitis minutisq; dolores. Non est ita inqt Hieron sed lõge minores tyrannis

uoluptates sunt q̃ priuatis: maioresq; molestiæ. Mira hercule narras inq̄t Simonides. Nam si ita ē: quid multi atq; summi ut uidētur: uiri tātopere tyrānidē affectauere? Ideo me hercule inq̄t Hieron: quod experti nō sūt itaq; nequaq̄ recte de ea re sentire possunt. Ego uero te docebo omnia hæc uera esse quæ dixi. Nā ut ab oculis uisuq; incipiā quēadmodū & tu mō fecisti: nōne in hoc siquis recte animaduerterit in deteriori loco cōperit eē tyrannū? Nā cū multis in locis multæ res sunt aspectu dignæ ad eas uisendas priuati homines suo arbitrio ꝓficiscunt̄. Itaq; & ciuitates quaslibet adeunt: & cōuentus & ludos. ubi res miræ sunt pulcherrimeq; aspectu Tyranni uero nequaq̄ ita: neq; enī illis ꝓficisci tutum est: ubi præsentibus nō sunt potentiores futuri: neq; arces quas domi possidēt relinquere: ne simul & regno spoliētur & potētia ulciscēdi eos q̄ spoliauere. At uero dicet quispiā. uenient illis hæ res et domi manētibus. Ita me hercule sed pauca ex multis: & hæc summo precio emūtur a tyrānis. Nemo enim defert quicq̄ ostendendi gratia qui non multo plura a tyrannis breui tēpore petat: q̃ ab reliq̄s hominibus omni uitæ spacio acceperit Tūc Simōides. At si in his inq̄t quæ ad uisu; ꝑtinēt priuati homines sup̄iores sunt: uos illos auditu superatis. Laudes enī uestras quod dulcissimu; ē: auditis cōtinuo: neq; quisq̄ ē in cōspectu uestro q̄ nō omnia & quæcunq; dicitis et quæcunq; facitis: summo cū studio conet̄ extollere Iurgia uero (rē auribus amaram) nunq̄ auditis Quis enī præsenti tyranno auderet maledicere? Et quā uoluptatē o Simonide inquit Hieron putas eos: qui nō maledicant afferre tyranno: cū ille aperte sciat oēs q̄ ta

rent de se male sentire? Qui aũt putas laudibus gaudẽre cũ oẽs laudentes suspecti sint: ne assentãdo id agãt? In hoc equidẽ inquit Simonides tecũ o Hierõ facillime sentio: easq; tantũ laudes dulcissimas eẽ arbitror: quæ ab hoĩe liberrimo audiantur. Sed illico profecto nunq̃ persuadebis: uos in his rebus quæ ad uictum pertinent nõ multũ anteire. Tunc ille scio inquit Simonide omẽs ferme arbitrari dulcius tyrãnos eẽ atq; bibere q̃ priuatos: ea ut opinor rõne adductos: q̃ ẽt ipsi libẽtius sumerent ea quæ nobis q̃ ea que sibi apparant. Quod enim quotidianũ usum excedit in eo uescẽdo solet esse iocũditas. Itaq; ab hoĩbus præter tyrannos solẽnes dies læto aĩo expectãtur. Semper enĩ ẽ illis quædã satietas ac pene fastidiũ lautorum ciborũ nec q̃cq̃ noui festis diebus tyrannorum mẽsis apponi põt. Quamobrẽ spe etiã; carent tyranni eiuscemõi uoluptatis. Illud te præterea nõ fugit: q̃ q̃to plura q̃ satis ẽ apponuntur: tãtotius edentes capi sacietas. Quãobrẽ ẽt ĩ ipsa mẽsa deteriori loco estis: cui plura q̃ priuatis et mediocriter degẽtibus apparantur. at pfecto inq̃t Simonides: donec auiditas edẽdi superest. longe magis delectant ĩj q̃ pcioso cibo q̃ q̃ uili utuntur. Nõne igitur o Simõide: inquit ille: ut cuiq; maxime res aliqua dulcis ẽ ita se auide huic rei præbet? prorsus ita: an uides igitur tyrãnos ad mẽsas suas maiori cũ auiditate uadere q̃ priuatos? Nõ mehercule inq̃t sed magis ecõtra. Tũ Hieron: quid tu inq̃t: nõ aĩaduertisti has innumeras saporũ machinationes quæ fiũt tyrãnis: cũ nũc acida poscũt: nũc aspera ac plura huiusmodi? Animaduerti inquit Simonides & mihi nimiũ cõtra naturã uideri solent. Nõne igitur arbitraris inq̃t

ille imbecillis atq; infirmi appetitus has esse cupidita tes? cum tibi mihiq; notũ sit eos q libẽter cibũ sumãt ni hil horũ irritamẽtorũ indigere. Deniq; ut suauissimis odoribus qbus tyrãni cõtinuo ungũtur: lõge magis gau dent ĩi q se ad eos admouẽt q̃ ipsi tyrãni. quod et in te tris odoribus cõtingere solet ut exalans ipse minus sen tiat q̃ aliĩ propinq: ita cui epularũ suauiũ semper ẽ co pia: nullo tẽpore illis auidissime uescitur. Qui uero ra rissie copiã h̃;: is sũma cũ iocũditate et auiditate se ĩbuit Id igiť periculũ est (inquit Simonides) ne uenera uolu ptates solæ cogant hoĩes affectare tyrãnidẽ: cũ li eat il lis q eo in loco sunt: quicqd formosum uiderint illo po tiri. Ad hæc Hieron sic inqt. plane scias id te nũc cõme morasse in quo a priuatis apertissime superamur. Na; primo cõiugia ipsa tũc demũ iocũda sũt uidẽturq; glo riam quãdã nobis afferre: cũ quis ditiori amplioriq; cõ iungitur. Secũdo uero loco par pari: sin aũt inferiori te coniũgas infamiã nõ uitabis. Tyrãnus aũt nisi extraneã uxorẽ uelit inferiorẽ ducat necesse est: quẽobrẽ minimũ illi erit affectus. Tunc enim mulierũ studia maxime de lectãt: cũ illæ de se magnifice sentire uideanť. humiliũ: uero studia si quidẽ adsint: nõ multum sunt grata. sin aũt absint studia. iræ indignationesq; generãtur gra uissime. Quare ĩ cõiugio ne par qdẽ priuatis erit tyrã nus. In cæteris uero amoribus multo magis superamur Nã quãta delectatiõ sit re amata potiri oĩbus opĩor notũ eẽ: ĩpse uero amor plurimũ tyrãnos respuit: minimeq; cũ illis eẽ uult: neq;. n. cupido illarũ rerũ q̃ ĩ põtate nostra sunt amorẽ delectat: ß speratarũ. Vt igitur is q nunq̃ passus ẽ sitim. quãta delectatio sit in potu ignorat. ita

q amorẽ expertus nõ ẽ:dulcissima ut ita dicã uenerẽ ex pertus non est. Hic arridẽs Simonides sic inqt. Et quo uultu affirmare potes o Hieron:tyrãnis hoĩbus amorẽ non inasci:cũ tu hãc Dailochã ames cui præ eximia eius forma pulcherrimæ ẽ cognometũ? Ideo mehercule inqt ille ꝙ quæ res minime in ptãte mea ẽ:eã ego rẽ magno pere cupio. Ego.n. Dailochã ardẽs illius cõpos fieri cu pio:ad qđ cupiẽdũ forte natura ipsa me ĩpellit: & id assequi si tñ ea uolẽte atq; æquo aĩo id fiat uehemẽter exopto. Vi aũt cupiditatẽ meam explere nõ magi mihi placet ꝙ̃ in me ipsum malũ aliqđ machinari. Ab hosti bus.n.ĩuitis arripere ego pulchrũ duco.ab amicis uero ita demũ si cõcedãt. Vbi.n.amãte beniuolẽtia respõdet: ibi aspectus respectus rogatiões respõsiones:oĩa deniq; dulcia sunt.dulcissimæ uero atq; iocũdissimæ lites:pu gnæq;. Vi aũt ea quæ cupias extorquere.pdæ similius est ꝙ̃ amori. Atq; latroni qdẽ ipsi aliquã præbet uolu ptatẽ tũ sui lucrũ tũ; inimici iactura. Amatæ aũt mole stijs gaudere:grauiterq; ferentẽ attingere: & sic illi odio esse:intollerabile ẽ ac nefariũ. Itẽ priuatis firmissi mum est amoris indiciũ:siquãdo in amata significatio nẽ aliquã beniuolẽtiæ cõspicatur. Tyrãno aũt id cogno scere haud quaq; licet Scimus.n.hoĩes metu obsequẽtes ꝙ̃ maxĩe possũt simulare amorẽ.nec ab ullo genere ho minũ plures ĩsidiæ tyrãnis fiũt:ꝙ̃ ab his q maxĩe ama re se simulãt. Hic Simonides:parua sunt inqt o Hierõ quæ tu adhuc retulisti.nã plerosq; uiros licet uidere q se spõte abstinẽt eiusmõi uoluptatibus. Sed ĩ illo ut mi hi uidetur maxĩe præestis cæteris hoĩbus:ꝙ quæ in gen tia aĩo cõcipitis celeriter pficitis summã oĩm rerũ opulẽ

tiã hẽtis:ſunt uobis egregij eq̃:inſignia arma: formo
ſiſſimæ fœminæ:magnificæ domus:atq; oĩbus rebus
ornatiſſimæ:miniſtrorũ multitudo:ea inſup potẽtia ut
facile & inimicos ſubuertere poſſitis & amicis prodeſ
ſe. Aſt hæc reſpõdẽs Hierõ:haud eq̃dẽ admirare inq̃t ſi
in tyrannide iudicãda multitudo deciperet̃.q̃ppe uul
gus ſecundũ ea quæ oculis ſubiecta ſunt de felicitate ho
minis uel miſeria iudicat. Ipſa uero tyrannis eiuſmodi
eſt:ut ea quæ optima pulcherrimaq; putãt̃ omnia põat
ante oculos hominũ:quæ aũt grauia moleſtaq; ſunt in
tyrãnoru; mẽtibus recõdat:ubi pfecto ſita ẽ miſeria ho
minis atq; felicitas. Quare uulgus (ut mõ dixi) neq̃q̃
mirũ ẽ ſi decipiatur. At uero ſapiẽtes in hoc errare qui
plus mẽte:q̃ oculis uidere ſoletis:magnopere admiror.
Ego plane doctus expiẽtia rerũ hoc tibi affirmare poſ
ſum bonorũ q̃dẽ partẽ minimã tyrãnos hẽre. magnorũ
autẽ malorũ plurima ſuſtinere. Principio.n. pax maxi
mũ bõu; eẽ cẽſetur:hac aũt tyrãni minime frui poſſunt
bellu; autẽ maximũ ẽ malu;:huius tyrãni maximã ptẽ
ferunt. Priuati.n. niſi ciuitas ſua publice bellum gerat
quocũq; uelint ſecuri pficiſcunt̃:nec ẽ illis uerẽdũ ne a
quopiã trucidẽtur. Tyrãni uero tũ maxie inter hoſtes eẽ
arbitrãt̃ cũ ad ciuitatẽ ſuã reuenere. Sin aũt ciuitas bel
lo p̃mat̃:tũc ſolũ priuatis piculũ ẽ cũ extra mœnia ſunt
cũ uero in urbẽ ſe recepere nihil ẽ ãplius timẽdũ. At ty
rãnu; neq; extra urbẽ tutus ẽ:neq; in urbe:ſʒ tũc maxie
ſibi putat cauendũ. Itẽ cæteros hoĩes & pax et induciæ
liberãt bello. Tyrãnis aũt nec pax nec ullæ ĩduciæ poſ
ſunt eẽ cũ ſubditis. Præterea utraq; hæc bella ſunt:&
quæ ciues aduerſus hoſtes;& quæ tyrãni aduerſus ſub

ditos gerũt. Horũ igit bellorũ cã quæcũq; populos subi
re ac perpeti necesse ẽ: hæc eadẽ certe incũbũt tyrãnis: ut
in armis eẽ: custodire: procurare: in periculo se ponere:
& si qd aduersi cõtigat i gemiscere. hæc tã priuatorũ
sunt q̃ tyrãnorũ cõmunia: & huc usq; paritas est. At si
qd feliciter eueniat nequaq̃ in hoc tyrãnus par cæteris
Populi.n. si quãdo plio cõmisso fuderint hostes diffici
le dictu est: q̃ magnã capiũt uoluptatẽ in uertẽdis per
sequẽdis trucidãdisq; inimicis: quãta læticia exultãt? q̃
gloriãtur? q̃ gaudent? ciuitatẽ suã decorasse arbitrãtes
Quisq; p̃dicat se huius cõcilij participẽ fuisse. cõp lu
res hostiũ necesse: nec ullus fere inueniri põt q nõ cæsos
rum exaugeat numerũ: ita pulchrũ ducũt uicisse egre
gie. Tyrãnus aũt si quãdo suspicet cõiurationẽ aliquã
cõtra se iniri: eaq; de cã quosdã i ciuibus suis pœna affi
ciat: scit ciuitatẽ se totã nõ hiturũ paucioribus iperaturũ
Nec læticiã præ se fert: neq; hoc facto exultat ß quãtũ
põt detrahit: & cõtinuo se purgat nõ iniuria id fecisse
Adeo ne sibi qdem placẽt: quæ ipse idẽ effecit. Nec ta
men cũ illos quos timebat necauit ea de cã securior eẽ: s;
lõge magis timet q̃ prius: & i eiusmõi bellis omni tẽ
pore perseuerat. Amicicias etiã tyrãnorũ si ita placet cõ
sideremus. Et primo qdem aĩaduertas uelim: si magnũ
bonũ sit amicia. Oẽs.n. q quẽquã amant ei prõpto aĩo
conãtur prodesse: gaudẽt eius presentia: absentẽ deside
rant: summa læticia redeũtem suscipiũt: exultãt eius re
bus prosperis angũturq; aduersis. Quantũ aũt boni in
amicicia sit: nec ciuitates qdem latuit a qbus plerisq;
sanctitũ ẽ licere adulteros ipune occidere. Porro illa de
causa qd ab eiusmõi hoĩbus amiciciã corrũpi putarũt

quæ ẽ inter uiros & uxores. Nã si cui pudicicia ꝑ uim abrepta sit: nihilominus ob eã rẽ in honore hẽtur apud maritũ: cũ eius amicicia uideatur sine labe aliqua permansisse. Deniq; tantũ boni ẽ in amicicia: ut ad eã rem perficiendã deorũ atq; hoĩm munera uideatur cõcurrere. Huius aũt rei tam bonæ tãq; præclaræ nemo magis est expers q̃ tyrãnus: quod q̃ uere probẽ aĩaduerte. Nã cũ inter parẽtes & liberos et fratres adinuicẽ uirosq; et uxores oĩm firmissimæ arctissimæq; sint amiciciæ: easq; priuati hoĩes diligentissime colãt. adeo tamen ne hæ qdem amiciciæ ualẽt apud tyrãnos: ut sæpe filius a patre & pater a filio & cõiunx a cõiuge: & frater a fratre necetur. Qui igitur illis: quos ipsa natura ad amandum cõpellit. lex cogit: ita odio est: ut plerũq; de sua nece cogitẽt: qua rõne ab reliq̃s hoĩbus amari putabimus? Præterea cui fides deest eũ magno bono carere negari nõ põt. Quæ. n. familiaritas: q̃ usus q̃ cõgressus põt eẽ iocũdus absq; fide? Quis seruũ: q̃s cliẽtẽ aspicere põt si is sit infidus? Huius aũt rei q̃ sint expertes tyranni hinc uel maxiẽ licet cognoscere: q̃ nõ facile cibis ad se delatis credũt: ĝ etiã añ prelibationẽ: ac primicias deorũ famulos ipsos gustare iubent: neq̃d male edãt: aut bibant formidãtes. Quid quod cæteris q̃dẽ hoĩbus patria sua magno usui est. Ciues. n. absq; ulla mercede adinuicem se tutãt: castigãt seruos: cõpescũt facinorosos: maxiẽ laborãt: ne cuiquã uiolẽta inferatur nex. Eoq; seueritatis in uindicãdis ciuibus processere: ut plerisq; in ciuitatibus lex sit: etiã eũ q̃ cum homicida cõgressum habuerit: pollutũ uideri. Quo fit ut in patria sua quisq; securus uiuat. Tyrãnis uero oĩa cõtra. Primo est pro pœnis qui

bus afficiũtur hi q̃ ciuẽ necarint: præmia proposita sũt tyrãnicidis: pro pollutione sacrisq; prohibitis statuæ in templis deorũ immortaliũ collocãtur. Si quis autem: q̃ plura possideãt tyrãni: q̃ priuati: plus etiã ea de cã putat illos lætari lõge is q̃dem decipitur. Nã uelut athletæ nõ minus gloriosum putãt cæterorũ hoim superiores esse: ꝑ si ab aliis athletis superẽtur molestissime ferunt. ita tyrãni nõ si plura ipsi habeãt q̃ priuati cõtenti sunt: s; si minus q̃ aliĩ tyrãni possideant molestũ est Nec facilius optati cõpotes fiunt tyrãni q̃ cæteri hoies Cæteri. n. aut edes cupiũt aut agros: aut mãcipiũ: Tyrãni uero urbes: regiões: portus: arces: quas adipisci difficilius ꝑiculo siusq; ẽ: q̃ eas res q̃ a priuatis cupiũt. Neq; tamẽ ita multi ex priuatis hoibus pauperes sunt: ut ex tyrãnis. Neq;. n. ad numerũ cõputãtur diuitiæ. ꝑ ad indigẽtiã. Si plura habes q̃ indigeas: permulta habes. si pauciora: parũ. At ẽt amplissima possessio necessarios tyrannorũ sumptus nõ implet cum priuato homini lõge minus sit satis: Non. n. quemadmodũ cæteris hoibus sic etiã tyrãnis quotidianos sũptus licet inhibere: præsertim cũ fiant maxie in custodia corporis: quã remittere certissimus uidetur tyrãnorũ interitus. Deide nequaquã appellãdi sunt pauperes q̃ sine iniuria satisfacere possunt necessitati suæ: s; hi quos potius indigẽtia cõpellit ad facinus. Tyrãni autẽ cum ipsis necesse sit nisi forte perire malint: tanq̃ aliquo bello iminẽte cõ. inuo exercitũ alere: ui ipsa cogũtur ad oia diuina humanaq; diripienda: Graue etiã illud accidit tyrãnis incõmodum quod si quãdo uiros bonos prudẽtes fortes cognoscant (cognoscũt aũt nõ minus q̃ priuati) cũ amare cu

perent illos timeant necesse est: fortes ne ꝗd audeant ꝓ libertatis gratia: prudẽtes ne ꝗd aduersus machinentur: iustos ne cupiãt populi ab illis gubernari. Cũ uero eiusmodi hoĩes propter metũ earum rerũ quas mõ cõmemoraui sustulerunt. quosnã tunc reliquos habent tyranni praeter improbos? praeter flagitiosos? preter ignauos. Gaudent tyranno ĩprobi hoĩes: quia timẽt ne qñ ciuitas libera facta poenes iniuriarum a se exigat: gaudẽt flagitiosi propter cõcessam a tyrãnis flagitiorum licẽtiã: gaudent ignaui quia liberos esse mõ magnifaciũt. Est igitur grauissimum ut mihi ꝗdem uidetur: cum bonos cognoscas ad usum perditorum ex necessitate cõpelli. praeterea cũ sine ciuitate nec florere nec saluus eẽ possit tyrãnus: ciuitatis amatorẽ esse illũ necesse est. Tyrannis uero ĩpa talis est ut patriã quoq; odio hẽre cogat. Neq; enĩ laeto uultu aspicere põt tyrãnus ciues suos uel bene armatos: uel magno ingenio praeditos: sed extraneos q̃3 ciues praestãtiores uidere cupit: illosq; ad sui corporis custodiã habet. Odit etiã fertilitatẽ agrorum ne ubertate rerum elati ciues: difficilius iugum seruile patiãtur. Volo etiã Simonide referre tibi uoluptates illas: ꝗbus ego fruebar in uita priuata: in tyrãnide uero oĩa amisi. Ego. n. cũ priuatus essem una cum aequalibus erã: delectabar illorũ usu: illi item (ut opinor) meo. Erã in ocio si qñ id optarẽ: eram quandoq; in cõuiuio: cui quidem rei ita me plerũq; toto aĩo dedebam: ut omnium rerum me haberet obliuio. nec si ꝗd in se habet incommodi humana uita meminerã: usq; adeo inter cãtus serta saltationesq; totus uersabar. Nunc uero neq; hi ꝗ ante mihi erant familiares una mecum eẽ gaudẽt: cũ pro ami

cis mihi serui sint facti. neq; ego cum illis: cum nihil ui deam in ipsis aut beniuolentiæ erga me aut caritatis. Potus uero atq; somnos nõ secus q̃ i insidias caueo. timeo celebritatẽ hoĩm. timeo[ñ] solitudinem. timeo incustoditos adittus. timeo ipsos custodes: neq; inermes illos habere uellẽ circa latus. neq; armatis multum cõfido. hæc itaq; facere & præterea se potius alienis cõmittere q̃ suis: et barbaris q̃ græcis: & liberos quidem cupere in seruitutẽ trahere seruos aũt in libertatẽ reponere nonne ista oĩa tibi uidẽtur animi formidolosi ac metu abiecti esse signa? Metus autẽ non solũ mẽtes hoĩm afficit: uerũ etiã gaudia cũcta exturbat. neq; illic existere ullo pacto sinit. Quod si tu unq̃ Simonide ĩ militia fuisti ibiq; penes aciẽ hostiũ cõstitutus recordare quæso: quis tibi cibus quis somnus illo tẽpore uidebatur. Nã quales molestiæ tibi eo tempore fuerunt: tales: cõtinuo ferunt tyrãni: aut ẽt grauiores. Nõ. n. ex aduerso solũ hostes hẽre se putat tyrannus. s; undiq;. Hæc cũ audisset Simonides: peroptime mihi uideris inquit o Hierõ ista cõmemorasse. Nã bellum quidem terrorẽ hẽre negari non põt: Sed tamẽ non tunc cũ sumus in armis: custodibus per stationes dispositis nihil timemus: secureq; capimus & cibum & somnum. Ita me hercule inquit Hieron. cũ leges ante oĩa uos tueantur: que quidem custodes ipsos cogunt: non minus de uestra salute q̃ de sua cogitare. Tyranni uero mercenarios habent custodes quasi messores: & cum oporteret huiusmõi hoĩbus nihil potius esse q̃ fidelẽ: difficilius est queq̃ illorũ fidelium ĩuenire: q̃ multos opifices cuiusuis rei. Omnes. n. ut dictum est: pecuniæ gratia tyrannum custodiũt. Pecunias autẽ lõge plures licet illis

puncto temporis accipere: si tyrãnum occiderunt: q̄ oĩs uita sperent si illum protexerint. Quod si q̄s nos ea de causa putat beatos: quod facile & amicis prodesse & inimicis obesse possimus: nimium fallitur. Qua.n.rõne adduci põt tyrannus ut bene faciat amicis: cum aperte sciat: quod quanto plura q̄s ab eo accœperit: tãto citius cupit effugere? Nullusq̄ sit q̄ illarum rerum quæ sibi largitæ sunt a tyranno q̄cq̄ suum esse prius credat quã eo loco fuerit ubi tyrãnus etiam si cupiat nullo mõ possit auferre. Ab inimicis autẽ pœnas accipere quẽadmodum licet: cũ manifestũ sit uniuersos subditos esse sibi inimicos: quos neq̄ necare põt tyrannus neq̄ in uincula coniicere: q̄bus.n.post hac dominaretur? Sed aperte sciens quod inimici sunt simul: & cauere & credere habet necesse. Illud etiã te scire uolo Simonide: quod eos ciues quos tyranni timẽt: egre uiuere patiuntur egreq̄ occidunt. Nec secus in his est q̄ in eq̄s q̄ si strenui quidẽ sint s; tamẽ feroces: nec uti quis illis põt propter timorem nec ut alienet adduci põt propter uirtutẽ. Itaq̄ et possidentes & alienantes similiter agunt. Hic Simonides: est igitur honor ut uideo preciosissima res: cuius cupiditate adducti hoĩes nullũ laborem fugiunt: nullũ periculum subire recusant. Vos itaq; o Hieron: & si tot incõmodis prematur tyrannis: quod mõ a te cõmemorata fuere: tamen ad illã incaute precipitat s: ea nimirum de causa ut amplissimo in honore sitis: ut oẽs uobis pareant omnes admirentur loco cedant assurgant: quæ oĩa subditis fiunt erga tyrãnos. Nam hoc uno maxie O Hieron mihi uidetur a cæteris aĩalibus homo differre: quod honoris est cupidus. Si q̄dem cibi potius uenea

risq̃ nobis est cum cæteris aiantibus cõis uoluptas. Honoris autem cupiditatẽ neq̃ brutis natura indidit: neq̃ oibus sane hoibus. Sed q̃bus eius rei cura est: hi sunt qui plurimũ a pecudibus differunt. Viri iam & non hoies deinceps appellãdi. Quãobrẽ mihi uidemini hac oẽs in tyrãnide subire molestias. Vt uobis egregie bonos hẽatur: cũ nihil in hũanis rebus diuinitati proprius uideatur accedere: q̃ q̃d ex honoribus prouenit gaudiũ. Ad hæc respõdens Hierõ sic inq̃t. At mihi tyrãnorũ honores Simonide perinde se hẽre uidentur. ut ego paulo ante de uenereis dicebã. Nã neq̃ obseruãtia eorũ: q̃ nos minime amãt grata est nobis: neq̃ coacta uenus iocunda. Sed hoc quidẽ sæpe fieri itelligimus: ut q̃ maxie timẽt aut oderũt aliquẽ: hi maxie obseruẽt: munera mittãt: loco cedant: assurgãt: ad quæ facienda nõ amor sed timor eos ipellit. Sed hæc oĩa meo iudicio seruitutis sunt munera. Veri. n. honores aliis ex causis gignũtur. Quotiẽs eñ hoies uirũ quẽpiam ea uirtute preditũ: ut plurimũ sibi prodesse ualeat: & ea de cã in ore illũ habent continuo laudat: quisq̃ intuetur illũ: tanq̃ peculiare aliq̃d bonũ: uia decedũt: assurgunt uirtutis ac meritorũ gratia coronant: donare gestiũt: & hæc nõ timore s; spõte faciunt: hi tandem putãdi sunt ueri honores beatũq̃ illum esse cui talia cõtingunt. Puto. n. talẽ uirũ nõ de inferẽdis alteri: s; de repellẽdis a se iniuriis cogitantẽ: neq̃ timori neq̃ inuidiæ subiacere: sed tute beateq; uitã agere tyrannus aũt noctes diesq; se eum esse sentit: q̃ ob illatas clades cõmuni oim s̃nia sit ad suppliciũ mortẽs q; dãnatus. Hæc oĩa cũ audisset Simonides q̃d igitur inq̃t o Hieron: si tam pessima res est eẽ tyrãnũ: tuq̃ id

minime ignoras ab hac tam nefaria peste:nec tu te nūc liberas nec alius unq̄ spōte se liberauit q̄ semel tyrannidem fuerit adeptus? Ea de cā inquit Hieron quod in hoc etiam miserrima est tyrannorū cōditio:neq;.n.ullo modo relinquere illā licet. Nā quēadmodū possunt tyranni.aut tot pecunias restituere quot ipsi diripuerūt? aut tot uincula pati:quot ipsi iniecerunt:aut tot mortes mori:quot ipsi necauerūt. Vnde esset illis tanta multitudo aīarū? Sed si cui cōmodū unq̄ fuit se suspendere hoc profecto tyrānis esset: q̄bus solis neq̄ tenere malā rem neq̄ relinquere cōducit. Hic Simonides minime uero inq̄t admiror o Hierō:te aduersus tyrānidē ita sentire cū tu ea mēte sis ut maxīe charus hoībus esse cupias: quā rē quo minus assequare:putas tyrānidē īpedimēto esse. Ego tamen docere te possum ut arbitror nihil propter ptātē īpediri amicicias: ꝟ augeri magis illarū facultatē. Nec illud nūc cōsideremus uelim:an quēadmodum plus possunt hi q̄ ptātem hn̄t q̄ priuati:ita etiam pluribus ꝓdesse et beneficio sibi cōciliare possint. Sed illud quæro si eadē faciūt:tyrānusq̄ & priuatus in pari officio:utri eorū maior sit gratia? Ecce.n.ut a paruis īcipiā rebus.salutāt quēpiā familiariter priuatus et dominās:utrius appellatio plus delectabit salutatū? laudetur aliq̄s ab utroq; pariter:utrius laudatio erit gratior Sacrificādo honoret uterq; cuius tandē honor erit acceptior? Visant ægrotātē pariter:an dubitandū est quin in hac quoq̄ re potētissimorū hoīm magis fit grata humanitas? Donent tantidē: quis ābigit duplo gratiora esse munera:q̄ a ptātem habētibus proficiscūtur q̄ ea quæ a priuatis? Mihi q̄dem uideri solet quādā diuini

tus adiunctã esse gratiã eiusmodi uiris. Nam et multo magis uidere iuuat aliquẽ cum ptãte q̃ priuatũ: licet is idẽ sit neq; ulla in re mutatus: magisq; nos delectat cũ illo loq: q̃ cũ his q nobis sunt pares. Mulieres ẽt ipsæ quarũ iu amori maxĩe inimicã eẽ tyrãnidẽ questus es: dominãtis senectutẽ minime aspernãtur: minime etiã deformitatẽ fastidiũt. Honores. n. ita hoĩes cõparãt ut si qd ĩ his turpe sit nusq̃ appareat: si qd uero decoris lucu lẽtius reddatur. Quod si in pari re lõge maior gratia uobis est q̃ priuatis: negari nõ põt quin multo facilius amicos parare uobis liceat: cũ plura donare et beneficia cõferre possitis. Non est ita Simonide ut tu putas inquit Hieron: nã multa faciat tyrãnus necesse est: quæ sibi hoĩes reddũt inimicos. Exigẽdæ. n. sunt pecuniæ ad necessarios sumptus: puniẽdi facinorosi: prohibẽdæ iniuriæ: cogẽdũ custodire: ubi custodia opus est. Nec parcendũ tardis cũ celeritate res indiget: & habẽdi etiam corporis custodes: quæ una res oĩbus molestissima ẽ. Nõ eñ putãt eiusmõi turbã alere tyrannũ salutis suæ cã: sed ut suis ĩmineat ciuibus. Tunc Simonides ita inqt. Ego uero quod oẽs huiusmõi curæ abiciẽdæ sint nequaq̃ dicerẽ: Sed istarũ qdem rerũ pleræq; ut mihi uidetur gratissime sunt: quædã uero odiosæ. Docere. n. quæ optima factu sint: & eos q illa fecerint præmijs laudibusq; ornare: summã gratiã atq; beniuolentiã parit. Delinquẽtẽ uero probis lacerare: coercere: dãnare punire: hæc uidẽtur mihi ab alienationẽ quãdã hẽre aĩorũ. Sed meũ hoc cõsiliũ est ut quæ res ĩ se molestiã hẽre uideatur eas alijs faciẽdas præcipiẽdasq; mãdẽt quæ uero gratiã cõparat: eas per se exequatur q in ptãte est. Cuius rei exẽ

plū manifeste in choris apparet:quorū certaminī ma-
gistratus præmia ponit.Cogere aūt illos & monere et
castigare nō magistratus sed aliorū officiū est.Ita quod
gratissimū in ea re putatur eē:hoc a magistratu fit:q̄d
uero odiosum ē aliis cōmittitur. Quid igitur prohibet
et in cæteris rebus hoc idē seruare? Ciuitatū.n. aliæ ꝑ
tribus diuisæ sunt:aliæ ꝑ classes aliæ per cēturias:aliæ
item aliter:& cuiq; parti suus præest magistratus. Si
q̄s igitur his quēadmodū choris premia ponit:q̄ nā ar-
mis præstēt.q̄ equis.q̄ ordine.q̄ uirtute in bellis:q̄ iusti
cia in cōciliis:eueniet profecto ut certatim his rebus oī
bus enixe studeāt.Quāobrē et properabūt uelocius ubi
opus erit honoris gratia.& tributa soluēt & q̄d opti-
mum quidē est minime aūt cōsuetū cultus terrarū mul-
to splēdidior fiet premio posito uillis & agris:q̄ optīe
sint exculti.In qua q̄dē re:manifestissima apparet uti
litas.nā & crescūt uectigalia:et frugalitatē negocium
pariet.nec ob desidiā libidines crescēt.Sin aūt mercatu
ra ciuitati ē utilis:huic quoq; rei premiis cōstitutis mul
ti mortales ad eā rē excitabūtur.Quod si his qui reddi
tum aliquē honestū reipu.excogitarit: p̄miū propone-
tur:nec huius quidā rei meditatio negligetur. Vt.autē
summatim oīa cōprehēdā:si cuiuscūq; boni auctoribus
inuentoribusq; premia cōstituētur : permulti occupati
erunt in bonis rebus meditādis:multis autē in eo gene-
re occupatis necesse erit multa utilia inueniri inuētaq;
augeri.Si aūt id uereris o Hieron ne hæc tā multa pre
mia magnā exhauriāt pecuniā:succurrat tibi quæso q̄
nihil uilius emitur q̄ q̄d præmio cōparatur.Videmus
eīm ī musicis gymnicisq; certaminibus:quas curas:quos

labores quos sumptus ꝑ paruis præmiis subeāt homines. et Hie. me hercule, inqt Simo. uideris narrasse. Sed tñ de his armatis q mercede accepta nos custodiūt: habes qđ doceas ne ea de cā odio simus ciuibus nostris? At forte censes: ut is q ametur a suis: nullis oio custodibus indigeat. Non ita inqt. Simonides: sed indigebit. Neq; eñ me fugit quosdā eē homines q uelut eq quātomagis illis indulgeatur: tāto maiori petulātia sunt. Hoc itaq; gēus hominū cōpescet armatorū terror: boni aūt ex nulla re tātū cōmodi capiēt: & simul tu eosdē capitis tui habebis custodes: cū iā sæpe dominos uiolētia seruorū occiderit. Si igit̄ in primis hoc erit illis præceptū: ut oēs ciues custodiāt. & si res ita postulet: opem ferāt: neq;. n. ulla ciuitas improborū hominū omnio est uacua: si hoc itaq; spectare ad suū officiū ꝑsuasu; erit illis: ut ciues tuent̄ & præterea colonos iumētaq; ipsoru;: fiet ꝑfecto ut ciues omni metu ac sollicitudine ꝑ illos libertati: commodius res suas curare: atq; augere possint. hostiū uero aut repentinā uim repellere aut latētes insidias præsentire qs melius pōt q̃ hi q cōtinuo sunt in armis? hæc illoru; officia domi erunt: militiæ uero nihil hoc genere hominu; pōt eē utilius. Nā & pugnabunt & labores suscipiēt: & ꝑicula subibunt añ ciues tuos. Vicinas aūt urbes ꝓpēsiores ad pacē faciet eorum formido. homines. n. cōtinuo belligerari pati: facillime omniū et suos seruare & inimicos labefactare q̄unt. Atq ubi ciues tui intellexerint ab eiusmodi armatis nihil bōis hominibus ꝑiculi eē: malos aūt iniuria ꝓhiberi: auxiliū ferri afflictis: ꝓtegi ciues: in bello labores suscipi: nullus fere res periclitur q pecuniā ꝓ illorū mercede nō libētissime ac

ꝓmptissime cõferat: cũ sæpe alias haud quaq̃ in re tã utili priuati homines maiores sũptus substineãt. Illud quoq; te decet o Hieron: ne recuses rẽ tuã propriã in cõmuni utilitate uelle cõsumere. Nam ut mea ꝗdem fert opinio: lõge oportunius decẽtiusq; expenditur a tyranno in rempu. q̃ in priuatã: qđ facile patet. si singillatim consideras. Si. n. tibi sit splendida domus infinito sumptu instructa: utrũ ex illa maiorẽ tibi gloriã cõparari putas: an ex uniuersa urbe: mœnibus: tẽplis: porticibus: foris: curiisq; ornata. Armis uero utrũ tuis propriis egregie tectus magis tremẽdus hosti uidere: an sitota ciuitas bene armata sit. Vectigalia aũt utrum putas maiora fore: si solũ res tuæ diligẽtissime curentur: aut si omniũ ciuiũ res tua diligẽtia frugiferæ fiãt. Currus uero quos alere magnificẽtissimũ munus pulcherrimaq; exercitatio putatur: utrũ magis putas decere: si plurimes omniũ equorũ tu unus alas: & in certamina mittas an si ex tua ciuitate plurimi exeãt plurimiq; decertent. Victoria aũt utra pulcrior tibi uidetur ex equorũ uirtute: an ex ciuitatis cui tu præsis felicitate. Ego sane nec decere ꝗdẽ arbitror: tyrãnũ hominẽ cũ priuatis certare. Victor. n. nullã gloriã assequtur tyrãnus ꝑ inuidiã: ut ex multorũ bonis pecuniã trahẽs ad suã magnificentiam: uictus uero omniũ maxime ridiculo ẽ. Sed ẽ tibi o Hierõ (ut mihi ꝗdẽ uidet̃) cũ aliis ꝗ ciuitatibus præsunt honestũ certamẽ. Quos si tu ꝗdẽ superaueris ciuitatẽ tuã feliciorẽ ostẽdẽs maxime pulcherrimã gloriosissimãq; uictoriã esseq̃re. Ex quo illud primũ cõtinget qđ tu potissimum cupis: ut carus sis tuis. Deinde nõ unicus erit tuæ uictoriæ buccinator: sed oẽs tuã uirtutẽ decãtabũt.

DE TYRANNIDE

Intuebunt te nõ solũ singuli hoies. uerũ etiã uniuersæ ciuitates. Nec solũ priuatim ß etiã publice admirabunt licebitq; tibi quocũq; uolueris uisendi gratia tuto profi cisci: licebit & domi hoc idẽ asseq. Sẽper.n. aderũt turbæ hominũ ostẽtare tibi cupiẽtiũ: si qd haud prudẽtiæ aut decoris aut bõi alicuius habeãt: et tibi omni studio placere enitẽtiũ: fauebũt tibi pñsentes cupiẽt uidere absentes: nec solũ diligere ab omnibus ß ẽt amabere: nec timebis tu qdẽ quẽq;: sed aliĳ p te solliciti erũt ne qd tibi cõtingat aduersi. Eritq; psuasum omnibus: ut de tua salute cogitare debeãt. Quare si qd unq̃ immineret nõ solũ hẽres illos periculorũ socios: Verum ẽt protectores accerrimos: Nec erit uerẽdũ tibi multis pulcherrimisq; muneribus afflueti: ne cui nõ bene de te merẽti quippiã de fortunis tuis patiaris. Oẽs.n. tuis bonis uidebis gaudentes: oẽs pro tuis rebus nõ secus ac propriĳs uigilãtes In thesauris aũt hẽbis cunctos amicorũ diuitias. S; age O Hieron dita amicos: te.n. ipsum ditabis. Auge ciuitatẽ: tibi.n. ipsi cõparabis potẽtiã. Quære illi amicos atq; socios: puta ciuitatẽ quidẽ ppriã esse domũ: ciues uero propinquos: amicos aũt filios. Filios uero uelut ppriã animã: et hos omẽs uincere coneris officio. Si.n. amicos beneficĳs cõplectere: nihil tibi obesse poterunt inimici. Quæ oĩa si tu feceris: cunctarũ quæ in hũana sunt uita pulcherrimã ac beatissimã rem possidebis. Felix enim cũ sis nemo tibi inuidebit.

Explicit feliciter. Anno dñi. M.CCCCC.XI Die uero. ĳ. Mensis Septembris. Expensis honesti uiri Bartholomei trot.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

